

ΣΤΕΣΤΗΜΑ ΔΙΔΡΣΚΡΑΙΑΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ — ΚΥΚΛΟΣ Α'.

Α. Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΝΕΩΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ

1204-1924

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

Διὰ τὴν Γ' τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων
καὶ τὰς ἀντιστοίχους.

ΜΕ 100 ΧΑΡΤΑΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ Α'.

Αριθμὸς ἀδείας κυκλοφορίας 674
24-5-24

Τιμᾶται μετὰ τοῦ βιβλιοσήμου καὶ
φόρου Ἀναγκαστικοῦ Δανείου Δρ. 19.00

Τιμὴ βιβλιοσήμου » 7.30

Πρόσθετος φόρος Ἀναγκ. Δανείου » 0.70

ΒΙΒΛΙΟΠΟΛΕΙΟΝ ΙΩ. Ν. ΣΙΔΕΡΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
46, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ

1924

17509

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σπύρος Ι. Παπασπύρου
Ζωγράφος
Καθηγητής Εφαρμογών ΤΕΙ/ΗΠ.

ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ—ΚΥΚΛΟΣ Α'.

Α. Δ. Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΝΕΩΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ και ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ

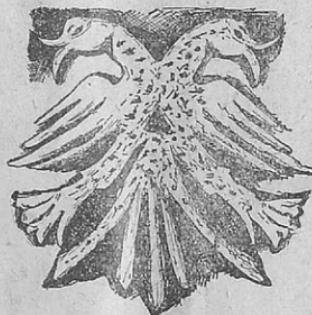
1204—1924

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΑΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥΣ

ΜΕ 100 ΧΑΡΤΑΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ Α'.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

46, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ, 46

1924

Αριθ. πρωτ. 1909.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 31 Ιανουαρίου 1924

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ

ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρόσ

τὸν κ. Ἀδ. Ἀδαμαντίου

Συγγραφέα διδακτικῶν βιβλίων.

Ἄνακοινοῦμεν ὅτι δι' ἡμετέρας πράξεως, τῇ 10 τοῦ λήγοντος μηνὸς ἐκδοθείσης, καὶ τῇ 29 τοῦ αὐτοῦ δημοσιευθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 7 φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἐνεκρίθη τὸ πρός ορίσιν ἐν χειρογράφῳ ὑποβληθὲν ὑμέτερον βιβλίον «ΕΘΝΩΝΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ» πρὸς χρήσιν τῶν μαθητῶν τῆς Γ' τάξεως τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων.

Ἐντολὴ τοῦ Υπουργοῦ

Ο Τμηματάρχης τοῦ Γ' τμήματος
ΙΩ. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Π. Ζεγκανιάρης

Μὲ τὴν ἐκδιδομένην ἡδη μικράν Ἰστορίαν τῶν Νεωτέρων χρόνων, Ἐλληνικήν καὶ Εὐρωπαϊκήν, διὰ τὴν Γ' τάξιν, παρέχω εἰς τοὺς κ.κ. συγκατέλουσαν καὶ τοὺς μαθητάς, πλὴν τῆς Γύμνασιακῆς μου Βιζαντινῆς Ἰστορίας, πλῆρες σύστημα διδασκαλίας τῆς Ἰστορίας τοῦ α' κύκλου, δηλαδὴ καὶ τῶν τριῶν τάξεων τοῦ Ἐλληνικοῦ σχολείου.

Ἡ ἀπὸ τὸ 1204 περίοδος τῆς Ἐλληνικῆς Ἰστορίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀρχίζει τὸ βιβλίον, εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς διαμορφώσεως τοῦ Νέου Ἐλληνισμοῦ. Ἀπὸ τὴν ἑβδομήν ἀρχίζουν εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ διαμορφώνωνται τὰ μεγάλα κράτη καὶ ἡ δλη κοινωνία. Ἰδού αἱ δύο μεγάλαι ιδέαι, τὰς δόποιας ἔθεστησας ὡς θεμέλιον τῆς Ἰστορίας μου ἀναπτύξεως. Ἐπάνω εἰς αὐτάς μὲ εὐληπτον καὶ ἐναργῆ ἀφήγησαν ἐπροσπάθησα νὰ διφάνω τὴν Ἰστορικήν ἔκθεσιν τῶν μεγάλων γεγονότων.

Τὴν προσπάθειάν μου αὐτὴν ἀναγγωρίζουν καὶ οἱ κ.κ. κριταὶ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου. Μὲ ἴκανοποίησιν δὲ ἀναφέρω μερικὰς περικοπὰς ἀπὸ τὴν κρίσιν τοῦ πρώτου εἰσιγγητοῦ κ. Καφάλη.

«Ἐν τῇ ἐκλογῇ τῆς ὥλης ὁ δυγγραφεὺς παρουσιάζει κατηνομαῖς, ἀφ' ἐνδεὶ διότι περιλαμβάνει ἐν τῷ ἐγκειμοδίῳ νέον ὑλικόν, ἀφ' ἐτέρου δὲ διότι ἔξετάζει τὰ γεγονότα καὶ μὲ ἄλλας παρὰ τὰς δυνάθεις ἀπόψεις. — Η ἔκθεσις τῶν γεγονότων καθίσταται ἐμφανεστέρᾳ καὶ ἀξιοπιστοτέρᾳ, καὶ ἡ ὀκέψις τῶν γαθητῶν ἀναβιβάζεται εἰς ἀνώτερον ἐπίπεδον.

«Ο δυγγραφεὺς ἀναπαριστᾷ μετ' ἀκριβείας τὸν διον τῶν ιστορουμένων ἐθνῶν καὶ ιδίᾳ τῶν Ἐλλάνων ἐπὶ Τουρκοκρατίας. — Τὸ βιβλίον τοῦτο πλεονεκτεῖ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἐκλογῆς, διαρθρώσεως καὶ κατανομῆς τῆς ὥλης.

«Καὶ ἀπλὴ ἀνάγνωσις τῶν τίτλων τῶν κεφαλαίων ἀποδεικνύει πόδου ἐπιτυχῶς κατένειμε καὶ δυστηματικῶς διήρθρωσε καὶ δεξιῶς ἐξέλεξε τὸ ὑλικόν.

«Ἔκαστον τῶν μερῶν καὶ ἔκαστον τῶν κεφαλαίων ἀποτελεῖ κατὰ πάντα ἐνότητα εὐκολύνονταν τοὺς γαθητὰς εἰς τὴν δυγκέντρωδιν τῶν γνώσεών των.

«Πολλακοῦ ἡ ζωρότης τῆς περιγραφῆς, ἡ ἐνάργεια, μὲ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζει τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν μιᾶς ἐποχῆς, ὡς καὶ ἡ δραματικὴ ἀφήγησις τῶν γεγονότων, εἶναι ἀναμφισβήτητοι ἀρεταὶ τοῦ βιβλίου.

«Τὸ ξηρὸν διδακτικὸν βιβλίον γεταβάλλεται εἰς λογοτεχνικὸν βιβλίον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ οὐδιώδης δικοπὸς τῆς ἐκπαίδευσεως εἴναι ἡ ἐθνικὴ ἀγωγὴ τοῦ γαθητοῦ, διὰ τοῦτο ἀποδιδωμέγάλην δημασίαν εἰς τὸ αἰδόθημα, μὲ τὸ ὅποιον ὁ δυγγραφεὺς γράφει τὰ βιβλία του».

ΑΔ. ΑΔ.

**ΜΕΡΟΣ Α'.—Οἱ τελευταῖοι χρόνοι τῆς Ἑλληνικῆς
Αὐτοκρατορίας 1204—1453**

» **B'.—Ἡ Νεωτέρα Εύρωπαικὴ Ἰστορία
1453—1830**

» **Γ'.—Οἱ χρόνοι δουλείας τοῦ Ἐθνους
1453—1821**

» **Δ'.—Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις
1821—1830**

» **Ε'.—Ἡ τελευταία Ἐκκτονταετηρίς
1830—1924**

Περιλήψεις ἑκάδτου μέρους.

"Ἐκαστον μέρος ὑποδιαιρεῖται εἰς 4—5 κεφάλαια καὶ ἔκαστον κεφάλαιον εἰς 2—3 μαθήματα.

Ἐκάστον μέρους προτάσσεται μικρὰ εἰσαγωγή, ἣτις είναι ἡ εἰκὼν τῆς ἐποχῆς, τῆς δόπιας τὰ γεγονότα ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Ἐκάστον δὲ κεφαλαίον προτάσσονται τὰ περιεχόμενα.

Μετὰ τὴν ὀφήγησιν ἔκάστης ἐποχῆς (μέρους) ἀκολουθεῖ περίληψις ἢ ἀνασκόπησις, καὶ μετὰ τὴν ἀνασκόπησιν Γενικαὶ σκέψεις, εἰς τὰς δόπιας ἔξαλοιςται ἡ σημασία ἔκάστης περιόδου.

Καὶ ἔκαστον τῶν μερῶν καὶ ἔκαστον τῶν κεφαλαίων ἀποτελεῖ κατὰ πάντα ἐνότητα ἐύκολούνουσαν τὸν μαθητὰς εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῶν γνώσεων των τῶν ἀγαρεομένων εἰς ἔκάστην ἐποχήν.

Ἡ πλουσιωτάτη εἰκονογράφῳδις ουμπληρώνει καὶ διασφηνίζει τὸ ὄλικὸν (εἶναι δὲ αἱ εἰκόνες ἐκλεγμέναι ἀπὸ αὐθεντικὰ μνημεῖα). Παρεντίθενται σημειώματα ἐπεξηγηματικὰ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν χαρτῶν.

ΝΕΩΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ, ή όποια είχε καταστραφή, κατά τὴν Δ' Σταυροφορίαν ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204), ἐπανιδρύθη μετ' ὀλίγα ἔτη (1261). Ἀλλ' εἰς νέος πολεμικὸς λαὸς ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, οἱ Τούρκοι, κατέστρεψαν ὁριστικῶς τὴν Ἐλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν τοῦ Μεσαιώνος (1453).

Ἀπὸ τότε ἥρχισε μία σκληρὰ ἐποχὴ δουλείας διὰ τὸ Ἐλληνικὸν Ἐθνος (1453—1821). Ἡ Εύρωπη ἀρχίζει νὰ κάμην μεγάλας προόδους. Ἀλλ' εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἡπλώθη ἡ βαρδαρότης τῶν Τούρκων. Κατὰ τὴν μακρὰν ἐποχὴν τῆς δουλείας 4 αἰώνων τὸ Ἐλληνικὸν γένος διέσπαστη φοβερὰς δοκιμασίας. Ἐπὶ τέλους ἔγινεν ἡ μεγάλη Ἐλληνικὴ ἐπανάστασις (1821) καὶ οἱ Ἐλληνες ἀπέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν εἰς τὰς χώρας τῆς ἀρχαῖας Ἐλλάδος (1830).

Ἄλλ' ἡ ἀναγεννηθεῖσα Ἐλλὰς ἦτο πολὺ μικρά. Διὰ τῶν ἀγώνων ὅμως καὶ θυσιῶν τῆς ἐπέτυχε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεγάλην πρόόδον καὶ αὔξησιν.

Συμφώνως λοιπὸν μὲ τὰ σπουδαῖα γεγονόνα, τὰ όποια ἐξιστοροῦνται, ἡ μακρὰ ἐποχὴ αὕτη 7 αἰώνων (104-1922) διαιρεῖται εἰς πέντε μεγάλα τιμήματα ἢ μέρη. Εἶναι δὲ ταῦτα:

- A') Οἱ τελευταῖοι χρόνοι τῆς Ἐλληνικῆς Αὐτοκρατορίας (1204-1453).
- B') Ἡ Νεωτέρα Εύρωπαϊκὴ ἴστορία (1453-1830).
- Γ') Οἱ χρόνοι τῆς δουλείας τῷ "Ἐθνοῦς" (1453-1821).
- Δ') Ἡ Ἐλληνικὴ ἐπανάστασις (1821-1830).
- Ε') Ἡ τελευταία ἐκανονταετηρίς (-1924).

ΜΕΡΟΣ Α.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

1204—1453

Αἱ δύο μεγάλαι δυνάμεις, ὁ Ἐλληνισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμός, ἐδημιούργησαν κατὰ τὸν Μεσαιώνα ἐν μέχα Χριστιανικὸν Ἑλληνικὸν κράτος. Οἱ Ἐλληνες τοῦ Μεσαιώνος διέδωκαν τὸν μέγαν Βιζαντινὸν πολιτισμόν, εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν. Συγχρόνως δὲ μὲ τοὺς ἴσχυροὺς στρατοὺς των διέσωζον τὸ Χριστιανικὸν κράτος ἀπὸ ὅλους τοὺς βαρδάρους. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπέκρουν τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Ἀραβας. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπέκρουν ἀπειρούς βαρδάρους, ἵδιως τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς Σέρβους. Ἐσωζον ἐπίσης τὸ μέγα Χριστιανικὸν κράτος ἥπο τοὺς Φράγκους, τοὺς βαρδάρους τῆς Δύσεως.

Κατὰ δύο μεγάλας ἐποχὰς ἡ Ἐλληνικὴ Αὐτοκρατορία ἔφθασεν εἰς ὅψιστον σημεῖον δυνάμεως καὶ πολιτισμοῦ:

1ον) Ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸν Σ' αἰῶνα.

2ον) Ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, τὸν Ι'—ΙΒ' αἰ.

Τοὺς μεγάλους Μακεδόνας Αὐτοκράτορας διεδέχθησαν ἄλλοι ἥρωες, οἱ Κομνηνοί. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτῶν ἔγιναν αἱ μεγάλαι ἐκστρατεῖαι τῶν Σταυροφόρων, διὰ ν' ἀπελευθερωθοῦν δῆθεν οἱ Ἀγιοι Τόποι. Ἀλλ' η ἀλήθεια εἶναι ὅτι δοι οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἐζήτουν νὰ καταστρέψουν τὴν Ἐλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ νὰ κατακτήσουν τὰς Ἐλληνικὰς χώρας. Οἱ μεγάλοι Κομνηνοί κατώρθωσαν γὰ σώσουν τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ἀπὸ τὰς πρώτας Σταυροφορίας. Ἀλλ' η Δ' Σταυροφορία κατέληξεν εἰς τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς Αὐτοκρατορίας (1204).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ, ΠΡΩΤΟΝ

Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ Ο ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ.

(1204-1261)

- a.—Τὰ Φραγκικὰ κράτη. Ἡ Αχτιγυνή Αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.—Τὸ Δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ Πριγκιπάτον τῆς Πελοποννήσου.
b.—Τὰ Εωρανικά κράτη.—Οἱ ἀνεξάρτητοι τοπάρχαι. — Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντος.—Τὰ δύο μεγάλα κράτη: Τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου. Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νικαιας.

a. + Τὰ Φραγκικὰ κράτη

Ἡ βασίλισσα τῶν πόλεων, ὅπως ὠνομάζετο ἡ Κωνσταντινούπολις, εἶχε καταστραφῆ ἀπὸ τοὺς πόλεμιστὰς τῆς Δ' Σταυροφορίας. Τὸ μέγα ἐκεῖνο κατόρθωμα διήγειρε τὴν κατάπληξιν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα ἦταν μετὰ τὴν νίκην οἱ Σταυροφόροι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς Ἐλληνικὰς χώρας, εἰς τὰς ὄποιας ἴδρυθησαν τότε πολλὰ κράτη Φραγκικὰ καὶ Ελληνικά. Ἀπὸ τότε λοιπὸν ἥλλαξεν ὅλως διόλου ἡ μορφὴ τῆς Ἐλληνικῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ διανομὴ τῆς Αὐτοκρατορέας.—Μετὰ τὴν νίκην οἱ Φράγκοι ἥρχισαν τὴν διανομὴν τοῦ Κράτους. Ὁ κόμις τῆς Φλάνδρας (τοῦ Βελγίου) Βαλδουίνος ἐστέφθη αὐτοκράτωρ εἰ-

τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, οἱ δὲ Ἐνετοὶ ἐξέλεξαν ἰδικόν των πατριάρχην. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἔγινεν ἀλλος βασιλεύς, ὁ Βογιφάτιος ὁ Μομφερρατικός.

Τὰ Φραγκικὰ κράτη.—Τὰ δύο λοιπὸν μεγάλα Φραγκικὰ κράτη ἦσαν ἡ Λατινικὴ (δηλαδὴ Φραγκική) Αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ Βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης. Άλλ' ἐκτὸς αὐτῶν Ἰδρύθησαν καὶ ἄλλα Φραγκικὰ κρατήδια. Αἱ ὥραι τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἐμοιράσθησαν εἰς τοὺς εὑρετικοὺς πολεμιστὰς ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ αὐτῶν. Ἰδρύθησαν λοιπὸν ἐν Πριγκιπάτον εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐν Δουκᾶτον εἰς τὴν Αττικὴν, καὶ πλεῖσται ἀλλαι κομιτεῖαι καὶ βαρωγίαι.

Ἡ δὲ Ἐνετία ἔλασθε τὴν μερίδα τοῦ λέοντος. Διότι αἱ σπουδαιότεραι κτήσεις αὐτῆς ὑπῆρχαν ἡ Εύβοια καὶ ἡ Κρήτη, αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἴσχυρὰ παρατηλάσσαια κάστρα (ὅπως ἡ Μεθώνη καὶ ἡ Κορώνη). Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ἡ Ἐνετία ἀπέκτησεν ἐν θαυμάσιον ἀποικιακὸν κράτος εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

Τὰ Ἑλληνικὰ κράτη.—Συγχρόνως ὅμως Ἰδρύθησαν ὅποι Βυζαντινῶν ἀρχόντων καὶ μεγάλα Ἑλληνικὰ κράτη. Ἡσαν δὲ ταῦτα δύο Αὐτοκρατορίαι μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τραπεζοῦντα καὶ Νίκαιαν, μία Ἡγεμονία εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ἄλλα μικρότερα. Προσέπι δὲ Ἰδρυσαν ἴσχυρὰ κράτη καὶ οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι. Καὶ οὕτως ἡ ἀλλοτε ἴσχυρὰ καὶ ἐνιαία Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία κατεκερματίσθη εἰς πολλὰ μεγάλα καὶ μικρὰ κράτη. Γόσον δὲ μεγάλη ἦτο ἀλλοτε ἡ ἐκτασίς αὐτῆς, ὥστε τώρα ἐντὸς τῆς πελασίας περιοχῆς αὐτῆς ὑπάρχουν 20 περίπου κράτη, Ἑλληνικὰ καὶ διάφορα ξένα.¹⁾

Αἱ Αὐτοκρατορίαι τῆς Ρωμανίας.—Ἡ Λατινικὴ Αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως¹⁾ ὠνομάσθη Ρωμανία,

1. Οἱ Φράγκοι, δηλαδὴ οἱ λαοὶ τῆς Δυσεως, ἐλέγοντο καὶ Λατίνοι, διότι οἱ περισσότεροι είχον σχέσιν μὲ τοὺς ἀρχαίους Ρωμαίους, τοὺς Δατίνους.

ὅπως ἄλλοτε ἡ μεγάλη Ἑλληνική, πραγματικῶς ὅμως ἦτο μία σκιὰ κράτους. Ὁ Αὐτοκράτωρ Βαλδουΐνος δὲν κατεῖχε παρά μόνον τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔν μέρος τῆς Θράκης, οὔτε χρήματα, οὔτε στρατὸν εἶχε, καὶ ὁ βίος Φραγκικῆς Αὐτοκρατορίας μόλις διήρκεσεν ἥμισυν αἰώνα (1204—1261).

Οἱ Φράγκοι τῆς Κωνσταντινούπολεως περιγλύθον ἀμέσως, μόλις ἰδρύθη ἡ Αὐτοκρατορία των, εἰς πόλεμον μὲ τὸν βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης. Φοβερὸν δ' ἔχθρὸν εἶχον τὸν σκληρὸν τούρον τῶν Βουλγάρων Ἰωαννίτην. Ἐπιτεθεὶς οὗτος ἐναντίον τοῦ Βαλδουΐνου ἐπέφερεν ὀλοσχερῆ καταστροφὴν εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ (1205). Καὶ τότε ἐπὶ δύο ἔτη ὁ αἵμοδιψῆς τούρος Σκυλιογιάννης, ὅπως τὸν ὀνόματὸν οἱ Ἑλληνες, εὑρεν ἀφορμὴν καὶ ἔκαμε φρικιαστικὰς καταστροφὰς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ Φραγκικὰ κράτη τῆς Βορείας Ἑλλάδος, δηλαδὴ ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Ρωμανίας καὶ τὸ Βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης, ἤρχισαν νὰ παρακμάζουν πάρα πολὺ ταχέως, μόλις ἐπέρχασαν δέκα ἔτη ἀπὸ τὴν ἰδρυσίν των. Διότι, ἐκτὸς τῶν ἔχθρῶν των, τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων, εἶχον καὶ ἀναμεταξύ των φοβερὰς διχονοίας. Καὶ ἐκτὸς τούτου οἱ Φράγκοι πολεμισταὶ εἶχον ἐλαττωθῆ ἄλλοι εἶχον φονευθῆ εἰς τὰς μάχας, ἄλλοι εἶχον ἐπιστρέψει εἰς τὰς πατρίδας των.

Τὸ Δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν.—Σπουδαιότερα ὅμως ὑπῆρξαν τὰ κράτη, τὰ ὄποια ἴδρυσαν οἱ Σταυροφόροι πρὸς Νότον τῶν Θερμοπυλῶν, εἰς τὰς ἐνδόξους χώρας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Τὰ πλέον ὀνομαστὰ ἔγιναν τὸ Δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸ Πριγκιπάτον τῆς Ηελοποννήσου.

Εἰς Γάλλος εὐπατρίδης, ὁ Ὅθων Δελαρώς, ἔλαβεν ὡς φέουδον τὴν χώραν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Θηβῶν. Τὸ Γαλλικὸν τοῦτο Δουκᾶτον ἐφθασεν εἰς ἀκμὴν καὶ ἡ χώρα ἔζησεν ἡσύχως. Ἡλθε καιρὸς μάλιστα, ὅτε κατέρθισαν οἱ Δελαρώς νὰ ἔχουν στρατὸν 1500 ἵππεων καὶ 30000 πεζῶν.

Τὸ Πρεγκεπάτον τοῦ Μορέως. — Τὸ λαμπρότερον δὲ Φραγκικὸν κράτος ὑπῆρξε τὸ Πριγκιπάτον τῆς Ἀχαΐας ἢ τοῦ Μορέως, ὃς ἐκαλεῖτο τότε ἡ Πελοπόννησος. Η. κατάκτησις τῆς χώρας δὲν ὑπῆρξε δύσκολος εἰς τοὺς Γάλλους, διότι οὗτοι ἔσυνθηκολόγησαν μὲ τοὺς ιθαγενεῖς καὶ ἀφῆσαν εἰς τὰς πόλεις τὰ προνόμια καὶ τὰς ἐλευθερίας των. Οἱ ιδρυταὶ τοῦ ξένου ἔκεινου Πελοποννησιακοῦ κράτους ἦσαν οἱ Γάλλοι ἀρχοντες Βιλλαρδούνιοι, οἱ ὅποιοι ἔγιναν πρίγκιπες, δηλαδὴ ἡγεμόνες.

Τὸ Πριγκιπάτον τοῦ Μορέως εἶχε λαμπρὰν διοργάνωσιν. Ἐπὶ κεφαλῆς εἶναι ὁ πρύγκιπης, μετ' αὐτὸν ἥροντο οἱ βαρῶνοι, ὑπῆρχον ἐπίσης οἱ ἐγχώριοι ἀρχοντες, Ἕλληνες, οἱ δόποιοι εἰχον καὶ αὐτοὶ δύναμιν. Η. κατακτηθεῖσα χώρα διηρέθη εἰς δύοεκα βασινίας, ἐκ τῶν ὅποιων αἱ σπουδαιότεραι ἦσαν αἱ βαρωνίαι τῆς Πάτρας, τῆς Καρυταίνης, τῆς Καλαμάτας. Ο πρίγκιψ ἦτο ὅμως ὑποχρεωμένος ν' ἀκολουθῇ ὅχι μόνον τοὺς Φραγκικοὺς νόμους, ἀλλὰ καὶ νὰ σέβεται «τὰ συνήθεια τοῦ τόπου».

Ο πλέον γενναιόφυχος καὶ μεγαλοπρεπής ἀπὸ τοὺς πρίγκιπας τοῦ Μορέως ὑπῆρξεν ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδούνιος, ὁ ὅποιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καλαμάταν. Ήτο πολὺ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς ὑπηρέτας του, ὡμίλει δὲ καλῶς τὰ «Ρωμαϊκα», διπλας ἔλεγον τότε, καὶ οἱ Ἕλληνες τὸν ἦγάπων. Η πριγκιπικὴ αὐτοῦ αὐλὴ ὠμοτάξει «μὲ τὴν αὐλὴν ἐνὸς μεγάλου βασιλέως». Ο Γουλιέλμος ἐκυρέρνησε μὲ φρόνησιν καὶ δικαιοσύνην τὸν τόπον. Κατ' ἐκεῖνον λοιπὸν τὸν χρόνον ἡ Πελοποννησος ἀπέκτησεν ἡσυχίαν καὶ ἀξιόλογον πρόσδοτον.

β.—Τὰ Ἑλληνικὰ ιράτη.

Φράγκος καὶ Ἑλληνες. — Καθ' ὅν χρόνον οἱ κατακτηταὶ περιέπιπτον εἰς κατάπτωσιν ἀπό τὰς δικονοίας, τὰς Ἑλληνικὰ κράτη ἤκμασαν ταχέως. Διότι ἡ ἐγκατάστασις τῶν Φράγ-

κων εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, αἱ καταστροφαὶ, τὰς ὁποῖας ἐπήγεγκον, ηὕξησαν τὸ μῆσος ἐγαντίου τῶν ἐπιδρομέων καὶ μᾶζη μὲ αὐτὸ ηὕξηθη καὶ ἡ φιλοπατρία τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τότε δοὺι

ΦΡΑΓΚΟΣ ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ
Σταυροφόρος πάνοπλος. Ἐσωτερικῶς φορεῖ φολιδωτόν ἔνδυμα μέχρι γονάτων.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ
Πεζὸς τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ἡσαν ὀπλισμένοι ὅπως οἱ ἀρχαῖοι, ιδίως Τρωαῖοι.

οἱ ξένοι ἀπὸ τὴν Δύσιν φνομάζοντο μὲ κάποιαν περιφρόνησιν, ἃ πως καὶ σήμερον, Φράγκοι. Προσέτι αἱ θρησκευτικαὶ διαιφοραὶ ἤγοιξαν βαθύτερον τὸ χάσμα μεταξὺ τῶν δύο κόσμων, τοῦ Ἑλλήνικοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Φραγκικοῦ τῆς Δύσεως (¹).

Οἱ βάρβαροι ἐκεῖνοι ἐπιδρομεῖς τῆς Δύσεως δὲν εἶχον κατακτήσει ἔνα λαὸν ἀπολιτιστὸν, ἀλλ' εἶχον ἔμθει γὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς ἐν παλαιὸν Ἐθνος, τὸ ὅποιον ἦτο ὑπερήφανον διὰ τὸν πολιτισμὸν του. Οἱ δὲ ἡττημένοι δὲν ἔμειναν εἰς τὴν κατάπτωσιν, ἔνεκα τῆς δοπίας εὔκολως τοὺς κατέκτησαν. Τὰ Ἑλληνικὰ κράτη,

(¹) Ἀπὸ τότε ἐπίσης ἀρχίζει ἡ διάκρισις νὰ λέγωνται Ἀνατολικοὶ οἱ Ὁρθόδοξοι, Δυτικοὶ οἱ Καθολικοὶ.

τὰ ὅποια ἔδρυσαν οἱ Βυζαντινοὶ μεγιστᾶνες, συνεκέντρωσαν ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ Ἐθνους. Τὸ ἐθνικὸν αἰσθημα ἀνεγεννήθη, καὶ ἀπὸ τὴν καταστροφὴν ἀνεπήδησε μία νέα Ἑλλάς. Οἱ ἡγεμόνες τῶν ἔδρυομένων Ἑλληνικῶν κρατῶν εἶχον δῖοι μίαν μόνον φιλοδοξίαν, ν' ἀναπτήσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ τοπάρχαι. — Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε πλέον κεντρικὴ διοίκησις ἡ ἐπαρχιακὴ ἀριστοκρατία ἔλαβε μεγάλην δύναμιν. Μερικοὶ ἴσχυροὶ συνεκέντρωσαν εἰς τὸν τόπον των δλην τὴν ἔξουσίαν καὶ ἀνεκήρυξαν ἑαυτοὺς ἀνεξαρτήτους. Οἱ τοιοῦτοι Ἑλληνες ἀρχοντες, οἱ τοπάρχαι, ἦσαν πολλοὶ εἰς διάφορα μέρη, διοικοῦστοι δὲ ἔγιναν οἱ Σγουροὶ εἰς τὴν Κόρινθον, ὁ Λέων δὲ Χαμάρετος εἰς τὴν Δακωνικήν.

Ἄλλα πολὺ μεγάλα Ἑλληνικὰ κράτη, ὡς εἴπον, συγχροτήθησαν. Οἱ ἀρχοντες τῆς Κωνσταντινουπόλεως διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς ἐλευθέρας Ἑλληνικὰς χώρας, καὶ οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἔδρυσαν τὰ κράτη τῆς Νικαίας, τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῆς Ἡπείρου.

Ἡ αὐτοκρατορέα τῆς Τραπεζοῦντος. — Ἡ μακρινὴ ἐκείνη Αὐτοκρατορία ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου ἕως τὸν Καύκασον. Τὸ μέρος ἐκείνο ἐλέγετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Πόγυτος. Εἰς ἀπὸ τοὺς Κομνηνοὺς ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν Αὐτοκράτορα εἰς τὴν Τραπεζοῦντα (1204). Ἡ χώρα τὸν ἐδέχθη μὲν ἐνθουσιασμόν, διότι ἀπὸ ἐκεῖ κατήγοντο οἱ Κομνηνοί. Πολὺ ταχέως ἐμεγάλωσε τὸ νέον κράτος, ἔγινε δὲ τόσον πλούσιον καὶ ἴσχυρόν, ὥστε οἱ Αὐτοκράτορες ὠνομάσθησαν μεγάλοι Κομνηνοί. Τὸν ἔδρυτήν, τὸν Α' Κομνηνόν, διεδέχθησαν ἕως τὴν καταστροφὴν τοῦ κράτους εἰκοσιν Αὐτοκράτορες (1222—1461).

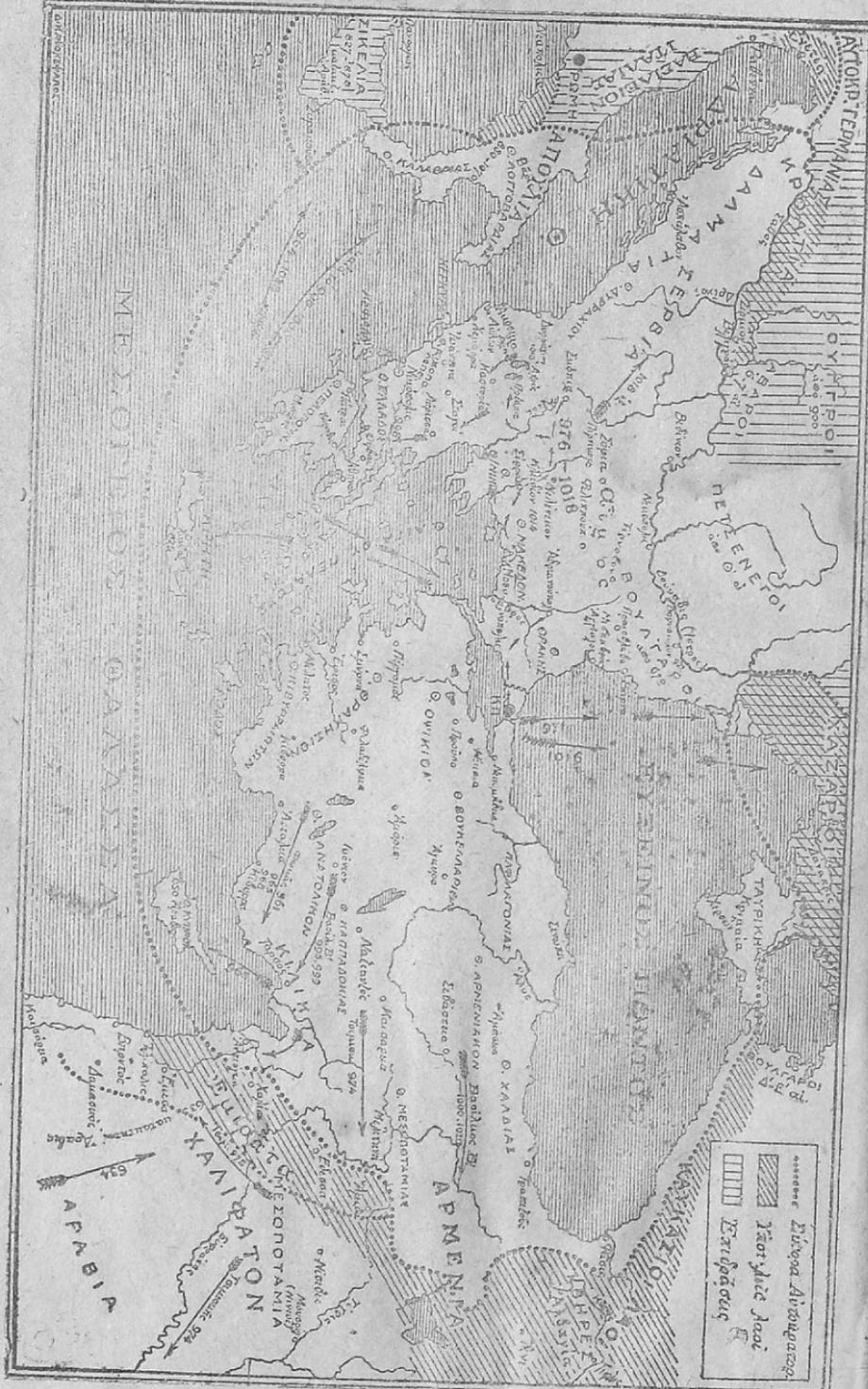
Τὰ μεγάλα πλούτη τῆς Ἑλληνικῆς ἐκείνης Αὐτοκρατορίας προήρχοντο ἀπὸ τὸ ζωηρότατον ἐμπόριον, τὸ ὅποιον διενήργει ἡ Τραπεζοῦς μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ασίας. Ἡ πρωτεύ-

ουσα τοῦ κράτους Τραπεζοῦς ἡτο ὥραιοτάτη πόλις καὶ ἡ φήμη αὐτῆς εἶχε διαδοθῆ εἰς ὅλοκληρον τὸν Ἀγατολικὸν κόσμον. Εἰς τὰ μεγαλοπρεπέστατα παλάτια των ἔζων μὲ μεγαλοπρέπειαν οἱ μεγάλοι Κομηγοί. Ἡ Τραπεζοῦς ἔγινε πολὺ λαμπρὸν κέντρον Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τέχνης, ἀπὸ τότε δὲ διετηρήθη εἰς τὸν Πόντον ἐπὶ πολλούς αἰώνας ἀκμαιότατος ὁ Ἑλληνισμός.

Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου. — Ἐκόμη σπουδαιότερα ἡτο ἡ προσπάθεια πρὸς Ἰδρυσιν Ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὴν Ἡπειρον, τὴν ὅποιαν ἔκαμεν ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος, ἀπὸ τὸν Αὐτοκρατορικὸν οἶκον τῶν Ἀγγέλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Μιχαὴλ ἔκάλεσεν εἰς τὰ ὅπλα τοὺς ὀρεινοὺς καὶ ἐδημιούργησεν ἴσχυρότατον στρατόν. Δὲν ἡτο δὲ ματαίοδοξος καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὠνόμασεν ἑαυτὸν Αὐτοκράτορα, ἀλλ' ἡρκέσθη εἰς τὸν τίτλον Δεσπότης. Τὸ κράτος του λοιπὸν ὀνομάσθη Δεσποτᾶτον (ἡγεμονία) τῆς Ἡπείρου καὶ εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Ἀρταν, ἀργότερα δὲ τὰ Ἰωάννινα.

Ο Μιχαὴλ ἔδαλε τὰ θεμέλια ἑνὸς ἴσχυροῦ Ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὰ Δυτικὰ τῆς Χερσονήσου. Ο δὲ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀδελφός του Θεόδωρος ἐμεγάλωσε τὸ Δεσποτᾶτον. Ο Θεόδωρος ἥρχισε νὰ πολεμῇ μὲ τόλμην καὶ δραστηριότητα πρὸς τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Φράγκους. Κατέκτησε τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν, καὶ ἐπὶ τέλους εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Θεσσαλονίκην (1222). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνεκροτήθη ἐν μέγα Ἑλληνικὸν κράτος ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν ἕως τὸν Εὔξεινον Πόντον, καὶ πρὸς Νότον ἕως τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ο δὲ ο Θεόδωρος ἐστέφθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην «Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων».

Η Αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας. — Οταν οἱ Σταυροφόροι ἔκαιον τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Αὐτοκράτωρ Θεόδωρος Δάσκαρης ἐπῆγεν εἰς τὴν Νίκαιαν, ὅπου συνηθροίσθησαν ὁ Πατριάρχης καὶ ἄλλοι Βυζαντινοὶ μεγιστᾶνες. Ἐκεῖ ἀγενηρύχθη καὶ οὗτος «Αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων».

Ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η ΜΕΓΑΛΗ BYZANTINE ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ.—"Οπες γέτο ἀλλοι τε κανὸν τρὶς χριστινοῦς τῆς δινάρισθε τῆς (I—IB' αἰώνων),

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατεῖχον τότε οἱ Τούρκοι Σελτζοῦκοι, ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι εἶχον κατακτήσει τοὺς Ἀγίους Τόπους. Ὁ Δάσκαρης ἐνίκησεν εἰς πολλὰς μάχας καὶ τοὺς Σελτζοῦκους καὶ τοὺς Φράγκους, καὶ ἐπεξέτεινε τὸ Κράτος αὐτοῦ εἰς ὀλόκληρον τὸ Δυτικὸν μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Τὸν Δάσκαρην διεδέχθη ὁ γαμbrός του Ἰωάννης Βατά-

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΑΤΟΛΗ ΤΟΝ ΙΔ' αι.

Κατόπιν τοῦ διαμελισμοῦ μετὰ τὴν Δ' Σταυροφορίαν (1204).

τοῦ (1222—1254). Ἐνίκησε καὶ αὐτὸς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Φράγκους, ἐπέρασε μάλιστα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ κατέλαβεν δλην ἱχεδόν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. (Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ Ἑλληνικὴ Μικρὰ Ἀσία εἶδε τὰς τελευταῖς καλὰς ημέρας.)

BYZANTINON ΚΟΣΜΗΜΑ

Από τοιχογραφίαν εἰς ἐκκλησίαν τοῦ Μυστρᾶ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΕΠΑΝΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

- α.—**Η Αύτοκρατορία τῆς Νικαίας.**—Η ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινούπολεως. — Η Δυγκυρούσα τῶν Παλαιολόγων (1261—1453).
β.—**Η Βερνικὴ Ἀνατολὴ τὸν ΙΔ' αἰδνα.** Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἰταλοί. Η Ἐνετοκρατία. — Τὰ ἔχη τῆς Φραγκικῆς ἐπιθράσεως.

~~α.~~ **Η ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινούπολεως.**

Η ἔρεις τῶν δύο Βελληνικῶν κρατῶν.—Τὰ δύο μεγάλα Βελληνικὰ κράτη ἡσαν τὸ Ἀνατολικὸν τῆς Νικαίας καὶ τὸ Δυτικὸν τῆς Ἡπείρου. Τόσηγα δὲ δύναμιν είχον καὶ τὰ δύο, ώστε, ἂν ἡσαν ἡγωμένα, θὰ ἥδυναντο νὰ κυριεύσουν ἀμέσως τὴν Κωνσταντινούπολιν. Η ἀντιζηλία των δύως ἔδωκε μακροτέραν ζωὴν εἰς τὸ Λατινικὸν κράτος τῆς Κωνσταντινούπολεως.

Εἰς τὴν Αύτοκρατορίαν τῆς Νικαίας ἔγινεν Αύτοκράτωρ ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἀνὴρ πολὺ μεγάλης ἵκανότητος. Μόλις δὲ Μιχαὴλ ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον, παρήγγειλεν ἀμέσως εἰς τοὺς Γάλλους, ὅτι «ἄν θέλουν νὰ μείνουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δῆμείλουν νὰ πληρώνουν φόρον».

Η ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινούπολεως (1261).—Ο Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἤτο πολὺ γενναῖος στρατηγός, ἐστερέωσε τὴν δύναμιν του καὶ ἐμεγάλωσε τὸ κράτος του εἰς τὴν Ἀσίαν.

Ἐπειτα ἐπέρασεν εἰς τὴν Εύρωπην καὶ ἀφῆρεσεν ἀπὸ τοὺς Δατίνους ὅλας τὰς κτήσεις αὐτῶν. Ὡστε περιεκύκλωσεν ἀπὸ παντοῦ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡ Δατινικὴ Αὐτοκρατορία περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἐπερίμενε δὲ ὁ Μιχαὴλ νὰ εὕρῃ τὴν κατάλληλον περίστασιν διὰ νὰ τὴν κυριεύσῃ καὶ νὰ ἔχδιψῃ τοὺς Φράγκους. Ἡ εὔνοϊκὴ περίστασις παρουσιάσθη, καὶ εἰς στρατηγὸς τοῦ Μιχαὴλ, ἀφοῦ συγεννοήθη μὲ τοὺς κατοίκους, κατέλαβε τὴν πόλιν. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐν θριάμβῳ ἀνακράζων: «Νίκη εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Μιχαὴλ!»

Ἡ Κωνσταντινούπολις γίνεται πάλιν πρωτεύουσα Ἐλληνικοῦ κράτους. Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος εἰσέρχεται θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Πόλιν καὶ στέφεται δευτέραν φορὰν Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν.

Οἱ Παλαιολόγοι.—Κατ’ αὐτὸν τρόπον ἐπανιδρύθη ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, καὶ ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ ἀρχίζει μία νέα δυναστεία, ἡ δυναστεία τῶν Παλαιολόγων. Οἱ Παλαιολόγοι ἐκράτησαν τὰ σκῆπτρα τῆς Ἐλληνικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Μεσαιώνος ἐπὶ δύο ἀκόμη αἰώνας (1261—1453).

Ἡ ἐποχὴ τῶν Παλαιολόγων εἶναι ἡ τελευταῖα περίοδος τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι Χριστιανοὶ Αὐτοκράτορες ἐπάλαισαν ἐπὶ δύο αἰώνας, διά νὰ σώσουν τὸ κράτος. Ἄλλ’ ἡ σωτηρία ἦτο ἀδύνατος, διότι οἱ ἔχθροι ἦσαν πολυάριθμοι καὶ ὁ Μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς εἶχε χάσει τὰς μεγάλας χώρας καὶ δυνάμεις, τὰς ὁποῖας εἶχεν ἄλλοτε.

Ο Μιχαὴλ Παλαιολόγος.—Ο ἵκανωτερὸς ἀπὸ τοὺς Παλαιολόγους ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος. Δὲν ἦτο μόνον ἀνδρεῖος στρατηγότης, ἀλλ’ ἦτο καὶ σπουδαῖος πολιτικός. Μόλις ἀνέδη εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου, ἀμέσως ἤρχισε νῦν ἀνακτᾶ τὰς Ἐλληνικὰς χώρας. Ἅλλοτε μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Ἑιρόσυνης, ἀλλοτε μὲ τὴν διπλωματίαν του πάντοτε ἐπροχώρει καὶ ἐμεγάλωνε τὸ νέον Ἑλληνικὸν κράτος.

‘Αλλ’ ὁ Μιχαὴλ εἶχε νὰ παλαισῃ μὲ φοθερὰς δυσκολίας. Καὶ οἵμως ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Σέρβους, τὸν πρίγκιπα τοῦ Μορέως καὶ τὸν δεσπότην τῆς Ἡπείρου, καὶ ἀνέκτησε πολλὰς Ἐλληνικὰς χώρας. . Εἶχε λοιπὸν ν’ ἀντιμετώπισῃ ἀπειρους ἔχθρους, ἵδιως τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως καὶ Σικελίας Κάρολον τὸν Ἀνδεγαυούκόν, ὃ ὅποιος ἐσχεδίαζε νὰ κάμη ἰδικήν του Αὐτοκρατορίαν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὁ Κάρολος Ἀνδεγαυοῦς κατάρθωσε γὰρ συνενώση τοὺς ἴσχυροτέρους λαοὺς τῆς Δύσεως ἐναντίον του. Ὁ Μιχαὴλ κατατροπώνει τὸν στρατὸν τοῦ Καρόλου εἰς τὴν Ἡπειρόν. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν φοθερὰν θέσιν τοῦ Ἐλληνισμοῦ, πρέπει νὰ γνωρίσωμεν ποια ἦτο ἡ κατάστασις τότε εἰς τὴν Ἐλληνικὴν Ἀνατολήν.

β. Ἐλληνικὴ Ἀνατολὴ τὸν ΙΔ' αἰῶνα.

Γάλλοι καὶ Ἰταλοί. — Κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα τῆς Φραγκοκρατίας κυριαρχεῖ εἰς τὴν Ἀνατολήν τὸ Γαλλικὸν ἔθνος, οἱ σπουδαιότεροι βαρῶνοι είναι Γάλλοι. Κατὰ τὸν ἐπόμενον οἵμως αἰῶνα, τὸν ΙΔ', οἱ Γάλλοι χάγουν τὰ πρωτεῖα καὶ λαμβάνουν δύναμιν σχεδόν παντοῦ οἱ Ἰταλοί.

Ἡ σπουδαιότερα Ἰταλικὴ κυριαρχία ἐν Ἐλλάδι ἦτο τὸ Ἰταλικὸν Δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ὅποιον ἐκυδέρων οἱ Ἀτσαγιόλαι. Τὸ παλαιὸν Γαλλικὸν Δουκᾶτον εἶχε καταστραφῆ ἀπὸ Καταλανούς πολεμιστάς, οἱ ὅποιοι διέτρεχον τὰς Ἐλληνικὰς χώρας καὶ ἐλεγχάτουν αὐτάς.

III Ἐνετοκρατία. — Ἡ ξενικὴ κυριαρχία, ή ὅποια ὑπῆρξε περισσότερον διαρκής, ὑπῆρξεν ἡ κυριαρχία τῶν Ἐνετῶν. Τὰς Ἐνετικὰ κράτη ἦσαν διεσκορπισμένα εἰς τὰς Ἐλληνικὰς παράλια καὶ τὰς νήσους. Οἱ Ἐνετοὶ ἔμειναν πολὺν καιρὸν εἰς τὴν Ἐλλάδα καὶ ἀφῆκαν ἔως σήμερον πολλὰ ἵχνη τῆς διαμονῆς αὐτῶν.

Εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἰδρύθη τὸ Δουκᾶτον τοῦ Ἀρχιπελάγους, τό ὅποιον περιελάμβανε δώδεκα νήσους. Ἡ σπουδαιοτέρα δὲ ακτῆς τῶν Ἐνετῶν ἦτο ἡ Κρίτη. Εἰς τὴν μεγαλόνησον ὅμως ἐκείνην ἡ κυριαρχία τῶν Ἐνετῶν δὲν ὑπῆρξε πολὺ εὔκολος. Ἐπτὰ φοράς κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἐπανεστάτησαν οἱ Ἕλληνες ἀρχοντες. Ονομαστοὶ ίδιας ἔγιναν οἱ Καλλέργαι, οἱ ὅποιοι ὑπερησπίσθησαν γενναῖως τὴν πατρίδα των.

Τὰ ἔχνη τῆς Φραγκοκρατίας ἐπιδράσεως. — Ἡ ἐποχὴ τῆς Φραγκοκρατίας ἀφῆκε πολλὰ ἔχνη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διότι σώζονται ἀκόμη τὰ Ισχυρὰ κάστρα, τὰ ὅποια ἥγειραν οἱ Φράγκοι βαρῶνοι. Εἰς ἐν μακρὸν ποίημα τῶν χρόνων ἐκείνων, τὰ Χοροικὰ τοῦ Μορέως, ἔξιστοροῦνται εἰς δημώδη γλώσσαν οἱ πόλεμοι τῶν Φράγκων πρὸς κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου.

Κατὰ τὴν περιπετειώδη ἐκείνην ἐποχὴν ηὐχαριστοῦντο οἱ ἀνθρωποι νὰ διαδέξουν φανταστικὰς διηγήσεις τῶν κατορθωμάτων τῶν ἵπποτῶν. Τοιαῦτα Γαλλικά καὶ Ἰταλικά ποιήματα ἐμιμήθησαν καὶ οἱ Ἕλληνες, καὶ ἔγραψαν μὲ στίχους ὀραιότατα μυθιστορήματα. Τὸ πλέον δὲ ἀγαπητὸν ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτὰ ἔγινεν ἀργότερα ὁ Ἐρωτόκριτος.

Τοίς Σέρβοις. — Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔλαδον δύναμιν εἰς τὴν Χερσόνησον καὶ ἔγχώριοι λαοί. Τότε ἐφάνησαν οἱ Βλάχοι (οἱ σημερινοὶ Ρουμάνοι), καὶ ἰδρύθη τὸ Βλαχοδουλγαρικὸν κράτος, τὸ ὅποιον ὑπῆρξε φοιτερὸν διὰ τὸν Ἐλληνισμόν. Κατὰ δὲ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἔφθασαν εἰς μεγάλην δύναμιν οἱ Σέρβοι, καὶ ἀνεφάνησαν οἱ Ἀλβανοί. Ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἡ Σερβία διαρκῶς ἐμεγάλωνεν εἰς βάρος τῶν Ἐλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων.

Οἱ Ἀλβανοί. — Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου οἱ Ἀλβανοί ἔλαδον σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν Ἐλληνικὴν ἴστορίαν. Οἱ Ἀλβανοί ἥρχισαν ἀπὸ τὸν ΙΔ' αἰῶνα νὰ κατέρχωνται ἀπὸ τὴν χώραν των, ἀπὸ τὰ ΒΔ. τῆς Χερσονήσου, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐπειτα εἰς τὴν νοτιωτέραν Ἐλλάδα καὶ εἰς μερικὰς νήσους. Ἡ συγ-

γενής αὕτη φυλὴ συνεχωνεύθη ταχέως μὲ τὴν Ἑλληνικήν. "Οσοι Ἀλβανοὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς Ἑλληνικὰς χώρας ἔγιναν Ἐλληνες.

Οἱ ὄθωμανοὶ Τοῦρκοι. — Ἄλλ' ὁ φοδερὸς ἔχθρός, ὁ ὅποιος εἰς τὸ τέλος κατέστρεψε τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἡσαν οἱ ὄθωμανοὶ Τοῦρκοι. Ἡσαν δὲ οὗτοι συγγενεῖς μὲ τοὺς Τούρκους Σελτζούκους, οἱ ὅποιοι, εἰχον κατακτήσει τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ νέα αὕτη φυλὴ τῶν Τούρκων ἤρχετο ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας, ἀπὸ τὸ σημερινὸν Τουρκεστάν, καὶ ἐνεφανίσθη αἰφνιδίως εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Εἶχεν ἀρχηγὸν τὸν Ὅθμαν, ἀπὸ τὸν ὅποιον ὠνομάσθησαν ὄθωμανοί.

Καὶ οἱ Τοῦρκοι οὗτοι παρεδέχθησαν τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ καὶ ἔγιναν Μουσουλμάνοι. "Οπως δὲ ἄλλοτε οἱ Ἀραβεῖς καὶ ἔπειτα οἱ Σελτζούκοι, ἤρχισαν καὶ αὐτοὶ μὲ φανατισμὸν τὰς κατακτήσεις. Ὁ Ὅθμαν προχωρεῖ μὲ ὄρμήν, κατακτᾷ διαφόρους χώρας καὶ ἐπὶ τέλους κυριεύει τὴν Προύσαν, καὶ οὕτω πλησιάζει εἰς τὸν Βόσπορον.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Ὅθμαν ἐξηκολούθησαν νὰ προχωροῦν. Κατέκτησαν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τέλους τὴν Νίκαιαν. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰώνος (1350) Ἑλληνικὴ Μικρὰ Ἀσία δὲν ὑπῆρχεν. *

ΨΗΦΙΔΩΤΟΝ

Απὸ τὸν "Οσιον Δουκᾶν τῆς Δεβαδείας (ΙΑ' αι.).

BYZANTINΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ

Εἰς τὰ φυλλώματα εἰκονίζονται πτηνά καὶ ζῶα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΙ—ΑΠΗΛΙΠΙΣΜΕΝΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

α.—Τὸ Βυζαντινὸν κράτος κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα.—Ἐμφύλιοι πόλεμοι—Τὸ μέγα Σερβικὸν κράτος.

β.—Αἱ κατακτήσεις τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην.

γ.—Οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες τοῦ Μεδαιωνικοῦ Ἐλληνιδμοῦ.—Ο Μανουὴλ Παλαιολόγος.—Τὸ Δεσποτάτον τοῦ Μορέως.

a. *Ἡ κατάστασις τοῦ Κράτους τὸν ΙΔ' αἰῶνα.*

λπίδας μεγάλας διηγειρεν ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ Ἐλληνικὸν ὅμιλον Κράτος, τὸ ὅποιον ἀνιδρύθη δὲν ἦτο ἡ ἄλλοτε ἴσχυρὰ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία. Δὲν εἶχε παρὰ μόνον τὴν Θράκην, μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ασίας. Ἡτο δὲ περικυκλωμένον ἀπὸ ἴσχυρούς ἔχθρούς καὶ πρὸς τούτοις ἦτο ἐξηντλημένον οἰκονομικῶς καὶ στρατιωτικῶς.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου.—Ο Μιχαὴλ Παλαιολόγος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος μέγας στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς τοῦ Βυζαντίου. Μετ' αὐτὸν ἥρχισεν ἡ κατάπτωσις. Οἱ πρῶτοι διάδοχοι τοῦ Μιχαὴλ, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο καὶ οἱ δύο Ἀνδρόνικοι, πάπτος καὶ ἔγγρονος (περὶ τὸ 1300), ἐπολέμησαν μὲν ἀρκετὴν γενναιότητα ἔναντίον τῶν Τούρκων καὶ ἄλλων ἔχθρων. Οἱ ἀγῶνες των ὅμιλος ἦσαν πλέον ἀπηλπισμένοι ἀγῶνες. Άλλα

δὲν ἔφθανε τοῦτο. Περιήλθον εἰς μεγάλας ἔριδας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπωφελήθη ὁ μέγας ἄρχων Ἰωάννης Καντακουζηνὸς καὶ ἐπαγεστάτησεν ἐναντίον τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων. Τότε ἔγιναν μεγάλοι ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων.

Ο Καντακουζηνὸς κατώρθωσε νὰ στεφθῇ καὶ αὐτὸς Αὐτοκράτωρ. Ἡτο ἀνὴρ μεγάλης παιδείας καὶ ἴκανότητος. Ἀλλ' ἀπὸ φιλοδοξίαν ἐπροξένησε μεγάλα κακὰ εἰς τὴν πατρίδα του. Κατόπιν μετενόησεν, ἀφῆκε τὸν θρόνον του καὶ ἔλαβε τὸ «μοναχικὸν σχῆμα». Εἰς τὸ μοναστήριόν του διῆλθε τὸν ὑπόλοιπον βίον ἀσχολούμενος εἰς θρησκευτικὰς μελέτας καὶ εἰς τὸ νὰ συγγράψῃ τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων αὐτοῦ.

Ἡ αὔξησις τῶν Τούρκων καὶ τῶν Σέρβων. — Μὲ τοὺς μακροχρονίους ἐκείνους ἐμψυλίους πολέμους καὶ ὅσαι Ἐλληνικαὶ δυνάμεις εἶχον μείνει κατεστρέφοντο καὶ αὐταὶ. Οἱ δὲ πολυάριθμοι ἔχθροι, οἱ διάφοροι Φράγκοι, οἱ Βόσλγαροι, Σέρβοι, Τούρκοι καὶ ἄλλοι, κατεκερμάτιζον καὶ τὰ ὑπολειπόμενα λείψανα τῆς Ἐλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

Οἱ Ἐλληνες ἐγκολούθουν τοὺς ἐμψυλίους πολέμους, καὶ κατὰ τὸ 1350 οἱ μὲν Τούρκοι ἦσαν πλησίον εἰς τὸν Βόσπορον, οἱ δὲ Σέρβοι εἶχον ἰδρύσει ἔν μέγα κράτος. Ο Βασιλεὺς αὐτῶν Στέφανος Δουσάν κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ ὅλον ληγον σχεδὸν τὴν Μακεδονίαν, ἐπειτα τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἔφθασεν ἔως τὰ Τορκοκαλα. Ο Δουσάν ἔγινεν ὁ ἴσχυρότερος ἡγεμὼν τῆς Χερσονήσου καὶ ὠνειρεύετο ν ἀντικαταστήσῃ τὸ Ἐλληνικὸν κράτος διὰ Σερβίκου.

Ἄει κατακτήσεις τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εύρωπην. — Ο ἀνδρεῖος πολεμιστὴς Μουράτ Α' κατακτᾷ τὴν Θράκην, κυριεύει τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ μεταφέρει εἰς αὐτὴν τὴν πρωτεύουσάν του (1360).

Ο δὲ τελευταῖος ἴσχυρὸς ἡγεμὼν τῆς Χερσονήσου, ο Στέφανος Δουσάν, εἶχεν ἀποθάνει, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τὰ μεγάλα σχέδιά του. Εἰς μίαν δὲ περίφημον μάχην, ἡ ὁποία συνήφθη

εἰς τὸ Κοσσυφοπέδιον (πεδίον τῶν κοσσύφων) τῆς Σερβίας, κατεστράφη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ δύναμις τοῦ Σερβικοῦ κράτους (1389). Κατόπιν καθυποτάσσουν τοὺς Βουλγάρους καὶ φθάνουν νικηταὶ ἕως τοῦ Δούναδιν. Τοιουτοτρόπως ἡ Κωνσταντινούπολις

ΑΙΓΑΙΟΝ ΧΩΡΑΙ ΤΟΝ ΙΑΝΘΙΝΟΝ.

Ἡ δρμητικὴ προσέλασις τῶν Τούρκων.

εἶναι πλέον ἀποιμονωμένη καὶ τοιχυρισμένη ἀπὸ τοὺς στρατοὺς τῶν Ὀθωμανῶν. Εἶναι ἀποχωρισμένη καὶ ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπον Ἑλληνικὸν κράτος καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα Χριστιανικὰ κράτη.

Τοι Τούρκοι καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις. — 'Ο μέγας σκοπὸς τῶν Τούρκων ἦτο νὰ κυριεύσουν τὴν μεγάλην Χριστιανικὴν πρωτεύουσαν, τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶχον ἐστραμμένα τὰ βλέμματα πρὸς τὴν μεγάλην πόλιν, ἡ ὥποια «ἔκειτο εἰς τὸ μέρος, ὃπου συναντῶνται διοἱ ἡπειροὶ καὶ δύο θάλασσαι, καὶ ἔφαινετο ὡς εἴς δακτύλιος στολισμένος μὲ δύο σαπφείρους καὶ δύο σμαράγδους». 'Ο ίδιος πόθος ἔκαμψε καὶ τοὺς "Αραβαῖς πρὸ ἐξ αἰώνων γὰρ ἐφορμοῦν μὲ μανίαν διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Διότι ὁ προφήτης τῶν Μωάμεθ εἶχεν εἶπει, ὅτι εἰς τοὺς πιστοὺς αὐτοῦ ἀνῆκεν «ἡ μεγάλη πόλις, ἡ ὥποια περιβάλλεται ἐκ δύο μερῶν ὑπὸ θαλάσσης καὶ ἐξ ἑνὸς μέρους ὑπὸ ξηρᾶς».

Ο στρατὸς τῶν Τούρκων. — 'Η ἀκατάσχετος ὄρμὴ τῶν Τούρκων ἔζηγεται ἀπὸ τὴν ἐλεεινὴν θέσιν, εἰς τὴν ὥποιαν εὑρίσκοντό οἱ "Ελληνες καὶ οἱ ἄλλοι Χριστιανικοὶ λαοί. 'Αλλ' εἶχον ὅμως καὶ οἱ Τούρκοι μεγάλην δύναμιν, διότι ἡσαν πολεμικὸς λαός, εἶχον γενναίους ἀρχηγούς, καὶ στρατὸν λαμπρὸν διωργανωμένον.

Τὸ ισχυρότατον μέρος τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ἀπετέλουν κυρίως οἱ Γενίτσαροι. Συνεκροτοῦντο δὲ οὗτοι ἀπὸ τοὺς εὐρώστους Χριστιανοὺς παῖδας, τοὺς ὥποιους ἡρωαῖς ἀπὸ τοὺς γονεῖς των οἱ Τούρκοι. 'Η ἀνατροφή των ἀνετίθετο εἰς Μουσόνιλ μάνους ἵερεις, οἱ ὥποιοι τοὺς ἐνέπνεον τὸν ἄγριον φανατισμὸν τοῦ Ἰσλάμ. Εἶχον αὐτοὺς συγκεντρωμένους εἰς ἓνα στρατῶνα, καὶ ἡ διαρκῆς δισκολία των ἦτο ὁ χειρισμὸς τῶν σπλαν. Μὲ χριτιανικὰς λοιπὸν δυνάμεις οἱ Τούρκοι κατέστρεφον τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν Ἐλληνισμόν.

)

**β.—Αἱ τελευταῖαι προσπάθειαι
τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.**

1350-1450

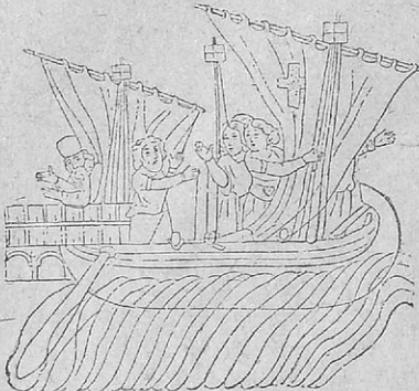
Ο τελευταῖος αἰών τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας διήλθεν εἰς ἀπελπιστικὰς προσπαθείας τῶν Αὐτοκρατόρων διὰ νὰ σώσουν τὸ Κράτος. Άριστον οἱ Τούρκοι (δὲ λίγον μετά τὸ 1350) ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην, η σωτηρία ἦτο πλέον ἀδύνατος.

III ἔξαντλησες τοῦ Κράτους. Μόλις ἐπέρασαν οἱ Οθωμανοὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἴδρυσαν κράτος πολὺ πλησίον τῆς Ἑλληνικῆς πρωτευόσυνης.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία εὑρίσκετο εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν. Τὸ κράτος ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓν μικρὸν μέρος τῆς Θράκης, ἀπὸ μερικὰς νήσους καὶ μέρη τῆς Πελοποννήσου. Οὔτε στόλον εἶχε, οὔτε ἑθνικὸν στρατόν, καὶ οἱ Αὐτοκράτορες γηγενάζοντο νὰ στρατολογοῦν μισθοφόρους Φράγκους, ἀκόμη καὶ Τούρκους. Αἱ Ἑλληνικαὶ χώραι κατεστρέφοντο ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς μισθοφόρους, οἱ ὅποιοι ἐπεδίδοντο εἰς λεηλασίας αὐτῶν. Καὶ τὸ χειρότερον ἦτο ὅτι οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ αἱ ἔριδες μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων δὲν ἔπαινον. Απὸ τὸ 1350 λοιπὸν ἡ ιστορία τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι πολὺ θλιβερά, ὡς εἰς βίος γεμάτος ἀγωνίαν, ἡ ὅποια διήρκεσεν 100 ἔτη, ἔως τὴν καταστροφήν.

Οὐδὲ Ἐνετοὶ καὶ οἱ Γενουαῖοι.— Οἱ μεγάλοι ἔχθροι ἦσαν οἱ Τούρκοι. Άλλὰ πρῶτοι οἱ Σταυροφόροι, οἱ ὅποιοι ἔλεγον, ὅτι ἐπήγαναν γά πολεμήσουν διὰ τὸν Σταυρόν, αὐτοὶ ἤνοιξαν τὸν δρόμον εἰς τοὺς Τούρκους. Διότι οἱ Φράγκοι, δηλαδὴ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, ἐγκαταστάθησαν τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἐξησθένησαν τὰς δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πρῶτοι δὲ ἀπὸ δλους οἱ Ἐγενοί καὶ οἱ Γενουαῖοι.

Αἱ δύο αὐταὶ ναυτικαὶ πόλεις τῆς Ἰταλίας, ἡ Ἐνετία καὶ ἡ Γένουα, εἶχον ἀποκτήσει μὲ τὸ ἐμπόριον μεγάλα πλούτη καὶ δύναμιν. Οἱ λοχυροὶ στόλοι των ἡσαν κυρίαρχοι εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Οἱ Ἐνετοὶ καὶ οἱ Γενουαῖοι εἶχον ἀρπάσει ὅλον τὸ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΠΛΟΙΟΝ

Αἱ σημαῖαι του φέρουν τὸν σταυρόν.

ΜΙΑ ΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Ίταλοι ἐμπόροι εἰς τὴν προκυμαῖαν.

ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐφέροντο ὡς νὰ εὑρίσκοντο εἰς ἵδι-
κάς των χώρας.

• Ο Μανουὴλ Παλαιολόγος (κατὰ τὸ 1400). —

Μετὰ τὸν Αὐτοκράτορα Καντακουζηνὸν ἀνῆλθον εἰς τὸν θρόνον οἱ νόμιμοι βασιλεῖς, οἱ Παλαιολόγοι. Εἰς ἀπὸ τοὺς καλυτέρους ὑπῆρξεν ὁ Μανουὴλ Παλαιολόγος, ὁ ὃποῖος εἶχε μεγάληγ μόρ-
φωσιν καὶ εὐγένειαν ψυχῆς. Ἄγ ἡσαν ἄλλοι χρόνοι, θὰ γένυνατο
αὐτὸς νὰ σώσῃ τὸ κράτος. Ἄλλὰ τώρα πλέον δὲν ἦτο δυνατὸν
νὰ κατορθώσῃ τίποτε.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μανουὴλ ὁ γενναῖος ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων Βαγιαζίτη καθυπέταξεν ὅλους τοὺς Χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Χερσονήσου. Ὁλόκληρος λοιπὸν ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ἐπὸ-
τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν ἔως τὸν Εύφρατην ποταμὸν ἥτο ὑπό-
δουλος εἰς τὸν Βαγιαζίτη. Τὸ δὲ Ἑλληνικὸν κράτος περιωρίζετο
μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐπέκειτο ἡ δριστικὴ κα-
ταστροφὴ αὐτοῦ.

Πρόσκαιρος διάσωσις. — Τότε ό Μανουήλ ἀπεφάσισε νὰ
ὑπάγῃ εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν. Εἰς τοὺς Παρισίους
καὶ τὸ Λονδίνον ἔγινεν εἰς αὐτὸν μεγαλοπρεπεστάτη οὐ ποδοχή.

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ἐγδυμασία τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων διμοιάζει
μὲ τὰ ἀρχιερατικὰ ἄμφια.

Ἡ πρόσκαιρος ὅμως σωτηρία τοῦ Κράτους δὲν ἦλθεν ἀπὸ
τὴν Δύσιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Εἰς τὰς κεντρικὰς χώρας
τῆς Ἀσίας ὁ Μογγόλος κατακτητὴς Ταμεολᾶνος εἶχε σχημα-
τίσει ἐν φοιβερὸν βαρδαρικὸν κράτος. Οἱ Ὁθωμανοὶ λοιπὸν εύ-

ρέθησαν εις τὴν ἀνάγκην νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν ὑπαρξίν των. Ο Ταμερλῆνος καὶ ὁ Βαγιαζῆτ, αἱ δύο μάστιγες τοῦ Θεοῦ, δπῶς ὀνομάσθησαν, συναντῶνται εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀγκύρας. Ο φοιβερὸς Μογγόλος κατακτητῆς νικᾷ καὶ αἰχμαλωτίζει τὸν Βαγιαζῆτ (1402). Η μάχη τῆς Ἀγκύρας ἔδωκε 50 ἑτῶν ἀκόμη ζωὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος.

Τὸ Δεσποτᾶτον τοῦ Μορέως. — Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου (κατὰ τὸ 1400) ἀκμάζει εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐν νέον Ἑλληνικὸν κράτος. Πρωτεύουσα τοῦ νέου κράτους, τὸ ὅποῖον ἐλέγετο Δεσποτᾶτον, ἦτο ὁ Μυστρᾶς πλησίον τῆς Σπάρτης. Ο Μυστρᾶς ἔγινε σπουδαῖον κέντρον γραμμάτων καὶ τέχνης, καὶ τὸ Δεσποτᾶτον τοῦ Μορέως ἦτο κατὰ τοὺς ζοφερούς ἔκείνους χρόνους τὸ βαστατὸν καταφύγιον τοῦ Μεσσιωτικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ο υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Μανουὴλ ὁ Ἰωάννης Ή' Παλαιολόγος διεμοιράσθη μὲ τοὺς ἀδελφούς του τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Αὗτὸς ἔμεινεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς Αὐτοκράτωρ, εἰς δὲ τοὺς ἀδελφούς τους ἔδωκε τὴν Πελοπόννησον. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι δεσπόται, Θωμᾶς, Δημήτριος καὶ Κωνσταντῖνος, ειργάσθησαν δραστηρίως διὰ νὰ μεγαλώσουν τὸ Πελοποννησιακὸν κράτος. Ἐξεδίωξαν τοὺς Φράγκους καὶ ἔκαμαν πάλιν Ἑλληνικὴν ὄλοκληρον τὴν Πελοπόννησον.

Πολεορκίας τῆς Πόλεως καὶ καταστροφὰς τοῦ Μορέως. — Αἱ προσπάθειαι τῶν Παλαιολόγων εἰς τὴν Πελοπόννησον προσείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν Τούρκων. Ο Βαγιαζῆτ καὶ κατόπιν οἱ διάδοχοὶ τοῦ ἐπροσπέλθησαν πολλάκις νὰ καταλάβουν ἐξ ἐφόδου τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωνον, διότι οἱ "Ἑλληνες ὑπερηφελέοντο μὲ γεναιότητα τὴν πρωτεύουσάν των. Τότε ἐστρέφοντο μὲ μανίλαν ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου. Πολλὰς φορὰς ἔστειλαν τοὺς ἀγρίους στρατούς των νὰ ἐρημώσουν τὸν Μόρεαν, ὁ δποῖος τὴν ἐποχὴν ἔκείνην συστηματικῶς ὑπέστη φοιβερὰς καταστροφάς.

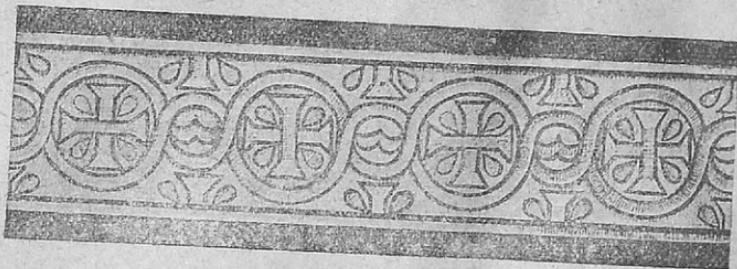
Τον δύναμις τῶν δύνατον Ἐκκλησιῶν. — Οἱ τελευταῖοι Παλαιολόγοι στρέφουν διαρκῶς τὰ βλέμματα εἰς τὴν Δύσιν ζητοῦντες βοήθειαν. Προσπαθοῦν νὰ κολακεύσουν τὸν Πάπαν, τοῦ ὄποιου, ως γνωρίζομεν, τὸ ὄνειρον ἡτο ἡ ἔνωσις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Η' Παλαιολόγος βλέπων, ὅτι τὸ κράτος του ἡτο μόνον ἡ πρωτεύουσα, μεταδίδει εἰς τὴν Ἰταλίαν συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ πολυαριθμοῦ ἀνωτέρου αὐλήρου. Μεγάλη σύνοδος συνεκροτήθη τότε εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἀπὸ Ἱεράρχας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Μετὰ μακρὰς καὶ πεισματώδεις συζητήσεις ἔγινεν ἐπὶ τέλους δεκτὴ ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν (1439).

Εἰς μάτην ὅμως οἱ Παλαιολόγοι ἐπροσπάθησαν νὰ ἐπιβάλλουν καὶ διὰ τῆς βίας τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ αὐλῆρος καὶ ὁ λαὸς ἔκαμπον ἐπανάστασιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι ἥθελον νὰ εἶναι ἀνεξάρτητοι ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ τὴν Δύσιν.

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΙΩΑΝΝΗΣ Η'

*Μετάλλιον.—Γύρω ἡ ἐπιγραφή : «Ιωάννης βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ
Ρωμαίων ὁ Παλαιολόγος».*

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ

Είναι πολὺ συγηθισμένη εἰς τὰ μάρμαρα καὶ εἰς τὴν ζωγραφικήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Η ΠΤΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

- α.—*Oι τελευταῖοι ἀγῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ.*—Οι τρεῖς Χριστιανοὶ ἥρωες: ὁ Οὐνυάδης, ἡ Σκεντέρημπεης. Ὁ Κωνσταντίνος Παλαιολόγος.—Αἱ προετοιμασίαι τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν Ἐλλήνων.
- β.—*Η πολιορκία καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.*—Ἡ ἀπελπιστικὴ ἀντίστασις.—Ἡ ἔφοδος καὶ ἡ ἄλωσις.—Δεηλασία καὶ καταστροφή.
- γ.—*Ο Βυζαντινὸς πολιτισμός.*—Ἡ ἀναγέννησις ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων.
—Τὰ γραμματα καὶ τέχνη.—Τὸ Δεσποτᾶτον τοῦ Μορέως.

α.—Οι τελευταῖοι ἀγῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ.

 ρεῖς Χριστιανοὶ ἥρωες ἔδωσαν ἀθάνατον λάμψιν εἰς τὰς τελευταῖς στιγμὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ τρεῖς οὗτοι πρόμαχοι εἰναι ὁ Οὐγγρες Ἰωάννης Ούνυάδης, ὁ Ἐλληνοαλβανὸς Καστριώτης ἡ Σκεντέρημπεης καὶ ὁ Κωνσταντίνος Παλαιολόγος.

Τοὺς ἥρωικωτάτους ἀγῶνας ἥρχισεν ὁ Ούνυάδης πρὸς σωτηρίαν τῆς Οὐγγαρίας. Αἱ πρῶται ἐκστρατεῖαι αὐτοῦ ἦσαν κεραυνοβόλοι. Ὁ Ούνυάδης κατέστρεψε πολλοὺς στρατοὺς τῶν Τούρ-

χων. 'Αλλ' ἐπὶ τέλους ὁ Χριστιανικὸς στρατὸς ἔπαθε πανωλεθρίαν (1444). Τὸν ἀγῶνα ἔξηκολούθησεν εἰς τὴν Ἀλβανίαν ὁ ἥρως Σκεντέρμπεης (ήγειρών Ἀλέξανδρος). 'Ο Σκεντέρμπεης κατακερματίζει τέσσαρας στρατοὺς τῶν Τούρκων. 'Αλλ' εἰ Τοῦρκοι κατορθώνουν καὶ ἀγακούπτουν πάλιν.

·Ο Κωνσταντῖνος ΙΙαλαιολόγος. — Εἰς τὸ μεταξὺ οἱ Τοῦρκοι στρέφουν τὴν προσοχὴν των πρὸς Νότον διὰ νὰ καθυποτάξουν τὰς χώρας τῆς κυρίως Ἐλλάδος καὶ νὰ καταστρέψουν τὸ Ἐλληνικὸν κράτος τῆς Πελοποννήσου. Εἰς τὸν Μυστρᾶν εἶναι Δεσπότης, δηλαδὴ ἡγεμών, ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος. 'Ο Κωνσταντῖνος ἔξακολοθεῖ ν' ἀπελευθερώνῃ Ἐλληνικὰς χώρας. 'Εξέρχεται μάλιστα ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ καθυποτάσσει τὴν κεντρικὴν Ἐλλάδα. 'Εχει μεγάλα σχέδια. 'Ελπίζει νὰ συνενωθῇ μὲ τὸν Σκεντέρμπεην. 'Αλλὰ πολυάριθμος Τουρκὶ κὸς στρατὸς εἰσορμᾷ εἰς τὴν Πελοπόννησον. 'Ο Κωνσταντῖνος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ὑπερασπίζεται γενναιότατα τὸν Ἰσθμὸν (τὸ Ἐξαμίλιον). 'Αναγκάζεται διώρεις νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ ὁ Μορέας πληγμούρεις ἀπὸ τὰ στίφη τῶν βαρδάρων καὶ ὑφίσταται φοβεράς καταστροφὰς (1446).

Μέγα ἦτο τὸ ἔργον, τὸ ὅποιον εἶχεν ἐπιχειρήσει ὁ Δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ Κωνσταντῖνος. Βλέπων ὁ ἐνθουσιώδης ἐκεῖνος ἡγεμών, δτὶ καταλύζεται ἡ Χερσόνησος ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐπροσπάθει νὰ δημιουργήσῃ ἄλλο Ισχυρὸν Ἐλληνικὸν κράτος. 'Ηλπίζει δτὶ τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἐλλήνων, θ' ἀπηλευθέρωνται τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὴν πίεσιν τῶν Τούρκων καὶ θ' ἀνέκτα τὴν ἀληγορονομίαν τῶν πατέρων του.

"Οταν δὲ ἀπέθανεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολην ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Η' χωρὶς υἱόν, διάδοχος αὐτοῦ ἔγινεν ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος. Μὲ θάρρος ἔρχεται ὁ εὐγενῆς ἐκεῖνος ἥρως ἀπὸ τὸν Μυστρᾶν εἰς τὴν Πόλιν διὰ νὰ ἀγέλθῃ εἰς τὸν μαρτυρικὸν θρόνον (1449-1453).

Αέ προετοιμασέας τού Μωάμεθ. — Κατὰ τὸν χρονὸν ἐκεῖνον ἡγεμῶν τῶν Τούρκων ἦτο ὁ γεαρὸς Μωάμεθ Β', γεναῖος στρατηγὸς ἀλλ' αὐτοδόρος, χωρὶς καμπίαν πίστιν καὶ τομῆν. Ὁ Μωάμεθ δὲν εἶχεν ἄλλην σκέψιν παρὰ πᾶς νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀύπνος διήρκετο τὰς νύκτας του καὶ μνῶν σχέδια τῆς πόλεως καὶ ἐπαναλαμβάνων τοὺς λόγους τοῦ Προφήτου: «Ο μεγαλύτερος στρατηλάτης θὰ είναι ἐκεῖνος, ὅποιος θὰ κατακτήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν».

Εὐθὺς μόλις ἀνῆλθον εἰς τὸν Θρόνον, ἥρχισαν καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι ἡγεμόνες νὰ κάμησον προετοιμασίας, ὁ μὲν Μωάμεθ διὰ νὰ πολιερκήσῃ τὴν Πόλιν, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος διὰ νὰ σώσῃ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦταν ἀκόμη ἡ ὡραιοτέρα πόλις τῆς οἰκουμένης, καὶ εἶχεν ἀντισταθῆναι εἰς τόσον πολλὰς πολιορκίας πρὸ δὲ λίγου δὲ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς λόισους Τούρκους.

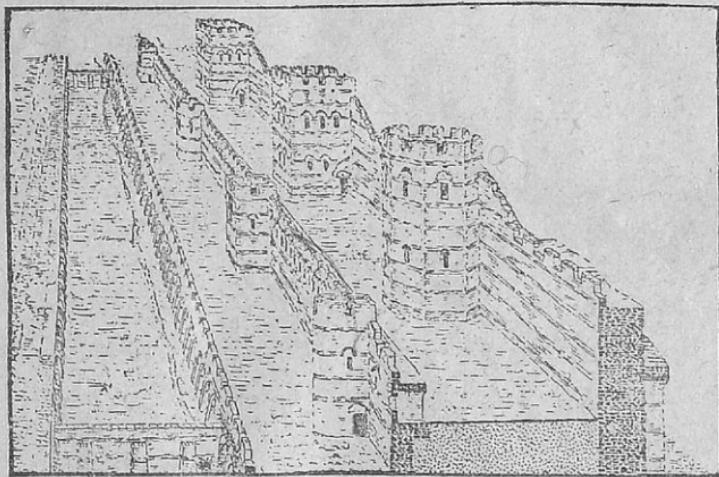
Ο Μωάμεθ ἥρχισεν ἀπὸ τὸ 1452 ν' ἀποκλείῃ θλαστὰς συγκοινωνίας μὲ τὴν Δύσιν καὶ μὲ τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας. Τότε ὁ Αὐτοκράτωρ κλείει ἀμέσως τὰς πύλας, συλλαμβάνει ὅλους τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι εὑρίσκοντο εἰς τὴν Πόλιν, καὶ μηγύνει εἰς τὸν Μωάμεθ, ὅτι «ἔχει καταφύγιον τὸν Θεόν».

Ο Μωάμεθ κηρύζει πόλεμον. Εἰς τεχνίτης Οὐγγρος ἀνέλαβε νὰ τοῦ κατασκευάσῃ μεγάλα τηλεβόλα, τὰ ὅποια θὰ συνέτριβον τὰ ισχυρὰ τείχη. Ἐν κολοσσαῖτον δὲ τηλεβόλον ἔχυθη εἰς τὴν Αδριανούπολιν, ἔχρειάσθησαν 100 βόες καὶ 2000 ἀνδρες διὰ νὰ τὸ σύρουν ἔως τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Αέ προετοιμασέας τῶν Ἑλλήνων. — Μόλις ἔκλεισε τὰς πύλας τῆς πόλεως ὁ Κωνσταντῖνος, εἶδε τριγύρω του τὴν ἐρήμωσιν. Οὔτε στρατόν, οὔτε πόρους εἶχεν. Οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ τῆς Χερσονήσου ἦσαν ὑπόδουλοι. Οἱ βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης εἶχον ὑποσχεθῆ θοήθειαν, ἀλλ' εἰς μάτην ἀγέμενον ὁ Αὐτοκράτωρ. Πρὸ καιροῦ εἶχεν ἀρχίσει νὰ συγαθροίζῃ εἰς τὴν

πόλιν τρόφιμα καὶ σῖτον. Ἐπειτα ἐδελτίωσεν ὅσον ἥδυνατο τὴν κατάστασιν τῶν ὀχυρωμάτων.

Αὲ δυνάμεις τῶν ἀντεπάλων. — Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου 1453 ὁ Μωάμεθ περιεκύλωσε τὴν Πόλιν μὲ 250.000 ἄνδρας. «Ως ἄμμον τῆς θαλάσσης» διεσκόρπισε τὸν στρατόν του καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ τείχους ἀπὸ τὰς Βλαχέργας πρὸς Βορρᾶν ἕως τὴν Χρυσήν πύλην πρὸς Νότον. Ἐπίσης καὶ ἀπὸ

ΤΑ ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

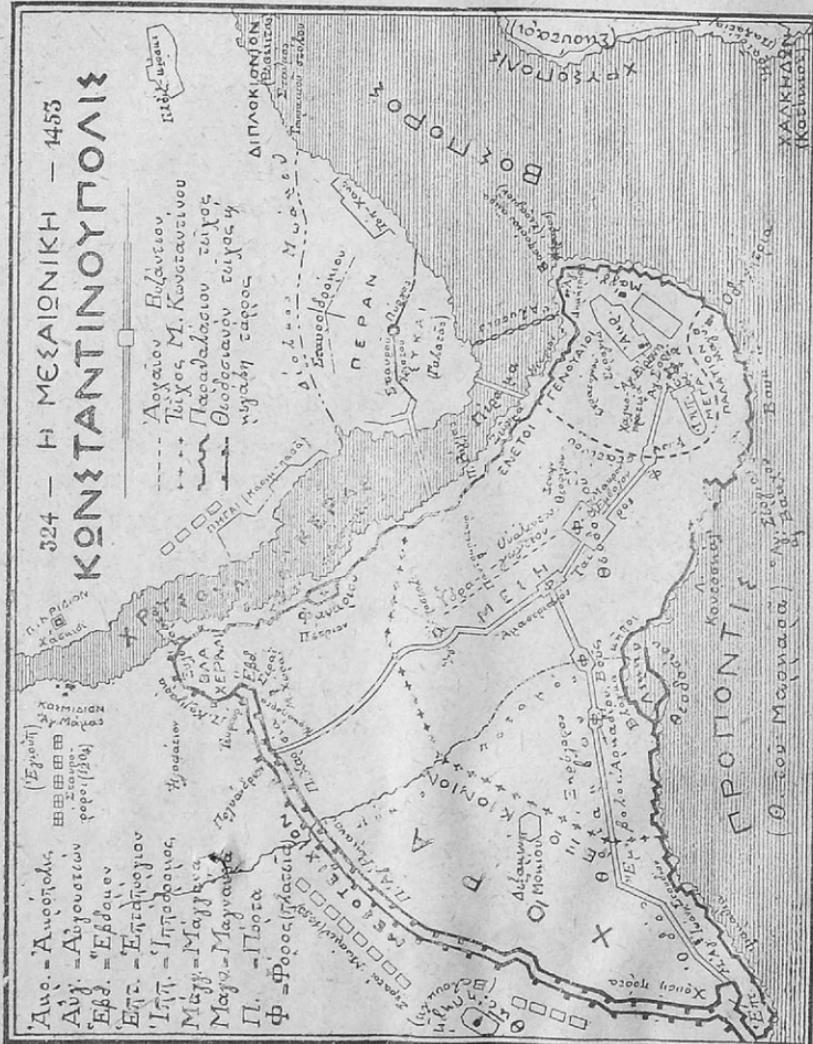
Τοιαῦτα ἦσαν ἐπὶ 1000 ἔτη. Συνισταντο ἀπὸ τρεῖς σειράς ὀχυρωμάτων.

τὴν θάλασσαν περιεκύλωντες τὴν πόλιν Τουρκικὸς στόλος 400 πλοίων.

Τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν ἵσχυρότατα. Ἡσαν ἀκόμη τὰ ἰδεῖα, τὰ ὅποια εἶχον κτισθῆ πρὸ 1000 ἔτῶν. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐξηρίζωσεν, ὅτι δὲν εἶχε παρὰ μόνον 7.000 περίπου ἄνδρας διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν τὰ ἀπέραντα τείχη.

**β.—*Η πολιορκία καὶ ἡ ἄλωσις
τῆς Κωνσταντινουπόλεως.***

Αἱ πρώται ἡμέραι τῆς πολιορκίας.—Μόλις ἤρχι-
σεν ἡ πολιορκία, ἔγινεν ἐν λαμπρὸν κατόρθωμα τῶν Ἑλλή-

νων. Τέσσαρα Χριστιανικά πλοϊα κατετρόπωσαν στόλον 150 Τουρκικῶν, καὶ εἰσῆλθον ἐν θριάμβῳ εἰς τὸν Κεράτιον.

‘Αλλ’ ἡ ἀγαλλίασις τῶν κατοίκων δὲν διήρκεσε πολὺ. Ἡσαν βέβαιοι οὖτοι ὅτι ἔχθρικὸς στόλος δὲν ἥδυνατο νὰ πλησιάσῃ εἰς τὰ τείχη, διότι ὁ Κεράτιος κόλπος εἶχε κλεισθῆ, μὲ βαρεῖαν σιδηρᾶν ἄλυσιν. ‘Αλλ’ ὁ Μωάμεθ κατεσκεύασεν ἐντὸς μιᾶς υγκτὸς ἔυλίνην ὃδὸν μὲ σαγίδας ὑπεράγω τῶν ὑψωμάτων τοῦ Γαλατᾶ, καὶ οὕτως ἔρριψεν εἰς τὸν Κεράτιον πολλὰ πλοϊα. Κατάπληξις καὶ φόβος κατέλαβε τότε τοὺς πολιορκουμένους.

III ἀπελπιστικὴ ἀντέστασις. — ‘Ἐπι πολλὰς ἡμέρας ἡ πολιορκία περιωρίζετο εἰς μικροσύμπλοκὰς περὶ τὰ τείχη. ’Αλλ’ ἀρχίζει ἡ κόπωσις τῶν πολιορκουμένων. Ὁ στρατὸς τῶν πολιορκητῶν αὐξάνει ἀδιακόπως ἀπὸ τοὺς προστρέχοντας πολεμιστὰς τοῦ Ισλάμ, ὁ στρατὸς τῶν πολιορκουμένων «δλιγοστεύει διὰ τὸν καθημερινὸν θάνατον».

Οἱ πολιορκηταὶ δὲν πάνουν νὰ κτυποῦν τὰ τείχη μὲ πυροβόλα καὶ μὲ διαφόρους πολιορκητικὰς μηχανάς. Οἱ πολιορκούμενοι ἀγωνίζονται ἀκούραστοι μὲ ἀνδρείαν, ἀλλὰ καθημερινῶς καταπονοῦνται. Τὰ τείχη κρημνίζονται ἀπὸ τὸν ἀκατάπαυστον βοιδαρδισμόν. Κατόπιν αρχίζουν μεγάλαι ἐπιθέσεις καὶ ἔφοδοι. «Τὰ βέλη καὶ αἱ πέτραι πίπτουν ὡς βροχή. Καὶ ἡ μάχη καὶ ὁ πόλεμος καὶ γῆ συμπλοκὴ εἰναι φρικαλέα». “Ολαι αἱ ἔφοδοι ἀποκρούονται γενναιώς. Ἀκούραστοι καὶ ἀυπνοὶ οἱ κάτοικοι ἡμέραν καὶ νύκτα, γυναικες, γέροντες καὶ παιδία, βοηθοῦν εἰς τὸ νὰ ἐπισκευάζωνται τὰ τείχη.

Αἱ παραμοναὶ τῆς μεγάλης εφόδου. — ‘Ο Μωάμεθ παραγγέλλει εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ὅτι τὸν ἀρίνει ἐλεύθερον νὰ ὑπάγῃ, διου θέλει, μὲ τοὺς ἀρχοντας καὶ τὰ ἀγαθά του, ἀρκεῖ νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν πόλιν. Μὲ ὑπερηφάνειαν ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπαντᾷ: «Οὔτε ἐγώ, οὔτε ἄλλος κανεὶς ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἡμιπορεῖ νὰ σοῦ παραδώσῃ τὴν πόλιν. Διότι ὅλοι σύμφωνοι, μὲ τὴν θέλησίν μας, θ’ ἀποθάνωμεν καὶ δὲν θὰ λυπηθῶμεν τὴν

ζωήν μας». Τότε ὁ Μωάμεθ φρισε την ημέραν τῆς μεγάλης ἐφόδου.

III τελευταία νύξ. — Τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς, ἀπὸ τὸν θόρυβον καὶ τὰς φωταψίας τῶν ἔχθρων, ἐνόησαν οἱ Χριστιανοί, δτὶ ἑτοιμάζεται ἡ ἔφοδος. Εἶναι εἰς πρὸς πεντακοσίους ἔχθρους. Ὁ Αὐτοκράτωρ διατάσσει νὰ γίνῃ λιτανεῖα. Ἀρχιερεῖς, ιερεῖς, μοναχοί, γυναικεῖς καὶ παιδία μὲ δάκρυα περιέρχονται τὰ τείχη καὶ ἀγακράζουν τὸ «Κύριε ἐλέησον».

Οταν δὲ ἐτελείωσεν ἡ λιτανεία, ὁ βασιλεὺς ἐνδιέφερνησε πρὸς τοὺς ἀρχοντας ὑπέροχον δημηγορίαν. Τοὺς προτρέπει «γ' ἀποθάνουν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος καὶ γ' ἀγωνισθοῦν διὰ νὰ σώσουν τὴν πόλιν, η ὅποια εἶναι ἡ χαρὰ πάντων τῶν Ἐλλήνων». Καὶ τότε ὅλοι τίποτε πλέον δὲν ἐσκέπτοντο «οὔτε τὰ τέκνα, οὔτε τὰς γυναικας, οὔτε τὸν πλοῦτον, εἴμην μόνον νὰ ἀποθάνουν διὰ νὰ σώσουν τὴν πατρίδα των». Ἐπειτα ὁ βασιλεὺς πηγαίνει εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ὅπου ἐν μέσῳ ἀπείρου λαοῦ λαμβάνει τὴν θείαν μετάληψιν. Καὶ κατόπιν μεταβαίνει διὰ τελευταίαν φορὰν εἰς τὸ Παλάτιόν του, τὸ ὅποιον ἦτο εἰς τὰς Βλαχέρνας, καὶ ξητεῖ συγγνώμην ἀπὸ ὅλους: «Καὶ ἀπὸ πέτρων, ἐάν ἦτο κανεῖς, δὲν ἥδυνατο νὰ μὴ θρηγήσῃ». Οταν δὲ ἥλθον τὰ μεσάνυκτα, περιήλθεν ἔφιππος τὰ τείχη καὶ τοὺς πύργους διὰ νὰ ἐπιτηρήσῃ τὴν φρούριον.

III ἄλωσις. — Ήρός τὰ ἐξημερώματα τῆς 29 Μαΐου 1453 μὲ κρότους τῶν τυμπάνων καὶ μὲ ἀλαλαγμούς ἐφορμοῦν οἱ ἔχθροι δλοι μᾶς, συγχρόνως καὶ ἀπὸ τὴν ἔηράν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἡ μᾶλλον λυσσώδης προσδοκὴ γίνεται εἰς τὴν πύλην τοῦ Ἀγίου Ρωμανοῦ, ὅπου εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Αὐτοκράτωρ. Τρία σώματα στρατοῦ ἐφορμοῦν, καὶ τὰ τρία ἀποκρούονται γενναίως. Αἱ φωναὶ καὶ ὁ κρότος ἀναδαίνουν ἔως τὸν οὐραγόν.

Εἶχεν ἥδη ἀνατείλει ὁ ἥλιος, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ἀνακράζει μὲ ἀγαλλίασιν: «Συστρατιῶται καὶ ἀδελφοί, ἴδική μας εἶναι ἡ νίκη». Ἄλλ' αἰφνιδίως βλέπει νὰ περικυλώνεται. Μία μικρὰ.

πύλη είχε λησμονηθῆ, ἀνοικτὴ καὶ οἱ Τοῦρκοι εἶχον εἰσέλθει δι’ αὐτῆς.² Οἱ Αὐτοκράτωρ ὄρμῷ καὶ ἀγωνίζεται ὡς ὁ τελευταῖος τῶν στρατιωτῶν. «Οἱοι οἱ ἀξιωματικοὶ πίπτουν ἀγωνιζόμενοι ὃς λέοντες. «Ἡ πόλις κυριεύεται καὶ ἐγὼ ξῶ ἔτι»; ἀνακράζει ὁ Αὐτοκράτωρ. «Ἀλλὰ τὴν Ἰδίαν στιγμὴν τὸν κτυποῦν, πίπτει νεκρός, καὶ ἔξαφάνιζεται εἰς τὸν σωρὸν τῶν πτωμάτων.

Λεγλασία καὶ καταστροφή. — Ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη εἰσορμοῦν οἱ Τοῦρκοι καὶ βίπτονται ἀμέσως εἰς τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὴν λεγλασίαν. Οἱ κάτοικοι τρέχουν εἰς τὸν μέγαν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, εἰσορμοῦν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ὁ καθεῖς ἀρχιεῖ νὰ δεσμεύῃ καὶ νὰ σύρῃ δόσους αἰχμαλώτους ἥδυνατο. «Ἀλλοι ἀρπάζουν καὶ σπάζουν τὰ πολύτιμα σκεύη, τὰ κειμήλια, τὰς ἀγίας εἰκόνας. Εἰς μίαν στιγμὴν ὁ μεγαλοπρεπής ναὸς ἔμεινε γυμνὸς ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς του. Ἡ λεγλασία καὶ ἡ καταστροφὴ ἔξηκολύθησεν. Εἰς τρεῖς ἡμέρας ἡ μεγάλη καὶ πλουσία πόλις είχε γίνει μία φρικτή, ἔρημια.

Τὴν μεσημβρίαν τῆς πρώτης ἡμέρας εἰσῆλθεν ὁ Μωάμεθ ἔφιππος παρακαλουθεύμενος ἀπὸ τοὺς μεγιστᾶντας αὐτοῦ. Μόλις ἔφιασεν εἰς τὰς πύλας τῆς Ἀγίας Σοφίας, καταδάινει ἀπὸ τὸν ἵππον καὶ πίπτει εἰς τὸ ἔδαφος διὰ νὰ προσκυνήσῃ. Τὸ ἔξαίσιον θέαμα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τὸν καταπλήττει. Ἀναβαίνει εἰς τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν καὶ καμνει τὴν προσευχήν του. Ἡ μεγάλη ἐκκλησία τῶν Χριστιανῶν γίνεται τέμενος τοῦ Ἰσλάμ, καὶ ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου γίνεται πρωτεύουσα τῶν Ὀθωμανῶν (29 Μαΐου 1453).

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκυριεύθη ἡ μεγάλη Χριστιανικὴ πρωτεύουσα, 1128 ἔτη ἀφ’ ὅτου ἴδρυσεν αὐτὴν ὁ Μέγας Κωνσταντίνος (325-1453). Εἶχε πολιορκηθῆ εἰκόσι φορὲς ἀπὸ παντούς ἔθνος, ἀλλ’ ἦτο πάντοτε προπύργιον τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἦτο πάντοτε ἡ βασίλισσα τῶν πόλεων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ διεδίδετο εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν.

Η κατάλυσις τῶν Ἐλληνικῶν Κρατῶν. — Ἀφοῦ ἐκυρίευσεν ὁ Μωάμεθ τὴν κατ' ἔξοχὴν Πόλιν, συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου ἀπὸ τὸν Δούναβιν ὥστε τὸ Ταίναρον. Ὅταν ἐπῆγεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐθαύμασε τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα. Κατόπιν ὅρμησεν εἰς τὸν Μορέαν. Ἐκυρίευσε τὰς πόλεις καὶ τὰ κάστρα, ἐπλημμύρισε μὲν αἷμα τὸν τόπον. Ἐπειτα ἐξεθρόνισε τοὺς Δεσπότας τοῦ Μορέως, τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορος, καὶ τοιουτοτρόπως κατέλυσε τὸ Ἐλληνικὸν κράτος τῆς Πελοποννήσου (1460). Μετὰ ἐν ἕτοις κατέστρεψε καὶ τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζούντος (1461). Ἐλευθέρα γωνία Ἐλληνικῆς γῆς δὲν ὑπῆρχε πλέον.

γ. — Ο Βυζαντινὸς πολιτισμός.

Η Ἀναγέννησις ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων.

Ο πολετεισμὸς ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων. — Τόση μεγάλη ἦτο ἡ ζωτικότης τοῦ Ἐλληνισμοῦ, ὡστε καὶ ἡ ἐποχὴ ἀκόμη αὕτη τῶν Παλαιολόγων, ἐποχὴ πολιτικῆς παρακμῆς, ἐδοξάσθη ἀπὸ μίαν τελευταίαν, ἀλλὰ δυνατήν λάμψιν πολιτισμοῦ.

Εἰς ὅλον τὸν κόσμον κατὰ τὸν ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰώνα ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο πάντοτε ὁ «δόφιμαλμὸς τῆς οἰκουμένης». Ἡτο ἡ μεγαλυτέρα πόλις τοῦ κόσμου, τὸ κέντρον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου καὶ πρὸ πάντων ἡ πόλις τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης. Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κωνσταντινούπολεως οἱ φοιτηταί συνέρρεον διὰ ν' ἀκούσουν ἐπιφανεῖς καθηγητάς. Μοναδικὸν δὲ εἶναι εἰς τὴν ιστορίαν τὸ παράδειγμα ἐνδὸς Κράτους, τὸ ὅποιον εὑρίσκεται εἰς κατάπτωσιν καὶ ὅμως ἔχει φθάσει εἰς τόσην μεγάλην ἄνθησιν πολιτισμοῦ.

Τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι. — Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων μεγάλη λάμψις παιδείας καὶ σοφίας φωτίζει ὅλον ληρον τὸν Ἐλληνικὸν κόσμον. Πολυάριθμοι λόγιοι γρά-

φουν σωρείαν συγγραμμάτων. Τότε ἀκμάζουν σπουδαῖοι θεολόγοι, ἱστορικοὶ καὶ φιλόσοφοι. Πολλοὶ ἐκ τῶν συγγραφέων τούτων διέλαμψαν εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἀκόμη καὶ δύο Αὐτοκράτορες ἦσαν ἔξαλρετοι συγγρα-

BYZANTINΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ο "Άγιος Ἐλευθέριος τῶν Ἀθηνῶν." Εἶχει σχῆμα Σταυροῦ, ὅπως ἐκτίζοντο πάντας αἱ ἔκκλησαι.

φεῖς, ὁ Ἰωάννης Καντάκουζηνὸς καὶ ὁ Μανουὴλ ὁ Β'. Ἡ παιδεία ἥτο εἰς πάντας διαδεδομένη, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα ὀμιλεῖτο μὲ κομφότητα, ἡ ὁποίᾳ ἐκίνει τὸν θαυμασμόν.

III τέχνη.—Συγχρόνως μὲ τὴν ἀνθησιν τῶν γραμμάτων ἥκιμαζεν εἰς μέγαν βαθμὸν καὶ ἡ τέχνη. Ἡ Βυζαντινὴ τέχνη, ως γνωρίζομεν, εἶναι κυρίως ἔκκλησιαστικὴ τέχνη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων αἱ ἔκκλησαι ἐκτίζοντο μὲ μεγαλύτεραν κομφότητα (εἰχον περισσοτέρους τρούλλους, εἰχον στοάς καὶ ἀλλας ἔξωτερικάς διακοσμήσεις). Ἐσωτερικῶς δὲ ἐστολίζοντο μὲ τουχογραφίας, δηλαδὴ μὲ ζωγραφίας ἐπάνω εἰς τοὺς

τοίχους. Τὰ ψηφιδωτά, μὲ τὰ ὅποια ἔζωγράφιξον ἄλλοτε, εἶχον ἐγκαταλειφθῆ, διότι ή τοιαύτη διακόσμησις ἦτο πολὺδάπανος,

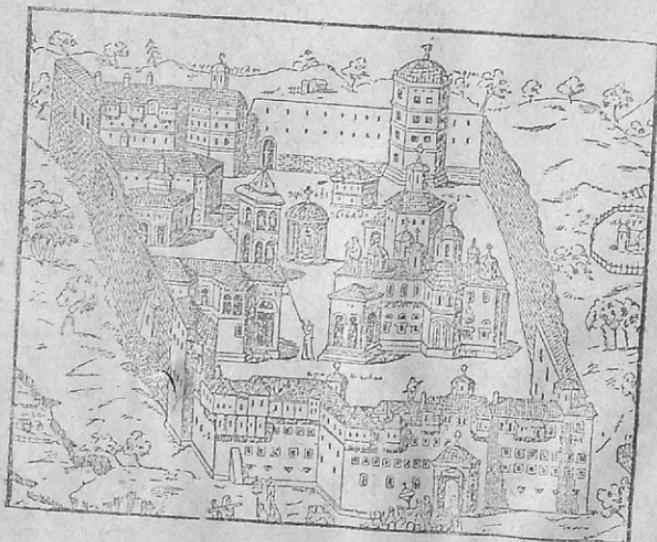

ΨΗΦΙΔΩΤΟΝ

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ

τὸ δέ κράτος ἦτο τώρα πτωχόν. Ἄλλ' αἱ τοιχογραφίαι ἥσαν

ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ

ώραιόταται, ζωγραφισμέναι μέ λαμπρὰ χρώματα καὶ μὲ μεγάλην τέχνην.

Τὸ σπουδαιὸν εἶναι ὅτι καὶ τὰ γράμματα καὶ ἡ τέχνη δὲν ἔλαμψαν μόνον εἰς τὴν μεγάλην πρωτεύουσαν, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν ἀλλων 'Ελληνικῶν κρατῶν, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Ἀρταν, τὴν Νικαίαν, τὴν Τραπεζοῦντα, τὸν Μυστρᾶν, καὶ εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς 'Ελληνικὰς χώρας.

Τὰ Βυζαντινὰ μνημεῖα.— Εἰς τὰς πρωτευούσας ταύτας διεσώθησαν ἡνὶς σήμερον πολλὰ ὄραιότατα Βυζαντινὰ μνημεῖα. Πολλὰς δὲ ἐκκλησίας μὲ τοιχογραφίας ἔχομεν εἰς τὰ Μετέωρα, ἴδιας εἰς τὸ "Αγιον Ὅρος, ὅπου ἥκμασε πολὺ ὁ μοναχικὸς βίος.

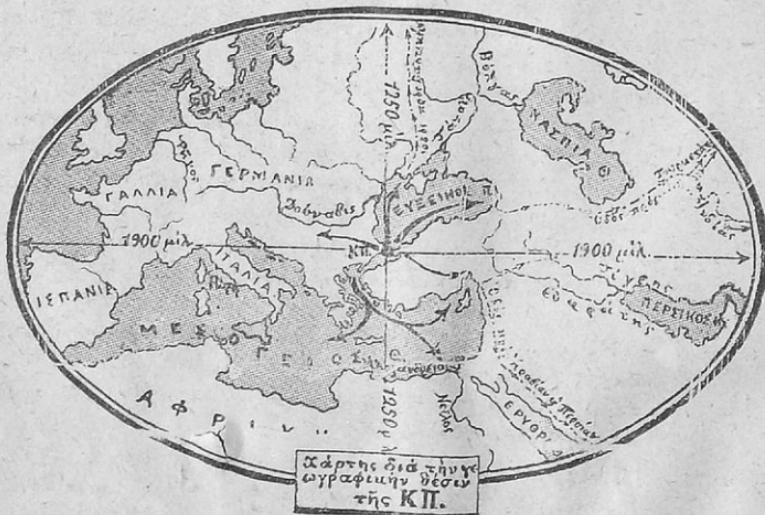
Ἴδιας δὲ διατίθεται ἡ καλλιτεχνικὴ ἀναγέννησις τῶν Παλαιολόγων ἀφῆκε τὰ λαμπρότερα τεκμήρια εἰς τὰ ἔρειπια τοῦ Μυστρᾶ. Εἰς τὸ βουνὸν τοῦ Ταύγέτου, ὅπου οἱ Δεσπόται Παλαιολόγοι είχον τὴν πρωτεύουσάν των, σώζεται μία ὄλοκληρος Βυζαντινὴ πόλις. Δὲν ἀναπλάττομεν μόνον μὲ τὴν φαντασίαν μας τὴν λαμπρότητα τῆς ἐποχῆς ἔχεινης, ἀλλ' εἰς τὸν Μυστρᾶν ἔχομεν ἀπτὰ τὰ πολύτιμα λείψαντα τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκεῖ βλέπομεν μὲ τοὺς δρυθαλμούς μας ὄραιοτάτας ἐκκλησίας μὲ τὰς τοιχογραφίας των, ἀρχοντικὰ οἰκήματα, μεγάλα τείχη καὶ τὰ παλάτια τῶν Δεσποτῶν.

ΣΤΟΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ὄραιοτέρας ἐκκλησίας τοῦ Μυστρᾶ, τὴν Πατάγασσαν.

III ἀφύπνισες τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος.—Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων οἱ Βυζαντινοί, δηλαδὴ οἱ Ἑλληνες τοῦ Μεσαιώνος, ἔκαμαν πολὺ μεγάλας προσπαθείας διὰ νὰ σώσουν τὴν πατρίδα των. Ὁλοὶ ἐθερμαίνοντο ἀπὸ μεγάλην φιλοπατρίαν. Αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις ἀνεγεννήθησαν (ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν γενναῖων Φράγκων ἐπιποτῶν, ιδίως δικαιώματος ἀπὸ τὴν φιλοπατρίαν). Οἱ λόγιοι τοῦ καιροῦ ἔκεινου ὑπενθυμίζουν εἰς τοὺς διοικητές των διτεῖναι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τὰ μεγάλα ἔργα, τὰ διοῖα ἐπράξαν ἔκεινοι: ὑπὲρ τῆς πατρίδος των. Ιδίως δὲ δύο ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους λογίους τοῦ κόσμου, ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς καὶ ὁ Βησσαρίων. Καὶ οἱ δύο ἐξορκίζουν τὸν Αὐτοκράτορα Κωνσταντίνον νὰ λάβῃ τὸ ὄνομα Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων, διότι μόνον τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀρκεῖ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

Εἰς τὸ Α' μέρος: Οἱ τελευταῖοι χειροὶ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

Κεφ. Α'.—**Ἡ Φραγκοκρατία.**—Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ 1204, οἱ Φράγκοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Τότε ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ἐμοιράσθη εἰς πολυάριθμα κράτη, εἰς Φραγκικὰ πριγκιπάτα, δουκάτα, βαρόνιας κλπ. Ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις ἔγινε πρωτεύοντα μᾶς **Λατινικῆς Αὐτοκρατορίας** καὶ ἡ Θεοσαλονίκη ἐνὸς Φραγκικῶν **Βασιλείου**.

Συγχρόνως ὅμως ἴδυθησαν καὶ Ἑλληνικὰ κράτη. Τὰ σπουδαιότερα ἡσαν ἡ **Αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας**, ἡ **Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος**, καὶ τὸ **Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου**. Τὰ Ἑλληνικὰ κράτη ἡσαν γεμάτα ζωήν, ἐνῷ τὰ Φραγκικὰ ὀλοεὶν κατέπιπτον.

Κεφ. Β'.—**Ἡ ἀνάκτηποις τῆς Κωνσταντινούπολεως.**—**Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας** καὶ τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου, μετὰς ἴδρυθησαν, ἥρχισαν νὰ ἀγωνίζωνται διὰ νὰ ἐπανιδρύσουν τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἐπὶ τέλους δὲ Αὐτοκράτωρ τῆς Νίκαιας **Μιχαὴλ Παλαιολόγος** ἀνέκτησε τὴν Κωνσταντινούπολιν (1261). Τοῦ ἐπανιδρύθεν ὅμως Ἑλληνικὸν κράτος ἦτο πολὺ μικρὸν καὶ ἀσθενές. Διότι εἰς τὴν εὑρεῖαν περιοχὴν τῆς ἀλλοτε μεγάλης Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας εἶχον γίνει σχεδὸν 20 κράτη ξένα καὶ ἐγχώρια. **Ἄλλ'** δὲ **Μιχαὴλ Παλαιολόγος** ἥρχισεν ἀμέσως νὰ ἀπελευθερώνῃ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας.

Κεφ. Γ'.—**Οἱ Παλαιολόγοι.**—Ἀπὸ τότε ἥρχισε μία νέα δυναστεία, ἡ δυναστεία τῶν Παλαιολόγων, ἡ ὁποία ἐκράτησε τὸν θρόνον ἔως τὸ τέλος, σχεδὸν 200 ἔτη (1261-1453). Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Παλαιολόγους ἀνεβείχθησαν ἵναντι Αὐτοκράτορες. **Άλλὰ** δὲν ἥδυναντο νὰ κατορθώσουν τίποτε, διότι φοβεροὶ ἡσαν τότε οἱ κίνδυνοι, οἱ δρόποι απὸ παντοῦ περιεκύκλων τὸ Κράτος.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οἱ Σέρβοι ἴδρυσαν μέγα Κράτος (1350). **Άλλ'** οἱ φοβεροὶ ἔχθροι εἴναι οἱ **Οθωμανοὶ Τοῦρκοι**, οἱ ὁποῖοι εἰς ὅλην της ἐκνοτεύενται ὅλοκληρον τὴν Μικρὰν Ασίαν καὶ ἐφθασαν ἔως τὸν Βόσπορον. Εἶχον πολὺ ἀρδείσις ἡγεμόνας καὶ πολὺ ἰσχυρὸν στρατόν.

Κεφ. Δ'.—**Ἡ πτώσις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.**—Οἱ Παλαιολόγοι κατέβαλον μεγάλας προσπαθείας διὰ νὰ σώσουν τὸ Κράτος καὶ νὰ εὑρῶνται βοήθειαν ἀπὸ τὴν Δύσιν. **Άλλ'** ἔμειναν ἐντελῶς ἐγκαταλειμμένοι. **Ίδιως** ἐπροσπάθησαν νὰ συγκεντρώσουν τὰς Ἑλληνικὰς δυνάμεις εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ίδρυσαν τὸ Δεσποτᾶτον τοῦ **Μυστρᾶ**, τὸ ὁποῖον ταχέως ἥκμασεν.

Οι τελευταῖοι πρόμαχοι τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς ήσαν οἱ τρεῖς Χριστιανοὶ ἥρωες, ὁ Ἰωάννης Οὐνυάδης, ὁ Σκεντέρουπετης, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ὁ ὅποῖς ἦτο Δεσπότης, δηλαδὴ ἡγεμών τῶν Μυστρᾶ.

Ο Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἀγέκηησεν δὲ λην τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στρεβὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς Φράγκους. Εἶχε μεγάλα σχέδια, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε γὰ τὰ ἔκτελέοι. Διότι τὰ ἄγρια στήφη τῶν Τούρκων εἰσώρμησαν πολλὰς φορὰς εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κατέστρεψαν τὴν χώραν.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔγινεν Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος. Ἡγεμὼν τῶν Τούρκων ἦτο δ Ἡσάμεθ Β', ὁ ὅποῖς περιεκύλωσε τὴν πόλιν μὲ πολύαριθμον στρατὸν καὶ στόλον. Ἡ πολιορκία διήρκεσε 58 ἡμέρας. Οἱ ὀλίγοι ὑπερασπισταὶ καὶ οἱ κάτοικοι ἤγωντο σθησαν μὲ ἥρωϊσμόν. Ἐπὶ τέλους ἔγινεν ἡ μεγάλη ἔφοδος. Ως λέων ἥγωντοθή ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος καὶ οἱ συστρατῶται αὐτοῦ. Ἐπεισεν ὡς πάστις, καὶ οἱ Τούρκοι εἰσώρμησαν εἰς τὴν Πόλιν (29 Μαΐου 1453). Οὗτοι κατεστράφη δριτικῶς ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς πτώσεως ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία τοῦ Μεσαιώνος ἔλαμψε μὲ μεγάλην ἀνθησιν τῆς παιδείας καὶ τῆς τέχνης. Εἰς μέγαν δὲ βαθμὸν ἀνεπτύχθη τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα μὲ τὴν ἀνάμυνσιν τῶν κατορθωμάτων, τὰ ὅποῖα είλον διαπράξει ὑπὲρ τῆς πατρίδος οἱ μεγάλοι πρόσγονοι, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες.

ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΑΝ

Σφραγίς τῶν δημοσίων ἐγγράφων.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Μετά τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204), ἐδρύθησαν εἰς τὴν Ἐλληνικὴν Ἀνατολὴν πάμπολλα κράτη Ἐλληνικὰ καὶ Φραγκικά. Τὰ Φραγκικὰ κράτη διήρκεσαν πολὺ ὀλίγον, διότι οἱ κατακτηταὶ δὲν εἶχον διμόνιαν. Ἰδιως διμώς, διότι οἱ Ἐλληνες εἰς τὴν δυστυχίαν ἀνέκτησαν τὰς παλαιάς ἀρετάς των. Η Ἐλληνικὴ ζωή, η δποια ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐσκορπισθή εἰς διάστασιν. Ἡ Ἐλληνικὰς χώρας μὲ κέντρα τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Ἀρταν τὴν Τραπεζούντα, τὴν Νίκαιαν, τὸν Μυστρᾶν.

Η Ἐλληνικὴ Αὐτοκρατορία, τὴν δποιαν ἀνιθρυσαν οἱ Παλαιολόγοι δὲν ἦτο ἰσχυρὸν κράτος, δπως ἄλλοτε. Άλλα κατὰ τὰ 200 ἐκεῖνα ἔτη η Ἐλλὰς ἐσκόρπισε μεγάλην λάμψιν γραμμάτων καὶ τέχνης. Ακριβῶς κατὰ τοὺς τελευταῖς ἑκείνους χρόνους τὸ Ἐλληνικὸν πνεῦμα ἀνυψώθη εἰς μίαν λαμπροτάτην ἀναγέννησιν.

Άλλα δὲν ἀνεγεννήθη τότε μόνον τὸ Ἐλληνικὸν πνεῦμα. Ακόμη καὶ τὸ Ἐλληνικὸν αἴσθημα. Διότι τότε ἀκριβῶς εἰς τὴν δυστυχίαν ὅλοι οἱ Ἐλληνες ἥσθιανθησαν, στὶ ἀνήκουν εἰς ἕνα λαὸν καὶ στὶ ἀπετέλουν μίαν πατριδα. Τότε ἥρχισαν γὰ διαδίδωνται τὰ ὡραῖα ὄντα "Ἐλλῆν καὶ Γένος. Διὰ τοῦτο αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰναι τόσον πολὺ συγκινητικαὶ. Ολίγοι γενναῖοι ὑπερηφορίσθησαν τὴν μεγάλην μαζὶ Πόλιν ἐνάντιον ἔκαντον τάδων χιλιάδων. Ἐνικῆθησαν, ἀλλ' ἐπολέμησαν ὡς ἡρωες, ἔπεσαν ὡς μάρτυρες καὶ ἔθυσίσασιν μὲ προθυμίαν τὴν ζωήν των ὑπέρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατριδος. Η ἡρωικὴ δὲ ἑκείνη θυσία ἔδωκε δύναμιν εἰς τὸ Ἐλληνικὸν γένος 400 ἔτη, διὰ γὰ ἔχῃ ἐλπίδας καὶ καρτερίαν εἰς τὴν σκληράν δουλείαν, ἔως τὴν ἡμέραν τῆς Ἐλευθερίας.

Ο ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ ΑΕΤΟΣ

Το τὸ ἐμβλῆμα τῶν Παλαιολόγων καὶ ἐμεινεν ὡς τὸ σύμβολον τῶν ἔθνηκῶν ἐλπίδων.

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΟΙ ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ

Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑπῆρξε τόσον μέγα γεγονός διὰ τὴν παγκόσμιον ἴστορίαν, ὡστε τὸ ἔτος 1453 θεωρεῖται ώς τὸ τέλος τοῦ Μεσαιώνος. Ἀπὸ τὸ 1453 ἀρχίζει νέα μεγάλη ἐποχὴ εἰς τὴν ἴστορίαν, οἱ Νεώτεροι χρόνοι.

Καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ἔπιπτεν εἰς τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων, ἡ Εὐρώπη ἥρχισε νὰ γίνεται ὅλως διόλου διαφορετικὴ ἀπὸ ὅ, τι ἦτο πρὶν κατὰ τὸν Μεσαιώνα. Κατά τὸν ΙΕ' αἰώνα τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων ἀνεζωγονήθη μὲν νέας ἰδέας εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν θρησκείαν. Διάφοροι ἐφευρέσεις ἔγιναν, αἱ δόποι ηὔκολυναν τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμόν. Ἀγνωστοι χῶραι ἀνεκαλύφθησαν.

Συγχρόνως κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν οἱ βασιλεῖς ἔλαδον μεγάλην δύναμιν καὶ ἥρχισαν νὰ δημιουργοῦνται τὰ νεώτερα κράτη. Μέγας δὲ πολιτισμὸς ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Γαλλίαν, ὃπου μὲ τὸν καιρὸν ἐκαλλιεργήθησαν αἱ ἰδέαι τῆς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ καὶ ἔγινεν. ὑπὲρ αὐτῶν ἡ μεγάλη Γαλλικὴ Ἐπανάστασις. Ἀπὸ τότε, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰώνος, οἱ λαοὶ ἐξήτησαν νὰ εἰναι ἀνεξάρτητοι καὶ ἔγιναν πολλὰ νέα κράτη εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπως καὶ τὸ ἰδικόν μας Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΕΥΡΩΠΗ ΕΩΣ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

1453 - 1700

α.—'Η Ἀναγέννησις. — Οι Ἑλληνες σοφοὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν.

β.—Αἱ ἐδευρέδεις καὶ αἱ ἀνακαλύψεις. — Οἱ νέοι κόσμοι. Αἱ ἀποικίαι τῶν Εὐρωπαίων.

γ.—'Η Μεταρρύθμισις. — Οἱ Θρησκευτικοὶ πόλεμοι. — Τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἔως τὸν ΙΗ' αἰῶνα.

α.—~~'Η~~ Ἀναγέννησις.

Ἡ νέα περίοδος τῆς ἴστορίας, ἡ ὅποια εἶναι ὅλως διάλογου διαφορετικὴ ἀπὸ τὸν Μεσαιώνα, ἐμφανίζεται κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα καὶ δύνομάζεται Ἀναγέννησις. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, τὸ ὅποῖον ἦτο πολὺ ζωηρὸν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, εἰχε πέσει δὲ εἰς λήθαιρον κατὰ τὸν Μεσαιώνα, ἥργισε τώρα καὶ πάλιν νὰ ἔξυπνῷ, νὰ ἀναγεννᾶται. Ἡ ἀρχαίνουσις φὲ αὕτη τοῦ πνεύματος τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν Δύσιν προγέλθει ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Οι "Ελληνες σοφοὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν. — Η πρώτη χώρα, τὴν ὥποιαν ἐφότισαν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, υπῆρξεν ἡ Ἰταλία μὲ τὴν ὥποιαν εὑρίσκοντο εἰς συχνὰς σχέσεις οἱ Βυζαντινοί. Προσέτι ἡ Ἰταλία ἦτο χώρα πλουσία καὶ ὁρατα, κατάληγλος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος καὶ τῶν τεχνῶν.

Καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολλοὶ Ἑλληνες καὶ καλλιτέχναι ἐπήγαιναν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Μετὰ τὴν ἄλωσιν ὅμως μέγα πλῆθος Ἑλλήνων λογίων ἐπήγαν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων. Οἱ "Ελληνες ἐπήγαν εἰς τὴν Φλωρεντίαν, τὴν Ῥώμην, τὴν Ἐνετίαν καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας Ἰταλικὰς πόλεις. Οἱ δύο ἐπιφανέστατοι σοφοὶ λόγιοι, ἡσαν οἱ γνωστοὶ εἰς ἡμᾶς Γεμιστὸς καὶ Βησσαρίων. Πολλοὶ ὅμως ἡσαν καὶ οἱ ἄλλοι διάσημοι, ὁ Χρυσόλαβρᾶς, ὁ Γαζῆς, οἱ δύο ἀδελφοὶ Κωνσταντῖνος καὶ Ἰωάννης Δάσκαρης, καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἔδιδαξαν τότε τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Αἱ ἡγεμονικαὶ ἀὐλαὶ τῆς Ἰταλίας. — Οἱ ἀρχαντες τῶν Ἰταλικῶν πόλεων ἡσαν πλούσιοι καὶ γεμάτοι ἐνθουσιασμὸν διὰ τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Εἰς πολλὰς δὲ πόλεις τῆς Ἰταλίας ἐπροστατεύοντο τότε τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι. Η λαμπροτέρα δὲ εἶναι ἡ Φλωρεντία καὶ οἱ περίφημοι ἡγεμόνες αὐτῆς οἱ Μέδικοι.

Εἰς τὰ λαμπρὰ παλάτια τῶν οἱ μεγαλοπρεπεῖς Ἰταλοὶ ἡγεμόνες εἶχον ὡς τὴν πλέον εὐχάριστον ἐνασχόλησίν των τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Μὲ μεγαλην προθυμίαν συνεκέντρων λογίους καὶ καλλιτέχνας, ἡκουον δὲ μὲ θαυμασμὸν τοὺς Ἑλληνας σοφοὺς καὶ συνέζητούν μετ' αὐτῶν.

Τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα. — Οἱ "Ελληνες λόγιοι ἔφερον μαζὶ τῶν ἀρχαία χειρόγραφα, ὡς πολύτιμον κληρονομίαν τῶν πατέρων των. Οἱ δὲ Ἰταλοὶ ἀρχαντες ἔδιδον ὀλόχληρον περιουσίαν διὰ γὰ ἀποκτήσουν χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων.

Οι ἀρχαῖοι "Ελληνες συγγραφεῖς, οἱ φιλόσοφοι, ιδίως ὁ Πλάτων, ἐμπνέουν ἐνθουσιασμὸν εἰς τοὺς Ἰταλούς, μὲ λατρείαν δὲ καὶ μὲ πάθος ἐπιδίδονται οὗτοι εἰς τὴν σπουδὴν αὐτῶν. Οἱ δὲ Βυζαντῖνοι λόγιοι, οἱ ὄποιοι φιλοξενοῦνται εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἰδρύουν Ἀκαδημίας, Πανεπιστήμια, Γυμνάσια, εἰς τὰ ὅποτα τρέχουν φοιτηταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης διὰ νὰ διδαχθοῦν τὴν Ἐλληνικὴν σοφίαν.

Οἱ "Ελληνες διδάσκαλοι λαμβάνουν εἰς τὴν Ἰταλίαν μεγάλας τιμάς. Ὁ Βησσαρίων μάλιστα ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν καὶ δόξαν. Ὁ ἐπιφανῆς οὗτος σοφὸς εἶναι ὁ πρῶτος, ὁ ὄποιος μὲ μεγάλας δαπάνας καὶ κόπους κατέγρισε πλουσίαν βιβλιοθήκην, τὴν ὄποιαν ἔχαρισεν εἰς τὴν Ἐνετίαν. Συγώνευσε δὲ τὴν δωρεάν του μὲ μίαν θαυμασίαν ἐπιστολήν, εἰς τὴν ὄποιαν διδάσκει πόσον μέγα ἀγαθὸν εἶναι ἡ μελέτη τῶν βιβλίων καὶ ιδίως τῶν Ἐλλήνων συγγραφέων *.

* **Η Τέχνη.** — * * * **Αναγέννησις τὴν Εὐρώπην.** — Η ἀρχαία σοφία ἦτο πλουσία τροφὴ διὰ τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων. Η διάδοσις δὲ αὐτῆς ἔφερε μίαν νέαν ἐποχὴν εἰς τὴν πρότερον βάρδαρον Εὐρώπην.

Λαμπροτάτη ἐπίσης ὑπῆρξεν ἡ Ἀναγέννησις τῆς τέχνης εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀρχιτέκτονες, γλύπται, ζωγράφοι εἰργάζοντο τότε

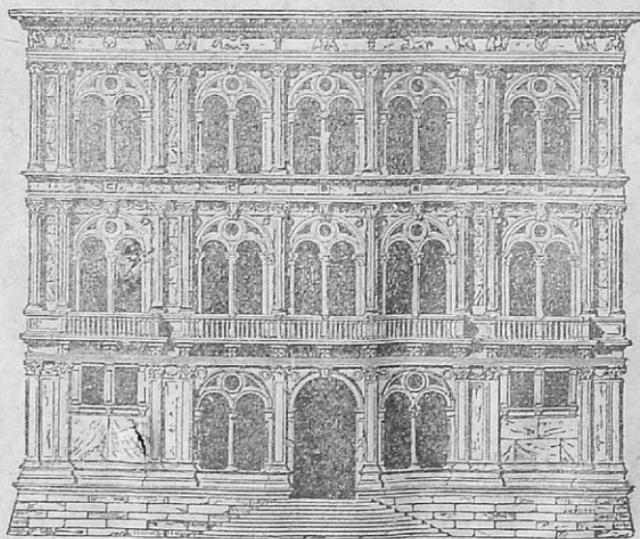
* **Ο Βιδδαρίων καὶ τὰ βιβλία.** — «Ἀπὸ τῶν φερᾶς ἡλικίας, γράφει ὁ Βησσαρίων, κατέβαλα πᾶσαν προσπάθειαν καὶ φροντίδα, δπως ἀποκτήσω δσσα βιβλία (Ἐλληνικά, ἐννοεῖ) ἥδυν ἀμην. Πρὸς τοῦτο οὐ μόνον πολλὰ ιδιοχείως ὀντέγραφα, ἀλλὰ καὶ τὰ γλίσχρα ποσά, τὰ ὄποια κατώρθωντα νὰ οἰκονομήσω ἐκ τοῦ λιτοῦ μου βίου, δὸλα ἔχρησιμοποιούν πρὸς ἀγυρὰν βιβλίων. Διότι ἔφοδονουν διὰ ἡτο ἀδύνατον νὰ προμηθευθῶ ἀλλα στολίδια λαμπρότερα, ἀλλον θησαυρὸν ὠφελιμώτερον. Τὰ βιβλία εἶναι πηγὴ καὶ ταμεῖον τῶν χρηστῶν ἡθῶν, τῶν καλῶν νόμων καὶ τῆς εὐτεβείας. Τὰ βιβλία ξῶσι, συναναστρέφονται καὶ διμιούσι μὲ ἡμᾶς, μᾶς διδάσκουσι, μῳρούνονται καὶ παρηγοροῦσι. Τόση δὲ μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀξία αὐτῶν, ὃστε, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον τὰ βιβλία, ἄπαντες ἡμεῖς θά εἴμεθα ἀξεστοκαὶ ἀπολίτιστοι, οὔτε ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος θὰ ὑπῆρχον, οὔτε ἀξιομήτητα πρότυπα ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς».

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ Νεωτέρα Ιστορία

μὲ [άξιοθαύμαστον δραστηριότητα. Ἡ μεγάλη ἐκείνη καλλιτεχνική ἀνθησις ἐνθυμίζει τὴν διψηλὴν ἀκμὴν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ Περικλέους καὶ ἀργότερον εἰς τὴν Ἀλεξανδρειαν ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων.

Πρώτη ἡ Ἰταλία ἐφωτίσθη ἀπὸ τὴν λάμψιν τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἀργότερα δὲ ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ αὕτη κίνησις μετεδόθη ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας. Σπουδαῖοι συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχναι ἥκμασαν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης (τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ισπανίαν κλ.).

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΡΑΦΑΗΛ
Περίφημος καλλιτέχνης τῆς
Ιταλικῆς Ἀναγεννήσεως
(κατά τὸ 1500).

ΜΕΓΑΡΟΝ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΝΕΤΙΑΝ

Ἡ Ἐνετία ἡτο πόλις σχεδὸν Βυζαντινή, καὶ τὸ μέγαρον τοῦτο ὁμοιάζει μὲ Βυζαντινὸν Παλάτιον.

β. ~~Αἱ ἐφευρέσεις καὶ αἱ ἀνακαλύψεις~~

Καθ' ολην τὴν διάρκειαν τοῦ Μεσαιωνος ὁ κόσμος δὲν ἔμαθε περισσότερα πράγματα ἀπὸ δσα ἐγνώριζεν ή ἀρχαιότης. Μόνον κατὰ τὸν ΙΕ' αἰώνα ἔγιναν εἰς τὴν Εὐρώπην διάφοροι σπουδαῖαι ἐφευρέσεις. Ἐπίσης τότε ἀνεκαλύφθησαν νέοι κόσμοι. Αἱ ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις ἔφερον μεγάλας μεταβολὰς εἰς τὸν βίον, καὶ αὐταὶ Ἰδίως συνετέλεσαν εἰς τὴν πρόσοδον τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

· Ο χάρτης καὶ ἡ τυπογραφία. — Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τὸν μεσαιώνα ἔγραφον ἐπὶ παπύρου καὶ μεμβράνης. Τὸν ΙΕ' αἰώνα κατεσκευάσθη χάρτης ἀπὸ δάκη ὑφασμάτων. Τὸν Ἰδίον δὲ καιρὸν ὁ Γουτεμβέργιος εἰς τὴν Γερμανίαν ἀνεκάλυψε τὴν τυπογραφίαν. Πρωτύτερα τὰ βιβλία ἐγράφοντο διὰ τῆς χειρὸς καὶ ἐλέγοντο χειρόγραφα. Διὰ τῆς τυπογραφίας ἀπὸ ἐν χειρόγραφον γίνονται πολλαπλάσια ἀντίτυπα.

· Η ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας ὑπῆρξε πολὺ εὐεργετική εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ ἔγιναν γνωστότεροι. · Η παιδεία λοιπὸν διεδόθη καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς ἔγιναν κοινὰ εἰς όλους τοὺς ἀνθρώπους.

· Η πυροτεχνία. — Ακόμη καὶ κατὰ τὸν μεσαιώνα, ὅπως καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, οἱ πολεμισταὶ εἶχον ὃς ἀμυντικὰ ὅπλα τὴν ἀσπίδα καὶ τὸν θώρακα, ὡς ἐπιθετικὰ τὴν λόγχην καὶ τὸ τόξον. Οἱ Βυζαντινοὶ ἐγνώριζον καὶ κατεσκεύαζον τὸ ὑγρὸν πῦρ ἀπὸ διαφόρους ἐκρηκτικάς ὅλας. · Άλλ' ή πυρίτις, μὲ τὴν ὄποιαν γεμίζονται τὰ πυροβόλα ὅπλα, δὲν ἔγινε γνωστὴ εἰς τὴν Εὐρώπην παρὰ μόνον κατὰ τὸν ΙΕ' αἰώνα. Τὰ παλαιὰ ὅπλα ἀντικατεστάθησαν μὲ νέα τρομερώτερα. Κατ' ἀρχὰς κατεσκευάσθησαν τὰ τουφένια. Κατόπιν δὲ τὰ μεγάλα πυροβόλα ἥ τηλεδόλα (τὰ καγόνια). · Όλιγον δὲ κατ' ολίγον ἔλαθον τὰ ὅπλα ταῦτα διαφόρους τελειοποιήσεις.

Η πυξέρ. — Οι παλαιοί ναυτικοί δὲν έτόλμων γ' ἀγοίγωνται εἰς τὸ πέλαγος, διότι ἐφοδοῦντο μήπως χαθοῦν. Τώρα ἀνεκαλύφθη ἡ πυξέρ, ἡ ὁποία εἶναι μία μαγνητισμένη βελόνη εἰς ἓν κιβωτίδιον καὶ δεικνύει πάντοτε τὸν Βορρᾶν. Οἱ ναυτικοί εὑρίσκουν μὲ τὴν πυξέρα ποσοῦ διευθύνονται καὶ πλέουν ἀφόδως εἰς τὸ πέλαγος. Τότε ἔγιναν αἱ ανακαλύψεις νέων καὶ ἀγνώστων χωρῶν. "Εως τότε ὁ κόσμος ἦτο πολὺ διλγόν γνωστός Δὲν ἥσαν καλῶς γνωσταὶ παρὰ μόνον αἱ χώραι, αἱ ὁποῖαι εἶναι γύρω εἰς τὴν Μεσόγειον θαλασσαν."

Η ἀνακάλυψεις τῆς Ἀμερικῆς (1492). Οἱ πρώτοι θαλασσοπόροι ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Πορτογαλίαν. Διηγούνθησαν κατὰ μῆκος τῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς διὰ νὰ εὕρουν πρὸς Νότον τῆς ἡπείρου ταύτης δίοδον εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔφθασαν διὰ θαλάσσης εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ινδίας.

ΠΛΟΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟΥ ΚΟΛΟΜΒΟΥ

νέκυν ἡπειρον, ἡ ὁποία εἶναι ἡ Ἀμερική, ἔλαθε δὲ τὸ ὄνομα ἀπὸ ἕνα ἄλλον ἐρευνητὴν ὀνομαζόμενον Ἀμέρικον.

Αἱ ἀποικίαι τῶν Εὐρωπαίων. — Οἱ Ισπανοὶ ὠνόμασαν τοὺς παλαιοὺς κατοίκους τῆς Ἀμερικῆς Ἰνδούς, διότι εἶχον νομίσει, ὅτι ἔφθασαν εἰς τὰς Ἰνδίας τῆς Ἀνατολῆς.

Οι Ισπανοί εύρον εἰς τὴν Ἀμερικὴν μεγάλα βασίλεια, τὸ σπουδαιότερον ἡτο τὸ Μεξικόν. Εἰς τὰς χώρας δὲ ἐκείνας ὑπῆρχον ἀφθονα μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Οἱ Ισπανοὶ κατέρθωσαν νὰ κατακτήσουν τὰ πλούσια ἐκείνα βασίλεια μὲ πολὺ μικροὺς στρατούς, διότι εἶχον δύναμιν μὲ τὰ πυροδόλα ὅπλα.

Τοιουτοτρόπως οἱ Πορτογάλοι καὶ οἱ Ισπανοὶ ἀπέκτησαν ἀπεράντους χώρας μακρὰν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Οἱ Πορτογάλοι ἐκυριάρχουν πρὸς Ἀνατολάς, εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν. Οἱ δὲ Ισπανοὶ ἐκυριάρχουν πρὸς Δυσμὰς εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ὅπου εἶχον πλουσιωτάτας χώρας. Ἡ Ισπανία ἔγινε τότε λιχυρότατον κράτος.

Τὰ μεγάλα ἀποτελέσματα. Αἱ ἐφευρέσεις, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν τὸν ΙΕ' αἰῶνα εἰς τὴν Εὐρώπην, δις καὶ αἱ ἀνακαλύψεις γέων χωρῶν, ἔφερον σπουδαιότατας μεταβολὰς εἰς τὸν βίον. Δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀπὸ τότε ἥλλαξεν ἡ ὄψις τοῦ κόσμου. Τὸ ἐμπόριον ἔλαβε τεραστίαν ἀνάπτυξιν. Τὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀλλοτε πολὺ σπάνια καὶ πολὺ ἀκριβά, ὅπως ὁ καφὲς, ἡ ζάχαρις, ἡ μέταξα, ἐκοιτίζοντο τώρα διὰ πλοίων μὲ εύκολιαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ κόσμος ἐμεγάλωσε καὶ ὁ πλοῦτος τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν ηὕτησεν εἰς μέγιστον βαθμὸν.

Ίδιως δὲ αἱ ἀστικαὶ τάξεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν παρημελημέναι, ἐπλούτησαν πολὺ μὲ τὴν ἐργασίαν των καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἡ ἀνάπτυξις μὲ τὰ γράμματα καὶ ἡ εὐμάρεια τοῦ βίου τῶν μεσαίων τάξεων ἐπέφερεν πολὺ μεγάλην μεταβολὴν εἰς δλην τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν.

γ. Η Μεταρρύθμισις.—Τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης.

III Δυτικὴ Ἐκκλησία. — "Ολοὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀπετέλουν εἰς τὴν ἀρχὴν μίαν Ἐκκλησίαν. Ἐπειτα διηγέρθησαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν ἡ Καθολικήν. Ολοὶ δὲ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως ήσαν ἡγωμένοι καὶ εἶχον ἀρχηγὸν τὸν πάπαν.

'Αλλ' ἡ Ἀναγέννησις ἔκαμεν, ώστε οἱ φωτισμένοι ἄνθρωποι νὰ μὴ πιστεύουν τυφλῶς, διὰ τοῦτο ἐδίδασκον οἱ ἵερεῖς καὶ ὁ πάπας. Διὰ τοῦτο ἔζήτησαν νὰ ἀναμορφώσουν τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ, ἡ ὅποια ἔγινεν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, λέγεται Μεταρρύθμισις.

'Ο μεγαλύτερος μεταρρύθμιστής ἦτο ὁ Λουύθρος, Γερμανὸς μοναχός, ὁ ὅποιος ἐδίδαξεν, διὰ μόνον τῆς Βίβλου περιέχει τὴν ἀλήθειαν. Ὁ πάπας ἀφώρισε τὸν Λουύθρον, ἀλλ' αἱ νέαι ἰδέαι ἔκαμαν μεγάλας προσδόους, κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Γερμανίαν. Οἱ διπάδοι τοῦ Λουύθρου ὠνομάσθησαν Διαμαρτυρόμενοι (Προτεστάνται), διότι διεμαρτυρήθησαν ἐναντίον τοῦ πάπα.

III Θρησκευτικὴ διαρροεσσις. — "Η Μεταρρύθμισις διεδόθη ταχέως καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης. Τοιουτοτρόπως κατὰ τὸ 1550 είχε διασπασθῆ ἡ Χριστιανικὴ ἐνότης τῆς Δύσεως. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἔχωρίσθησαν εἰς δύο μέρη. Τὴν Μεταρρύθμισιν ἥκολούθησαν αἱ Βόρειαι χῶραι (ἡ Γερμανία, αἱ Σκανδανικαὶ χῶραι, ἡ Ολλανδία καὶ ἡ Ἀγγλία). Αἱ δὲ Δατινικαὶ χῶραι, αἱ ὅποιαι συγδέονται μὲτὰ τὴν ἀρχαίαν Ρώμην (ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ισπανία, ἡ Πορτογαλία), ἔμειναν Καθολικαὶ.

Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης ἔχωρίσθησαν εἰς δύο ἔχθρικὰ στρατόπεδα. Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἐπέφερε πολλοὺς καὶ μεγάλους πολέμους, οἱ ὅποιοι διομάζονται εἰς τὴν ιστορίαν Θρησκευτικοὶ πόλεμοι. Ἡ ἐποχὴ δὲ ἐκείνη είναι ἀπὸ τὰς πλέον αἰματηρὰς ἐποχὰς τῆς ιστορίας καὶ διήρκεσε περίπου 100 ἔτη (1550—1650).

Οι φανατικώτεροι υποστηρικταί της Καθολικής θρησκείας ήσαν οι πλέον λισχυροί βασιλεῖς τῆς Εύρωπης, οι βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας. Οὗτοι ἔστελλον τοὺς στρατούς των εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς Διαμαρτυρομένους. Ὁ σπουδαιότερος δὲ υπερασπιστής τῶν διαμαρτυρομένων ύπηρξεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Ἀδόλφος, ὁ ὅποιος ἦτο εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους πολεμιστὰς τῶν χρονῶν ἔκεινων.

Ἡ Μεταρρύθμισίς ἐπροξένησεν εἰς ὅλην τὴν Δύσιν μεγάλους καὶ σκληρούς πολέμους. Ἄλλ' ἔφερε καὶ ἐν μέγα καλόν. Διότι ἐπὶ τέλους ἐνόησαν οἱ ἀνθρωποι, ὅτι ἦτο ὀλέθριον νὰ σφάζωνται διὰ τὰς θρησκευτικὰς των ἰδέας. Ὁ καθεὶς δύναται νὰ πιστεύῃ ἐλευθέρως τὴν θρησκείαν ποῦ θέλει, δηλαδὴ νὰ ἔχῃ ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως.

Τὰ κράτη τῆς Εύρωπης ἔως τὸν ΙΕ' αἰώνα.—
Κατὰ τὸν μεσαιωνα ὅλην τὴν δύναμιν εἶχον οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ ἴπποται, οἱ ὅποιοι ἐκυριάρχουν μὲ τὰ λισχυρὰ κάστρα των. Ἄλλα μὲ τὰ πυροβόλα οἱ βασιλεῖς κατέστρεψον τὰ κάστρα καὶ καθηπτάσσον τοὺς εὐγενεῖς. Ἐπὶ τέλους δὲ κατώρθωσαν νὰ συγκεντρώσουν αὐτοὶ ὅλην τὴν δύναμιν. Ἀντὶ νὰ υπάρχουν πολλοὶ αὐθένται υπῆρχεν εἰς ἀρχαν, ὁ βασιλεὺς, ὁ ὅποιος εἶχεν υπαλλήλους διὰ νὰ διοικῇ τὴν χώραν του, εἶχε στρατὸν διὰ νὰ φυλάττῃ αὐτήν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίσθησαν τὰ κράτη εἰς τὴν Εύρωπην. Ὡμοίασαν δηλαδὴ μὲ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, ἡ ὅποια κατὰ τὸν μεσαιωνα ἦτο τὸ μόνον λισχυρὸν κράτος.

Τὰ πρῶτα μεγάλα βασίλεια, τὰ ὅποια ἔγιναν εἰς τὴν Εύρωπην ἡ Ἰσπανία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία. Διότι εἰς τὰς χώρας αὐτὰς ὁ βασιλεὺς ἔλαβεν ἐνωρὶς δύναμιν. Εἰς δὲ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν ἡ χώρα ἔμεινε διηρημένη εἰς πολλὰς γῆγεμοντας καὶ μικρὰς δημοκρατίας.

III. Ισπανέα καὶ ἡ Γαλλία. — Κατὰ τὸν ΙΓ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα τὰ μεγάλα κράτη ήσαν ἡ Ισπανία καὶ ἡ Γαλλία. Ἀλλ' οἱ βασιλεῖς τῆς Ισπανίας ἐσπατάλησαν τὰς δυνάμεις των εἰς τοὺς Θρησκευτικούς πολέμους.

Εἰς δὲ τὴν Γαλλίαν ὁ βασιλεὺς ἔγινε πανίσχυρος, ἥτο δό μόνος κύριος, δπως καὶ ὁ Βυζαντινὸς Αὐτοκράτωρ. Ἡ τοιαύτη βασιλεία λέγεται ἀπόλυτος μοναρχία. Ὁ λεχυρότερος μονάρχης τῆς Γαλλίας, καὶ εἰς ἀπὸ τοὺς λαμπροτέρους βασιλεῖς τοῦ κόσμου, ὑπῆρξεν ὁ Λουδοδίκος ΙΔ'. Μεγάλοι συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχναι ἐλάμπουνταν τότε τὴν Γαλλίαν, ἥ δὲ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριον ἔκαμψαν αὐτὴν πλουσιωτάτην. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (1650- 1700) ἡ Γαλλία ὑπῆρξε τὸ πλέον πολιτισμένον καὶ τὸ λεχυρότερον κράτος τῆς Εὐρώπης.

Αἱ ἐλευθερίαι εἰς τὴν Ἀγγλίαν. — Κατὰ τὸν ἵδιον καιρόν, κατὰ τὸν ὅποιον εἰς τὴν Γαλλίαν ἥτο ἀπολυταρχία, εἰς τὴν Ἀγγλίαν οἱ ὑπήκοοι τοῦ βασιλέως ἔκαμψαν ἐπαναστάσεις καὶ ἀπέκτησαν πολλὰ δικαιώματα. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἤγαγκάσθη ἀπὸ τότε νὰ σέβεται τὰς ἐλευθερίας τῶν Ἀγγλῶν.

1) Κάθε ἔτος καλούνται οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους καὶ σχηματίζουν ἐν συνέδριον, τὸ ὅποιον λέγεται Κοινοβούλιον.

2) Οἱ νόμοι καὶ οἱ φόροι ψηφίζονται ἀπὸ τὸ κοινοδούλιον.

3) Οὐδεὶς Ἀγγλὸς δύναται νὰ διφθῆῃ εἰς τὰς φυλακὰς χωρὶς νὰ δικασθῇ.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ βασιλεὺς ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ. Οἱ Ἀγγλοι λοιπὸν εἶναι ὁ πρῶτος λαός τῆς Εὐρώπης, ὁ ὅποῖς ἐξήτησε καὶ ἐπέτυχε τὰς ἐλευθερίας του. Προητοίμασαν λοιπὸν μίαν μεγάλην ἀλλαγὴν τῆς κοινωνίας, τὴν ὅποιαν ἐτελείωσε κατόπιν, ώς θὰ ἴδωμεν, ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις.

ΦΡΑΓΚΙΚΟΝ ΚΟΣΜΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ο ΔΕΚΑΤΟΣ ΟΓΔΟΟΣ ΑΙΩΝ—Η ΕΥΡΩΠΗ

έως τὸ 1830

- a.—**Τὰ μεγάλα κράτη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.**— Ἡ Ἀγγλικὴ Αὐτοκρατορικότητα, Ἡ Ρωσία, Ἡ Πρωσία. Άι θνωμέναι πολιτείαι.
- b.—**Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις.**— Άι μεγάλαι ἀρχαι τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ισότητος — Ἡ Δημοκρατία.
- c.—**Ο μέγας Ναπολέων.**— Ἡ Εύρωπη μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος. — Άι ἐλευθερίαι τῶν λαῶν.

a. ~~*~~ **Τὰ μεγάλα κράτη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.**

Απὸ τὰς σπουδαιοτέρας ἐποχὰς τῆς ιστορίας εἶναι ὁ Δέκατος ὅγδοος αιών. Διότι κατὰ τὸν αἰώνα τοῦτον ἐσχηματίσθησαν μεγάλα κράτη, κατὰ τὰ τέλη δὲ αὐτοῦ ἔγινεν ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις ἢ ὅποια ἔφερε μεγάλην ἀλλαγὴν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὸν κόσμον.

Ἡ Ἀγγλικὴ Αὐτοκρατορία. — Αφ' ὅτου ὁ Ἀγγλικὸς λαὸς ἀπέκτησε τὰς ἐλευθερίας του, ἔγινε πολὺ ταχέως μέγας λαός.

Κατὰ τὸν ΙΖ' αιώνα οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοί είχον ἀποκλιας εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ εἰς τὴν Ἀμερικήν. Κατὰ τὸν ΙΗ' ὥμως

αἰῶνα κατώρθωσαν οἱ Ἀγγλοι νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τοὺς Γάλλους δῆλας τὰς ἀποικίας των, καὶ κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἰδρυσαν τὸ μεγαλύτερον ἀποικιακὸν κράτος τοῦ κόσμου.

¶ Η Ρωσία καὶ ὁ μέγας Πέτρος. — Ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἡ Ρωσία ἔμεινεν δῆλως διόλου χωρισμένη ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ σχεδὸν ἀγνωστος. Οἱ Ρωσοὶ εἶχον παραλάβει τὸν Χριστιανισμὸν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινούς. Οἱ Αὐτοκράτορες αὐτῷ ἐλέγοντο τσάροι, καὶ ἐμιμοῦντο τοὺς Ἑλληνας Αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἶχον ἐκατομμύρια ὑπηκόους καὶ ἀπέρχοντον κράτος. Δὲν εἶχον δῆμως οὔτε στρατόν, οὔτε βιομηχανίαν.

ΤΣΑΡΟΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Οι παλαιοὶ τσάροι ἐμιμοῦντο τὴν ἐνδυμασίαν τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκράτορων.

Ο ἰδρυτὴς τῆς νεωτέρας Ρωσίας ὑπῆρξεν ὁ τσάρος Πέτρος (κατὰ τὸ 1700). Ο μέγας Πέτρος, δπως ὀνομάζεται, ἥθελησε νὰ κάμη τοὺς Ρώσους ὅμοιους μὲ τοὺς Εὐρώπαιους. Διὰ νὰ εἶναι δὲ πλησιέστερον εἰς τὴν Εὐρώπην, ἔκτισε πλη-

σίον εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν νέαν πρωτεύουσαν, ἥ ὅποια ὀνομάζεται μὲ τὸ ὄνομά του Πετρούπολις. Ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ μεγάλου Πέτρου ἡ Ρωσία ἤρχισε νὰ γίνεται μεγάλη καὶ ἴσχυρά.

¶ Η Πρωσσία καὶ ὁ μέγας Φρειδερίκος. — Εἰς τὰ Βόρεια μέρη τῆς Γερμανίας κεῖται ἡ Πρωσσία, πολὺ μικρὰ χώρα. Ο μεγαλύτερος βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἦτο ὁ Φρειδερίκος Β' (κατὰ τὸ 1750), ὁ ὅποιος ἔζη βίον λιτώτατον, ὡς εἰς ἀπλοῦς ἀξιωματικός. Ο Φρειδερίκος ἐμεγάλωσε τὸ κράτος του καὶ ἔκαμε τὸν Πρωσσικὸν στρατὸν τὸν πρώτον στρατὸν τῆς Εὐρώπης.

Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι. — Εἰς τὴν Βορείαν Ἀμερικὴν εἶχον οἱ Ἀγγλοι πολλὰς ἀποικίας. Οἱ ἀποικοι ἦθελον νὰ εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητοι, καὶ διὰ τοῦτο ἐπανεστάτησαν ἔγαντίον τῶν Ἀγγλων, ἐνίκησαν αὐτοὺς καὶ ἰδρυσαν μίαν μεγάλην δημοκρατίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ νέον κράτος ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολλὰ μικρότερα ἔλαβε τὸ ὄνομα Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι (τῆς Ἀμερικῆς).

β. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις.

Ὥ λαὸς ζητεῖ μεταρρυθμίσεις. — Οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας, Ἰδίως ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἔξωθεν περισσότερα ἀπὸ δσα εἰσέπραττον. Διὰ νὰ ἔξοικον ομήσουν χρήματα ἐπέδαλλον πολὺ βαρεῖς φόρους εἰς τὸν λαόν, ὁ ὅποιος ἐπεσεν εἰς δυστυχίαν. "Ολοὶ παρεπονοῦντο διὰ τὴν κατάστασιν. Κατὰ δὲ τὸν ΙΗ' αἰώνα ἥκμασαν εἰς τὴν Γαλλίαν μεγάλοι συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι μὲ τὰ βιδλία τῶν ἐκήρυξαν τὰς ἴδεας τῆς Ισότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ὁ λαὸς ἐφωτίσθη καὶ ἐζήτησε μεταρρυθμίσεις διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὰ δικαιώματά του.

Ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Γάλλων. — **Ἡ ἐπανάστασις (1789).** — Ο Λουδοβίκος ΙΓ' διὰ νὰ εὕρη χρήματα ἡγαγκάσθη νὰ καλέσῃ τὸ 1789 συνέλευσιν ἀπὸ τὰς τρεῖς τάξεις κοινωνίας, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν κλήρον, τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς ἀστούς. Ἡ συνέλευσις ἔκεινη ἔγινεν Ἐθνικὴ συνέλευσις (Ἐθνικό συνέλευσις). Τοῦτο ἐσήμαινεν, ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους, χωρὶς διάκρισιν τάξεων, ἥσαν ἵσοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἥσαν κοινοὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῶν Γάλλων ἥθελησε νὰ κόμη διὰ μιᾶς ὅλας μαζὶ τὰς μεταρρυθμίσεις, αἱ ὅποιαι ἔχρειάζοντο. Διὰ τοῦτο ἔγινεν ἐπανάστασις, δηλαδὴ γενικὴ ἀλλαγή. Ἐπειδὴ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐζήτησε νὰ φέρῃ ἐμπόδια εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ὁ λαὸς τῶν Παρισίων ἔξηρεθίσθη, ὥρμησε καὶ ἐκυρίευσεν ἐν φρούριον, τὸ ὅποιον ἔχρησιμευεν ὡς φυλακὴ καὶ ἐλέγετο Βαστίλη. Ἡ

άλωσις της Βαστίλλης ήτο ή νίκη τῆς ἐλευθερίας. Διὰ τοῦτο ή
ἡμέρα ἔκεινη (14 Ιουλίου) ἑορτάζεται ώς ή Ἐθνική ἑορτὴ τῶν
Γάλλων.

* * * Η διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου.
Η Ἐθνική συνέλευσις τῶν Γάλλων ἡθέλησε νὰ διακηρύξῃ εἰς

Ο ΔΑΝΤΩΝ

Ο ΡΟΒΕΣΠΙΕΡΟΣ

Δύο ἀπὸ τοὺς σπουδαιωτέρους ἁνδρας τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως.

ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι πᾶς ἀνθρωπος ἔχει δικαιώματα, τὰ ὅποια
αἱ κυβερνήσεις ὀφεῖλουν νὰ σέβωνται. Ἐψήφισε λοιπὸν τὴν
Διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Ἰδοὺ η περίληψις:

Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι, καὶ ἔχουν ὅλοι τὰ ἴδια δικαιώματα.

Οὐδεὶς δύναται νὰ φυλακισθῇ χωρὶς διαταγὴν τοῦ δικαστοῦ,
φυλακίζεται δὲ μόνον, διότι παρήκουσεν εἰς τὸν νόμον.

Πᾶς πολίτης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πιστεύῃ, νὰ λέγῃ καὶ νὰ
γράψῃ ὅ τι θέλει. Ἀρκεῖ νὰ μὴ βλάπτῃ τὸν ἄλλον.

Ο νόμος πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἴδιος δι' ὅλους. Κάθε πολίτης
δύναται ν' ἀνυψωθῇ μὲ τὴν ἀξίαν του, ὅχι διότι εἶναι εὐγενὴς ἢ
πλούσιος. Ολοι εἶναι ἔσοις ἀπέναντι τοῦ νόμου.

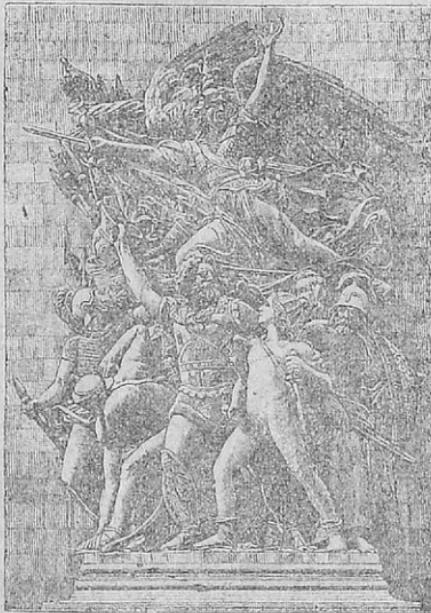
Τὸ ἔθνος εἶναι ὁ κυρίαρχος. Πᾶσα ἔξουσία προέρχεται ἀπὸ
τὸ ἔθνος (δηλαδὴ ἀπὸ τὸν λαόν).

Αἱ μεγάλαι αὐται ἀρχαὶ, αἱ ὅποιαι ἡλλαξαν ὅλως διόλου

τὴν παλαιὰν κοινωνίαν, συνοψίζουται εἰς τὰς τρεῖς πολυτίμους λέξεις: Ἐλευθερία, Ἰσότης, Ἀδελφότης.

· **III ἀνακήρυξις τῆς Δημοκρατέας.**—Η Γαλλικὴ Ἐπαγάστασις ἐπροχάλεσεν εἰς δλον τὸν κόσμον μεγάλην ἐντύπωσιν. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἔχάρησαν, διότι ἡ Ἐπανάστασις ἐγίνετο διὰ τὰς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ. Ἀλλ’ οἱ βασιλεῖς ἐφοβήθησαν, διότι ἔχαναν τὰ δικαιώματα καὶ τὴν δύναμιν των. Διὰ τοῦτο ἡθέλησαν νὰ βοηθήσουν τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας. Ο λαὸς ἤγανάκτησε καὶ ὁ βασιλεὺς κατηγορήθη, διὰ συνωμότει μὲ τοὺς ἔνοντος ἐναντίον τῆς πατρίδος του. Τότε ἀνεκηρύχθη εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ Δημοκρατία. Ο δὲ βασιλεὺς κατεδιάσθη ἢντος θάνατου καὶ ἀπεκεφαλίσθη. Ἔγιναν δὲ τότε φονεῖς καταδιώξεις καὶ φόνοι. Κάθε ἥμέραν οἱ εὐγενεῖς ἐσύροντο εἰς τὴν λαιμητόμον. Η ἐποχὴ ἐκείνη ὠνομάσθη Τρομοκρατία.

“Οταν ἐκαρατομήθη ὁ Λουδοβίκος ΙΓ’, ὅλα σχεδὸν τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη συνεμάχησαν ἐναντίον τῶν Γάλλων. “Ολοι οἱ σύμμαχοι εἰσώρμησαν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἀλλ’ οἱ δημοκρατικοὶ ἔδειξαν ἀξιοθαύμαστον ἥρωϊσμὸν καὶ τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα ἐνίκησαν δλους τοὺς ἔχθρούς.

Η ΜΑΣΣΑΛΙΩΤΙΣ

Σύμπλεγμα ἀγαλμάτων εἰς τοὺς Παρισίους.—Παριστάνει στρατιώτας, οἱ δόποιοι πηγαίνουν εἰς τὸν πόλεμον. Ἄγω εἰναι μία γυνή, ἡ Πατρόις, ἡ δοπια τραγουδεῖ τὴν Μασσαλιώτιδα καὶ δηγγεῖ τὰ τέκνα τῆς εἰς τὴν νίκην.

Βι Ιούνιον Διαμητρία.
γ. — Ο μέγας Ναπολέων. — Η Εύρωπη έως τὸ 1830.

Ο Βοναπάρτης Αύτοκράτωρ. — Εἰς τοὺς πολέμους ἐκείνους εἶχε διακριθῆ εἰς νεαρώτατος ἀξιωματικός, ὁ ὅποτος κατήγετο ἀπὸ τὴν Κορσικὴν καὶ ὡνομάζετο Ναπολέων Βοναπάρτης. Ο Βοναπάρτης ἔγινε ταχέως στρατηγὸς καὶ ὠδήγηει τοὺς Γάλλους πάντοτε εἰς τὴν νίκην. Τόσον δὲ μεγάλην δόξαν καὶ δημιοτικότητα ἀπέκτησεν, ὥστε κατώρθωσε ν' ἀνακηρυχθῆ Αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων μὲ τὸ ὄνομα Ναπολέων ὁ Α' (1804).

Τότε ἡ Ἀγγλία, ἡ Αὐστρία, ἡ Πρωσία καὶ ἡ Ρωσία ἐκίνησαν πόλεμον ἐναντίον τῶν Γάλλων. Ο Ναπολέων εἰσέρχεται θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἔπειτα εἰς τὸ Βερολίνον.

"Ἐν μόνον χράτος εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡ Ἀγγλία, ἀνθίστατο πάντοτε εἰς τὸν Ναπολέοντα. Μὲ τὸν στόλον τῆς ἡ Ἀγγλία ἦτο ἡ κυρία τῶν θαλασσῶν. Οἱ δὲ στρατοὶ τοῦ Ναπολέοντος δὲν ἤδύνατο νὰ προσβάλουν τοὺς Ἀγγλους, προφυλαγμένους εἰς τὴν μεγάλην νῆσον τῶν.

III μεγάλη δύναμις τοῦ Ναπολέοντος. — Ο Αὐτοκράτωρ εἶχε κατασυντρίψει δόλους τοὺς μεγάλους λαοὺς ὃσοι ἀνθίσταντο εἰς τὴν δύναμιν του. Ο Ναπολέων ἦτο σχεδὸν κύριος τῆς Εὐρώπης.

Ἡ μεγάλη ἀνύψωσις τοῦ Ναπολέοντος ἐγένετο τὴν πεφαλὴν αὐτοῦ. Ο Αὐτοκράτωρ ἤθέλησε νὰ ἔχῃ αὐλὴν τόσον λαμπράν, ὅπως ἦτο ἡ αὐλὴ τῶν βασιλέων. Ήύχαριστείτο μὲ τὰς τελετὰς καὶ μὲ τὰς αὐλοκολακίας. Εγόμισεν, ὅτι ἦτο ὁ μόνος κύριος, καὶ ἐκυρήρησεν ἀπολυταρχικῶς, ὅπως οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς.

Τόσον έμεγάλωσεν η ύπερηφάνειά του, ώστε έφαντάσθη, ότι ήδύνατο νὰ γίνῃ βασιλεὺς τῶν βασιλέων. Διὰ τοῦτο οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐζήτησαν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν κοινὸν ἔχθρον, ὁ δποῖος εἶχε καταντῆσει τύραννος.

III κατεστραφὴ τοῦ Ναπολέοντος. — Ο Ναπολέων ἔκαμε μίαν παράτολμον ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Ρωσίας. Ἀλλ' ὁ χειμὼν ἦτο φοβερὸς καὶ ὁ μέγας στρατός του ἀπὸ 500 χιλ. ἄνδρας κατεστράφη σχεδὸν ὀλόκληρος.

Τότε ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Γαλλίας. Ο Ναπολέων ἐπάλαισεν ἐναντίον ὅλων γιγάντιεν ἀγῶνα. Ἀλλ' εἰς τὸ Βατερλώ, χωρίον τοῦ Βελγίου, κατεστράφη ὁ Γαλλικὸς στρατός (1815), καὶ ὁ Ναπολέων ἤγαγκάσθη νὰ παρατηθῇ ἀπὸ τὸν θρόνον. Οἱ Ἀγγλοὶ τὸν συνέλαβον καὶ τὸν ἔστειλαν πολὺ μακρὰν εἰς μίαν νησίδα τοῦ ὥκεανοῦ, τὴν Ἀγίαν. Ἐλένην, ὅπου μετ' ὀλίγα ἔτη ἀπέθανεν.

Τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης. — Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος ὅλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἔστειλαν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Βιέννην. Ἐκεῖ ἔγινε μία μεγάλη συνδιάσκεψις, ἡ ὁποία ωνομάσθη Συνέδριον τῆς Βιέννης (1815), διὰ γὰρ κανονίσης τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τὴν ἑποχὴν ἐκείνην, ὅπως καὶ κατόπιν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, αἱ πρωταὶ δανάμεις, δηλαδὴ τὰ ἴσχυρότερα κράτη τῆς Εὐρώπης ἦσαν ἡ Ἀγγλία, Αὐστρία, Πρωσσία, Ρωσία καὶ Γαλλία. Αὐτὰ ἐκανόνιζόν, ὅπως ἡθελον, τὰ Εὐρωπαϊκὰ ζητήματα. Διὰ τοῦτο τὰ πέντε αὐτὰ κράτη ωνομάσθησαν μεγάλαι Δυνάμεις.

Αἱ πρόοδοις τοῦ πολετισμοῦ. — Εἰς ὅλην ἐν γένει τὴν Εὐρώπην απὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἥρχισαν νὰ νικοῦν αἱ ἰδέαι τῆς ἐλευθερίας. Οἱ βασιλεὺς καὶ οἱ ὑπουργοὶ δψείλουν νὰ ὑπακούσουν εἰς τὸ Σύνταγμα. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους συνέρχονται κάθε ἔτος καὶ ἀποτελοῦν μίαν συνέλευσιν, ἡ δποῖα ὄνομαζεται Βουλή (ἢ Κοινοδούλιον), ψηφίζουν τοὺς νόμους καὶ

ἐπιβλέπουν τοὺς ὑπουργούς. Ὁ τοιοῦτος τρόπος τῆς κυβερνήσεως ἐνδεκάτους λέγεται Συνταγματικὸν πολίτευμα.

Αἱ ἐλευθερίαι αὗται συνετέλεσαν, ὥστε οἱ λαοὶ νά ἔργασθοῦν περισσότερον διὰ τὴν πρόσδον τοῦ πολιτισμοῦ. Πανταχοῦ ἡρχισαν νὰ ἰδρύωνται Πανεπιστήμια, Γυμνάσια καὶ δημοτικὰ σχολεῖα. Τὸ ἐμπόριον, ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία ἔλαθον μεγάλην ἀγάπτυξιν. Συγχρόνως ἡρχισαν νὰ γίνωνται σπουδαῖαι ἀνακαλύψεις ἀπὸ τοὺς σοφούς, αἱ ὅποιαι ἐτελειοποίησαν τὸν πολιτισμόν.

Ἀέ ἐθνικότητες. — Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ἐπίσης τοῦ ΙΘ' αἰώνος οἱ λαοί, οἱ ὅποιοι εἶχον τὴν ἴδιαν γλώσσαν καὶ τὰ ἴδια αἰσθήματα, ἐζήτησαν νὰ εἰναι γῆναμένοι καὶ ν' ἀποτελοῦν ἔθνη. "Ἡρχισαν δὲ τὰ ὑπόδουλα ἔθνη νὰ ἀγωνίζωνται διὰ νὰ γίνουν ἐλεύθερα καὶ ν' ἀποτελέσουν κράτη. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίσθησαν πολλὰ νέα κράτη εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Αμερικήν.

Κατὰ τὸν μακρὸν ἐκεῖνον χρόνον; κατὰ τὸν ὅποιον ἡ Εὐρώπη ἐφθανεν εἰς τόσον μεγάλην πρόσδον, οἱ πατέρες μας εὑρίσκοντο ὑπὸ τὴν δουλείαν τῶν Τσύρκων. Ἀλλ' ὅταν διεδόθησαν αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐλευθερίας, ἔκαιμε καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος μὲν μεγάλην Ἐπανάστασιν διὰ νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητον κράτος.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

Εἰς τὸ Β' μέρος: *Οἱ Νεώτεροι χρόνοι.*

Κεφ. Α'. — Ἡ Εὐρώπη ἔως τὸν ΙΗ' αἰῶνα. — Οἱ Νεώτεροι χρόνοι ἀρχίζουν εἰς τὴν Εὐρώπην μὲ πολὺ μεγάλα γεγονότα. Εἶναι δὲ ταῦτα:

1ον) Ἡ Ἀναγέννησις. Νέαι ίδεαι διαδίδονται εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας λογίους, οἱ δποῖοι ἐκαμαν γνωστὴν τὴν σοφίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν προγόνων των. Οὕτω παρήκμη ἡ μεγάλη Ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν.

2ον) Μεγάλαι ἐφευρέσεις ηνθόλυναν τὴν πρόσοδον τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς πυρίτιδος ἔδωκε δύναμιν εἰς τοὺς βασιλεῖς. Ἡ τυπογραφία ἐβοήθησε τοὺς σοφοὺς διὰ τὰ διαδώσοντα τὴν παιδείαν εἰς τὸν κόσμον. Ἡ πυξὶς ὠδήγησε τοὺς θαλασσοπόρους διὰ τὸ ἀνακαλύψουν νέους κόσμους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ηὔξησε τὸ ἐμπόριον καὶ διπλοῦτος τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης.

3ον) Ἡ ἀνάπτιξις τῶν ἀνθρώπων ἔκαμε πολλοὺς νὰ ζητοῦν τὴν βελτίωσιν τῆς ἐπικλησίας. Τοῦτο ὠιομάσθη Μεταρρύθμισις, καὶ πρῶτος ἐκήρυξεν αὐτὴν εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ μοναχὸς Δούθηρος. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης ἐχωρίσθησαν εἰς Καθολικοὺς καὶ Διαμαρτυρομένους, μεγάλοι δὲ πόλεμοι προέκυψαν εἰς διὰς τὰς χώρας λεγόμενοι Θρησκευτικοὶ πόλεμοι.

Τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως τὰ ισχυρότερα κράτη ήσαν ἡ Ισπανία καὶ ἡ Γαλλία. Άλλὰ μετὰ τοὺς Θρησκευτικοὺς πολέμους ἡ Γαλλία ἐλαβε τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν Εὐρώπην (τὸν ΙΖ' αἰῶνα).

Κατὰ δὲ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἡ Ἀγγλία ἔγινε πολὺ ισχυρὰ Αὐτοκρατορία μὲ μέγια ἀποικιακὸν κράτος. Κατὰ τὸν ίδιον αἰῶνα δύο νέα κράτη ἐμφανίζονται εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Πρωσία. Εἰς δὲ τὴν Βορείαν Ἀμερικὴν ἐδρύεται ἡ Δημοκρατία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

Κεφ. Β'. — Ο ΙΗ' αἰών. — Ἡ Εὐρώπη ἔως τὸ 1830. — Απὸ τὰ σφάλματα τῶν βασιλέων τῆς ἡ Γαλλία είχε καταπέσει. Διὰ νὰ διορθωθῇ ἡ κατάστασις συνῆλθεν Ἐθνικὴ Συντέλευσις, ἡ δποία διεκήρυξε τὰς ἐλευθερίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ισότητα αὐτῶν (1789). Τότε ἔγινεν ἡ Γαλλικὴ Ἐπαγάστασις, ἡ δποία ἀγεμόρφωσεν ὅλην τὴν κοινωνίαν τῆς Εὐρώπης.

Οι βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Γαλλίας, ἀλλ' ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία ἐθριάμβευσεν. Ὁ στρατηγὸς Βοροπάστης εἶχεν εὐκαιρίαν καὶ ἔγινεν Αύτοκράτωρ μὲ τὸ ὄνομα Ναπολέων δ' Α'. Ὁ Ναπολέων ἐνίκησεν ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Ἡ φιλοδοξία του ὅμως κατέστρεψε καὶ αὐτὸν καὶ τὴν Γαλλίαν.

Αἱ πρόσδοι τοῦ πολιτισμοῦ ἔκαμαν τοὺς λαοὺς νὰ ζητοῦν τὴν ἑνωσιν ἀντῶν εἰς ἔθνη, καὶ τὴν ἐλευθερίαν των, ὥστε νὰ ἀποτελέσσουν ἀνεξάρτητα κράτη. Κατὰ τὰς ἀρχὰς λοιπὸν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἔγιναν πολλοὶ ἔθνικοι πόλεμοι, καὶ νέα κράτη ἐδημιουργήθησαν, εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Αμερικὴν. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἤρχισε καὶ ἡ μεγάλη Ἐθνικὴ Ἐπανάστασις (1821).

ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Ἡ δύναμις τῶν Τούρκων κατέστρεψε τὴν Βυζαντινὴν Αύτοκρατορίαν. Ἀλλὰ τὸ Ἐλληνικὸν πνεῦμα διετηρήθη. Οἱ Ἐλληνες σοφοὶ ἔψυχαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ διέδωκαν τὸν πολιτισμὸν εἰς τὰ ἔθνη τῆς Δύσεως. Ἡ Ἀγαγένησις τῆς Εὐρώπης δειχνύει πόσον ἀνωτέρα εἰναι ἡ δύναμις τοῦ πνεύματος ἀπὸ τὴν βίαν. Τό ίδιον δειχνύουν καὶ αἱ μεγάλαι ἐφευρέσεις, αἱ διποτὶ συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ προσθεύσῃ ὁ πολιτισμός.

Μὲ τὰς μεγάλας δὲ ἀνακαλύψεις δὲ κόσμος ἔγινεν εὐρύτερος καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι ἀπέκτησαν μεγάλας ἀποκλίσεις. Ἀλλ' ἀγτὶ ἡ Εὐρώπη νὰ καταγίνῃ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἐταράχθη ἐπὶ αἰώνας ἀπὸ μεγάλους πολέμους. Ἡ Γαλλία, ἡ ὁποια ἦτοι ισχυρά, ἔχασε τὴν δύναμιν της, ἀνεδείχθη δύμως μὲ μίαν μεγάλην ἐπανάστασιν.

Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις καὶ ἡ ιστορία τοῦ Ναπολέοντος διδάσκουν πολλὰ χρήσιμα εἰς τὰ κράτη καὶ εἰς τοὺς λαούς. Ὁλοι οἱ στρατοὶ τῆς Εὐρώπης ὠρμησαν ἐναντίον τῆς Γαλλίας, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν Ἐπανάστασιν. Ἀλλ' ἡ ἀγάπη τῶν Γαλλῶν εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὰς ἐλευθερίας των ἔφερε τὴν νίκην. Ὁ Ναπολέων, ἀν καὶ ἦτο μέγας ἀνήρ, δύμως κατεχάσθη τὴν δύναμιν του, καὶ ἔκαμε φοβερὰ σφάλματα, τὰ ὅποια ἔφεραν τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του. Ὁ μεγαλύτερος λοιπὸν κίνδυνος δι' ἔνα λαὸν εἰναι νὰ ἔχῃ ἀπόλυτον κύριον.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ — Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

1453—1821

Η εῖδησις, δτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπεσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων, ἔρριψε τὴν Εὐρώπην εἰς τρόμον. Διότι εἰς τὸ ἴσχυρόν προπύργιον τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ ὅποιον ἐπὶ αἰώνας ἔσωζε τὴν Εὐρώπην, εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐις βάρβαρος λαὸς ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, καὶ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἐνόμισαν ὅτι ἔφθασε πλέον τὸ τέλος τοῦ κόσμου.

Ολίγον κατ' ὀλίγον οἱ Τούρκοι ἥπλωσαν τὴν κυριαρχίαν των εἰς ὅλας τὰς χώρας, αἱ ὅποιαι ἀπετέλουν ἄλλοτε τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν, καὶ τὴν θέσιν αὐτῆς κατέλαβεν ἐν μέρα βαρβαρικὸν κράτος. Κανὸν χρόνον λοιπὸν εἰς τὴν Εὐρώπην ἐγίνετο Ἀναγέννησις τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ἡ κατάκτησις τῶν Τούρκων ἐπέφερε τὴν βαρβαρότητα. Ἡ θλιβερὰ αὕτη ἐποχὴ τῆς δουλείας, ἡ ὅποια διήρκεσε σχεδὸν 4 αἰώνας, ὀνομάζεται **Τουρκοκρατία**.

Τόσον μεγάλη ἦτο ἡ καταστροφή, ὥστε ἐνόμιζε κανεῖς, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ιστορία θὰ ἐτελείωνε πλέον. Ἀλλὰ δὲν συνέδη τούτο. Καὶ ὅταν οἱ Ρωμαῖοι καθυπέταξαν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, πάλιν οἱ Ἐλλήνες ἀνηγέρθησαν καὶ ἰδρυσαν κατὰ τὸν μεσαιώνα μίαν μεγάλην Αὐτοκρατορίαν. Καὶ τώρα αἰώνες συμφορῶν καὶ δουλείας δὲν κατέστρεψαν τὸν ἔθνισμόν των. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὁ μέγας καὶ ἱερὸς Ἀγὼν τοῦ 1821, ὁ ὅποιος ἔφερε τὴν ἐλευθερίαν. Διὰ τοῦτο εἶναι σπουδαιοτάτη ἡ ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας, κατὰ τὴν ὅποιαν οἱ Ἐλλήνες κατώρθωσαν ν' ἀναγεννηθοῦν, ὥστε νὰ ἰδρύσουν καὶ πάλιν ἐν νέοι ἐλεύθερον κράτος.

BYZANTINΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ
ΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΟΥΔΑΝΩΝ

1453 - 1770

- α. — 'Η ἴδρυσις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. — Αἱ κατακτήσεις τῶν Σουλτάνων.
- β. — 'Η Χριστιανικὴ Εύρωπη καὶ οἱ Τούρκοι. — 'Η Ενετοκρατία.
Οἱ πόλεμοι τῶν Ἐγετῶν καὶ τῶν Τούρκων.
- γ. — 'Η διοργάνωσις τῆς κατακτήσεως. — 'Η διοικησις τῶν Τούρκων. Οἱ ὁριάδες. 'Η βαρδαρότης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν.

α. — 'Η ἴδρυσις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

'Ο Μωάμεθ Β' ὁ Κατακτητὴς ἐξηκολούθησεν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰς κατακτήσεις του, ἐπισῆς καὶ οἱ διάδοχοι Σουλτάνοι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἴδρυθη εἰς τὴν Ἀνατολήν ἐν ἀπέραντον θαρραρικὸν κράτος, ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία.

Αἱ κατακτήσεις τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β' — Μετὰ τὴν μεγάλην νίκην του ὁ Μωάμεθ ὁ Β', νεαρώτατος, εἰς ἥλικιαν 24 ἔτων, ἦτο πανίσχυρος. Ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπανέλαβε ταχέως τὰς ἐκστρατείας του. Ἐκ τῶν τριῶν

ΣΟΛΕΙΜΑΝ Ο ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΗΣ

Εις τό πλαίσιον καθέτως Τουρκική σημαία και η ἐπιπονερίς, τήν όποιαν
ἐκράτουν οἱ Ὀθωμανοὶ ώς σημαίαν εἰς τὰς μάχας. Ὁριζοντίως δὲ τὰ διάφορα
δηλα των' (ἐπάνω εἰς τὸ μέσον τὸ τουρεβάνιον), τὰ παλαιά, λόγχαι, πελέκεις,
περικεφαλαῖαι, κεφαλοθραύσται, κάτω τὰ δηλα τῆς ἐποχῆς τῆς προδόου,
διάφοροι σπάθαι μὲ διακοσμήσεις.

Χριστιανῶν ἡρώων, οἱ ὅποιοι ὑπερησπίζοντο τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου, ὁ Κωνσταντīνος εἶχε φονευθῆ ἡρωϊκῶς ὑπερασπιζόμενος τὴν πόλιν του. Ἀργότερα δὲ ἐξέλιπον καὶ οἱ δύο ἄλλοι, ὁ Ούνυαδης καὶ ἔπειτα ὁ Σκεντέρμπενης.

Ο Μωάμεθ ἀρχίζει μὲ όρμήν τὰς ἐκστρατείας του, καθυποτάσσει τὴν Βλαχίαν (Ρουμανίαν), τὴν Σερβίαν καὶ Ἐρζεγοβίνην, τὴν Ἀλβανίαν. Συγχρόνως κατακτᾷ τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς γῆσους. Κάμνει κατακτήσεις εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ καταστρέφει τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζούντος (1461). Ἐπὶ τέλους προσπαθεῖ νὰ βιφθῆ καὶ ἐναντίον τῆς Εὐρώπης. Ἀπειλεῖ δὲ τὸ ἀλογόν του θὰ φάγη ἄχυρον εἰς τὸν βωμὸν του Ἅγιου Πέτρου τῆς Ρώμης.

Οταν ἀπέθανεν ὁ Μωάμεθ (1481), εἶχε κατακτήσει δώδεκα βασιλεια, καὶ εἶχε κυριεύσει διακοσίας Χριστιανικὰς πόλεις. Εἰς τὴν Ἀσίαν εἶχε φθάσει ἔως τὸν Εύφρατην ποταμὸν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ἔως τὸν Δούναβιν. Αὐτὸς ἔγινεν δὲ ἰδρυτὴς τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἐν Εὐρώπῃ.

Αἱ κατακτήσεις τῶν Σουλτάνων. — Οἱ διάδοχοι του Μωάμεθ δὲν ἔφθασαν τὴν πολεμικὴν όρμήν του Κατακτητοῦ. Ἐξηκολούθησαν δημως καὶ αὐτοὶ τὰς κατακτήσεις καὶ ἐμεγάλωσαν τὸ Τουρκικὸν κράτος.

Ο σπουδαιότερος Σουλτάνος, ὅπως λέγονται οἱ ἀρχηγοὶ του Τουρκικοῦ κράτους, ὑπῆρξεν δὲ Σολεῖμάν δὲ Μεγαλοπρεπῆς (κατὰ τὸ 1550). Ο Σολεῖμάν κατώρθωσε νὰ κάμη κατακτήσεις, εἰς τὰς ὁποῖας εἶχεν ἀποτύχει καὶ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ. Κατέκτησε τὸ Βελιγράδιον πρὸς Βαρράν καὶ οὕτως οἱ Τούρκοι ήσαν ἐλεύθεροι νὰ προχωρήσουν εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατέκτησε τὴν Ρόδον πρὸς Νότον, η ὁποία ἀνήκει ἀπὸ τὰς Σταυροφορίας εἰς τοὺς Ἰωαννίτας ἵπποτας. Καὶ οὕτως οἱ Τούρκοι ἔγιναν οἱ κύριοι εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον.

Ἡ Ὁθωμανικὴ Αὐτοκρατορέα. — Μὲ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ γίκας 40 ἔτῶν, δὲ Σολεῖμάν ἐστερέωσε τὴν Τουρκικὴν,

ΡΩΣΙΑ

ΠΟΛΙΓΝΙΑ

Αράγον

ΧΑΡΤΗΣ

Ο ΟΩΝΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ
(Διαδοχικαί αυξησεύμενη του 1683)

Α. Ε. Σ. Ο. Κ. Ι. Ο. Σ. Θ. Λ. Α. Σ.
Επίσημη ημέρα 1359

Καταυτούς χρόνου του 1451

» Μαγίευθη 1451-1481

» Σε περιοχή A (1512-1520)

» Σε περιοχή B (1520-1566)

» Πέρι 1683

κυριαρχίαν. Ἡ ἐποχὴ αὕτη, δὲ ΙΓ' αἰών, εἶναι ἡ ἐνδοξοτέρα περίοδος τῶν Τούρκων. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἦτο ὁ τελειότερος

ἀπὸ ὅλους τοὺς Εὐρωπαῖκούς. Ἡ Εὐρώπη ἐφοδεῖτο τὴν Τουρκίαν. Μεγάλοι βασιλεῖς ἔζητοι τὴν φιλίαν της. Ἔως τὸ 1700 δὲν ἔπαυσαν νὰ πολεμοῦν οἱ Σουλτάνοι διὰ νὰ μεγαλώσουν τὰς κατακτήσεις των.

Ο ΤΟΥΓΡΑΣ

Τὸ ἐπίσημον μονόγραμμα τῶν Σουλτάνων

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον
ἴδρυθη ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Ὀθωμανικὴ ἀπὸ τὸν ἀρχηγέτην τῶν Τούρκων Ὀθμάν. Τὸ μέγα τοῦτο βαρβαρικὸν κράτος κατεῖχεν ἀπεράντους χώρας. Εἰς μὲν τὴν Ἀνατολὴν εἶχε τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Περσίαν, τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Συρίαν. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν εἶχε τὴν Αἴγυπτον, τὴν Τύνιδα καὶ τὸ Ἀλγέριον. Εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην ὀλόκληρον τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου καὶ τὰς νήσους. Αἱ κύριαι ἥσαν αἱ χώραι τῆς Ἀσίας, ἡ Ἀσιατικὴ Τουρκία, καὶ αἱ χώραι τῆς Εὐρώπης, ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία.

β. * Η Χριστιανικὴ Εὐρώπη καὶ οἱ Τοῦρκοι.

Οἱ Χριστιανοὶ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως ἐπροσπάθησαν νὰ βοηθήσουν τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν τίποτε. Μεγάλοι δὲ πόλεμοι ἔγιναν εἰς τὰς Ἐλληνικὰς χώρας μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἐνετῶν.

Σχέδια Σταυροφορέας. — Ἡ Χριστιανικὴ Εὐρώπη, ἡ ὁποία ἀφῆσεν ἀδοκόθητον τὴν Κωνσταντινούπολιν, πολλὰς φορὰς ἐτρόμαξεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μὲ τοὺς Ισχυρούς των στρατούς ἐπανειλημμένως ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Δύσιν καὶ ἔφθασαν ἐως

τὴν Βιέννην, εἰς τὸ κέντρον τῆς Εύρωπης. Οἱ Χριστιανοὶ ἡγεμόνες ἔκαμαν πολλὰ σχέδια Σταυροφοριῶν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ’ οἱ δυστυχεῖς δουλοὶ ἐπερίμεναν εἰς μάτην δογήθειαν·ἀπὸ τὴν Δύσιν.

III ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου. — Μόνον ἡ Ἐνετία κατώρθωσε (τὸ 1571) νὰ σταλῇ Ισχυρὸς στόλος Χριστιανικῶν δυνάμεων εἰς τὰ Ἑλληνικὰ παράλια. Οἱ Ταρκικὸς στόλος, ἐπίσης Ισχυρός, συνηντήθη μὲ τὸν Χριστιανικὸν εἰς τὸν κόλπον τῆς Ναυπάκτου, ὅπου ἔγινε μία περίφημος ναυμαχία. Οἱ Τούρκοι ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα. Εἰς τὸ τέλος δμως ὁ στόλος των κατεστράφη. Η νίκη τῶν Χριστιανῶν ὀφελεῖται εἰς τὴν ἀνδρείαν τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν, οἱ όποιοι ἐμάχοντο ἐπὶ τῶν συμμαχικῶν πλοίων.

Οἱ πόλεμοι τῶν Ἐνετῶν καὶ τῶν Τούρκων. — Οἱ Ἐγετοὶ κατείχον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας πολλὰς νήσους καὶ παραλίας πόλεις, αἱ όποιαι ἦσαν πολὺ χρήσιμοι διὰ τὸ ἐμπόριόν των. Διὰ τοῦτο ὑπερησπίσθησαν μὲ πεῖσμα τὰς κτήσεις αὐτῶν ἐναντίον τῶν Τούρκων, καὶ τὸ κατώρθωσαν ἔως τὸ 1700. Ἐως τότε λοιπὸν διήρκεσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Ἐνετοκρατία.

Μεταξὺ τῶν Ἐνετῶν καὶ τῶν Τούρκων ἔγιναν ἔως τὸ 1700 τέσσαρες μεγάλοι πόλεμοι εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Κάτε εἰς ἀπὸ τοὺς πολέμους αὐτοὺς εἶχε πολλὰς περιπτεῖας καὶ διήρκεσε πολλὰ ἔτη. Ἡσαν σκληροὶ καὶ ἄγριοι πόλεμοι. Ἡ θέσις δὲ τῶν Ἑλλήνων γιτο φοβερωτάτη. Ἡγώνιζοντο μὲ ἡρωϊσμὸν εἰς τὸ πλευρὸν τῶν Ἐνετῶν, καὶ ὅχι μόνον δὲν εἶχον καμμίσιν ἥμισι τῆν, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον αὐτοῖς καὶ ἡ χώρα αὐτῶν ὑπέφερον τὰς μεγαλυτέρας καταστροφὰς ἐκ τοῦ πολέμου.

Φέ δύο πρώτοι πόλεμοι. — Οἱ πόλεμοι ἡρχισαν δλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ πολλὴν ἀγριότητα. Ὁ Μωάμεθ ἐπριόντε τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἔκαμψε φρικαλέας καταστροφὰς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Οἱ Ἐνετοὶ ἐνικήθησαν καὶ ἔχασαν πολλὰς κτήσεις.

“Άλλος μέγας πόλεμος ἔγινεν ἐπὶ Σολεῦμάν του Μεγαλοπρεπούς. Οἱ Ἐνετοὶ ἔχασαν τὰς νήσους του Ἀιγαίου, ὀλόκληρος δὲ ἡ Πελοπόννησος ἔγινε Τουρκικὴ (κατὰ τὸ 1550). Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ κυριαρχία τῶν Τούρκων ἐξηπλώνετο εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Εἰς δὲ τοὺς Ἐνετοὺς ἔμειναν μόνον μερικαὶ ἀπό τὰς Ἰονίους νήσους καὶ ἡ Κρήτη, ἡ σπουδαιοτέρα κτῆσις αὐτῶν.

Ο πόλεμος διεὰ τὴν Κρήτην — Μακροχρόνιος ἴδιως ὑπῆρξεν ὁ πόλεμος, ὁ ὥποιος ἔγινε (περὶ τὸ 1650) διεὰ τὴν Κρήτην. Ο Τουρκικὸς στόλος ἐπῆργεν αἰφνίδιως καὶ ἐπετέθη κατὰ τῆς Κρήτης. Τότε ἡ Ἐνετικὴ διοίκησις, διὰ νὰ περιποιηθῇ τοὺς Ἑλληνας, ἐξέδωκε προκήρυξιν, ἡ ὥποια ἐλεγεν: «Μεταξὺ τῶν ὑπηκόων λαῶν τὸ ἔνδοξον καὶ βασιλικὸν Ἑλληνικὸν γένος πρέπει νὰ προτιμᾶται, διότι ἐκυριάρχησε πολὺν χρόνον». Οἱ Ἐνετοὶ ὑπερησπίσθησαν μὲ γενναιότητα τὴν νῆσον, περίφημος δὲ ἔγινεν ἡ πολιορκία του Ἡρακλείου. Τέλος μετὰ 25 ἑτῶν ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας οἱ Ἐνετοὶ ἡναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Κρήτην (1669).

Ο πόλεμος διεὰ τὴν Ηλειοπόννησον. — Μετ’ ὀλίγα ἔτη οἱ Ἐνετοὶ ἐξηκολούθησαν τὸν πόλεμον, τὸν ὥποιον διηγήθυνεν εἰς ἔξοχος πολεμιστής, ὁ Φραγκίσκος Μοροζίνης. Ἐφερε δὲ ὁ πόλεμος οὗτος μεγάλην δόξαν εἰς τὴν Ἐνετίαν. Κατ’ ἀρχὰς ὁ Μοροζίνης ἐκυρίευσεν ὀλόκληρον τὴν Πελοπόννησον (1687), καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἐσκίρτησαν ἀπὸ χαράν, διότι ἐνόμισαν ὅτι ἥλθεν ἡ ὥρα τῆς ἐλευθερίας των.

Τὸ ἴδιον ἔτος ὁ Μοροζίνης ἐπεχειρησε τὴν πολιορκίαν τῶν Αθηνῶν. Τότε δὲ συνέδη ἐν μέγα δυστύχημα διεὰ τὸν πολιτισμόν. Ο Μοροζίνης ἐδομβάρδισε τὴν Ἀκρόπολιν, ὅπου είχον δχυρωθῆ, οἱ Τούρκοι. Μία δὲ βόμβα ἐπεσεν εἰς τὸν Παρθενώνα, ὁ ὥποιος ἐχρησίμευεν ως πυριτιδαποθήκη, καὶ τὸν ἀνετίναξεν εἰς τὸν ἀέρα. Καὶ οὕτως ὑπέστη ἀνεπανόρθωτον καταστροφὴν τὸ ἀνυπέρβλητον ἐκεῖνο μνημεῖον τῆς τέχνης.

Αργότερα δημοσίευσε τὴν Πελοπόννησον (1715). Τὰς ἀρχὰς λοιπὸν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὅλαι αἱ Ἑλληνικαὶ χώραι ἦσαν εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν Τούρκων. Ἀκριβῶς δημοσίευσε τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἥρχισεν ἡ κατάπτωσις τῶν Τούρκων καὶ ἡ ἀναγέννησις τοῦ δισύλου. Ἐλληνισμοῦ.

γ. — Η διοργάνωσις τῆς κατακτήσεως

Αφοῦ οἱ Τούρκοι κατέκτησαν τὰς Χριστιανικὰς χώρας, διωργάνωσαν ἕτοι μάτια τῶν κράτος των καὶ ἐκυδέργων ὡς σκληροὶ κατακτηταὶ τοὺς ὑπόδούλους λαούς.

Οἱ ὑπόδουλοι λαοί. — Ή κυριαρχία τῶν Τούρκων ἐπεξετάθη εἰς ὅλην τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου, καὶ οἱ Χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Χερσονήσου ἔγιναν ὑπόδουλοι εἰς αὐτούς. Ήσαν δὲ οὗτοι οἱ Ρουμάνοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ἑλληνες. Ολαὶ αἱ χώραι καὶ οἱ λαοὶ οὗτοι ἀπετέλουν ἄλλοτε μέρος τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Εἶχον δὲ λάθει ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τὴν Ὁρθόδοξον θρησκείαν καὶ τὸν πολιτισμόν.

Η διοίκησις τῶν Τούρκων. — Οἱ ἀπόλυτοι κύριοι τῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκυριεύθησαν, ἐλέγετο Σουλτάνος (μέγας αὐθέντης). Εἶχε κατοικίαν τὸ Σεράγιον, τὸ ὅποῖον, δπας καὶ τὸ Βυζαντινὸν παλάτιον, συνίστατο ἀπὸ πολλὰ παλάτια, κήπους, σίκηματα. ΟΣουλτάνος ἦτο ὁ κύριος τῆς χώρας, ὁ κύριος τῶν Μουσουλμάνων καὶ τῶν ὑπόδούλων.

Οἱ ἀρχηγὸς τῆς κυβερνήσεως ἦτο ὁ μέγας Βεζύρης, πρωθυπουργός, ἀς εἰπωμεν. Μὲ τοὺς ἄλλους ὑπουργοὺς ἀπετελεῖτο τὸ Διβάνιον (Συμβούλιον), καὶ ὅλη ἡ κυβερνήσις ἐλέγετο Υψηλὴ Πύλη.

Αἱ κατακτηθεῖσαι χώραι διηγέρθησαν εἰς μεγάλας περιφερείας. Οἱ διοικητὴς ἐλέγετο πασοᾶς, εἰς δὲ τὰς μικροτέρας περιφερείας βέης καὶ εἰς τὰς μικρὰς πόλεις ἀγᾶς. Μεγάλην δὲ δύναμιν εἶχον εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος οἱ ἱερωμένοι (ἱμάμαι καὶ δερβίσαι). Προσέτι οἱ δικασταί, διαιρούμενοι εἰς πολλὰς τάξεις, ἐκ-

τῶν ὁποίων ὁ γνωστότερος ἦτο ὁ κατῆς. Ἐδέκαζον δὲ οὗτοι κατὰ τὸ Κοράνιον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ βάσις τῶν Τουρκικῶν νόμων.

Οἱ ῥαγιάδες. Ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία δὲν ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἕνα λαόν, ἀλλ' ἀπὸ πολλοὺς λαούς, ἔκειγοντας, τοὺς ὅποιους κατέκτησαν οἱ νικηταί. Οἱ νικηταὶ ἡσαν οἱ Μουσουλμάνοι, οἱ πιστοί. Αὐτοὶ εἶχον ὅλα τὰ δικαιώματα. Οἱ νικημένοι ἡσαν οἱ Χριστιανοί, οἱ γκιαούρηδες οἱ ἀπιστοί, οἱ ὅποιοι ἔζων ως δοῦλοι. Δὲν ἐθεωροῦντο οὗτοι ως ἀνθρώποι, ἀλλ' ως ποίμνιον, ἡσαν οἱ δαγιάδες, περιφρονημένοι καὶ χωρὶς καμπίαν ἀξίαν.

Οἱ κατακτηταὶ ὅμως ἀφῆκαν τοὺς ῥαγιάδες νὰ ἔχουν τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσαν των. Κατέστρεψαν τὰ κράτη; δὲν ἥθελον ὅμως νὰ ἔξολοθρεύσουν τοὺς λαούς. Δὲν ὑπῆρχεν Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, οὔτε Βασίλειον Σερβικὸν ἢ Βουλγαρικόν, ὑπῆρχεν ὅμως λαὸς Ἑλληνικός, ἐπίσης καὶ Σερβικὸς καὶ Βουλγαρικός. Διότι οἱ ῥαγιάδες ἔχρειάζοντο εἰς τοὺς Τούρκους διὰ νὰ πληρώνουν τοὺς φόρους.

Ἡσαν δὲ πολλῶν εἰδῶν οἱ φόροι, τὸ χαράτσι. Ἀκόμη καὶ διὰ τὴν κεφαλήν των, διὰ νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ζοῦν, ἐπλήρωγον οἱ ῥαγιάδες. Ὁ φοδερώτερος δὲ φόρος ἦτο τὸ γνωστὸν εἰς ήμᾶς παιδομάζωμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον κατηρτίζοντο τὰ ισχυρὰ τάγματα τῶν Γενιτσάρων.

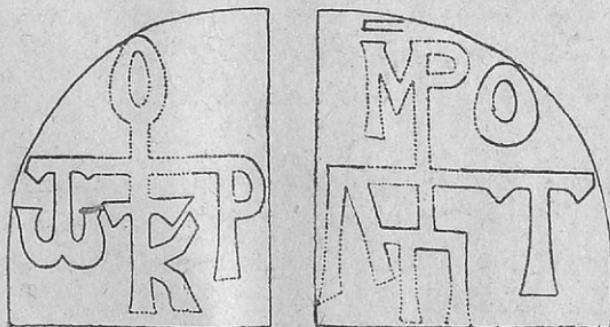
Τῇ βαρδαρότητῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν. — Τὸ ισχυρὸν κράτος τῶν Ὀθωμανῶν δὲν ἐστηρίζετο παρὰ μόνον εἰς τὴν δύναμιν τῶν ὅπλων. Διὰ τοῦτο ἔφερε παντοῦ τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν βαρδαρότητα.

Αἱ σπουδαῖαι χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἡσαν αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι, ἡ παλαιὰ Ἑλλάς, αἱ χῶραι τοῦ Αἴμου, ἡ Μικρὰ Ασία, ἡ Συρία, ἡ Αιγυπτίος. Ἡσαν δηλαδὴ αἱ ἔνδοξοι ἔκειναι χῶραι, εἰς τὰς ὅποιας διεμφρώθη ὁ πολιτισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀπὸ τοὺς παναρχαίους χρόνους ἔως τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως, 3000 ἔτη καὶ περισσότερα, ἡ Ἀνατολικὴ Μεσόγειος ἦτο Ἑλλη-

νική θάλασσα, κέντρον του παγκοσμίου έμπορίου. Ὁ Έλληνικὸς πολιτισμός τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἡγθιζον εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας. Τώρα ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολή, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν τὸ φῶς ἐσκορπίσθη εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἐκλείσθη ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Η πτῶσες καὶ ἡ ἀναγέννησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. — Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε βυθισθῆ εἰς τὸ σκότος ἐκεῖνο τῆς βαρ-
βαρότητος. Ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ἔζησε βίον βασανισμένον καὶ ἔμει-
νεν εἰς τέλειον μαρασμὸν (ἀπὸ τὸν ΙΕ' ἕως τὸν ΙΗ' αἰῶνα).
Ἐξαφνα ἀνέκτησε πάλιν ζωὴν, ὁ βίος του καὶ ὁ πολιτισμός
του ἀνεπτύχθησαν εἰς μέγαν βαθμόν. Ἡ ἀναγέννησις ἐκείνη
ἐπέφερε τὸν μέγαν καὶ ἵερὸν Ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς Ανεξαρτησίας.

Αἱ τρεῖς μεγάλαι δυνάμεις, ἃι ὅποιαι ἀνεζωγόνησαν τὸ
δοῦλον ἔθνος ὑπῆρξαν : 1) ἡ Ἐκκλησία, 2) ἡ αὐτοδιοίκησις,
καὶ 3) αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις.

ΜΟΝΟΓΡΑΜΜΑ

Σύμπλεγμα γραμμάτων: «Ο κτίτωρ—Μητροπολίτης».

ΑΓΙΟΙ ΕΝΤΟΣ ΦΥΛΛΩΜΑΤΟΣ
'Από διακοσμητικήν τοιχογραφίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

- α. — **Η θρησκεία.** — Ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ ἀληφρός. Τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ μοναστήρια.
β. — **Οι Ἔλληνες ἄρχοντες.** — Οἱ Φαναριώται. Οἱ μεγάλοι διερμηνεῖς.
γ. — **Οι Ἔλληνες εἰς τὰς ἐπαρχίας.** — Ἡ αὐτοδιοίκησις. Αἱ κοινότητες.

α. — **Η θρησκεία.** — **Ο Πατριάρχης ὁ καὶ ἀληφρός.**

Ἡ μεγαλυτέρα δύναμις, ἡ ὅποια συνεκράτησε τὸν Ἑλληνισμὸν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ὑπῆρξεν ἡ διατήρησις τῆς θρησκείας, ὥπως ἐπίσης καὶ τῆς γλώσσης. Ὁ Πατριάρχης ἔγινεν ὁ ἐθνάρχης τοῦ ἔθνους καὶ οἱ ἵερωμένοι ἦσαν οἱ καλύτεροι ὁδηγοὶ καὶ προστάται τῶν δούλων.

Ο Πατριάρχης — Ὁ Μωάμεθ ἔδωκε μερικὰς θρησκευτικὰς ἐλευθερίας εἰς τοὺς ῥαγιάδες. Κάθε Χριστιανικὸς λαὸς εἶχε τὸν θρησκευτικὸν ἀρχηγόν του. Ὁ ἀνώτατος. Ἡτο ὁ πατριάρχης τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ ἐκλεγῇ πατριάρχης ὁ Γεώργιος Σχολάριος μὲ τὸ ὄνομα Γεννάδιος. Ὁ κατακτητὴς ἔκαμεν εἰς αὐτὸν μεγάλας τιμᾶς καὶ τοῦ ἔδωκεν ἐγγράφως τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους. Ὁ πατριάρχης εἶχε τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας. Οἱ ἐπίσκοποι, τὰ μοναστήρια, ὅλος ἐν γένει ὁ ἀληφρός ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτούν.

Διὰ τοὺς Τούρκους ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ ὑπόλογος διὰ τὸ ἔθνος του. Οἱ πατριάρχαι λοιπὸν ἦσαν δοῦλοι τοῦ Διδανίου. Πολλοὶ ἔξ αὐτῶν ὑπερησπίσθησαν γενναιότατα τὰ δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι τοῦ κατακτητοῦ, ἀνεδείχθησαν ἀληθινοὶ ἥρωες. "Ολοι σχεδὸν ὑπέστησαν καταδιώξεις, ἔξωρίσθησαν, ἐμαρτύρησαν, ἄλλοι ἐφογεύθησαν, ἀλλ' ἐμενον ἀκλόνητοι εἰς τὴν φύλαξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἐθνους καὶ τῶν νόμων, τῶν ὅποιων ἦσαν φύλακες καὶ προστάται.

Ο Πατριάρχης ἡτο ὁ ἔθναρχης. — "Ολοι οἱ πατριάρχαι ὑπεστήριξαν τὸ δούλον γένος εἰς τὰς δυστυχίας του, ἵδιως δὲ ἐφρόντισαν διὰ νὰ διαδώσουν τὴν παιδείαν.

Ο Πατριάρχης ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τοῦ δούλου Γένους. Οἱ Χριστιανοὶ τὸν ἐπροσκύνουν ὡς αὐθέντην καὶ βασιλέα. Διὰ τὸ ὑπόδουλον Ἑλληνικὸν γένος ἦτο ὁ ἔθναρχης, ὅπως τὸν ἔλεγον καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ Τούρκοι. Εἶχε τριγύρω του ἀληθινὴν αὐλήν, ὅπως ὁ Αὐτοκράτωρ, τὴν Ιερὰν Σύνοδον καὶ πλῆθος ἱερωμένων ὑπαλλήλων. Ἡτο ως εἰς Χριστιανὸς Αὐτοκράτωρ τῶν δούλων.

Ο κληρος. Τὰ μοναστήρια. — Αἱ ὑπόδουλοι χώραι ἦσαν διηγημέναι εἰς μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπάς. Ο πατριάρ-

Ιησοῦς Χριστὸς— Νικᾷ
Φῶς— Χριστοῦ

Φαίνει— πᾶσιν

Ιησοῦ— σῶσον με.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΞΩΓΡΑΦΙΣΜΕΝΟΣ

χης ἔξελεγε τοὺς μητροπολίτας καὶ τοὺς ἐπισκόπους, οὗτοι δὲ πάλιν τοὺς κατωτέρους κληρικούς. Αἱ μητροπόλεις ἐπροσπά-

θουν νὰ διατηροῦν σχολεῖα καὶ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα. Καὶ οἱ Μητροπολῖται μὲ τὴν παιδείαν τῶν καὶ οἱ Ἱερεῖς μὲ τὰ ἀρετάς των ἡσαν πολὺ σεβαστοὶ εἰς τὸν λαόν. Ὁ σύγδεσμος δούτος τοῦ κλήρου καὶ τοῦ ὑποδούλου Ἐλληνικοῦ λαοῦ ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας δυνάμεις τοῦ ἔθνους.

Πολὺ δὲ μεγάλην ἐπιδρασιν εἶχον εἰς τὸν λαὸν καὶ οἱ μονα-

«ΔΕῦτε πρὸ	ἀναπαύσω
μὲ πάντες	ὑμᾶς ἔρα-
οἱ κοπιῶν-	τε τὸν ζυ-
τες καὶ πε-	γόν μου ἐφ' ὅ-
φορτισμέ-	μᾶς καὶ μά-
νοι καγώ	θετε ἀπ' ἐμοῦν.

ΔΕΙΓΜΑ ΓΡΑΦΗΣ

‘Απὸ Εὐαγγέλιον ζωγραφισμένον εἰς τοιχογραφίαν.

χοῖ, οἱ καλόγηροι. Πολυάριθμα ἡσαν τὰ μοναστήρια, εἰς τὰ ὅποια κατέφευγον οἱ ἄνθρωποι διὰ νὰ εὕρουν κατὰ τοὺς δυστυχεῖς ἔχεινους χρόνους τὴν ἡσυχίαν των. Τὰ σπουδαιότερα ἡσαν ἡ Ἅγια Λαύρα πλησίον εἰς τὰ Καλάβρυτα, τὰ Μετέωρα πλησίον εἰς τὰ Τρίκκαλα. Ὄνομαστὸν δὲ ἔξηκολούθησε νὰ είναι ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους τὸ ὄρος Ἀθως, τὸ Ἀγιον Ὄρος εἰς τὴν Χαλκιδικήν. Τὰ μοναστήρια τοῦ Ἅγiou Ὄρους ἔγιναν κέντρον παιδείας καὶ παρέσχον πολὺ μεγάλην εὐεργεσίαν εἰς τὸ δοῦλον ἔθνος.

**β. + Οι Ἑλληνες ἀρχοντες
τῆς Κωνσταντινουπόλεως.**

Οι Τούρκοι μετεχειρίζοντο εἰς τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας τοὺς εὐγενεῖς Ἑλληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο Φαναριώται. Κατώρθωσαν δὲ καὶ οὗτοι νὰ δειχθοῦν εἰς πολλὰς περιστάσεις προστάται τοῦ Ἐθνους.

Οἱ Φαναριώται. — Περὶ τὸν Πατριάρχην συνηθροίσθησαν τὰ λείψανα μεγάλων βασιλέων τινῶν οἰκογενειῶν. Οὕτως ἔσχηματίσθη μία σπουδαία Ἑλληνικὴ ἀριστοκρατία εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥτις κατάκει εἰς τὴν συνοικίαν Φαναρίου, δπου εἶναι καὶ σήμερον τὰ Πατριαρχεῖα, καὶ διὰ τοῦτο ὡνομάσθησαν Φαναριώται.

Οἱ Ἑλληνες τοῦ Φαναρίου εἰχογίνει πλούσιοι ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ ἦσαν πολυμαθέστατοι. Μὲ τὴν εὑφύταιν καὶ τὰς γνώσεις των ἀπέκτησαν μεγάλην ἐπίδρασιν. Οἱ Τούρκοι εἶναι

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ Νεωτέρα Τιτορία

6

ΕΙΣ ΦΑΝΑΡΙΩΤΗΣ ΗΓΕΜΩΝ

‘Απὸ παλαιὰν ἐνλογγαφταν. — Οἱ ἡγεμών τῆς Μολδοβελαχίας Ἀλέξανδρος Ψψηλάντης (κατὰ τὸ 1780), πατήρ τοῦ στρατηγοῦ.

λαὸς ἀμαθῆς, ἀκατάλληλος διὰ τὴν διοικησιν. Ἡναγκάσθησαν λοιπὸν νὰ καταφύγουν εἰς τοὺς "Ελληνας. Ἡ Ψυλὴ Πύλη ἔξελεγεν ὡς πολιτικοὺς ὑπαλλήλους "Ελληνας Φαναριώτας.

Οἱ μεγάλοι διερμηνεῖς — Ιδίως οἱ Τουρκοὶ ἡναγκάσθησαν νὰ μεταχειρίσθουν Φαναριώτας διὰ τὰς σχέσεις των μὲτους λαοὺς τῆς Δύσεως. Μόνον οἱ Φαναριώται ηὔευραν νὰ συντάσσουν ἔγγραφα καὶ νὰ δημιλοῦν ξένας γλώσσας. Μετεχειρίζοντο δὲ τότε οἱ Τουρκοὶ εἰς τὴν ἐπίσημον ἀλληλογραφίαν τῶν καὶ τὴν Ελληνικὴν γλῶσσαν. Εδαλαν λοιπὸν "Ελληνας εἰς τὰς ὑψηλὰς θέσεις τῆς διπλωματίας.

Κατ' ἀρχὰς οἱ "Ελληνες ὑπάλληλοι τῆς Πύλης ἐλέγοντο γραμματικοί. Διότι συνέτασσον τὰ ἔγγραφα καὶ ἐκράτουν τοὺς λογαριασμούς. Αργότερα ἔλαβον τὸν τίτλον μεγάλοι διερμηνεῖς καὶ εἶχον πολὺ ὑψηλὴν θέσιν. Οἱ "Ελληνες οὗτοι ὑπάλληλοι ήσαν σχεδὸν ὑπουργοὶ τῶν ἐξωτερικῶν εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος.

ΕΙΣ ΦΑΝΑΡΙΩΤΗΣ ΗΓΕΜΩΝ

"Απὸ πάλαιαν ἔντολογραφταν.

"Ο ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας Μιχαήλ Σοῦτσος (κατὰ τὸ 1820).

ὅποιων οἱ ἀπόγονοι σώζονται ἔως σήμερον (Μαυροκορδάτοι, Ψυλάνται, Σοῦτσοι κλπ.).

Αἱ Ηγεμονέαι. — Η Βλαχία καὶ ἡ Μολδαβία, αἱ ὅποιαι ἀπετέλεσαν τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν, ἀνηκον εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος. Η Πύλη ἀπὸ τὸν IZ' αἰῶνα ἐστελλεν εἰς τὰς χώρας ταύτας Φαναριώτας ὡς ἡγεμόνας. Οἱ "Ελληνες οὗτοι αὐθένται ήσαν ὡς πραγματικοὶ δασιλεῖς εἰς τὰς μεγάλας καὶ πλουσίας ἐκείνας χώρας παρὰ τὸν Δούναβιν, αἱ ὅποιαι ἐλέγοντο ἡγεμονίαι. Ανήκον δὲ εἰς τοὺς μεγαλυτέρους Ελληνικοὺς οἰκους, τῶν Ψυλάνται, Σοῦτσοι κλπ.).

Ο Έλληνεσμός εἰς τὴν Ρουμανίαν. — Τόσον μεγάλη υπήρξεν ή ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ώστε η ἐποχὴ ἐκείνη τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων δύναμις εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς Ρουμανίας Ἐλληνικὴ περίοδος (ὁ ΙΗ' αἰών). Οἱ Φαναριώταις ἡγεμόνες διέδωκαν τὴν Ἐλληνικὴν παιδείαν καὶ εἰσήγαγον εἰς τοὺς ἀξέστους χωρικοὺς τῆς Βλαχίας τὴν Ἐλληνικὴν ἔξημέρωσιν καὶ τὸν πολιτισμόν. Η Ἐλληνικὴ γλώσσα ἦτο η γλώσσα τῆς ἀριστοκρατίας, ο λλαὶ δὲ εὐγενεῖς Ρουμανικαὶ οἰκογένειαι ἔζελληντισθησαν. Η Μολδοβλαχία ἔγινε τότε ὡς μία μεγάλη Ἐλληνικὴ ἀποικία.

Η προστασία τοῦ ἔθνους. — Οἱ μεγάλοι διερμηνεῖς ἔφανησαν ωφέλιμοι εἰς τὴν Ψυχλήν Πύλην. Παρέσχον ὅμως καὶ πολὺ μεγάλας υπηρεσίας εἰς τὸ δοῦλον ἔθνος αὐτῶν.

Ἐν γένει οἱ Φαναριώταις ἀπετέλεσαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τὴν ἀνωτάτην τάξιν τοῦ ἔθνους. Ἀπὸ δὲ τὴν Ἐλλάδα ἥρχοντο οἱ δούλοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ζητήσουν τὴν προστασίαν τῶν. Μὲ τὴν μεγάλην δύναμιν των ἐπροστάτευον καὶ ἔσωζον τοὺς δούλους ἀδελφούς των. Μὲ τὴν μεγάλην δὲ παιδείαν καὶ τὸν πολιτισμόν των ἐδείκνυον πάσον μεγάλην ὑπεροχὴν εἶχεν η Ἐλληνικὴ φυλὴ ἀπέναντι τοῦ βαρδάρου λαοῦ, ὁ δόποιος τὴν κατέκτησε.

Οἱ Ἐλληνες εἰς τὰς ἐπαρχίας. Αἱ κοινότητες.

Διὰ νὰ εἰσπράττουν εὐκολώτερον οἱ Τούρκοι τοὺς φόρους, ἀφῆκαν εἰς μερικὰς Ἐλληνικὰς χώρας διλγας ἐλευθερίας. Ἐκ τούτου προήλθον αἱ κοινότητες, αἱ ὅποιαι παρέσχον μεγάλας ωφελείας εἰς τὸ ἔθνος.

Η διεύκησις τῆς χώρας. — Αἱ Ἐλληνικαὶ χώραι διηρέθησαν υπὸ τῶν κατακτητῶν εἰς τέσσαρας μεγάλας διοικήσεις, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Εύβοιαν μὲ τὴν

Στερεάν Ἑλλάδα, καὶ τὴν Πελοπόννησον, τὰς ὁποίας ἐκυδέργων οἱ πασάδες.

Ἡ γῆ, ἡ ὁποία ἀνήκεν εἰς τοὺς Ἑλληνας κατοίκους, περιῆλθε, κατὰ τὸ δικαίωμα τῆς κατακτήσεως, εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Σουλτάνου. Μερικοὶ διμως ἀπὸ τοὺς δούλους διετήρησαν μικρὰ κτήματα, τὰ ὅποια ἐκαλλιέργουν πληρώγοντες βαρύν φόρον ἀπὸ τὰ προϊόντα αὐτῶν.

Αἱ κοινότητες. — Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἥτο τόσον πολὺ ἐρριζωμένη εἰς τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, ὥστε ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δούλειας ἀγεπτύχθη ἡ αὐτοδιοίκησις.

Τὰ χωρία μιᾶς περιφερείας μὲ τοὺς κατοίκους των ἀπετέλουν μίαν κοινότητα. Ἐκυδεργῶντο δὲ αἱ κοινότητες ἀπὸ Ἑλληνας ἄρχοντας, οἱ ὁποῖοι εἶχον διάφορα διάματα, ἐλέγοντο συνήθως δημογέροντες, εἰς ἄλλα μέρη προεστοὶ ἢ ἐπίτροποι. Γενικῶς δὲ ἐλέγοντο ἄρχοντες ἢ προῦχοντες.

Τοὺς ἄρχοντας αὐτοὺς ἔξελεγεν ἑκάστη κοινότης, δηλαδὴ οἱ κάτοικοι τῆς περιφερείας. Αὐτοὶ εἰσέπραττον, ἐπλήρωγον τοὺς φόρους, καὶ ἐν γένει διεχειρίζοντο τὴν περιουσίαν τῆς κοινότητος. Οσα χρήματα ἔμενον τὰ μετεχειρίζοντο διὰ νὰ βοηθοῦν τοὺς δυστυχεῖς συγχωριανούς των καὶ νὰ προστατεύουν τοὺς καταδιωκομένους συμπατριώτας των.

Η εἴσπραξις τῶν φόρων. — Ἡ αἵτια, διὰ τὴν ὁποῖαν οἱ Τοῦρκοι ἀφησαν δλίγας ἐλευθερίας εἰς μερικὰ μέρη, ἥτο ἡ εὔκολία, τὴν ὁποίαν ἔζήτουν, διὰ νὰ εἰσπράττουν τοὺς φόρους. Οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν νωθροὶ καὶ ἀμελεῖς, ἔδλεπον, διὰ οἱ Ἑλληνες εἶχον τὴν ἴκανότητα νὰ κανονίζουν μόνοι τὰς ὑποθέσεις των. Διὰ νὰ μὴ ἐνοχλοῦνται αὐτοὶ, διὰ τοῦτο ἀφιναγ τοὺς κατοίκους νὰ συλλέγουν καὶ νὰ πληρώνουν τοὺς φόρους. Οἱ Ἑλληνες ἄρχοντες τῶν χωρίων εἰσέπραττον, διπλας ἥθελον, καὶ συνέλεγον, διπλας ἥξευρον, τὰ χρήματα. Ο Τούρκος ἥθελε μόνον νὰ ἔχῃ τὸ ὀρισμένον εἰσόδημά του ἀπὸ κάθε χωρίου.

Τὰ κεφαλοχώρια. — Εἰς τὰ ὄρεινά μάλιστα μέρη, ὅπου οἱ Τοῦρκοι ἔδαρύνοντο νὰ ὑπάγουν, ἀφιναν ὅλος διόλου ἐλεύθερα τὰ χωρία. Πολλὰ μαζί ἀπετέλουν μίαν ἔνωσιν καὶ ἐλέγοντο κεφαλοχώρια. ‘Ο διοικητής, ὁ ὅποιος ἦτο ‘Ελλην, ἐλέγετο κοτζάμπασης. ‘Εγίστε οἱ κοτζαμπάσηδες ἐπίειζον τοὺς κατοίκους καὶ διὰ τοῦτο ἔθεωροῦντο ὡς τύραννοι.

Ἄξιοι νῆσοι. — Τὸ ἵδιον ἔγινε καὶ εἰς τὰς πολυαρίθμους ‘Ελληνικὰς νήσους. Οἱ Τοῦρκοι ἔδαρύνοντο νὰ στέλλουν διοικητὰς εἰς τοὺς γυμνοὺς ἐκείνους βράχους. Διὰ τοῦτο ἀφησαν εἰς τοὺς νησιώτας τὰς ἐλευθερίας καὶ τὰς συνηθείας των. Πολλαὶ νῆσοι ἐκεκρεγώντο μόναι ἀπόδιοικητάς, τοὺς ὅποιους ἔξελεγεν ὁ λαὸς καὶ οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο ἐπίτροποι. Κάθε ἔτος ὁ Τοῦρκος γαύαρχος ἔκαμψε τὸν γύρον του εἰς τὰς νήσους, οἱ ἐπίτροποι ἀνήρχοντο εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἐπλήρωντο τοὺς φόρους.

Μὲ τὰς διλίγας αὐτὰς ἐλευθερίας, τὰς ὅποιας ἀπέκτησαν οἱ ‘Ελληνες διὰ τῆς ἴκανότητός των, ἀνεπτύχθη ὁ κοινωνικὸς βίος τοῦ ἔθνους κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας.

ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΠΛΑΤΥΤΕΡΑ

‘Η Παναγία μὲ τὰς χεῖρας γήπεδοντας εἰς προσευχήν ἔζωγραφίζετο πάντοτε εἰς τὴν κόγχην τοῦ ιεροῦ. ‘Η ἐπιγραφή λέγει: «Μήτηρ Θεοῦ—ἡ τῶν οὐρανῶν πλατυτέρα».

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΚΟΣΜΗΜΑ
'Από τοιχογραφίαν εἰς παλαιάν ἐκκλησίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΑΙ ΠΟΛΕΜΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟΝ

- α. — **Αἱ ἔλευθεραι δρειναι χῶραι.** — Οι Σουλιώται καὶ οἱ Μανιάται Τὰ πολεμικὰ ἦθη των.
β. — **Οἱ ἀρματωλοὶ καὶ οἱ κλέφται.** — Ο βλός καὶ οἱ ἄγρινες των. Τὰ ἀρματωλικα.
γ. — **Ἡ ναυτικὴ δύναμις.** — Οι Ἑλληνες ναυτικοι. Ἡ Ἰόδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ τὰ Φαρα. Ὁ Ἑλληνικός στόλος.

a. — **Αἱ ἔλευθεραι δρειναι χῶραι.**

Ις τὰς δρεινὰς χώρας οἱ Ἑλληνες διετήρησαν κάποιαν ἔλευθερίαν καὶ κατὰ τὴν δουλείαν. Ιδίως δὲ ἐντελῶς ἀνεξάρτητοι χώραι ἔμειναν τὸ Σοῦλι εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ἡ Μάγη εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Αἱ δρειναι χῶραι. — Τὸ παλαιὸν φιλοπόλεμον πυεῦμα τῶν Ἑλλήνων διετηρήθη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, συνετέλεσε δὲ εἰς τὸ νὰ μείνουν οἱ Ἑλληνες σχεδὸν ἀνεξάρτητοι εἰς τὰ δρεινὰ μέρη. Αλλως τε οἱ Τούρκοι ἐπροτίμων τὰς πεδιάδας καὶ τοὺς εὐφόρους τόπους.

Αἱ κυριώτεραι χῶραι, εἰς τὰς ὁποιας διετηρήθη ἡ ἔλευθερία, ἦσαν τὰ δρεινὰ μέρη τῆς Βορείας Ἑλλάδος, τῆς Πελοποννή-

σου, καὶ τῆς Κρήτης. Εἰς τὰ βουνά τῆς Ἡπείρου, εἰς τὸν "Ολυμπὸν, τὴν Πίνδον, τὸν Ταύγετον, εἰς τὰ Σφακιὰ τῆς Κρήτης, ἔζησαν οἱ "Ελληνες σχεδὸν ἐλεύθεροι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Οἱ Ἡπειρώται, οἱ Μανιάται, οἱ Σφακιανοὶ διετήρησαν τὰ ἀρχαῖα πολεμικά των ἔθνη μακρά καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἰδίως δὲ εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Πελοπόννησον, οἱ κάτοικοι ἔξησκήθησαν τελείως εἰς τὸν πόλεμον.

Τὸ Σούλι καὶ οἱ Σουλιώται. — Εἰς τὰ ἄγρια βουνά τῆς ἀρχαίας Θεσπρωτίας, εἰς τὴν Ἡπειρον, εἶχον καταφύγει κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα μερικαὶ Ἡπειρωτικαὶ οἰκογένειαι διὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τοὺς Τεύρκους. "Ἐκτισαν εἰς πολὺ ἀποκρήμνους βράχους χωρία, ἐκ τῶν ὅποιων σπουδαιότερον, ἡ πρωτεύουσα, ἀς εἴπωμεν, ἦτο τὸ Σούλι. Εἰς τὴν πεδιάδα ὑπῆρχον πολλὰ ἄλλα χωρία, τὰ ὅποια ἦσαν ὡς σύμμαχοι. Οἱ γέροντες τῶν χωρίων ἀπετέλουν ἐν συμβούλιον, τὸ ὅποιον διηγήσυε τὰς σπουδαίας ὑποθέσεις.

Οἱ Σουλιώται ἔζων ώς στρατιώται καὶ μὲ τὴν ἴδιαν πτωχείαν, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιάται. Οὔτε ἐμπόριον οὔτε γράμματα ἥξευρον. Τὸ μόνον πρᾶγμα που ἐγνώριζον ἦτο νὰ μεταχειρίζωνται τὰ ὅπλα. Ἡσαν δὲ ἀνδρες εὔσωμοι καὶ ῥωμαλέοι. Εἶχον μακρὰν κόμην καὶ μύστακα, ἦσαν ὑψηλοὶ καὶ εὐκίνητοι. Ἀκόμη δὲ καὶ αἱ γυναῖκες ἦσαν ἀνδρεῖαι, ὡς αἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιάτεσσαι, καὶ πολλὰς φορὰς ἐκράτουν καὶ αὐταὶ τὰ ὅπλα μαζὶ μὲ τοὺς ἀνδρας.

"Κανένας καμίαν τέχνην ἢ πραγματείαν δὲν μετεχειρίζοντο, παρὰ δὲ τοὺς ἡ γύμνασις παιδιόθεν εἰναι εἰς τὰ ἄρματα. Μὲ αὐτὰ τρώγουν, μὲ αὐτὰ κοιμοῦνται καὶ μὲ αὐτὰ ἔχουντον". Ο παλαιός ιστορικὸς Περραιβός.

Η Μάνη καὶ οἱ Μανιάται. — Εἰς τὴν ἄγονον χώραν τοῦ Ταύγετου πρὸς τὸ Ταίναρον, ἡ ὅποια λέγεται Μάνη, κατώκει ἀνέκαθεν φυλοπόλεμος λαός, οἱ Μανιάται.

Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας οἱ Μανιάται ἔμειναν ἀνεξάρτητοι καὶ εἶχον ἴδιαν τῶν διοίκησιν. "Οπως οἱ Σουλιώται, εἶχον κάμει καὶ οἱ Μανιάται ἐν εἶδος ὄμοσπονδίας. Κάθε

χωρίον είχε τὸν ιδικόν του ἀρχηγόν, ὁ ὅποῖς ἐλέγετο καπετάνος. "Ολοὶ μαζὶ οἱ καπετάνοι τῆς Μάνης ἀπετέλουν τὸ Συμβούλιον τῆς ὁμοσπονδίας, τῆς ὄποιας ὁ ἀρχηγός, ὁ πρῶτος καπετάνος, ἐξελέγετο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ο Σουλτάνος τὸν ἀνεγγώριζεν ὡς ἀρχηγὸν καὶ τοῦ ἔδιδε τὸν τίτλον μπέης.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ εἰς τὴν Μάνην, διετηρήθη τελείως ἡ ἐλευθερία. Εἰς τὰς χώρας δὲ αὐτὰς ιδίως διωργανώθησαν καὶ ἐξησκήθησαν αἱ ἔνοπλοι δυνάμεις, αἱ ὅποιαι ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ Ἐθνους.

β. — Οἱ ἀρματωλοὶ καὶ κλέπται.

Ακόμη σπουδαιότερος πεζικὸς στρατὸς τῆς Ἐπαναστάσεως συνεκροτήθη ἀπὸ τοὺς ἐνόπλους Ἑλληνας, οἱ ὅποιοι εἰχον καταφύγει εἰς τὰ ὅρη. Οὗτοι ησαν οἱ περίφημοι κλέπται καὶ ἀρματωλοί, οἱ ὅποιοι ἐδόξασαν τὸν ἵερὸν Ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ κλέφται. — Εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς ὁρεινὰς χώρας τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὸν Ὁλυμπὸν ἕως τὸ Ταίναρον, εἰχον καταφύγει φιλοπόλεμοι ἄνδρες, οἱ ὅποιοι δὲν ἥδυναντο γὰρ ζῆσον εἰς τὴν δουλείαν. Αἱ δὲ καταπιέσεις τῶν Τούρκων ηὕξανον τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν. Κατέφευγον λοιπὸν εἰς τὰ ὅρη, διότι δὲν ἥδυναντο γὰρ κύψουν τὸν τράχηλόν των εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Απὸ τὰ βουνά των δὲ κατέδαινον εἰς τὰς πεδιάδας καὶ ἐλήστευον τοὺς Τούρκους. Διὰ τοῦτο ὠνομάσθησαν κλέφται. Ιδοὺ πῶς παριστάνεται εἰς ἐν ποίημα ὁ πόθος τῆς ἐλευθερίας:

« Μάνα, σοῦ λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω,
Θὰ πάρω τὸ ντουφέκι μου νὰ πάω νὰ γίνω κλέφτης.

Νὰ κατοικήσω στὰ βουνά καὶ στέσω φηλές ράχουλες ».

Οἱ ἀρματωλοί. — Οἱ κλέφται τόσον πολὺ ἡγώχλουν τοὺς Τούρκους, ὅσες ἡ Ὅψηλὴ Πύλη ἡγαγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ πολλούς. Τοὺς προσέλαθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς καὶ ἀνέθη-

κεν εἰς αὐτοὺς τὴν καταδίωξιν τῶν ληστῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνεκροτήθησαν εἰς διάφορα μέρη ἑξαπλισμένα σώματα. Οἱ ἄνδρες, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν αὐτά, ὥνομάσθησαν ἀρματωλοὶ, διότι ἔφερον ἀρματα, δηλαδὴ σπλα.

Οἱ ἀρχηγὸς τῶν ἀρματωλικῶν σωμάτων ἦτο ὁ καπετάνιος, οἱ δὲ στρατιῶται ἡσαν παλληκάρια, διότι ἐδιάλεγε τοὺς ἀνδρεῖς τέρους. Οἱ υπασπιστῆς τοῦ καπετάνιου ἦτο τὸ πρωτοπαλλήκαρον αὐτοῦ. Ἐκαστον σῶμα εἶχε τὴν σημαίαν του μὲ τὸν σταυρόν, τὸ φράμπουρο, εἰς τὸ ὅποιον ἦτο ζωγραφισμένη ἡ Παναγία, εἴτε οἱ μεγαλομάρτυρες καὶ στρατηλάται "Ἄγιος Γεώργιος καὶ Ἀγιος Δημήτριος.

Οἱ ἀγῶνες τῶν ἀρματωλῶν. — "Αγ καὶ ἡσαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πύλης οἱ ἀρματωλοὶ, ὅμως δὲν ἐλησμόνουν, δτε οἱ Τούρκοι ἡσαν οἱ κατακτηταὶ των. Πολλὰς φορὰς ἤρχοντο εἰς συμπλοκὰς μὲ αὐτούς. Καὶ τότε είχον φυσικοὺς συμμάχους των τοὺς κλέψτας.

Οἱ Τούρκοι πασάδες διαρκῶς ἐζήτευν νῦν ἀπογυμνώνουν τοὺς "Ελληνας ἀπὸ τὰ κτήματά των καὶ ἀπὸ ὅ,τι ἄλλο εἴχον. Ἄλλ' οἱ ἀρματωλοὶ καὶ οἱ κλέψται υπερησπίζοντο τοὺς ἀδικουμένους, καὶ διὰ τοῦτο εύρισκοντο διαρκῶς εἰς πόλεμον μὲ τοὺς πασάδες. Κατεδίωκον, κατέσφαζον τοὺς Τούρκους καὶ ἔκαμνον ἐλεύθερα τὰ χωρία τῆς περιφερείας των. Εἰς τὰ τραγούδια τῶν κλεψτῶν βλέπομεν τὴν μανίαν σεν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Οἱ κλέψτης καυχᾶται καὶ λέγει:

«Βέηγτα ἀγάθες σκότωσα κι' ἔκαψα τὰ χωριά τους
Κι' δσους στὸν τόπο ἀφησα καὶ Τούρκους κι' Αρβανίτες
Είναι πολλοί, πουλάκι μου, καὶ μετρημό δὲν ἔχουν».

Τὰ λημέρεα καὶ τὰ ἀρματωλέντα. — Τὰ στρατόπεδα τῶν κλεψτῶν καὶ τῶν ἀρματωλῶν ἡσαν μακρὰν εἰς τὰ ὅρη. Ἐλέγοντο λημέρια, καὶ τὰ σπουδαιότερα ἡσαν ἐπάνω εἰς τὰ μεγαλύτερα ὅρη τῆς Βορείας Ελλάδος, εἰς τὰ "Αγραφα εἰς τὴν Πίνδον, τὸν Ὀλυμπὸν. Ἀπὸ ἐκεῖ υψηλὰ είχον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν

των μίαν ώρισμένην περιφέρειαν, ἡ ὅποια ἐλέγετο ἀρματωλίκι η καπετανᾶτον.

Ο δέος τῶν αλεφτῶν. — Τὸ κυριώτερον ἔγδυμα τῶν αλεφτῶν ἦτο ἡ φουστανέλλα. Ἀνωθεν τοῦ ἑσωτερικοῦ ὑποκαμί-

σού ἐφόρουν γιλέκιον καὶ εἰς τοὺς πόδας ἡλτοσάς ἐν εἴδει περικυημίδων, ὡς ὑπόδεσιν δὲ εἶχον τὰ τσαρούχια. Οἱ ἐπενδύτης των ἦτο ἡ κάπα.

Απὸ παλαιῶν εἰκόνων. — Ησαν καὶ σμένενον τρόπον ἐνθεσμένοι καὶ δηλούμενοι.

ΚΛΕΠΤΑΙ ΚΑΙ ΑΡΜΑΤΟΛΟΙ

“Η μόνη ένασχόλησις τῶν ἀνδρείων ἐκείνων ἦσαν τὰ ὅπλα, τὰ ἄρματα, αἱ ἀσκήσεις δὲ ἦσαν ἡ ἀνάπτυξις των. Ἐφιπτού στὸ σημάδι μὲ ἀξιοθάυμαστον ἀκρίθειαν. Ἐγυμνάζοντο, σπως οἱ ἀρχαῖοι, εἰς τὸ νὰ ῥίπτουν λιθάρι, νὰ πηδοῦν καὶ νὰ τρέχουν.

“Αν καὶ ἔζων οἱ κλέφται τόσον σκληρὸν βίον, εἶχον ὅμως γενναῖα αἰσθήματα, ἐκράτουν τὸν λόγον των, εἶχον τὸ αἰσθῆμα τῆς τιμῆς, ἐσέδοντο τοὺς ξένους, πρὸ παντὸς τὴν θρησκείαν. Τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα τὰ ἑώρταζον μὲ μεγαλοπρέπειαν, ὅπου καὶ ἂν εύρισκοντο.

• Η ἀνδρεία τῶν κλεψυδών. — Ή χαρά των ἦτο νὰ κηρυγοῦν τοὺς Τούρκους, ἢ δὲ ἀνδρεία καὶ ἡ ἀντοχὴ των ἦσαν μοναδικαὶ. Τὰ ἡρωϊκά των κατορθώματα προξενοῦν τὸν θαυμασμόν. Πολλὰς φοράς ἔμενον τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας χωρὶς νὰ φάγουν καὶ νὰ πίουν, χωρὶς νὰ κοιμηθοῦν. Οἱ Τούρκοι ἐνόμιζον, ὅτι ἐπὶ τέλους θὰ παρεδίδοντο. Ἀλλ’ ἐκεῖνοι ἐνελάμβανον δυνάμεις, ἐφώρμων ἐναντίον των καὶ διήρχοντο τὰ χαρακώματα σῶις καὶ ἀβλαβεῖς.

“Αλλ’ ὅταν τοὺς συνελάμβανον οἱ Τούρκοι, τοὺς ὑπέβαλλον εἰς φοδερὰ βασανιστήρια. Τοὺς ἔσπαζον τὰ δστά μὲ μεγάλα σφυριά, τοὺς ἐσούθλιζον, τοὺς ἔγδεργαν ζωντανούς. Τρίσταντο τὰ μαρτύρια χωρὶς νὰ δακρύζουν ἢ ν' ἀναστενάζουν. Εἰς τὰ συμπόσια ἔλεγον ὁ εἰς εἰς τὸν ἄλλον ώς καλυτέραν εὔχιγ «καλὸ μολύβι», διότι ἥθελον νὰ εύρουν τὸν θάνατον ἀπὸ μίαν σφαίραν εἰς τὴν φραν τῆς μάχης.

γ. **Η δημιουργία τῆς ναυτικῆς δυνάμεως.**

Εἰς τὰ ετρεῖς μικρὰς νήσους, τὴν “Γέραν, τὰς Σπέτσας καὶ τὰ Ψαρά, κατηρτίσθησαν γενναῖοι ναῦται, καὶ μικρός, ἀλλ’ ἴσχυρὸς στόλος, ὃ ὅποιος ἀπετέλεσε τὸν πολεμικὸν στόλον τοῦ Ἀγῶνος.

Οἱ “Ελληνες ναυτεκοέ. — Τὰ Ελληνικὰ παράλια καὶ αἱ νῆσοι ποτὲ δὲν ἔπαινσαν ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα νὰ παράγουν ἀν-

δρείους ναυτικούς. Ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς δουλείας οἱ Ἐλληνες ἦσαν οἱ σπουδαιότεροι ναῦται εἰς τὰ Ἐνετικὰ καὶ τὰ Τουρκικὰ πλοῖα.

Οὐαὶ σχεδὸν αἱ Ἐλληνικαὶ νῆσοι εἰχον πλοῖα. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ Ἐλληνικὴ ναυτιλία ηὔξηθη, ἵδιως δὲ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα προώδευσε πολὺ ταχέως. Τὰ Ἐλληνικὰ πλοῖα ἥρχισαν νὰ ταξιδεύουν μακρὰν καὶ νὰ κάμνουν σπουδαιότατον ἐμπόριον. Ἀφοῦ ἐπλούτησαν αἱ Ἐλληνικαὶ νῆσοι, κατεσκεύασαν περισσότερα καὶ μεγαλύτερα πλοῖα.

Τὰ Υδρα, αἱ Σπέτσαι, τὰ Ψαρά. — Τὰ σπουδαιότερα κέντρα τοῦ Ἐλληνικοῦ ναυτικοῦ ἔγιναν αἱ τρεῖς μικραὶ νῆσοι Ὅδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά. Καὶ αἱ τρεῖς ἥρχισαν νὰ ἀκμάζουν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Πολὺ δὲ ταχέως ἔκαμπαν σπουδαίους στόλους καὶ συνήθοισαν μὲ τὸ ἐμπόριον μεγάλα πλούτη. Οἱ Ὅδραῖτοι οἱ Σπετσιώται καὶ οἱ Ψαριανοὶ ἔγιναν ἐνδοξότατοι ναυτικοί, ἐφημίσθησαν εἰς δόλον τὸν κόσμον καὶ ἐδόξασαν τὴν Ἐλληνικὴν Ἐπανάστασιν.

Τὰ πλοῖα καὶ οἱ ναυτικοί μας. — Τὰ Ἐλληνικὰ πλοῖα ἦσαν μικρὰ ιστιοφόρα, τὰ ὅποια ἐλέγοντο βρίκια Ἀλλ' οἱ ναῦται των εἰχον ἀξιοθαύμαστον πεῖραν καὶ δεξιότητα. Κάτιε πλοῖον εἶχε 100 περίπου ἄνδρας καὶ 10 κανόνια.

ΕΝ ΒΡΙΚΙΟΝ
Τὰ μικρὰ Ἐλληνικά ιστιοφόρα ἦσαν
δικάταρτα
Εν τῷ πλοῖῳ τῶν ἐνδοξασθέντων
εἶναι τὰ πλοῖα τῶν ἐνδοξασθέντων
ματα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος,
Ἡρακλῆς, Ἀχιλλεύς, Δεωνίδας,
Θεμιστοκλῆς, Ἐπαμεινώνδας. Τὰ
ἐστόλιῖον εἰς τὴν πρώταν μὲ ἀνάγλυφα (φιγούρες) τῶν παλαιῶν

ΕΛΛΗΝΕΣ ΝΑΥΤΙΚΟΙ

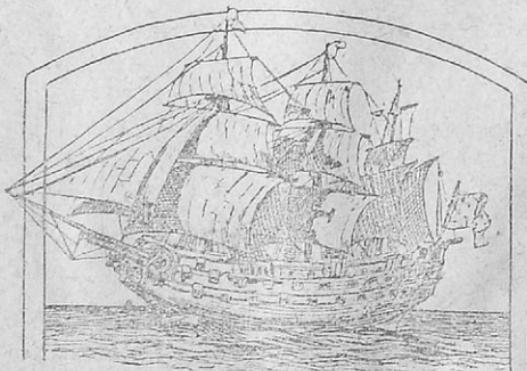
Έμπρός είναι: δ 'Αντώνιος Οίκονόμου, δ όποιος έκαμε τήν έπανάστασιν εις τήν Υδραν. Η ένδυμασία τών ναυτικών τεύ 'Αγώνες διεσώθη έως σήμερον.

ηρώων. Ήθελον νὰ μιμηθοῦν τὰ παλαιὰ καταρθώματα καὶ, ἐπως θὰ ἴδωμεν, τὰ ἔφθασαν.

Τὰ ταξέδεια καὶ ἡ ἀνδρεία των. — Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα διέτρεχον τὴν Μεσόγειον ἀπὸ τὸ ἐν ἀκρον εἰς τὸ ἄλλο. Εἰς ξένος ιστορικὸς μὲ θαυμασμὸν λέγει τὰ ἑξῆς διὰ τοὺς θαλασσινούς μας:

«Τίποτε δὲν ἦτο πλέον εὐκίνητον, πλέον τολμηρόν, πλέον ἀκούραστον ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν ἔκεινο ναυτικόν. Οἱ πατέρες ἔπαιραν μαζὶ τὰ παιδιά των ἀπὸ τὴν τρυφερὰν ἥλικαν. Διὰ νὰ ξεκουρασθοῦν ἀπὸ τοὺς κόπους, ζεταντο δρθιού ἐπάνω εἰς τὸ κατάστρωμα, ἐκράτουν αὐτὰ εἰς τοὺς βραχίονας καὶ τὰ ἐδίδασκον νὰ γγωρίζουν τὴν θάλασσαν, τὰ ἀστρα, τὰς ἀκτάς. Μὲ τοιαῦτα μαθήματα ὁ μικρὸς Ἑλλην ἐμάνθανε νὰ παιᾶῃ μὲ τὴν θάλασσαν».

Οἱερὸς στόλος τοῦ 1821. — Οἱ Ἑλληνες ναῦται ἦσαν ὅχι μόνον ἀξιοθαύμαστοι ως θαλασσινοί, ἀλλὰ καὶ ἔμπειροι πολεμισταὶ εἰς τὰς ναυμαχίας. Τὸν καιρὸν ἔκεινον οἱ Ἀλγερινοὶ πειραταὶ ἦσαν ὁ τρόμος τῆς Μεσογείου. Οἱ Ἑλληνες ναυτικοὶ ἔξωπλισαν τὰ πλοῖα των μὲ κανόνια, καὶ ἀτρόμητοι συγῆπτον ἀληθινὰς ναυμαχίας μὲ τὰ πειρατικὰ πλοῖα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προητοιμάσθη ὁ Ἱερὸς στόλος τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΝ ΙΣΤΙΟΦΟΡΟΝ ΤΟΥ ΙΗ' ΑΙΩΝΟΣ

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΒΡΕΦΟΚΡΑΤΟΥΣΑ

‘Απὸ παλαιὰν τοιχογραφίαν.—Ἐκατέρωθεν σὶ προφῆται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

α.—Τὰ δεινοπαθήματα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.—Αἱ καταπιέσεις καὶ αἱ δυστυχίαι.

β.—Ο βίος τῶν ὑποδούλων.—Αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία. Ἡ ἐκκλησία.

γ.—Τὸ ἔμποριον καὶ ἡ βιουμηνία.—Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἔμπορίου. Οἱ συνεταιρισμοί.

δ.—Ἡ παιδεία καὶ τὰ γράμματα.—Τὰ σχολεῖα. Ἡ τέχνη. Τὰ δημόδη καὶ τὰ κλέφτικα τραγούδια.

α.—Τὰ δεινοπαθήματα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

ατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας μεγάλαι συμφοραὶ ἐνέσκηψαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν γένος. Ὁ πληθυσμὸς καὶ ἡ χώρα κατεστρέφετο, οἱ δούλοι ὑφίσταντο καθημερινῶς διωγμοὺς καὶ ὁ βίος ἐν γένει ἦτο γεμάτος ἀπὸ δυστυχίας.

‘Η ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ.—Ἡ πρώτη καταστροφή, ἡ ὅποια ἐπήλθεν ἀμέσως μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν, ἦτο

ὅτι ὡλιγόστευσεν εἰς ἐπίφοδον βαθιμὸν ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν. Γνωρίζομεν πόση σφαγὴ ἔγινεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιγ, ποῖος ἔξολοθρευμὸς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας.

Καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας δὲν ἔπαινον νὰ σφάζουν οἱ Τούρκοι. Ἰδίως, διάκις ἔγινετο καμπία ἐπανάστασις, ἐσφάζοντο ἀδιαχρίτως ἄνδρες, γέροντες καὶ γυναικόπαιδα. Αἱ δὲ πλουσιώτεραι οἰκογένειαι, διὰ νὰ σωθοῦν, κατέψευγον εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ρωσίαν.

Αἱ καθημεριναὶ συμφοραί. — Οἱ Τούρκοι ὅχι μόνον τοὺς τακτικοὺς φόρους εἰσέπραττον μὲ ἀπληστίαν, ἀλλ' ἐπέβαλλον εἰς τοὺς Χριστιανοὺς κατὰ πολλοὺς τρόπους χιλίων εἰδῶν ἐκτάκτους εἰσφορὰς καὶ ἀγγαρείας, δηλαδὴ καταναγκαστικὰς ἔργασίας. Μὲ πόσην δὲ φρίκην ἐνθυμούντο οἱ πατέρες μας τὸν φοβερὸν φόρον τοῦ αἷματος, τὸ παιδιμάζωμα! Διότι ὅχι μόνον ἔχανον τὰ παιδιά των, ἀλλ' ἵσως αὐτὰ τὰ ἴδια ἐγίνοντο κατόπιν, ὡς Γενίτσαροι, σφαγεῖς τῶν γονέων των!

Ἐν γένει δὲ οἱ δυστυχεῖς δοῦλοι δὲν εἶχον καμπίαν ἀσφάλειαν οὔτε ζωῆς, οὔτε τιμῆς, οὔτε ἴδιοκτησίας. Δικαιοσύνη διὰ τὸν ῥαγιάν δὲν ὑπήρχεν. Ὁ Τούρκος κατῆς ἦτο ἀπλῆστος, καὶ μόνον ὅστις ἔδιε χρήματα εὑρίσκει κάποιον δίκαιον. Οἱ πυσάδες, οἱ βένδες, οἱ ἀγάδες ἥρπαζον ὅτι τι ἥθελον αὐθαιρέτως ἀπὸ τὸν δοῦλον.

Ἄλλ' οὔτε καὶ εἰς τὸν βίον των δὲν ἦσαν ἐλεύθεροι οἱ δοῦλοι, νὰ ἔργαζωνται καὶ νὰ ζοῦν ὅπως ἥθελον, ἀλλ' ὅπως τοὺς ἐπέβαλλον οἱ αὐθένται των. Ἀκόμη δὲ καὶ τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα, τὰ ὅποια ἦσαν ἡ μόνη των παρηγορία, δὲν γιδύναντο νὰ ἔξασκησουν ἥσυχοι. Αἱ ἐκκλησίαι των ἔπρεπε νὰ εῖναι μικραὶ καὶ σκοτειναὶ. Καὶ σήμερον ἀκόμη βλέπομεν εἰς τὰς παλαιὰς ἐκκλησίας ζωγραφισμένους ἀγίους νὰ ἔχουν ἔξωρυγμένους τοὺς δόφθαλμοὺς μὲ τὴν λόγχην τοῦ Τούρκου στρατιώτου.

Η ἀμάθεια καὶ ἡ βαρβαρότης. — Μὲ πολὺ δὲ κακὸν
ὅμιλα ἔδιεπον οἱ Τοῦρκοι κάθε πρόσοδον. Δὲν ἀφίγον τοὺς Χρι-
στιανοὺς νὰ ἔχουν σχολεῖα, οὔτε νὰ ἐργάζωνται εἰς τὰς τέχνας.

ΤΟΥΡΚΟΙ ΠΥΡΟΒΟΑΟΥΝΤΕΣ ΕΙΚΟΝΑ

Απὸ ἀπεικόνισιν παλαιοῦ περιηγητοῦ. — Εἰς τὴν στάσιν τῶν Ελλήνων βλέ-
πομεν τὴν φρίκην, τὴν δύοιαν προκαλεῖ η βεδήλωσις.

Αἱ τέχναι εἶχον σταματήσει, οἱ ἄγροι ἔμενον ἀκαλλιέργητοι.
Μεγάλη δὲ καταστροφὴ ἔγινε τότε εἰς τὰ ἔργα τῆς τέχνης. Κα-
ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ Νεωτέρα Ιστορία

τεστρέφοντο ὅχι μόνον αἱ τοιχογραφίαι τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ναοί, τὰ ἀγάλματα καὶ κάθε ἔνδοξον μνημεῖον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Αἱ δυστυχίαι αὐταὶ ἔκαμνον πολλούς, ὅπως γνωρίζουμεν, νὰ γίνωνται κλέψται. Ἀλλὰ καὶ ἡ καρτερία ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἔμενον εἰς τὰς πόλεις, δὲν εἶναι δλιγάτερον ἀξιοθαύμαστος ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν τῶν κλεψτῶν. Αὐτοὶ εἶναι οἱ ἄγνωστοι ἥρωες, εἰς τοὺς ὅποιους ὀφείλομεν τὸ ὅτι σήμερον ὅμιλοι μεν τὴν γλώσσαν μας καὶ λατρεύομεν τὸν Θεὸν τῶν πατέρων μας.

β. — Ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ Τουρκοκρατίᾳς.

Μὲ τὸν καιρὸν κατώρθωσαν οἱ δοῦλοι νὰ ἀναπτύξουν τὸν κοινωνικὸν τῶν βίου. Τὸ κέντρον δὲ τοῦ βίου τῶν ἦτο ἡ Ἐκκλησία. Ἰδίως δὲ ὑπέμειναν τὰς δυστυχίας μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ τοὺς πόθους τῆς ἐλευθερίας.

Οἱ κάτοικοι. — Εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας οἱ κάτοικοι ἦσαν γνήσιοι Ἑλλήνες, ἀπόγονοι τῶν Βυζαντινῶν, οἱ ὅποιοι πάλιν ἦσαν ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι πολλοὶ ξένοι λαοὶ ἐπέρασαν καὶ διέμειναν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, Σλάδοι, Φράγκοι, Βλάχοι, Ἀλβανοί. Ἀλλ' οὗτοι ἔξελληνέσθησαν, ἔγιναν δηλαδὴ Ἑλληνες. Ἔγενει κανένεν ἄλλο ἔθνος εἰς τὸν κόσμον δὲν διετηρήθη τόσον ἀναλλοίωτον, ὅσον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ομήρου ὥστι σήμερον, **ἐπὶ 3000 ἔτη.**

Αἱ Ἑλληνικὰς χώρας καὶ πόλεις. — Αἱ σπουδαῖαι χώραι τῆς Ἑλλάδος ἦσαν ὁ Μορέας, ὅπως ἐλέγετο ἡ Πελοπόννησος, καὶ ἡ Ρουμελη, ἡ Στερεά Ἑλλάς. Αἱ ἄλλαι χώραι εἶχον τὰ παλαιά των ὀνόματα, Ἡπειρος Μακεδονία, Θεσσαλία. Οἱ Μοραΐται, Ρουμελιῶται, Ἡπειρῶται, Μακεδόνες ἦσαν ὀνομαστοὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν φιλοπατρίαν των.

Εἰς τὴν Ἱούμελην ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν, δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη πόλις ἀξία λόγου. Εἰς δὲ τὴν Ἡπείρον καὶ τὴν Μακεδονίαν ἔλαβον μεγάλην ἀνάπτυξιν τὰ Ἰωάννινα καὶ ἡ Θεσσαλονίκη. Εἰς δὲ

ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

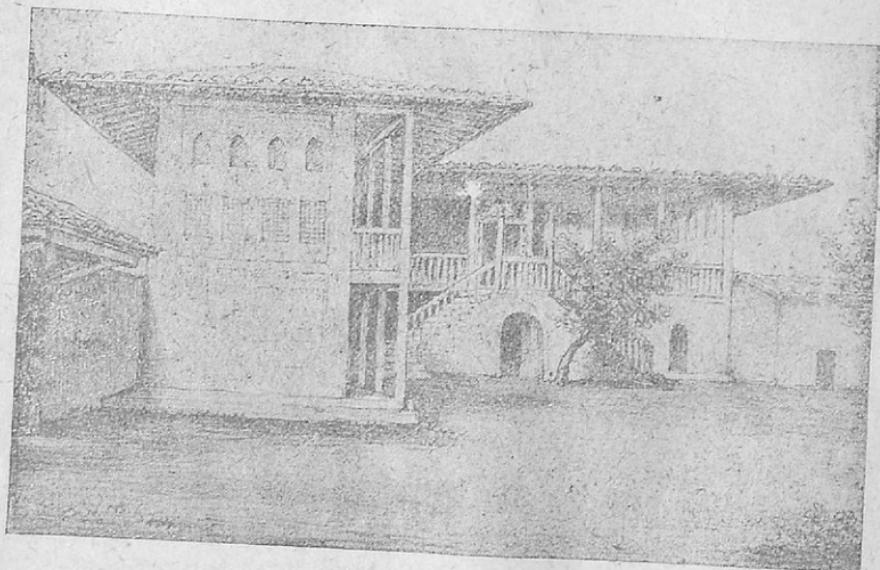
‘Απὸ εἰκόνα παλαιοῦ περιηγητοῦ.—Τὸ Ναύπλιον. Καὶ εἰς τὰ σικήματα καὶ εἰς τοὺς κατοίκους βλέπομεν τὴν ἀθλιότητα τῆς ἐποχῆς τῆς δουλειᾶς.

τὸν Μορέαν ἥκμαζον ὁ νέος Μυστρᾶς καὶ ίδίως ἡ πρωτεύουσα Τρίπολις, ὅπου διέμενεν ὁ πασᾶς.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν δὲ εἰς ποίαν κατάστασιν κατήντησαν αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἀρχεῖ γὰρ εἰπωμεν, ὅτι αἱ ἔνδοξοὶ Ἀθηναὶ δὲν ἦσαν τότε παρὰ ἐν πτωχικὸν χωρίον. Εἰς μικρὸν σχολεῖον ἐπήγαινον 30 σχεδὸν μόνον μαθηταῖ. Διεκρί-

νούτο ὅμως[”] οἱ Ἀθηναῖοι πάντοτε διὰ τὴν φιλομάθειαν καὶ τὴν φιλοπατρίαν τῶν.

Οἱ περιηγησαέ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας ἥρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα λόγιοι Εὐρωπαῖοι, διὰ νὰ γνωρίσουν τὴν χώραν, ἢ ὅποια ἐδοξάσθη εἰς τὸν κόσμον μὲ τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Μέγαν ἰδίως πόθου εἶχον νὰ θαυμάσουν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα. Οἱ ταξιδιώται οὗτοι ἐλέγοντο περιηγηταί. Τὰ δὲ βιβλία, εἰς τὰ ὅποια ἔγραψαν τὴν περιήγησίν των, εἶναι πολὺ

ΠΛΟΥΣΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΟΙΚΗΜΑ

“Απὸ εἰκόνα παλαιοῦ περιηγητοῦ.—Το σκηνικα ἦτο εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὅπου εἰς μερικὰ μέρη ὑπῆρχε κάποια εὑμάρεια.

σπουδαῖα. Διότι μᾶς μανθάνουν ὅχι μόνον πῶς ἦσαν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, ἀλλὰ καὶ πῶς ἔζων τότε οἱ “Ελληνες.”

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς περιηγητὰς θαυμάζουν τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν εὐφυΐαν τῶν Ἕλλήνων τῆς Τουρκοκρατίας. Κάθε ξένος ἐπισκεπτείενται εἰς τὰς οἰκίας τῶν, μερικοὶ δὲ μὲ τὴν φιλεργίαν τῶν εἶχον γίνει πλούσιοι. Οἱ προῦχοντες οὗτοι, ὅπως[”] ἔλε-

γοντο, καὶ αἱ γυναικεῖς τῶν, αἱ ἀρχόντισσαι, ἐνέπνεον σεβασμὸν ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς βέρηδες καὶ τοὺς ἄγάδες.

Τὰ ἐνδύματα. — Τὸ συνηθέστερον ἐνδύματα ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἦτο ἡ φρουστανέλλα, τὸ ἐνδύματα τῶν κλεφτῶν καὶ ἐν γένει τῶν ὄρεινῶν. Ἐννοεῖται, ὅτι οἱ προῦχοντες καὶ οἱ καπεταναῖοι εἶχον χρυσοκέντητον στολὴν, καὶ ἡσαν μεγαλοπρεπεῖς ἰδίως ὡς καθαλλάργηδες.

Εἰς δὲ τὰς νήσους οἱ ναυτικοὶ μας ἐφόρουν τὴν βράκαν, ὅπως καὶ σῆμερον οἱ Κρῆτες. Οἱ δὲ πλούσιοι εἰς τὰς πόλεις εἶχον παλυτελεστέρας ἀμφιέσεις, ὅπως συνηθίζουν εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Οἱ κοινωνικὰς δίξεις. — Η Ἱερὰ Μητρόπολις καὶ ἡ Ἐπισκοπὴ ἡσαν ἡ σκέπη τῆς δούλης κοινωνίας. Οἱ μητροπολῖται καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἐφρόντιζον διὰ τὰ σχολεῖα, διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ἀσθενεῖς. Ἐν γένει δὲ ὅλος ὁ κλῆρος εἶχε μεγίστην ἐπέδρασιν εἰς τὴν κοινωνίαν. Οἱ παπάδες, οἱ καλόγηροι, ἡσαν οἱ προστάται τοῦ πτωχοῦ λαοῦ.

Ἡ μόνη λοιπὸν ἀνακούφισις τῶν δούλων ἦτο ἡ ἐκκλησία, ἣ ὅποια ἔγινε τὸ κέντρον τῆς ζωῆς τοῦ χωρίου. Εἰς τὴν μνήμην δὲ τῶν ἀγίων ἐγίνοντο τὰ πανηγύρια, τὰ ὅποια ἡσαν ἡ μεγάλη κοινωνικὴ διασκέδασις. Μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν συνέτρωγον, διεσκέδαζον, ἔκαμψον μάλιστα καὶ ἀγῶνας, ἰδίως εἰς τὸ πανηγύρι τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Ἀληθινὴ δὲ εὑφροσύνη ἦσαν διὰ τὰς οἰκογενεῖας αἱ μεγάλαι ἑορταί, τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα, τὸ ὅποιον τοὺς ἔκαμψε νὰ ἐλπίζουν καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἐθνους.

Αἱ συντεχνίαι. — Σπουδαῖαι κοινωνικαὶ ὀργανώσεις ἡσαν αἱ συντεχνίαι, τὰ σινάφια. Οἱ μικροὶ ἐπαγγελματίαι, ἔμποροι, μπακάληδες, ψωμάδες, ψαράδες, εἴχοι καταρτίσει σωματεῖα δι' ἔκαστον ἐπάγγελμα. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπῆρχον πενήντα σχεδὸν σινάφια. Ἐδοήθουν τοὺς πτωχοὺς συντεχνίτας τῶν καὶ διεμοιραζον ἐλέη εἰς τοὺς γέροντας, εἰς τὰς χήρας, ἰδίως κατὰ τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα.

Αἱ ἐλπίδες καὶ οἱ πόθοι τῶν δούλων. — Εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν εἶχε μείνει ἀγεξάλειπτος ἡ ἡρωϊκὴ θυσία τοῦ τελευταῖου Αὐτοκράτορος, τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς μεγάλης ἐκκλησίας του, τῆς Ἀγίας Σοφίας. Μίαν ἡμέραν θὰ ἔξηπνα ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιᾶς, καὶ τότε ὁ ἵερος, ὁ ὅποιος εἶχε χαθῆ τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως, θὰ ἥρχετο πάλιν νὰ ἔξακολουθήσῃ εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν τὴν λειτουργίαν, τὴν ὅποιαν εἶχε διακόψει. Η Κωνσταντινούπολις θὰ ἐγίνετο πάλιν ἡ μεγάλη πρωτεύουσα τῆς Ἑλληνικῆς Χριστιανικῆς Αὐτοκρατορίας. «Οἱ δοῦλοι συνήρχοντο κρυφίως τὴν νύκτα καὶ ἤκουον ἀπὸ τοὺς γέροντας τὰς συγκινητικὰς ἐκείνας προφητείας. Κάθε γενεὰ μετέδιδε τὰς ἐλπίδας εἰς τὰς ἐπομένας γενεάς. Μὲ τὴν ἴερὰν καὶ ἀκράδαντον αὐτὴν πεποίθησαν ἔζησαν οἱ πατέρες μας τοὺς κακοὺς χρόνους τῆς δούλειας, παρηγόρουν μάλιστα καὶ τὴν Παναγίαν:

«Σώπασε, κυρά Δέσποινα, μὴ κλαῖς καὶ μὴ δακρύσῃς.

Πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλι δικά μας είναι».

γ.—Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία. Οἱ συνεταιρισμοὶ.

Διὰ νὰ κατορθώσουν οἱ δοῦλοι ν' ἀναπτύξουν τὸν βίον καὶ νὰ ἐπιτύχουν τοὺς πόθους των, ἐνόησαν, ὅτι εἴχον ἀνάγκην ἀπὸ χρήματα. Διὰ τοῦτο ἐπεδόθησαν μὲ ζῆλον εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἀνεδείχθησαν οἱ μεγαλύτεροι ἐμπόροι τῆς Μεσογείου. Μὲ τὸν πλοῦτον δέ, τὸν δόπον συνήθροισαν, εὐηργέτησαν τὸ ἔθνος των.

Τὸ καθημερινὸν ἐμπόριον. — Τὸ μικροεμπόριον διὰ τὰς καθημεριγάς ἀγάγκας φυσικὰ ἦτο πολὺ πτωχὸν τὸν καιρὸν ἔκεινον τῶν πιέσεων καὶ τῆς δυστυχίας. Περιωρίζετο δέ, ὅπως καὶ ἡ γεωργία, εἰς τὰ ἀπολύτως χρήσιμα διὰ νὰ ζήσουν οἱ κάτοικοι, οἱ ὅποιοι ἄλλως τε ἤσαν πολὺ ἀπλοῖ καὶ ἐγκρατεῖς.

Τὸ μικροεμπόριον αὐτὸν ἡρκολύνετο ἀπὸ τὰς συντεχνίας καὶ τὰ πανηγύρια. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πανηγύ-

ρεως του προστάτου Ἀγίου ἐγίνετο εἰς μερικὰ μέρη καὶ ἐμπορικὴ πανήγυρις. Ἐμποροι μὲ τὰς πραγματείας των καὶ ἀγοραστοὶ ἥρχοντο ἀπὸ δλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Τὰ πανηγύρια ἀνεπλήρωνον ἐν μέρει τὴν συγκοινωνίαν.

III ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου. — Τὸν μέγαν ὅμινον πλουτοῦ ἔφερε τὸ ἔξωτερικὸν ἐμπόριον. Προϊόντα τοῦ τόπου, ὡς ὁ οἶνος, τὸ ἔλαιον, μετεφέροντο εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς ἀγοράς. Ἐπισης καὶ προϊόντα τῆς μιᾶς χώρας εἰς τὴν ἄλλην, ὅπως ὁ σῖτος ἀπὸ τὴν Νοτίαν Ρωσίαν εἰς τὰς πόλεις τῆς Μεσογείου. Ἄλλα καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα κατεσκευάζοντο εἰς Ἑλληνικὰς χώρας. Εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἔκαμψαν μάλλινα εἴδη, εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον μέταξαν. Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον ἔφερον μὲ τὸν καιρὸν σημαντικὰ κέρδη καὶ ἔδωκαν ζωὴν εἰς χώρας, αἱ ὅποιαι ἦσαν ἔως τότε πτωχαὶ καὶ παρημελημέναι.

Οἱ συγεταιρεσμοί. — Τὸ σπουδαιότατον ὅργανον τοῦ ἐμπορίου εἶναι τὰ πλοῖα. Οἱ κάτοικοι τῶν κατ' ἔξοχὴν ναυτικῶν νήσων, αἱ ὅποιαι ἦσαν ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ τὰ Ψαρά, εἶχον ἐφαρμόσει ἐν θαυμάσιον σύστημα κοινῆς ἐργασίας καὶ κέρδους. Οσοι ἥθελον συνήρχοντο, κατέθετον χρήματα καὶ ἐσχηματίζετο ἐν ποσόν, τὸ ὅποιον λέγεται κεφάλαιον, καὶ μὲ τὸ ὅποιον ἀρμάτωναν ἐν πλοῖον. Τὰ ἐμπορεύματα μετεφέροντο ἀπὸ τὴν μίαν χώραν εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἐπωλοῦντο. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἀπὸ τὸ ταξίδι τὸ κέρδος ἐμοιράζετο κατ' ἀναλογίαν.

Η βιομηχανία τῶν Ἀμπελάκων. — Πολὺ δὲ ἀξιόλογος βιομηχανία εἶχεν ἀναπτυχθῆ εἰς τὸ χωρίον Ἀμπελάκια, εἰς τὴν Θεσσαλίαν πλησίον τῆς Δαρίσσης. Ἐκεῖ κατεσκευάζοντο βαμβακερὰ νήματα διαφόρων χρωμάτων. Ὁλοι οἱ κάτοικοι εἰργάζοντο, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Τὰ προϊόντα δὲ τῆς βιομηχανίας των ἐστέλλοντο εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Κατὰ τὸ 1800 τὸ μικρὸν ἐκεῖνο χωρίον εἶχε φθάσει εἰς μεγάλην ἐύμαρειαν.

Φ συνεταιρισμὸς τῶν πλουσέων καὶ τῶν ἐργατῶν.
 Ἡκμασαν δὲ τόσον πολὺ τὰ Ἀμπελάκια, διότι καὶ ἔκει, δῆπος καὶ εἰς τὰς τρεῖς νήσους, εἶχεν ἐφαρμοσθῆ τὸ σύστημα τοῦ συνεταιρισμοῦ. Ἡτο δὲ τὸ σύστημα τοῦτο μία μεγίστη πρόοδος τῆς κοινωνίας. Πάντοτε ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἐξήτουν οἱ ἄνθρωποι νὰ κανονίσουν, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχουν μεγάλαι διαφοραὶ εἰς τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, νὰ μὴ ὑπάρχουν πάρα πολὺ πλούσιοι καὶ πάρα πολὺ πτωχοί. Τὸ δύσκολον τοῦτο ζήτημα εἶναι ή μεγάλη πληγὴ τῆς κοινωνίας, καὶ προσπαθοῦν μὲ κάθε τρόπον ἀκόμη ἔως σήμερον εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ τὸ κανονίσουν. Οἱ Ἑλληνες ναυτικοὶ καὶ οἱ Ἀμπελακιώται εἶχον λύσει τὸ ζήτημα πρὸ ἐνδός αἰώνος. Οἱ πατέρες μας ἔδωκαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἐν μέγα παράδειγμα κατὰ τὸν καιρὸν μάλιστα τῆς φοβερᾶς δουλείας των.

δ. Η παιδεία καὶ τὰ γράμματα.

Οἱ Τούρκοι δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς δούλους τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος. Διότι ἐφοδοῦντο, ὅτι αὕτη θὰ ἔφερε τὴν ἀφύπνισιν καὶ ἐπομένως τὴν ἐξέγερσιν αὐτῶν. Ἄλλ' ή ὅρεξις πρὸς τὰ γράμματα, τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμποδισθῇ ἀπὸ καμιλαν τυραννίαν.

Τὰ σχολεῖα. — Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς δουλείας οἱ μόνοι διδάσκαλοι ήσαν οἱ παπάδες καὶ οἱ ψάλται, οἱ ὅποιοι ἐδίδασκον εἰς τὰ παιδία τὸ Ἀλφάρητον, ἔπειτα τὸ Ψαλτῆρι καὶ τὸν Ἀπόστολον. Ο παπᾶς διηγεῖτο ἐπίσης εἰς αὐτὰ τὴν δόξαν τῶν προγόνων καὶ τὰ παθήματα τοῦ Ἐθνους. Μὲ πόσην χαρὰν καὶ προθυμίαν ἔτρεχον τὰ τέκνα τῶν δούλων διὰ νὰ μάθουν δλίγα γράμματα, μᾶς λέγει τὸ παλαιὸν ποίημα : Φεγγαράκι μου λαμπρό κλπ.

Ἀπὸ δὲ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἀρχίζουν νὰ ἰδρύωνται καὶ σχολεῖα. Τὰ πρῶτα ἔγιναν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἔπειτα καὶ εἰς ἄλλας πόλεις. Ἐφ' ὅσον δὲ ἐπροχώρει ὁ και-

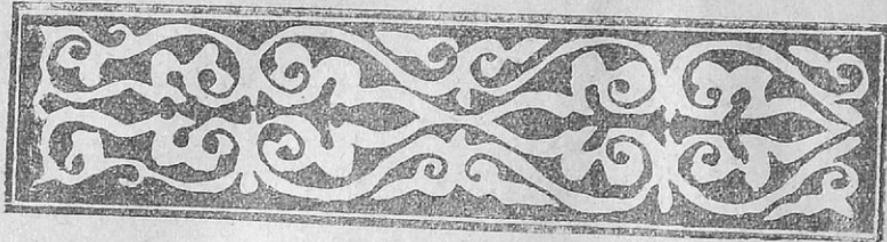
ρός, δὲν ἔπαινος νὰ ἴδρυωνται σχολεῖα καὶ νὰ ἀναπτύσσεται ἡ παιδεία.

‘Ο δὲ τόπος, εἰς τὸν ὅποιον εὔρον θερμήν καλλιέργειαν τὰ ‘Ελληνικὰ γράμματα, ησαν, ὅπως καὶ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν, τὰ μοναστήρια. ‘Αλλοι ἀπὸ τοὺς καλογήρους ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα, ἄλλοι κατεγίνοντο εἰς τὸ σχολεῖον τῶν. Τὰ πλέον φημισμένα μοναστήρια ησαν εἰς τὸ ‘Αγιον’ Όρος ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ‘Ελληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

III τέχνη. — Εἰς τὸ ‘Αγιον’ Όρος ἐπίσης διετηρήθη κατ’ ἔξοχὴν καὶ ἡ Βυζαντινὴ τέχνη. Αἱ ἐκκλησίαι τῆς ἐποχῆς τῆς δουλείας ησαν μικραὶ καὶ πτωχικαί. ‘Αλλ’ οἱ τοῖχοι ἐξωγραφίζοντο πάντοτε μὲ τῷν τοιχογραφίας, αἱ ὅποιαι ἐνθυμίζουν τὰς παλαιὰς Βυζαντινάς. ‘Εξωγραφίζοντο δὲ τότε καὶ πολλαὶ σγιαὶ εἰκόνες, μερικαὶ καλλιτεχνικώταται. Κατεσκευάζοντο δέ, ίδιως εἰς τὴν ‘Ηπειρον, θαυμάσια ἐκκλησιαστικὰ κειμήλια, σταυροί, ἐγκόλπια, ιερὰ ἄμφια.

Αἱ χώραι, αἱ ὅποιαι διεκρίθησαν εἰς τὴν καλλιτεχνίαν, ησαν ἡ Κρήτη καὶ ἡ Επτάνησος. ‘Επίσης εἰς τὰς χώρας αὐτὰς ἥκμασε καὶ ἡ ποίησις, πολὺ δὲ ἀγαπητὸν ἦτο εἰς τοὺς πατέρας μας τὸ μακρὸν μυθιστόρημα εἰς στίχους ‘Ερωτόκοιτος.

Τὰ κλέφτικα τραγούδια. — Τὸ ζωντανώτερον ὅμως πνευματικὸν δημιούργημα κατὰ τὴν δρυλείαν τὸ ἐδημιούργησεν ὁ λαός. Είναι δὲ τὰ περίφημα δημώδη ἄσματα, καὶ πρῶτα τὰ κλέφτικα τραγουδία. ‘Επάνω εἰς τὰ βουνὰ οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἀρματωλοὶ ἔψαλλον τὸν πόνον τῶν διὰ τὴν δουλείαν, τὸ μῆσος ἔναντίον τῶν τυράννων καὶ τὸν πόθον διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Οὕτως ἐδημιούργήθησαν ὑπέροχα ἄσματα, τὰ ὅποια ἔψαλλοντο ἀπὸ στόμα εἰς στόμα καὶ ἔφθασαν ἔως τὴν Ἰδικήν μας γενεάν.

BYZANTINON ΚΟΣΜΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΑΙ ΠΑΡΑΜΟΝΑΙ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1770 - 1821

- α.—**Η ἐπανάστασις τοῦ 1770.**—**Η ἐκστρατεία τῶν Ρώσων εἰς τὴν Πελοπόννησον.**—**Ο Δαμπρός Κατσώνης.**
- β.—**Οι Σουλιώται καὶ ὁ Ἄθην παδᾶς.**—**Τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τῶν Σουλιώτων.**
- γ.—**Η Ἑλληνικὴ ἀναγέννησις τοῦ ΙΗ αἰώνος.**—**Η ἀκμὴ τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ ναυτικοῦ.**—**Η θρυμματία διάδοσις τῆς παιδιάς.**
- δ.—**Οι πρόδρομοι τῆς Ἐπαναστάσεως.**—**Ο Ρήγας Φεραίος.** **Ο Κοραής.** **Η Φιλικὴ Εταιρεία.**

α.—Η ἐπανάστασις τοῦ 1770.

ατὰ τὰ τελευταῖα 50 ἔτη, πρὶν ἀρχίσῃ ἡ Ἐπανάστασις, ὀλόκληρον τὸ δούλον Ἐθνος εὑρίσκεται εἰς ἑξέγερσιν. "Ολοι ἐργάζονται ἀόνυμως διὰ τὸν μέγαν Ἀγῶνα. Προστάτης δὲ τῶν Ἑλλήνων ἡτο ὁ Ὁρθόδοξος Ρωσία, ἡ ὥποια ὑπεκίνησεν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Η Ὁρθόδοξος Ρωσία. — "Οταν ἔπεσεν ἡ Κωνσταντινούπολις, τὸ μέγα ἐκεῖνο κέντρον τῆς Ὁρθοδοξίας, τότε οἱ Τσάροι τῆς Ρωσίας ἔγιναν οἱ προστάται τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν. Ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ μεγάλου Πέτρου οἱ Τσάροι εἶχον τὴν φιλοδοξίαν νὰ ἐπανιδρύσουν τὴν Χριστιανικὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὰς δυστυχίας τῆς δουλείας των οἱ Ἑλληνες ἤσαν εὐχολόπιστοι καὶ ἥλπιζον, ὅτι τὸ ξανθὸν γένος:

τοῦ Βορρᾶ, ὅπως ὡνόμαζον τοὺς Ρώσους, θὰ κατέβαινε νὰ τοὺς ἀπελευθερώσῃ.

Μὲ μεγάλην δὲ δραστηριότητα είργασθη ἡ μεγάλη Αἰκατερίνα διὰ νὰ ίδρυσῃ καὶ πάλιν τὴν Χριστιανικὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ φιλόδοξος αὕτη Τσαρίνα ἐκίνησε πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας καὶ ἔστειλεν ἀπεσταλμένους διὰ νὰ ὑποκινήσουν τοὺς "Ἐλληνας εἰς ἐξέγερσιν.

Η ἐκστρατεία τοῦ Ὁρλώφ. — Εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ ἀπεσταλμένοι εὗρον προθύμους τοὺς κατοίκους διὰ τὴν ἐπανάστασιν. Τοὺς ὑπεσχέθησαν, ὅτι θὰ ἥρχοντο οἱ Ῥώσοι μὲ πλοῖα, μὲ ὅπλα, καὶ μὲ στρατόν. Ἐπὶ τέλους ἐφάνησαν μερικὰ Ῥωσικὰ πολεμικὰ μὲ τὸν ναύαρχον Ὁρλώφ, τὰ δόποια ἐπῆγαν εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον. Πρῶτοι οἱ Μεσσήνιοι καὶ οἱ Μανιάται, μόλις εἶδον τὰ Ῥωσικὰ πλοῖα, ἐσηκώθησαν ἀμέσως εἰς ἐπανάστασιν.

"Αλλ' οἱ Ἑλληνες εἰς μάτην ἐπερίμενον Ῥωσικὸν στρατόν, εἰς τὸ τέλος δὲ ἀνεχώρησαν καὶ τὰ πλοῖα. Οἱ δυστυχεῖς Πελοποννήσιοι ἔμειναν ἐγκαταλειμμένοι. Οἱ πασάδες ἔξαπέλυσαν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἄγρια στίφη Ἀλβανῶν, οἱ δόποιοι ἔσφραξαν τοὺς κατοίκους, ἐλεηλάτησαν τὴν χώραν, κατέστρεψαν καὶ ἔκαυσαν τὰ χωρία. Ἡ Πελοπόννησος ἐκολύμβησεν εἰς τὸ αἷμα καὶ μετεβλήθη εἰς μίαν φρικτὴν ἐρημίαν (1770).

Η ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΑ Η Β·

Εἰς μετάλλιον. — Τὰ ἀνθρακὰ χαρακτηριστικὰ δεικνύουν τὴν ισχυρὰν θέλησιν τῆς μεγάλης ἐκείνης Τσαρίνας.

Ἐπί τέλους ἔγινε συνθήκη μεταξὺ τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Τουρκίας (1774). Διὰ τῆς συνθήκης ἐκείνης ἡ μεγάλη Ὀρθόδοξης Ῥωσία ἀνελάμβανε τὴν προστασίαν δὲ λωγ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Νέοι ἀγῶνες. — **Ο Λάμπρος Κατσώνης.** — Μετ' δλίγα ἔτη ἡ Ῥωσία ἥρχισε καὶ πάλιν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Μεγάλα δὲ κατορθώματα διέπραξαν οἱ ναυτικοὶ μας εἰς τὴν θάλασσαν καὶ οἱ ἀρματωλοὶ εἰς τὴν Ἑηράν.

Τότε ἀνεφάνη εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους θαλασσινοὺς τῆς ἴστορίας, ὁ Λάμπρος Κατσώνης, ὁ ὅποιος ἦτο ταγματάρχης εἰς τὸν Ῥωσικὸν στρατόν. Πλούσιοι Ἐλληνες ἔμποροι τὸν ἑδονήθησαν καὶ ἐξώπλισεν ἔνα μικρὸν στόλον, μὲ τὸν ὅποιον συνεκρότησε νικηφόρους ναυμαχίας ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Μὲ τὰ μικρὰ του πλοῖα ἐξηφάνισε τὸ ναυτικὸν καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Τούρκων (κατὰ τὸ 1790), καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἦτο κυρίαρχος εἰς τὰς Ἐλληνικὰς θαλάσσας.

Οἱ ἡρωëσμοὶ τῶν κλεφτῶν. — Τὸν ἵδιον καιρὸν ἥρχισαν καὶ οἱ κλέφται εἰς τὴν Ἑηράν τὸν πόλεμον. Ἡρωϊκὸς συναγωνιστής μὲ τὸν Δάμπρον Κατσώνην ἦτο ὁ ἀρματωλὸς Ἀνδροῦτσος. Εἶχον ὑπάγει καὶ οἱ δύο εἰς τὴν Μάνην μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ κινήσουν ἐκεῖ μεγάλην ἐπανάστασιν. Ἄλλοι οἱ Τούρκοι τοὺς κατεδίωξαν. Ἐπολέμησαν μὲ μεγάλην γενναιότητα, κατέστρεψαν πολλοὺς ἔχθρούς. Δὲν ἦτο δύμως δυνατὸν νὰ σωθοῦν. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν Δάμπρος ἔφυγε μὲ πλοῖον εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπου τοῦ ἔκαμπαν μεγάλας τιμάς. Ὁ δὲ Ἀνδροῦτσος μὲ τοὺς 100 κλέφτας του διέσχισεν ὄλοκληρον τὴν Πελοπόννησον. Ἐπὶ 40 ἡμέρας καὶ νύκτας κατεδίωκετο ἀπὸ χιλιάδας Τούρκους. Καὶ κατώρθωσε μὲν νὰ διαφύγῃ, ἀλλ’ οἱ Ενετοί, ἀφοῦ τὸν συνέλαβον, τὸν παρέδωκαν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς φυλακάς.

β. *Oι Σουλιώται καὶ ὁ Ἀλῆ-πασᾶς.*

Κατὰ τὴν ἵδεαν ἐποχὴν οἱ ἀνδρεῖοι Σουλιώται ἀντεστάθησαν
ἡρωϊκῶτατα ἐναντίον ἐνὸς πανισχύρου Τούρκου πασᾶ. Οἱ ἀγω-
νες τῶν ῥίπτουν μεγάλην
λάμψιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν
ἱστορίαν, καὶ εἰναι ἀπὸ τοὺς
ἀλησμονήτους ἡρωϊσμοὺς
τῶν λαῶν.

Ο 'Αλῆ-πασᾶς.—
Ἐις τὴν Ἡπειρον εἶχε λάβει
πολὺ μεγάλην δύναμιν ὁ
Ἀλῆ-πασᾶς, ὁ ὅποιος κατή-
γετο ἀπὸ ἔν χωρίον τῆς
Ἀλβανίας. Ο 'Αλῆς εἶχε
μεγαλώσει μὲ τὰ ὅπλα καὶ
εἶχε τὴν φήμην γενναῖου ἀρ-
χηγοῦ. Μὲ τὴν φιλοδοξίαν
δὲ καὶ τὴν σκληρότητά τού
ἔγινε ταχέως πανίσχυρος.

'Αφοῦ ἔσφαξε καὶ ἔδο-
λοφόγει τοὺς κατοίκους καὶ
τοὺς ἀρχοντας χωρίων τῆς
Ἡπείρου, ἔπειτα ἐκυρίευεν
αὐτά. Μερικοὶ ήσαν καὶ στενώτατοι συγγενεῖς του, ἀλλ' ὁ
Ἀλῆ-πασᾶς δὲν ἐλυπεῖτο κανένα. Ἐπὶ τέλους ἐκυρίευε τὰ Ἰω-
άννινα, τὰ περίφημα Γιάννινα. Μὲ ὑποσχέσεις δὲ καὶ μὲ δῶρα
κατώρθωσε νὰ τὸν ἀναγγωρίσῃ ὁ Σουλιτάνος.

'Ολιγον κατ' ὀλίγον ὁ Ἀλῆ-πασᾶς ἔξετεινε τὴν ἔξουσίαν
του καὶ ἔσω ἀπὸ τὴν Ἡπειρον. Κατέλαβε μέρη ἀπὸ τὴν Μακε-
δονίαν, τὴν Ἀκαρναίαν, τὴν Θεσσαλίαν. Μὲ τὰς δρπαγὰς συ-
έλεξεν ἀπειρα πλούτη, ἔκαμε δυνατὸν στρατὸν καὶ ἴδρυσεν ἀλη-
θὸν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὰ Γιάννινα.

Ο ΑΛΗ-ΠΑΣΑΣ

Θέο Σουλιώτας. — Ἡ μεγάλη ὅμως δύναμις τοῦ Ἀλῆ-
πασᾶ προσέκρουσεν εἰς τοὺς μικροὺς καὶ πτωχοὺς Σουλιώτας.
Πολλὰς ἐκστρατείας ἔκαμεν ὁ Ἀλῆς διὰ νὰ τοὺς καθυποτάξῃ.
‘Ἄλλ’ οἱ ὀλίγοι ἔκεινοι ἥρωες κατετρόπωνον πάντοτε τοὺς Ισ-
χυροὺς στρατούς του.

ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

Ἡ ιδίᾳ ἐδυματία (Ἀλέξανδρη) ἡτο διαδεδομένη εἰς
τὰ περισσότερα μέρη τῆς Ελλάδος, ιδίως
τῆς Ἡπειρωτικῆς.

Μὲ τὴν θηριωδίαν
ὅμως συνήγωνεν ὁ Ἀ-
λῆς φοβερὰν δολιό-
τητα καὶ πανούρ-
γίαν. Προσποιεῖται
τὸν φίλον εἰς τοὺς
Σουλιώτας καὶ μὲ
δόλον συλλαμβάνει
πολλοὺς αἰχμαλώ-
τους. Μεταξὺ τῶν
αἰχμαλώτων ἦτο καὶ
ὁ ἀρχηγὸς τῶν Σου-
λιωτῶν, ὁ Λάμπρος
Τζαβέλλας, ὁ ὄποιος
κατώρθωσε ν’ ἀφεθῇ
ἐλεύθερος διὰ νὰ πα-
ραδώσῃ δῆθεν τὸ
Σοῦλι. Ὁ Τζαβέλ-
λας εἶχε δώσει, ώς
δημητρὸν τὸν γεαρὸν
υἱόν του Φῶτον. Ἀ-
φοῦ ἐπῆγεν εἰς τὸ
Σοῦλι, ἔγραψεν εἰς
τὸν τύραννον :

«Ἀλῆ-πασᾶ, χαίρομαι ποῦ ἐγέλασα ἔνα δόλιον. Ὁ υἱός μου
θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως θέλω ἐκδικήσει αὐτὸν πρὸν νὰ ἀπο-
θάνω. Ἐάν σὺ πάρῃς τὸ βουνόν, θέλεις σκοτώσει τὸν υἱόν μου

μὲ τὸ ἐπίλοιπον τῆς φαμελίας μου καὶ τοὺς συμπατριώτας μου, τότε δὲν θὰ ἴμπορέσω νὰ ἐκδικήσω τὸν θάνατόν του. Ἐὰν δὲν οὐδός μου, νέος καθὼς εἶναι, δὲν μένη εὐχαριστημένος ν' ἀποθάνῃ διὰ τὴν πατρίδα του, αὐτὸς δὲν εἶνε ἀξιος νὰ ζήσῃ».

Η ἡρωϊκὴ ἄμυνα.— Ο Ἀλῆ-πασᾶς ἔγινεν ἔξω φρενῶν. Ἐκραξε τὰ στρατεύματά του καὶ τοὺς εἶπεν : «Ἐγὼ μὲ τὴν ἰδιαίτην σας δύναμιν κατετρόπωσα ὅλους μου τοὺς ἔχθρούς, δπου ἥτον εἰς πλέον μακρυνούς τόπους. Καὶ τώρα δὲν εἶναι ἐντροπή μας μιὰ χοῦφτα γιδολέφτες νὰ μᾶς κρατοῦν ἔξω ἀπὸ τις πόρτες μας μὲ τέτοιον φόδον καὶ τρόμον χωρὶς νὰ τολμῶμεν νὰ τοὺς ἐγγίξωμεν ;»

Ἐξεστράτευσεν ἀμέσως ἐναντίον τοῦ Σουλίου μὲ περισσότερους ἀπὸ 22.000 ἄνδρας. Οἱ Σουλιώται μόλις ἦσαν 1300.

Ἡσαν ὅμως ἡρωες καὶ εἶχον ἀρχηγούς τὸν Τζαχέλλαν καὶ τὸν Μπότσαρην. Ἐσυραν τοὺς Ἀλβανοὺς εἰς τὰ σηρη καὶ τὰ πυκνά των δάση καὶ τοὺς κατέκοφαν. Κατὰ τὰς μάχας ἐκείνας ἀνεδείχθησαν ἡρωῖδες καὶ

ΒΟΡΕΙΟΣ ΑΛΒΑΝΟΣ

Κατὰ τὸν ίδιον περίπου τρόπον ἦσαν ἐνθεδυμένοι καὶ ώπλισμένοι οἱ Σουλιώται.

αἱ Σουλιώτισσαι. Τὰς ώδήγει ἡ σύζυγος τοῦ Τζαβέλλα, ἡ ἀνδρεῖα Μόσχω. "Οταν εἶδεν ὁ Ἀλῆς τὴν συμφοράν, ἔψυγεν εἰς τὰ Γιάννινα καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ παλάτιον ἀπὸ τὴν λύσσαν του (1792).

Ἡ πολιορκέα τοῦ Σουλέου.— 'Ο Ἀλῆς-πασᾶς ἀφῆκε τοὺς Σουλιώτας νὰ ἥσυχάσουν μερικὰ ἔτη. 'Αλλ' αὐτός, ὁ ὄποιος εἶχε φθάσει εἰς τὴν δύναμιν ἐνὸς ἀρχηγοῦ κράτους, δὲν ἤδυνατο νὰ λησμονήσῃ ὅτι ἀπὸ μίαν φοῦχταν γιδοκλέφτες, ὅπως τοὺς ἔλεγεν, ὑπέστη τόσον μεγάλας ταπεινώσεις. Τὰς ἀρχὰς λοιπὸν τοῦ 1800 συνήθροισε πάλιν στρατὸν καὶ ἐπέπεσεν ἐναντίον τοῦ Σουλίου ἀπὸ διαφόρους διευθύνσεις. Μὲ λαμπρὰ ἥρωϊκὰ κατορθώματα οἱ ὀλίγοι Σουλιώται διεσκόρπισαν τοὺς Ἀλβανικούς στρατούς. Τότε ὁ Ἀλῆς ἀπεφάσισε νὰ περικυκλώσῃ τὸ ὅρος καὶ νὰ κάμη τακτικὴν πολιορκίαν. Ἐπὶ πολλοὺς μῆνας ἐποιορκήσει τὸ Σουλί. Κατέψυγεν εἰς πολλὰς πανουργίας, ἀλλὰ μὲ κανὲν μέσον δὲν κατώρθωνε τίποτε.

'Ανεκδιήγητα εἶναι τὰ μαρτύρια, τὰ ὄποια ὑπέφερον οἱ Σουλιώται ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ τὴν δίψαν. Πολλὰς ἡμέρας ἔμειναν νηστικοὶ καὶ διψασμένοι. Μὲ ἀνήκουστον ἀνδρεῖαν ἔκαμψαν ἥρωϊκὰς ἔξόδους τὰς νύκτας διὰ νὰ εὔρουν τροφάς. Ἐπὶ τέλους ἦναγκασθήσαν νὰ δεχθοῦν εἰρήνην. Ἐπρότειναν νὰ ἀποχωρήσουν ἀνενόχλητοι μὲ τὰ ὅπλα μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά των, ὅπου ἦθελον.

Ἡ ἔνδοξος καταστροφή.— Οἱ Σουλιώται διηγέθησαν εἰς ἀποσπάσματα διὰ νὰ ἀπομακρυγθοῦν. 'Αλλ' ὁ Ἀλῆς παρεσπόνδησεν, ως συνήθως, καὶ τοὺς κατεδίωξεν. Πολλοὶ ὀλίγοι κατώρθωσαν καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Πάργαν ἀφανισμένοι ἀπὸ τὴν κούρασιν καὶ τὴν κακοπάθειαν. 'Αλλοι πάλιν ἔμειναν εἰς τοὺς πύργους των καὶ, ὅταν ἐπλησίασαν οἱ Τούρκοι, ἔβαλαν φωτιὰ εἰς τὰ βαρέλια τῆς πυρίτιδος καὶ ἀνετινάχθησαν μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰς τὸν ἀέρα.

Ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου.— Πολλαὶ δὲ γυναῖκες εἶχον ἀποσυρθῆ μὲ τὰ δρέφη των εἰς ἕνα ἀποκρημνότατον δράχον

τοῦ ὅρους Ζαλόγγου. Εἰς τὴν ἀπελπισίαν των ἐπιάσθησαν ὅλαι
ἀπὸπτὸ χέρι καὶ ἥρχισαν νὰ χορεύουν τὸν συρτόν. Ὑποκάτω
ἡνοίγετο ἐν δάραθρον χωρὶς τέλος. Μία μία, ἔως τὴν τελευ-
ταῖαν, ἐπλησίαζεν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δράχου, ἔρριπτεν εἰς τὸ
δάραθρον τὸ παιδί της καὶ ἔπειτα ἐπῆδε καὶ ἦ ἴδεια.

Τοιαῦτα μεγάλα κατορθώματα ἔγιναν ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας
ἥρωας καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ἔηράν. Τὰ τραγούδια,
ποὺ ἔκαμψεν ὁ λαός, τὰ δραῖα δημοτικὰ τραγούδια, ἔξυμνοιν τοὺς
λαμπροὺς ἀγῶνας τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν
Σουλιωτῶν. Αἱ ἥρωϊκαι ἐκεῖναι θυσίαι εἶγαι τὸ ἀντάξιον προανά-
κρουσμα τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς ἀγεξαρτησίας.

γ. — Η Ἐλληνικὴ Ἀναγέννησις τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

Κατὰ τὴν ἐποχήν, εἰς τὴν ὁποίαν εύρισκόμεθα, τὰς ἀρχὰς
τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, μεγάλα γεγονότα ἐτάρασσον τὸν κόσμον. Ὁλό-
κληρος ἡ Εὐρώπη ἦτο ἀνάστατος, καὶ αἱ ὑψηλαὶ ἀρχαὶ τῆς
ἐλευθερίας διαδιδόμεναι εἰς τοὺς λαοὺς ἔφερον σπουδαιοτάτας
ἀλλαγὰς εἰς ὅλην τὴν κοινωνίαν.

Τὸν ἴδιον καιρὸν ἔγινετο εἰς τὴν Ἐλλάδα μεγάλη ἀνάπτυξις
τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ζωηρὸς πόθος τῆς παιδείας διεδόθη εἰς τὸ
δούλον ἔθνος. "Ολη ἡ κινησις αὐτὴ ἐδείκνυε μίαν νέαν ζωήν,
ἡ ὁποία ἥρχιζε διὰ τοὺς Ἐλληνας.

Τὸ ἐμπόριον καὶ τὸ ναυτικόν. — Κατὰ τὰ τέλη τοῦ
ΙΗ' αἰῶνος τὸ Ἐλληνικὸν ἐμπόριον ἔφθασεν εἰς θαυμασίαν ἀνθη-
σιν. Μεγάλοι δὲ ἐμπορικοὶ οίκοι εἶχον ἰδρυθῆ εἰς τὴν Τεργέ-
στην, τὴν Βιέννην, τὴν Μασσαλίαν τὴν Ὀδησσὸν καὶ ἄλλας
Εὐρωπαϊκὰς πόλεις.

Τὸ ἐμπόριον ἔχει ἀνάγκην κυρίως ἀπὸ ναυτικόν. Πραγματι-
κῶς δὲ κατὰ τὴν ἴδιαν ἐποχήν, ἐδημιουργησαν οἱ Ἐλληνες σπου-
δαιότατον ἐμπορικὸν στόλον. Τὰ πολυάριθμα λαμπρῶς κατηρτι-
αδαμαντίον Νεωτέρα Ιστορία.

σιμένα Ἐλληνικὰ πλοῖα μετεκόμιζον τὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὸ ἔν μέρος τῆς Εὐρώπης εἰς τὸ ἄλλο. Εἰς ὀλόκληρον τὴν Μεσόγειον ἦτο ἀδιάλειπτος κίνησις ἀπὸ Ἐλληνικὰ πλοῖα, ἐνόμιζε κανεὶς δτι εἶχε γίνει πάλιν Ἐλληνικὴ θάλασσα, ὅπως εἰς τοὺς ἀρχαλους καὶ ἔπειτα εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους. Μὲ τὸ πολυάριθμον ναυτικὸν καὶ τὸ ζωηρότατον ἐμπόριον συνηθροίσθησαν μεγάλα πλούτη εἰς τὰς χειρας τῶν Ἐλλήνων.

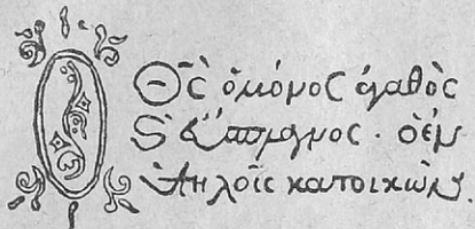
Ἡ δεύτερη τῆς παιδείας καὶ ἡ φιλοπατρέα. — Οἱ Ἐλληνες ἐμποροὶ καὶ ναυτικοί, οἱ ὅποιοι ἐπήγαγον εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐμάνθανον ἐκεῖ τὰς νέας ἰδέας τῆς ἐλευθερίας καὶ τὰς προόδους τοῦ πολιτισμοῦ. Συνήθως ἡ διάδοσις τῆς παιδείας γίνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Ἀλλὰ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰώνα συνέθη κάτι τὸ ἔκτακτον εἰς τὴν Ἐλλάδα. Ἡ λάμψις τῆς παιδείας ἐφύτισεδιὰ μιᾶς τὸν δοῦλον Ἐλληνικὸν κόσμον. Οἱ ἄλλοι ῥαγιάδες, Βούλγαροι, Σέρβοι, Ρουμάνοι, πολὺν καιρὸν ἀκόμη ἐμειναν εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ τὸ σκότος.

Ο πόθος δὲ οὗτος τῆς μαθήσεως συνεδυάζετο μὲ φλογερωτάτην φιλοπατρίαν καὶ ἀσθεστὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας. Εἰς δλων τὸ στόμα ἦτο ἡ γλυκεῖα λέξις Γένος. Κράτος Ἐλληνικὸν δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλ᾽ ἔξη πάντοτε τὸ Ἐλληνικὸν γένος, τὸ ὅποιον ἐζήτει τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἀπὸ τὸν τύραννον. Οἱ Ἐλληνες ἐμποροὶ, οἱ ὅποιοι ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τὴν πατρίδα των, εἰργάζοντο μόνον δι' αὐτήν. Τὸ γλυκύτερον ὅνειρόν των ἦτο νὰ κερδίσουν χρήματα διὰ νὰ τὰ μεταχειρισθοῦν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ γένους των. Ἐλέγοντο φιλογενεῖς ἡ ὁμογενεῖς, διότι, ἀν καὶ μακράν, εἶχον πάντοτε τὴν καρδίαν των πλησίον εἰς τὸ Γένος.

Τὰ σχολεῖα. Οἱ δεύτεραι τοῦ Γένους. — Μὲ τὰ ἀφθονα χρήματα τῶν ὁμογενῶν ἐδημιουργήθησαν εἰς ὀλίγον χρόνον γυμνάσια καὶ βιβλιοθήκαι εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἐλλάδος. Τὰ σπουδαιότερα ἦσαν εἰς τὴν Σμύρνην, τὴν Χίον, τὰς Κυδωνίας, τὰ Ἰωάννινα. Τὸ γυμνάσιον τῶν Κυδωνιῶν εἶχε 300 μαθητάς, μεγάλην βιβλιοθήκην, ἀκόμη καὶ τυπογραφίεον.

· Ή μεγάλη αὕτη κίνησις δὲν περιωρίζεται μόνον εἰς τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας. Τὸν ἴδιον καιρὸν ἐγέννησε τὸ οὐρανοῖς σοφούς

ΔΕΙΓΜΑ ΓΡΑΦΗΣ ΑΠΟ ΧΕΙΡΟΓΑΦΟΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

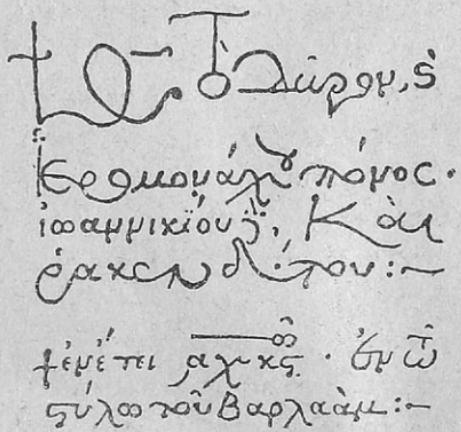
«Ο Θεός ὁ μόνος ἀγαθός

καὶ εὐσπλαχνος, ὁ ἐν

ὑψηλοῖς κατοικῶν».

διδασκάλους καὶ σπουδαίους λογίους. Όνομαστοί ἔγιναν εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον ὁ Ἀνθιμος Γαζῆς, ὁ Εὐγένιος Βούλγα-

ΔΕΙΓΜΑ ΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΙΣΤ' ΑΙΩΝΟΣ

«Τίθεον τὸ δῶρον, καὶ
ιερομονάχου πόνος.

· Ιωαννινίου δέ, καὶ
ράκενδύτου: -.

· τὸν ἔτει φυχ σῷ ἐν τῷ
στώλῳ τοῦ Βαρλαάμ: .

ρης, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος καὶ πληθος ἄλλων σοφωτάτων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἐδίδασκον μὲν ἔνθεον ζῆλον εἰς τὰ Ἑλληνικὰ γυμνάσια τὴν ἀθάνατον παιδείαν τῶν προγόνων.

Οἱ μεγάλοι δὲ οὗτοι διδάσκαλοι δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς τὴν διδασκαλίαν. Άλλ' ἐξέδιδον καὶ πλήθος συγραμμάτων, φιλολογικά, μαθηματικά, φιλοσοφικά. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον

ἔγινεν εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἀπὸ τὰ τέλη του ΙΗ' αἰῶνος, μία ἀληθινὴ ἀναγέννησις. Όμοιάζει δὲ ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ ἀναγέννησις μὲ τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων καὶ τὴν μεγάλην Εύρωπαικὴν του ΙΕ' - ΙΣΤ' αἰῶνος.

Η ἔκδοσις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. — 'Αλλ' ἡ Ἑλληνικὴ ἀναγέννησις εἶχε καὶ κάτι ἀκόμη σπουδαιότερον. Μαζὶ μὲ τὴν παιδείαν διεδίδετο καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἑλευθερίαν.

Οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους ἐπροσπάθησαν νὰ διαδώσουν τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Οἱ Ἑλληνες ἦσαν ὁ πρῶτος λαός, ὁ ὃποῖος ἐδίδαξεν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἑλευθερίαν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα. Τὰ ὑψηλὰ ἔκεινα αἰσθήματα τὰ διδασκόμεθα ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς. Διὰ τοῦτο οἱ λόγιοι τοῦ Ἐθνους ἥρχισαν νὰ κάμνουν ἔκδόσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος, μὲ τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας ἴστορίας, ἥναψεν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα πολὺ φιλογερὰ ἀγάπη πρὸς τὴν ἑλευθερίαν καὶ τὴν πατρίδα.

ΔΕΙΓΜΑ ΑΠΟ ΕΝ ΤΥΠΩΜΕΝΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

Tὸ βιβλίον εἶναι Ἀρχαιολογία Ἑλληνικὴ (δηλαδὴ ἴστορία) καὶ ἐπωπώθη ἐν Ερετίᾳ τὸ 1815.

ανέγνωσε τὸν Ἰσορίαν τῷ, ἢτις τόσον δύδονίμησι, ὥστε οἱ Ἑλληνοδίκαιοι ἔδωκαν τὰ οὐρματα τῇ ἐννέᾳ Μεσῶν εἰς τὰ ἐννέα βιβλία αὐτῆς.

Τὸν ἔτιδειον ἡμέραν ἡγωνίζοντο τὸν Πάλιον, εἰς τὸν ὄποιαν οἱ ἀθληταὶ γυμνασθέντες ἀλείφοντο μὲ ἔλαιον, ἐπειτα ἐβίβοντο μὲ φιλιὰ

Ο Ἡρόδοτος εἰς τοὺς Ολυμπιακοὺς ἀγῶνας «ἀνέγνωσε τὴν ἴστορίαν του, ἢτις τόσον εὔδοκίμησεν, ὥστε οἱ Ἑλλανοδίκαιοι ἔδωκαν τὰ οὐρματα τῶν ἐννέα Μουσῶν εἰς τὰ ἐννέα βιβλία της.

Τὴν τρίτην ἡμέραν ἡγωνίζοντο τὴν πάλην, εἰς τὴν ὄποιαν οἱ ἀθληταὶ γυμνασθέντες ἀλείφοντο μὲ ἔλαιον, ἐπειτα ἐβίβοντο μὲ ἄμμον» κτλ.

δ.—Οι πρόδρομοι τῆς Ἐπανάστασεως.
‘Ο Ρήγας Φεραίος, ὁ Κοραῆς, ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία.

Τότε ἐφάνησαν οἱ ἄνδρες ἔκεινοι, οἱ ὅποιοι δικαίως πρέπει νὰ ὀνομασθοῦν οἱ πρόδρομοι του Ἱεροῦ Ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Εἰναι δὲ οὗτοι οἱ Ῥήγας Φεραίος καὶ οἱ Ἄδαμαντιος Κοραῆς. Συγχρόνως ἰδρύθη ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία, τῆς ὅποιας σκοπὸς ήτο νὰ παρασκεύσῃ τὴν μεγάλην Ἐπαγάστασιν.

Ο Ρήγας Φεραίος (κατὰ τὸ 1790).— Ο μεγαλομάρτυς οὗτος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐγεννήθη εἰς τὸ Βελεστίνον τῆς Θεσσαλίας, τὰς ἀρχαίας Φεράς (διὰ τοῦτο ὀνομάσθη Φεραίος). Ο Ρήγας ἥρχισε τὸ στάδιόν του μὲ τὸ ἐμπόριον, ὅπως οἱ καλύτεροι νέοι “Ελληνες τῆς ἐποχῆς ἔκεινης. Ἄλλ’ ἡ σκέψις πῶς θὰ ἡλευθερώνετο ἡ πατρίς του τὸν κατέτρωγε διαρκῶς. Εἰς τὴν ἵδεαν αὐτὴν ἔθυσάσε τὰ πάντα, κόπους, χρῆμα, πνεῦμα, ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν του.

Κέντρον τῶν ἐνεργειῶν του ἔκαμεν ὁ Ρήγας τὴν Βιέννην. Απὸ ἐκεῖ εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ διλογίους τοὺς ἔξεχοντας “Ελληνας, ἐμπόρους, διδασκάλους, ἐπισκόπους. Συγχρόνως δὲ ἥρχισε νὰ ἐκδίδῃ χάριν τῶν συμπατριωτῶν του διάφορα συγγράμματα. Ἐπύπωσε τὸν χάρτην μιᾶς μεγάλης Ἐλλάδος. Ἐκαμε πολλὰ ἀσματα, τὰ ὅποια διεδόθησαν εἰς τὸν λαὸν καὶ ἐφάλλοντο παντοῦ, εἰς τὰ σχολεῖα, εἰς τὰ σπίτια, εἰς τὰ βουνά. Μὲ τὰ πολεμικά του ἀσματα ὁ Ῥήγας προκαλεῖ εἰς ἐξέγερσιν ἐναντίον τῶν τυράννων τοὺς Σουλιώτας καὶ Μανιάτας, λιοντάρια ἔακουστά, τοὺς ἀνδρείους Μακεδόνας, τοὺς νησιώτας, δελφίνια τῆς θαλάσσης, δλους τοὺς Γραικούς, δλους ἐν γένει τοὺς Χριστιανούς :

«Ως πότε; παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
Μονάχοι σὰν λιοντάρια, στὶς ράχες, στὰ βουνά;»

Τὸ μαρτύριον τοῦ Ρήγα.— Αἱ ἐνέργειαι ὅμως τοῦ Ρήγα ἀνησύχησαν τὴν Αὐστριακὴν ἀστυνομίαν. Οἱ Αὐστριακοὶ κατόπιν προδοσίας συνέλαβον τὸν Ρήγαν καὶ τὸν παρέδωκαν εἰς τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν, οἱ δόποια διέταξε νὰ φογευθῇ. Μὲ ἀκαταδάμικον θύρρος ὑπέστη ὁ Ρήγας εἰς ἡλικίαν 35 ἐτῶν τὴν θυσίαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος του.

Ο Ἀδαμάντιος Κοραῆς (κατὰ τὸ 1800).— Ο βίος τοῦ Κοραῆ, ὑπῆρξεν ἐντελῶς διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν

Ο ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

βίον τοῦ Ρήγα. Ο Κοραῆς δὲν ἦτο ἄνθρωπος τῆς δράσεως, ἦτο εἰς σοφός, δόποτος ἔζησε πολὺ περιωρισμένον καὶ ἡσυχον βίον εἰς τὸ σπουδαστήριόν του.

Ο Ἀδαμάντιος Κοραῆς κατήγετο ἀπὸ τὴν Χίον, ἥρχισε δὲ καὶ αὐτὸς τὸ στάδιόν του μὲ τὸ ἐμπόριον. Ἄλλος δόποθος τῆς παιδείας ὑπέρσχυσεν ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ χρήματα. Ο Κοραῆς ἐσπούδασε τὴν λατρικήν, καὶ ἔπειτα ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Παρίσι, ὅπου ἐπέρασεν ὅλον τὸν βίον του. Εἶδε τὴν Γαλλικήν Ἐπανάστασιν καὶ ἐτράφη μὲ τὰς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας, τὰς ὅποιας ηὕξησεν ἡ ἀκαταπόνητος μελέτη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Κοραῆ.— Τόσον μέγας σοφὸς ἔγινεν ὁ Κοραῆς, ὅστε οἱ Γάλλοι ἡθέλησαν νὰ τὸν ἐκλέξουν

βάφει μὲ τὰ αἰματά της, ἐναγκαλίζεται ἔκαστον ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ζητεῖ ἀπὸ ὅλους ἐκδήκησιν μὲ τοῦτα τὰ λόγια :

«Τέκνα μου ἀγαπητά, εἰς κανένα αἰῶνα, εἰς κανένα τοῦ κόσμου τόπον ἀπ’ ἐμὲ τὴν μητέρα σας, οὔτε πλέον εὐτυχής, οὔτε πλέον λαμπρὰ ἄλλη καμύλα δὲν ἐφάνη. Τὰ πρῶτα μου τέκνα, οἱ πρόγονοι σας, ησαν οἱ πλέον φωτισμένοι, οἱ πλέον ἀνδρεῖοι ἀνθρώποι τῆς οἰκουμένης. Τῆς ἐλευθερίας τὸ γλυκύτατον ὄνομα ἀπ’ ἑκείνους εὑρέθη, ἀπ’ ἑκείνων τὰ στόματα πρῶτον ἐξεφωνήθη, αὐτοὶ πρῶτοι εὑρηκαν καὶ αὐξησαν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Εἰς ἐμὲ τὴν Ἑλλάδα πρώτην ἐγεννήθησαν ποιηταῖ, ὁγήροις, φιλόσοφοι, καλλιτέχναι, στρατηγοὶ τόσον μεγάλοι, ώστε, ὅσα λέγονται περὶ αὐτῶν, ηθελαν ἀναμφιβόλως νομισθῆ μῆνοι, ἀν δὲν εἶχαμεν τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰ λείψανα τῆς μεγαλουργίας των. Αὐτοί, ὅλοι τὸν ἀριθμόν, καὶ νόμους εὑρήκασι καὶ πολιτείας ουνέστησαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν των μὲ μεγαλοψυχίαν ἀπίστεντον ὑπεράφεσαν ἐναρτίον εἰς κραταιοὺς καὶ μεγάλους βασιλεῖς μὲ στρατιώτας πολλὰ ὅλιγους, ἀλλὰ γέμοντας ἀπὸ τὸν ἄγιον τῆς ἐλευθερίας ἐνθουσιασμόν».

4ον. **Η προκήρυξις τοῦ Υψηλάντου.**—Μόλις εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μολδαβίαν δὲ Ἀλέξανδρος Υψηλάντης, ἐξέδωκε τὴν ἔχεις προκήρυξιν εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνας:

«Ἐλληνες!

Πρὸ πολλοῦ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης πολεμοῦντες ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν μᾶς ἐπροκάλουν εἰς μίμησιν. Η Ἐυρώπη προσηλώνουσα τοὺς ὄφθαλμοὺς εἰς ἡμᾶς ἀπορεῖ διὰ τὴν ἀκινησίαν μας. Άσ τατηχήσωσι λοιπὸν δλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ἥχον τῆς πολεμικῆς μας οὐλπιγγος, καὶ αἱ κοιλάδες ἀπὸ τὴν τρομερὰν κλαγγὴν τῶν ἀρμάτων μας. Η Ἐυρώπη θέλει θαυμάσει τὰς ἀνδραγαθίας μας, οἱ δὲ τύρannoi ἡμῶν, τρέμοντες καὶ ωχοροι, θέλουσι φύγει ἀπ’ ἐμπροσθέν μας. Ποια Ἑλληνικὴ ψυχὴ θέλει ἀδιαφορήσει εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς πατρόδοσ; Στρέψατε τοὺς δφθαλμούς σας, ὡ συμπατριώται, καὶ ίδετε τὴν ἐλεεινήν μας κατάστασιν! Ιδετε ἐδῶ τοὺς καύσις καταπατημένους, ἐκεὶ τὰ τέκνα μας ἀρπαζόμενα, τοὺς οἴκους μας γεγυμνωμένους, τοὺς ἀγρούς μας λεηλατημένους καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐλεεινὰ ἀνδράποδα. Τί θέλετε κάμει σεῖς, ὡ Ἑλληνες, πρὸς τοὺς ὄποιονς ἡ πατρὶς γυμνὴ δεικνύει τὰς πληγάς της; Άσ πολεμήσωμεν εἰς τὸν τάφον πετέρων μας, οἱ ὄποιοι, διὰ νὰ μᾶς ἀφήσουν ἐλευθέρους, ἐπολέμησαν καὶ ἀπέθανον εἰς τὸν Μαραθώνα καὶ τὰς Θερμοπύλας».

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

Εἰς τὸ Γ' μέρος: Οἱ χερνοὶ τῆς δουλείας (1453—1821).

Χερ. A'. — Ἡ ἀδρυδίς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. — Μὲ τὰς κατακτήσις τοῦ Μωάμεθ Β' καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ Σουλτάνων οἱ Τοῦρκοι ἔδρυσαν ἐν μέγᾳ βαρβαρικῷ κράτος εἰς τὰς χώρας τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Μεσαιῶνος. Τὸ κράτος τοῦτο ὄντα μάζεται Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἀπὸ τὸν ἀρχηγέτην Ὀθμαν· Ἡ ἀπασία ἐκείνη ἐποχὴ διὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἡ ὥστα διήρκεσε σχεδὸν 4 αἰῶνας, λέγεται Τουρκοκρατία.

Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης, οἱ ὥστα κατετρόμαξαν ἀπὸ τὴν ἵσχυν τῶν Σουλτάνων, δὲν ἐπανσαν νὰ κάμηνον σχέδια^α Σταυροφορίας, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἡ μόνη ἀληθινὴ προσπάθεια ἦτο τῆς Ἐρετίας, ἡ ὥστα κατώρθωσε νὰ γίνη ἡ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου. Ο Τουρκικὸς σεύλος κατεστράφη ἀπὸ τὸν Χριστιανόν, ἀλλ’ οι Τοῦρκοι ἐξηκολούθουν νὰ γίνωνται ἰσχυροί ἕως τὸ 1700.

Ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία διωργανώθη στερεῶς ἀπὸ τοὺς Σουλτάνους. Οἱ ὑπόδουλοι λαοί, οἱ ἀραγάδες, δὲν κατεστράφησαν. Διότι ὠφειλον νὰ πληρώνουν τοὺς φόρους καὶ νὰ ἐργάζωνται διὰ τοὺς αὐθέντας τῶν.

Χερ. B'. — Ἡ διοργάνωδις τοῦ δούλου Ελληνισμοῦ. — Άλλὰ καὶ οἱ Ἑλληνες, οἱ ὥστα ἡσαν ἄλλοτε οἱ κυριαρχοὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν, διωργάνωσαν τὰς δυνάμεις των. Αἴτιοι μεγαλύτεροι ἡσαν τὸ θρησκευτικὸν καὶ τὸ ἔθνικὸν αἰσθήμα.

Ο Μωάμεθ Β' ἔδωκε μερικὰς θρησκευτικὰς ἔλευθερίας εἰς τοὺς ἀραγάδες. Ὁ ἀνώτατος θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῶν Ὀρθοδόξων ἦτο ὁ Πατριάρχης, ὁ ὥστος τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας ἦτο ὁς Ἐθνάρχης, Αὐτοκράτωρ τῶν δούλων. Οἱ ἐπίσκοποι καὶ τὰ μοναστήρια είχον ἀρκετὰ πυρούμα.

Ἐτσι δὲ τὸ Φανάριον, ὃπου ἡσαν τὰ πατριαρχεῖα, ἐσκηματίσθη μία τάξις ἀνωτέρω, οἱ Φαναριώται. Ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνας τούτους ἐγενενεῖς ἐγγένετο οἱ μεγάλοι διερμηνεῖς, ἀνώτατοι ὑπάλληλοι τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἀπὸ αὐτοὺς ἐστέλλοντο οἱ ἡγεμόνες εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαβίαν (τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν). Οἱ Φαναριώται, μεγάλοι διερμηνεῖς καὶ ἡγεμόνες, ἐπροστάτευον εἰς κάθε περιστασιν τοὺς δούλους ὅμιοις τηνεῖς αὐτῶν.

Άλλο δὲ στήριγμα τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἡ αὐτοδιοικησις. Εἰς ποιλὰ μέρη ἀνεδείχθησαν ἐγχώριοι ἀρχοντες, οἱ πτροῦχοντες ἡ δημογέρωντες. Οἱ Τοῦρκοι ἥθελον μόνον νὰ εἰσπράττονται τακτικὰ τῶν φόρους. Διὰ νὰ τὸ κατορθώσουν καὶ διὰ νὰ εἰναι αὐτοὶ ἡσυχοι, ἀφίγιαν κάποιαν αὐτονομίαν εἰς μερικὰς Ἑλληνικὰς χώρας.

Κεφ. Γ'. — **Αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τοῦ ἔθνους.** — Τὸ παλαιὸν φιλοπόλεμον πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, διετηρήθη καὶ κατὰ τοὺς κρόνους τῆς δουλείας. Μεριμai χώραι, ίδιως αἱ ὁρειναὶ, ἐμειναν σχεδὸν ἀνέξαρτοι. Αἱ σπουδαιότεραι ἦσαν τὸ Σοῦλι εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ἡ Μάνη εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Πολλοὶ δὲ ἔτρεχαν εἰς τὰ βουνά διὰ νὰ ζοῦν ἐλεύθεροι, ὥνομασθησαν δ' οὗτοι κλέφται, διότι ἐλαφυραγώγουν τοὺς Τούρκους. Ἐπειτα ἔγιναν τὰ ἀρματωλίνια, δηλαδὴ περιφέρειαι, τὰς ὅποιας ἐφύλαττον οἱ ἀρματωλοί. Οἱ κλέφται καὶ ἀρματωλοί ἀπετέλεσαν τὰ σπουδαιότερα πεζικὰ σώματα κατὰ τὴν μεγάλην Ἐπανάστασιν.

Συγχρόνως δὲ ἐσκηματίζετο καὶ λοχυγὰ ναυτικὴ δύναμις ἀπὸ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν Ἑλληνικῶν νήσων. Τὸν σπουδαιότερον στόλον εἶχον αἱ τρεῖς νῆσοι Ὑδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά. Οἱ στόλοι οὗτοι ἔγινε τὸ ιερὸν πολεμικὸν ναυτικὸν τοῦ Ἀγῶνος.

Κεφ. Δ'. — **Οἱ βίοις καὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων.** — Αἱ Ἑλληνικαὶ χώραι ἔπαθον μεγάλας καταστροφὰς ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Οἱ πληθυσμὸς ἥλιττοι πολὺ ἀπὸ τὰς σφαγὰς τῶν Τούρκων, τὸ παιδομάζωμα καὶ τὰς μεταναστεύσεις. Οοσι δὲ ἔμειναν ὑπέσφερον καθημενινὰς συμφοράς.

Μὲ τὸν καιρὸν ἥρχισαν νὰ ζοῦν ὑποφεριὰ οἱ Ἑλληνες εἰς τὰς πόλεις. Εἶχον στήμαγμα τὸν κλῆρον καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Οἱ ἐμποροὶ καὶ οἱ ἐπαγγελματίαι εἶχον σχηματίσει τὰς συντεχνίας διὰ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ἔργου των καὶ τὴν ἀλληλοβοήθειαν. Ἄλλο ἡ γλυκυτέρα παρηγορία καὶ ἐνθάρρυνσις τῶν δούλων ἦσαν αἱ ἀναμνήσεις, τὰς ὅποιας ἀφῆκαν αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἡ προφητεία, ὡς «πάλι δικά μας είναι».

Διὰ ν' ἀναπτύξουν τὸν θλον των οἱ Ἑλληνες εἰογάσθησαν πολὺ καὶ προώδευσαν εἰς τὸ ἐμπόριον. Παρ' ὅλας τὰς δυνοκολλας, μερικὰ μέρη ἔγιναν πλούσια μὲ τὸ ἐμπόριον, ίδιως αἱ τρεῖς νῆσοι καὶ τὰ Ἀμπελάκια. Εἰς τὰ μέρη δὲ αὐτὰ ἀνεπιύκθη καὶ τὸ θαυμάσιον σύστημα τοῦ συνεταιρισμοῦ. Η ἔμφυτος δὲ κλίσις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν παιδείαν ἔκαμεν, ὥστε νὰ είναι διαδεδομένα τὰ γράμματα καθ' ὅλην τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας.

Κεφ. Ε'. — **Αἱ παραμοναὶ τῆς Ἐπαναστάσεως.** — Κατὰ τὰ τελευταῖα δῦ ἔτη, πρὶν ἀρχισῃ ἡ Ἐπανάστασις, δόλόκηρον τὸ ἔθνος ἦτο εἰς κίνησιν διὰ τὸν μέγαν Ἀγῶνα. Η Ὁρθόδοξος Ρωσία ἤθελε νὰ φαίνεται πρόστατης τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Η Τσαρλγα μεριάλη Αθατερούνα παρέθυμησε τοὺς Ἑλληνας νὰ κάμουν ἐπανάστασιν (τὸ 1770). Ἄλλο ἡ Ρωσία ἐγκατέλειψε τοὺς Ἑλληνας καὶ οἱ Τούρκοι ἥρημωσαν τὴν Πελοπόννησον. Ο ἀγώνων διμως ἐξηκολού-

Θῆσεν ἀπὸ τὸν Δάμπρον Κατσώνην, ὁ δοῦλος ἀνεδείχθη ἀλιθινός ἥδως καὶ ἐκυριάρχησε μὲ τὰ ὅληγα πλοῖα τῶν εἰς τὸ Αἴγαον. Ἡρωϊκὰ δὲ κατορθώματα διέπραξαν καὶ οἱ ἀρματωλοί.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον εἰς τὴν Ἡπειρὸν ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν ὁ Ἀλῆ-πασᾶς. Οἱ δὲ λόγοι, ἀλλὰ γενναῖοι Σουλιῶται, οἱ ὄποιοι ἔζησαν εἰς τὰ ἀπόκομνα βουνά των, ἀντεστάθησαν μὲ ἀξιοθανμάστους ἥρωϊσμούς εἰς τὴν μεγάλην δύναμιν αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰ. ἀνεπτύχθη εἰς θαυμάσιον βαθμὸν τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων. Μέγας πλοῦτος συνηθροούσθη εἰς κείσας αὐτῶν, καὶ πλούσιη Ἐλληνες ἰδούσαν πολύτιμα σοζολεῖα. Τότε ἔγινε διὰ μᾶς μία ἀλληθινὴ Ἐλληνικὴ Ἀραγέννησις εἰς τὰ γράμματα. Ἡ ἀρχαία παιδεία διεδόθη καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἐλληνες συγγραφεῖς ἐξήγειραν τὸν πόθον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. τότε ἀναφαίνονται οἱ πρόδρομοι τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Ρήγας Φεραίος, ὁ Αδιαντίος Κοραῆς καὶ η Φλική Ἐταιρεία

ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Εἰς τὰς ἐνδόξους χώρας, αἱ δοποιαὶ ἀπετέλουν τὴν μεγάλην Ἐλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν, ιδρύθη ἀπὸ τὸ 1453 ἕν τσαρού βαρβαρικὸν κράτος, η Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία. Οἱ ἄλλοτε κυρίαρχος λαός, οἱ Ἐλληνες, γίνονται δούλοι. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ὅμως λαμβάνουν τὴν ἔθνικήν των συνείδησιν μὲ τὴν γλωσσαν, τὴν θρησκείαν καὶ τὸν πολιτισμόν.

Οἱ Μωάμεθ ὁ Β', διὰ νὰ διαρρυθμίσῃ τὸ κράτος του, ἡγαγκάσθη νὰ δώσῃ μερικὰς θρησκευτικὰς ἐλευθερίας εἰς τοὺς Ἐλληνας. Οἱ Ἐλλην Πατριάρχης ἔγινεν ὁ Ἐθνάρχης, ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν δούλων. Συγχρόνως οἱ Τούρκοι ἔδωκαν μεγάλας θέσεις εἰς τοὺς Φαναριώτας καὶ ἐλευθερίας εἰς μερικὰς χώρας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Βακχηνία, οἱ Φαναριώται καὶ οἱ προσοῦχοντες ἤσαν οἱ προστάται τῶν δούλων. Εἰς πολλὰ δὲ ὀρεινὰ μέρη ἔζων οἱ Ἐλληνες σχεδὸν ἀνεξάρτητοι. Οἱ κλέφται, οἱ ἀρματωλοί, οἱ Βλληνες γαῦται ἔγιναν θυμάσιοι πολεμισταί. Η νωθρότης καὶ η ἀνικανότης τῶν Τούρκων ἔκαμεν, ὅπερεις οἱ δούλοι ν ἀποκτήσουν στηρίγματα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των. Τοιουτορόπως ἡ εὑφύΐα καὶ ὁ ἀνώτερος πολιτισμὸς τῶν Βλληνών ἐπεδλήθη εἰς τὴν Τουρκικὴν βαρβαρότητα.

Ἐκτὸς τῶν Ἐλλήνων, καὶ οἱ ἄλλοι Χριστιανοί λαοί τῆς Χερσονήσου (οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Ρουμάνοι) εἶχον ὑποδουλωθῆ. Ἀλλὰ μόνος ὁ ἄλλοτε κυρίαρχος λαός, δὲν ἔκαστε τὴν ἔθνικήν του συνείδησιν καὶ τὸν πολιτισμόν του. Η ἐνδοξός πτώσις τῆς Αὐτοκρατορίας του, αἱ φραΐαι παραδόσεις, ὅπει πάλι δικά μας είναι, ἐνίσχυσαν τὸν Ἐλληνικὸν λαὸν εἰς τὰ μαρτύρια του. Διὰ δὲ τῆς πατείσεως ἐφωτισθησαν οἱ Ἐλληνες, ἐγνώρισαν πόσον μεγάλη είναι η πατρίς των καὶ πόσον μέγα χραθὸν είναι η ἐλευθερία.

ΜΕΡΟΣ Δ'.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ — Η ΙΑΡΓΙΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

1821—1830

Μετά σκληράν δουλείαν τεσσάρων αιώνων τὸ Ἐλληνικὸν Ἑθνος ἔξηγέρθη μὲν ἔνα πόθον καὶ μίαν ψυχήν, διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἡ Ἐλληνικὴ Ἐπανάστασις εἶναι μέγα γεγονὸς ὅχι μόνον διὰ τὴν Ἐλληνικήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παγκόσμιον ἴστορίαν. Διότι ἔδειξεν εἰς τὸν κόσμον τὶ δύναται νὰ κατορθώσῃ εἰς μικρὸς λαός, ὁ ὅποῖς θυσίαζε τὰ πάντα διὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν του.

Ἡ ἔξεγερσις τοῦ Ἐλληνικοῦ λαοῦ ἐναντίον τῶν τυράννων του δὲν ἔγινεν αἰφνιδίως. Εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν πόθων, μὲ τοὺς ὅποίους ἔζησαν οἱ Ἐλληνες ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας. Παρεσκεύασε δὲ αὐτὴν ἡ θαυμασία ἀκμὴ τῶν Ἐλλήνων κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ γράμματα. Οἱ μέγας καὶ ἱερὸς ἀγών τοῦ 1821 εἴγαται κοινὸν ἔργον ὅλων τῶν Ἐλλήνων.

Ἡ ἔγαρξις τῆς Ἐπαναστάσεως ἔγινε μὲ τὴν εἰσοδον τοῦ Ἀλεξανδρου Ὅψηλάντου ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ εἰς τὰς Ἕγεμονίας τοῦ Δουγάδεως. Ἀμέσως ἐπειτα ἥναψεν ἡ πυρκαϊὰ εἰς τὰς χώρας τῆς παλαιᾶς Ἐλλάδος. Παντοῦ οἱ δοῦλοι ἔξηγέρθησαν ἐναντίον τῶν τυράννων διὰ ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν καὶ ν' ἀναστήσουν τὴν πεγάλην πατρίδα.

Τὰ μεγάλα ἡρωϊκὰ κατορθώματα, αἱ τραγικαὶ συμφοραὶ καὶ θυσίαι, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀκλόνητος ἐπιμονὴ τῶν Ἐλλήνων, ἐπροκάλεσαν τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου. Ἡ Ἐλληνικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἔμεινεν εἰς τὴν ἴστορίαν ὡς τὸ ἐνδοξότερον ἀπὸ τὰ κατορθώματα τῶν λαῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΕΝΑΡΞΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

- α. — **Η ἐκστρατεία τοῦ Ὑψηλάντου.** — Η Ἐπανάστασις εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν. Ή καταστροφή τοῦ Δραγατοσκίου.
- β. — **Ἡ ἔξέγερσις εἰς τὴν Ἐλλάδα.** — Η Ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Στερεάν Ἐλλάδα, εἰς τὰς νῆσους.
- γ. — **Αἱ φοβεραὶ ἀντεκδικήσεις τῶν Τούρκων.** — Αἱ σφαγαὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλαχοῦ. Ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε'.

~~a.~~ **Η ἐκστρατεία τοῦ Ὑψηλάντου
εἰς τὰς Ἡγεμονίας.**

ἐπιφανεῖς "Ἐλληνες κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως εὑρέθησαν εἰς μεγάλην στενοχωρίαν κατὰ ποτὸν τρόπον νῦν ἀρχίσουν τὴν ἔξέγερσιν. Οἱ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐθεώρησε καλὸν νῦν ἀρχίσῃ ἀπὸ τὰς Ἡγεμονίας, δῆπας ἐλέγοντο ἡ Βλαχία καὶ ἡ Μολδαβία (ἡ σημερινὴ Ρουμανία).

Ἡ εἰσοδος τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὴν Μολδαβίαν.
— Μόλις ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν

τοῦ Ἀγῶνος, ἐξήτησεν ἀδειαν ἀπουσίας ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ κατέδη εἰς τὴν Ὀδησσόν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς ἔξεχοντας Φιλικούς καὶ μὲ τοὺς ἐν Ἑλλάδι ὀπλαρχηγούς. Οὗτοι ἐνόμιζον, ὅτι ἐπρεπε ν' ἀρχίσῃ ἡ Ἐπανάστασις ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ὁ Υψηλάντης εὑρε συμφερώτερον ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὰς Ἡγεμονίας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ὡς μία μεγάλη Ἑλλάς. Ἀπὸ τὸν Δούναδιν ὁ Υψηλάντης θὰ κατέβαινεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ θὰ εἰσήρχετο εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ἑλλάδος.

Μὲ τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἐλπίδας αὐτὰς ὁ Υψηλάντης εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μολδαΐαν ἐπὶ κεφαλῆς ἑνὸς μικροῦ στρατοῦ (τὸν Φεδρουάριον τοῦ 1821).

Ο στρατὸς τοῦ Υψηλάντου. — Οἱ Ἑλληνες ἥγειμόν της Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαΐας εἶχον εἰς τὰς φρουράς των πολλαύς ἀρματωλούς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἀρχηγοὶ δὲ αὐτῶν ἦσαν ἔμπειροι πολεμισταί, ὁ Γεωργάκης Ὄλυμπιος καὶ ὁ Φαρμάκης.

Ἐκτὸς αὐτῶν οἱ νέοι Ἑλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐφοίτων εἰς τὰ γυμνάσια τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Μολδοβλαχίας, ἀφῆκαν τὰ θρανία καὶ ἔτρεξαν νὰ πολεμήσουν διὰ τὴν πατρίδα. Ἀπὸ τοὺς νέους ἐκείνους ἐσχηματίσθη ὁ Ἱερὸς Λόχος, κατὰ μίμησιν τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ λόχου τῶν Θηρῶν, τὸν ὁποῖον ὠδήγει ὁ Πελοπίδας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατηρτίσθη μικρός στρατὸς ἀπὸ 8.000 περίπου ἀνδρας. Ὁ στρατὸς οὗτος ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀρματωλούς καὶ τοὺς νέους τοῦ ἱεροῦ Λόχου. Οἱ ἱερολοχῖται δὲ εἶχον βεβαίως τὴν πετραν καὶ τὴν ἀσκησιν τῶν ἀρματωλῶν, ἀλλ' εἶχον ἱερὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ ἦσαν ἔτοιμοι ν' ἀποθάνουν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος*.

* Ιδοὺ τι ἔγραφεν εἰς ἀξιωματικός τοῦ ἱεροῦ λόχου πρὸς τὴν οἰκογένειάν του, ὁ Σοῦτσος, ἀδελφός τοῦ ποιητοῦ Σούτσου :

«Δὲν ἔχω πλέον ὑποδήματα, τὰ πόδια μονοῦ κατεξεσχίσθησαν. Κοιμοῦμαι μέσσα εἰς θανατηφόρα τέλματα. Ζῶ μὲ καρπούς, σπανίως ενδίσκω ἵνα ξηρὸ κομμάτι ψωμί. Ἀλλ' αἱ στρογήσεις αὐταὶ μοῦ εἰναι γλυκεῖαι, δὲ βίος αὐτὸς μὲ ἀρέσει. Ἀπὸ παιδὶ δὲν ὠνειρευόμην ἄλλο, ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς ἀγεξαρτησίας μας».

Η καταστροφὴ τοῦ Ἱεροῦ λόχου. — Παρ' ὅλας ὅμως τὰς προσπαθείας ἀπέτυχεν ὁ Ὑψηλάντης. Τρεῖς πασάδες εἰσώρμησαν εἰς τὰς Ἡγεμονίας καὶ ἐφώρμησαν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ὁ στρατὸς τοῦ Ὑψηλάντου ἔπαθε καταστροφήν. Ἡ μεγαλυτέρα ἔγινεν εἰς τὸ Δραγατσάνιον. Ἐκεῖ τριγύρω εἰς τὴν μονὴν τοῦ Δραγατσανίου συνήφθη πολὺ πεισματώδης μάχη. Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος μὲ τὸν Ἱερὸν λόχον ἐκαμπαν θαύματα ἀνδρείας. Οἱ νέοι ἀκείνοι Ἱερολοχίται, εἰς τοὺς ὄποιους τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα εἶχον ἐμπνεύσει τὸ Ἱερὸν πῦρ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἐτίμησαν τὸ ὄνομά των. Ἄλλ' εἶχον ἀπέγαντι τῶν ὀκταπλασίους Τούρκους καὶ διὰ τοῦτο πολὺ ὀλίγοι ἐσώθησαν.

Οἱ Ὑψηλάντης ἀπηλπίσθη ἀμέσως, ἐνόμισεν ὅτι ὅλα ἐτελέωσαν καὶ κατέψυγεν εἰς τὴν Αὔστριαν διὰ νὰ εὕρῃ ἀσύλον. Ἐκεῖ ὅμως συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Αὐστριακούς, ἔμεινε πολλὰ ἔτη φυλακισμένος καὶ ἐπὶ τέλους ἀπέθανε τὴν στιγμὴν ποῦ ἡ Ἑλλὰς ἐγίνετο ἐλευθέρα (1828).

Η καταστροφὴ τῶν ἀρματωλῶν. — Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὑψηλάντου, πολλοὶ ὀπλαρχηγοὶ ἔμειναν εἰς τὰς Ἡγεμονίας καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα μὲν ἡρωϊσμόν. Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ ὁ Φαρμάκης ἐκλείσθησαν εἰς ἓν μοναστήριον. Ἐκεῖ ἐποιορκήθησαν ὑπὸ πολυαρθριμῶν Τούρκων. Ὁ Γεωργάκης, διὰ νὰ μὴ παραδοθῇ, τὴν στιγμὴν ποῦ ἐπλησίαζον οἱ ἔχθροι, ἥναψε τὴν πυριταποθήκην καὶ ἔθαψε ὑπὸ τὰ ἔρείπια τὸν ἔσωτάν του καὶ τοὺς συντρόφους του μαζὶ μὲ τοὺς ἐφοριμῶντας ἔχθρούς. Ὁ δὲ Φαρμάκης συνελήφθη μὲ ἄλλους, καὶ μετεφέρθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐξεδάρη ζωντανὸς καὶ ἐρρίφθη πρὸς θέαν εἰς τὰς ὁδούς.

Ταῦτα ἦσαν τὰ πρῶτα ἡρωϊκὰ θύματα τοῦ Ἀγῶνος. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς Ἡγεμονίας ἔσδυσε ταχέως, ἥναψεν ὅμως τὴν πυρκαϊὰν εἰς τὰς χώρας τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος.

β. — *Ἡ ἐξέγερσις εἰς τὴν Πελοπόννησον,
εἰς τὴν Στερεάν· Ελλάδα καὶ εἰς τὰς νήσους.*

Ἡ κυριαέστια τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπῆρξεν ἡ Πελοπόννησος. Εἰς τὴν χώραν αὐτὴν οἱ "Ελληνες" ήσαν περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἔζων περισσότερον ἀνεξάρτητοι εἰς τὰ ὅρη τῶν. Μετ' ὀλίγον ἐξηγέρθησαν καὶ αἱ ἄλλαι χώραι τῆς παλαιᾶς Ελλάδος.

Ἡ ἐναρξις τῆς Ἐπαναστάσεως. — Ως ημέραν ἐνάρξεως τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος ἑορτάζομεν μὲν ἵερὸν ἐνθουσιασμὸν τὴν 25ην Μαρτίου. Εἶναι ή μεγάλη ἑτηνική ημῶν ἑορτή. Κατὰ τὰς ημέρας ἐκείνας ἀνυψώθη ἡ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὰ σπουδαῖα κέντρα ήσαν εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς Πελοποννήσου, ἡ Ἀχαΐα καὶ ἡ Μάνη.

Ἡ πρώτη ἐξέγερσις ἔγινεν εἰς τὰς Πάτρας. Μόλις ἐξηγέρθησαν οἱ "Ελληνες", οἱ Τούρκοι ἔτρεξαν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὰ φρούρια. Ο λαὸς φωνάζει μ' ἐνθουσιασμὸν: «Ζήτω ἡ ἐλευθερία! Καὶ εἰς τὴν Πόλιν νὰ δώσῃ ὁ Θεός!» Οἱ ἀρχηγοί, οἱ ὅποιοι ήσαν ὁ ἐπίσκοπος Γερμανὸς καὶ ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ἐξέδωκαν ἐπαναστατικὰς προκυρύζεις πρὸς τοὺς "Ελληνας", ἔστειλαν δὲ καὶ εἰς τοὺς Εὐρωπαίους καὶ ἔλεγον τὰ ἔντονα:

«Ἡμεῖς τὸ Ἑλληνικὸν Ἐθνος τῶν Χριστιανῶν, βλέποντες, ὅτι οἱ Ὁθωμανοὶ σκοπεύουν τὸν ὄλεθρόν μας, ἀπεφασίσαμεν ν' ἀποθάνωμεν ὅλοι ἢ νὰ ἐλευθερωθῶμεν. Οντες λοιπὸν βέβαιοι, ὅτι ὅλα τὰ Χριστιανικὰ βασίλεια θέλουν μᾶς συνδράμει καὶ ὅτι ἔχουν εἰς μνήμην, ὅτι οἱ ἔνδοξοι πρόγονοί μας· ἐφάνησάν ποτε ὡφέλιμοι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν νὰ εἰμεθα ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ μεγάλου κράτους σας».

Οἱ Τούρκοι ὅμως τῶν Πατρῶν ἔλαθον ἐνισχύσεις. Οἱ ἐπαγγεστάται ήσαν ὅλως διόλου ἀσύνταχτοι, μόλις δὲ εἶδον τοὺς τα-

κτικούς Τούρκους στρατιώτας κατελήφθησαν υπό φόβου και έσκορπισθησαν. Οι δὲ Τούρκοι ἔκαμψαν τότε μεγάλην σφαγὴν εἰς τὴν πόλιν.

III ἐξίπλωσις τῆς Ἐπαναστάσεως — "Αν καὶ τόσον λυπηρὸν ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐξεγέρσεως εἰς τὰς Πάτρας, ὅμως ἡ Ἐπανάστασις ἥρχισε νὰ ἐξαπλώνεται ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Πελοποννήσου. Οἱ Μανιάται ἐξεγείρονται υπὸ τὴν ἀρχηγὸν τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη καὶ πηγαίνουν εἰς τὴν Καλαμάταν. Οἱ Τούρκοι φοβισμένοι παραδίδονται μὲ τὰς περιουσίας καὶ τὰ ὅπλα τῶν. Οἱ νικηταὶ τοὺς ἔχάρισαν τὴν ζωὴν καὶ ἀνεκῆρυξαν τὴν ἐλευθερίαν.

Ἡ Κάλαματα ἔχει τὴν τιμὴν, ὅτι εἰς αὐτὴν ἔγινεν ἡ πρώτη συνέλευσις τῆς ἐλευθερουμένης Ἑλλάδος. Ἡ Μεσσηνιακὴ Γερουσία ἐξέδωκεν ἐνθουσιώδη προκήρυξιν εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ διαλαλήσῃ τὰ δικαιώματα τοῦ Ἑθνους.

Φόβος τῶν Τούρκων. — Μὲ τὰς πρώτας ἐξεγέρσεις τῶν Ἑλλήνων οἱ Τούρκοι ἐδειλιάσαν. Τοὺς ἐκυρίευσεν φόβος καὶ ἐζήτησαν νὰ φύγουν. "Οσοι εὑρέθησαν εἰς τὰς πόλεις τὰς ἀφῆκαν βιαστικὰ μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία. Χωρὶς μάλιστα τὰ καταδιώκωνται κατέφυγον καὶ ἐκλεισθησαν εἰς τὰ κάστρα. Ταῦτα συγένησαν εἰς τὰς Πάτρας, τὴν Τρίπολιν, τὸ Ναύπλιον, παντοῦ οἱ Τούρκοι ἔντροιοι ἐζήτουν νὰ ἐξασφαλισθοῦν.

III ἐξέγερσις εἰς τὴν Σπερεὰν Ἑλλάδα. — Ἡ Αιτωλία, ἡ Ἀκαρνανία καὶ ἡ Ἡπειρος, ἐπειδὴ κατεπιέζοντο ἀπὸ τὸν Ἀλῆ-πασᾶν, εὑρίσκοντο πρὸ πολλοῦ εἰς τὰ ὅπλα διὰ νὰ ἀποκρούσουν τὰς λεγλασίας καὶ ἐπιδρομὰς τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Τούρκων.

Ἡ δὲ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἐξηγέρθη σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὴν Πελοπόνησον. Οἱ ὅπλαρχηγὸς Πανουργιὰς συνέλεξεν ἀρμάτωλοὺς καὶ ἐποιιόρκησε τὴν Ἀμφισσαν (τὰ Σάλωγα, ὅπως ἐλέγοντο τότε). Οἱ δὲ ὅπλαρχηγὸς Ἀθανάσιος Διάκος ἐποιιόρκησε τὴν Λιθαδίαν. Οἱ Τούρκοι τῶν Σαλώγων καὶ τῆς Λιθαδίας

ηναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν εἰς τοὺς Ἐλληνας μὲ τὰ ὅπλα των.

Ολίγον ἀργότερα ἦρχισεν ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὸ Πήλιον, ὅπου ἐκήρυξεν αὐτὴν ὁ διδάσκαλος Ἀνθιμος Γαζῆς, συγχρόνως δὲ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὸ Ἀγιον Ὅρος.

III ἐξέγερσις τῶν νήσων. — Εἰς δὲ τὰς νήσους τοῦ Αιγαίου πελάγους εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἐπανάστασις ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον. Πρώται ήσαν αἱ τρεῖς μικραί, ἀλλ' ἥρωικαι νήσοι, "Υδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά. Ἡ μία πρώτην ἀπὸ τὴν ἄλλην ἐσήκωσαν εἰς τὰ πλοῖα των τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως. Οἱ Ὑδραῖοι ἐξέδωκαν ώραίαν προκήρυξιν εἰς τὴν Εύρωπην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγον :

« Ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τοῦ Παντοκράτορος !

» Τὸ Ἐλληνικὸν Ἐθνος, βεβαρυμένον πλέον νὰ στενάζῃ
 » ὑπὸ τὸν σκληρὸν ζυγὸν τεσσάρων περίπου αἰώνων, τρέχει μὲ
 » γενικὴν καὶ ὅμοφωνον δρμὴν εἰς τὰ ὅπλα διὰ νὰ κατασυντρίψῃ
 » τὰς βαρείας ἀλύσους τῶν βαρβάρων Μωαμεθανῶν. Τὸ ίερὸν
 » δόνομα τῆς ἐλευθερίας ἀντηχεῖ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἐλλάδος καὶ
 » πᾶσα Ἐλληνικὴ καρδία ἀναφλέγεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ
 » ἐπαναλάβῃ τὸ πολύτιμον τοῦτο δῶρον τοῦ Θεοῦ ἢ ν' ἀπολεσθῇ
 » εἰς τὸν ὑπὲρ τούτου ἀγῶνα...

» Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐτίμησαν τὸ
 » ἀνθρώπινον γένος μὲ τὰς ὑψηλὰς ἀρετάς των καὶ ἐφώτισαν τὸν
 » κόσμον, μάχονται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των ἐναντίον εἰς τοὺς
 » τυράννους τῶν βαρβάρους, τοὺς ἐξολοθρευτὰς τῶν ἐπιστημῶν
 » καὶ τῶν τεχνῶν καὶ ἔχθροὺς τῆς Ιερᾶς θρησκείας τοῦ Ἰησοῦ
 » Χριστοῦ.

Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Υδρας

γ'. — *Αἱ φοβεραὶ ἀντεκδικήσεις καὶ σφαγαὶ τῶν Τούρκων.*

Ἡ ἐξέγερσις τῶν δούλων εἶχε φοβερὰς συνεπείας δι' αὐτούς. Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐπὶ αἰῶνας κύριοι καὶ τύραννοι, ἔξεμάνησαν, ὅταν εἶδον μὲν πόσον ἐνθουσιασμὸν ἔσηκώθησαν οἱ δούλοι αὐτῶν διὰ νὰ ζητήσουν τὴν ἐλευθερίαν των. — Φοβεραὶ σφαγαὶ ἔγιναν τότε εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἀπὸ μίσος καὶ πρὸς ἐκφοβισμόν.

Αἱ σφαγαὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. — Οἱ πολυάριθμοι "Ἐλληνες, οἱ ὅποιοι ἔζων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἦσαν εἰς τὸ ἔλεος τῶν Τούρκων. Οἱ Ὀθωμανοὶ διετάχθησαν γὰρ ὅπλισθοιν καὶ νὰ εἶγαι ἄγρυπνοι φύλακες. Στρατεύματα ἐκλήθησαν ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἔξαπελύθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς νὰ σφάζουν ἀδιακρίτως τοὺς "Ἐλληνας, οἱ ὅποιοι ὅλοι χωρὶς ἔξαιρεσιν ἔθεωροῦντο ὡς ἀντάρται καὶ ως ἀπιστοί".

Αἱ ἐπέσημοι σφαγαί. — Ἐκτὸς τῆς λεγλασίας καὶ τῆς σφαγῆς ἐκ μέρους τοῦ Τουρκικοῦ ὄχλου καὶ τῶν στρατιωτῶν, ἥρχισαν καὶ αἱ σφαγαὶ κατὰ διαταγὴν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνας ὑπαλλήλους ἐσφάγησαν, διότι ἦσαν ὑποπτοὶ ὅτι ἥρχοντο εἰς συνεγνοήσεις μὲ τοὺς ἐπαναστάτας. Συγχρόνως αἱ σφαγαὶ ἐπεξετάθησαν εἰς ὅλας τὰς μεγάλας πόλεις, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Σμύρνην καὶ ἄλλαχοῦ. Παντοῦ οἱ "Ἐλληνες κατεδιώκοντο καὶ ἐσφάζοντο.

* «Οἱ αἰμοθόροι» Ασιανοὶ στρατιώται διέτρεχον τὰς ὁδούς κραδαίνοντες τὴν σπάθην, ἔσφαζον χωρὶς διάκρισιν ἡ ἐλήστευον ὅσους εὗρισκον. Ἐπειτα ἥρχισαν αἱ σφαγαὶ. Χωρὶς ἀποδεῖξεις οἱ Χριστιανοὶ παρεδίδοντο εἰς τὸ ξίφος καὶ τὴν ἀγγόνην. Ἀλλοι ἐστραγγαλίζοντο εἰς τὰς ὁδούς, ἄλλοι ἀπηγγονίζοντο εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν των ἐμπρός εἰς τοὺς συγγενεῖς των, καὶ ἄλλοι ἐρπίτοντο εἰς τὰς φυλακάς, διὰ νὰ βασανισθοῦν μὲ φοβερὰ μαρτύρια. Ἐβεβήλωναν καὶ ἐλήστευον τὰς ἐκκλησίας, ἐκρήμνιζον τὰς οἰκιας, ἥρπαζον τὰς γυναικας καὶ τὰ κορόσια, μὲ μίαν λέξιν ὁ Σουλτάνος ἐνόμιζεν, ὅτι καθε «Ἐλλην είναι ζειος θανάτου» (κατὰ τὸν Σπυρίδωνα Τρικούσην).

Αἱ πλέον συγκινητικαὶ σφαγαὶ ἡσαν οἱ ἀπαγχονισμοὶ σεβασμίων ἀρχιερέων καὶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ εἰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις. Ἀλλ' ἡ σφαγή, ἡ ὅποια ὑπῆρξεν ἡ πλέον ἀποτρόπαιος, ἦτο ἡ σφαγὴ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν μεγάλων κληρικῶν. Αὕτη ἔφερε κατάπληξιν καὶ πένθος εἰς ὅλον τὸν Χριστιανικὸν κόσμον.

‘Ο ἀπαγχονισμὸς τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε’. — ‘Ο Γρηγόριος ἐγεννήθη εἰς τὴν Δημιτσάναν, καὶ ἐπειδὴ ἦτο πολὺ πεπαιδευμένος ἔγινε μητροπολίτης τῆς Σμύρνης. Κατόπιν ἐκλήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Τὴν νύκτα τοῦ Πάσχα τοῦ 1821 οἱ ἄγριοι στρατιῶται τοῦ Σουλτάνου περιεφέροντο τριγύρω εἰς τὰ Πατριαρχεῖα. Ἐλεύτοργει ὁ Πατριάρχης μὲ 12 ἀρχιερεῖς, καθ' ὃν χρόνον οἱ Τούρκοι ἡσαν συνηθροισμένοι ἔξω τῆς ἐκκλησίας. Οἱ Πατριάρχης ηὐλόγησε τὸ λαόν, ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ μὲ φωνὴν συγκεκιγημένην εἶπε τὸ Χριστὸς Ἄνεστη. Τὴν ἴερὰν ἐκείνην στιγμὴν οἱ παρευρισκόμενοι ἐνόμισαν, ὅτι ἥκουσαν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἀρχηγοῦ των τὴν ὑπόσχεσιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἔθνους.

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας ὁ Πατριάρχης ἀνέδη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα. Ἐνῷ προσηγύχετο, συνελήφθη καὶ ἐσύρθη εἰς τὴν φυλακήν, ἔπειτα εἰς τὴν πύλην τῶν Πατριαρχείων, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἐκρεμάσθη. Τρεῖς ημέρας ἔμεινε τὸ λειψανόν ἐπὶ τῆς ἀγχόνης. Τὴν δὲ τετάρτην ημέραν οἱ Ἐδραῖοι τὸ ἐπῆραν καὶ τὸ ἔσυραν εἰς τὰς ὁδοὺς χλευάζοντες καὶ βλασφημοῦντες. Τέλος τὸ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν. Εἰς Ἐλλην πλοιαρχος εὗρε τὸ λειψανόν εἰς τὰ κύματα καὶ τὸ μετεκόμισεν εἰς τὴν Ὁδησσόν, ὅπου κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας ἐκηδεύθη μὲ βασιλικὰς τιμάς. Μὲ ὁμοίας δὲ τιμᾶς ἔγινε μετὰ καιρὸν ἡ ἀγακομιδὴ τοῦ λειψάνου εἰς τὴν ἐλευθέραν πατρίδα. Ἀπετέθη δὲ τούτο εἰς ὄρατον ἐπιτύμβιον μνημεῖον εἰς τὴν Μητρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν.

BYZANTINON KOSMIMA

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ

- α. — 'Ο χαρακτήρ τῆς Ἐπαναστάσεως.— Αἱ σφαγαὶ τῶν Τούρκων καὶ ἡ καρτερία τῶν Ἑλλήνων.
- β. — Σύγκριδις τῶν δυνάμεων τῆς Ἐλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας.
Οἱ μεγάλοι στρατοὶ καὶ στόλοι τῶν Τούρκων. Αἱ μικραὶ Ἑλληνικαὶ δυνάμεις.
- γ. — Οἱ ἄνδρες τῆς Ἐπαναστάσεως.— Οἱ κυριώτεροι ἀρχηγοί. Οἱ ἥρωες τῆς Ἐπαναστάσεως.

α. — 'Ο χαρακτήρ τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ Ἐπανάστασις ἥρχισε μὲν ἐνθουσιασμόν, ὡς εἰδομεν, εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα, τραγικαὶ δυμαὶ θυσίας συνώδευσαν τὴν ἔναρξιν αὐτῆς. Πρὸν δὲ διηγηθῶμεν τὰ μεγάλα γεγονότα τοῦ Ἀγῶνος, διὰ νὰ τὰ ἐκτιμήσωμεν περισσότερον, πρέπει νὰ ἴδωμεν εἰς ποίαν κατάστασιν εὑρίσκετο τότε ἡ Ἑλλὰς ἐν συγκρίσει μὲ τὴν Τουρκίαν.

‘Ο μέγας καὶ ἱερὸς Ἄγων.— Οἱ λαβόντες τὰ δπλα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν Ἑλληνες ἐγνώριζον, ὅτι ἡ πατρίς των ὑπῆρξε μεγάλη καὶ ἐνδοξος. Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ὑπῆρξαν οἱ διδάσκαλοι τῆς ἀνθρωπότητος, οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἡμῶν Αὐτοκράτορες ἔσωσαν τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν Χριστιανισμόν. Η ἐνδοξος λοιπὸν αὐτὴ πατρίς ἔπρεπε νὰ ἐλευθερωθῇ. Ο Ἄγων μέγας καὶ συγχρόνως ἱερός. Διὰ τοῦτο ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπα-

νάστασις καθηγιάσθη ἀπὸ ὅλον τὸ ἔθνος ως μέγας καὶ ἵερὸς
·**Αγὼν** ὑπὲρ πέστεως καὶ ὑπὲρ πατρίδος.

Τοιαῦτα ἔλεγον εἰς τὰς προκηρύξεις τῶν ὁ Ρήγας Φεραίος
ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. Ἄλλα
καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ Ἀγῶνος, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀπλοϊκώτεροι ἀνθρω-
ποι, καὶ αὐτοὶ τὴν ἴδιαν ἀντίληψιν εἶχον, ὅπως δεικνύουν αἱ
γνωσταὶ μας προκηρύξεις τῶν Πελοποννησίων καὶ τῶν Ὑδραίων.

Αέ σφαγαὶ τῶν Τούρκων. — Οἱ πόλεμοι τοῦ 1821
ἡτο ἀκληρός, ἡτο ἄγριος πόλεμος. Ηἱ ἀπανθρωπία καὶ αἱ κατα-
στροφαὶ τῶν Τούρκων ἔμειναν ως στίγμα τῆς ἀνθρωπότητος.

Μόλις ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις, οἱ Τούρκοι ἥρχισαν τὰς
ἀγρίας καὶ συστηματικὰς σφαγὰς, τὰς ὅποιας γνωρίζομεν. Κα-
τόπιν, ὅσον ἐπροχώρει ἡ Ἐπανάστασις, τόσον μεγαλυτέρα ἐγί-
νετο ἡ μανία καὶ πλέον θηριώδεις αἱ σφαγαὶ καὶ καταστροφαὶ.
Εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐξηφάνισαν 120 πόλεις καὶ χωρία, εἰς τὴν
μεγάλην καὶ πλουσίαν πόλιν Κυδωνίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ
εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, ὅπως θάϊδωμεν, δὲν ἀφῆκαν λίθον ἐπὶ λίθου.
Οἱ κάτοικοι ἐσφάζοντο ἀνηλικῶς, τὰ γυναικόπαιδα ἐπωλοῦντο
κατὰ χιλιάδας ως δοῦλοι εἰς τὰς Μωαμεθανικὰς ἀγορὰς τῆς
Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Τὸ σχέδιον τῆς ἐξολοθρεύσεως τῶν Ἑλλήνων. —
Αἱ φρικαλεότητες αὗται δὲν προήρχοντο μόνον ἀπὸ τὸν ἄγριον
φανατισμόν. Ἡσαν μελετημένον σχέδιον. Ἰδού ποταὶ διαταγαῖς
ἔδιεν ἡ Πύλη εἰς τοὺς πασάδες, τοὺς ὅποιους ἔστελλε διὰ νὰ
καταπνίξουν μὲ τοὺς στρατούς των τὴν Ἐπανάστασιν:

«Τὰ ἀκάθαρτα αὗτα ἔρπετά, τὰ δρόπια ὄνομάζονται "Ἐλληνες, πρέπει νὰ
θανατωθοῦν διὰ τῆς ῥομφαίχες, αἱ γυναικεῖς καὶ τὰ παιδία των νὰ γίνουν δοῦλοι
τῶν πιστῶν Μουσουλμάνων, τὰ ἀγαθά των νὰ μαριασθοῦν μεταξὺ τῶν νικητῶν,
αἱ οικίαι των νὰ γίνουν στάκτη, ὡςτε οὕτε φωνὴ ἀνθρώπου, οὕτε φωνὴ ἀλέ-
κτορος νὰ μῇ ἀκούεται πλέον εἰς αὐτάς. Διὰ τοῦτο σᾶς διατάσσομεν νὰ κυ-
ρύζετε εἰς τὸν στρατὸν τὸν ἐξολοθρευμὸν καὶ τὴν ἐξαφάνισίν των ἀπὸ τὸ πρό-
σωπον τῆς γῆς. Ο Θεός νὰ μᾶς είναι βοηθός!»

Ἡ καρτερέα τῶν Ἑλλήνων. — Τόσον ἄγριον πόλεμον
εἶχον νὰ υποστοῦν οἱ "Ἐλληνες. Ἄλλ' ἦσαν γεμάτοι απὸ ἱερὸν

ἐνθουσιασμόν, ὁ ὅποιος τοὺς ἔχαμνε νὰ γίνωνται μάρτυρες. Οὔτε αἱ σφαγαὶ, οὔτε τὰ βασανιστήρια τοὺς ἐτρόμαζον, τὰ γυναικόπαιδα ἔτρεχον εἰς τὰς ἑρημίας καὶ τὰ βουνά, ὑπέφερον τὴν κούρασιν, τὸ ψῦχος, τὴν πεῖναν, οἱ πολεμισταὶ ἐβασανίζοντο, ἐφονεύοντο, ἀλλὰ δὲν παρέδιδον τὰ ὅπλα.

Ο Ἄγων ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας, εἶναι ἀγῶν ἡρώων, ὁ ὅποιος διηρκεσεν ἐννέα ἔτη. Ἡ ἱστορία του εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἡρωϊσμοὺς καὶ θυσίας, αἱ ὅποιαι ἐπροκάλεσαν τὸν σεβασμὸν καὶ τὸν θαυμασμὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἀκόμη δὲ περισσότερον θὰ θαυμάσωμεν αὐτόν, ὅταν γγωρίσωμεν πόσον μικρὰ μέσα καὶ μικρὰς δυνάμεις εἶχον οἱ γονεῖς μας διὰ τοιούτον μέγαν ἀγῶνα.

β. — Σύγκρισις τῶν δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας.

Εἶναι ἀξιον θαυμασμοῦ πῶς ἡδυνήθη τὸ ἔθνος ν ἀνθέξῃ εἰς ἔνα τόσον μέγαν ἀγῶνα. Ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἦτο

Η ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Ἡ ἐπαναστατήσασα Ἑλλάς περικλείεται εἰς στιγμάς.

πολὺ μεγάλη καὶ εἶχεν ἀφθονα χρηματικὰ μέσα. Ἡ χώρα, ἡ ὥποια ἐπανεστάησεν, ἦτο μία μικρὰ γωνία, χωρὶς κυβέρνησιν, χωρὶς χρήματα, χωρὶς τακτικὸν στρατόν.

Αἱ στρατιώτεκαι δυνάμεις τῆς Τουρκίας. — Οἱ Τουρκικοὶ στρατοὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως δὲν εἶχον τὴν παλαιὰν δύναμιν τῶν. Ἀλλ' ἦσαν πάντοτε ἀσυγκρίτως

ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ ΠΟΛΕΜΙΣΤΑΙ ΣΥΜΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ

Ο Τούρκος ἀνήκει εἰς τὸν ταχτικὸν Τουρκικὸν στρατόν, ὁ δὲ Ἔλλην εἰναι, ὅπως ὅλοι, ἀτακτος πολεμιστής, ἀπὸ τούς κλέφτας ἢ ἀμαρτωλούς, πολυαριθμότεροι ἀπὸ τὸν Ἔλληνικόν. Ἐπειτα ἦσαν τελείως ώπλισμένοι, εἶχον ὅλα τὰ χρειώδη εἰς ἔνα στρατόν, πολεμοφόδια,

τροφάς, τὰ δόποια ἔσυρον μαζὶ των ἐπάνω εἰς μεγάλας ὁμάδας. Τὸ σπουδαιότερον ἦτο τὸ καλὸν πυροβολικὸν καὶ ἀκόμη καλύτερον ἵππικόν. Μεγάλην δὲ βοήθειαν είχον οἱ Τοῦρκοι τὰ φρούρια, τὰ δόποια κατεῖχον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, τῆς Χαλκίδος, τοῦ Ναυπλίου, τῆς Μονεμβασίας καὶ πολλὰ ἄλλα.

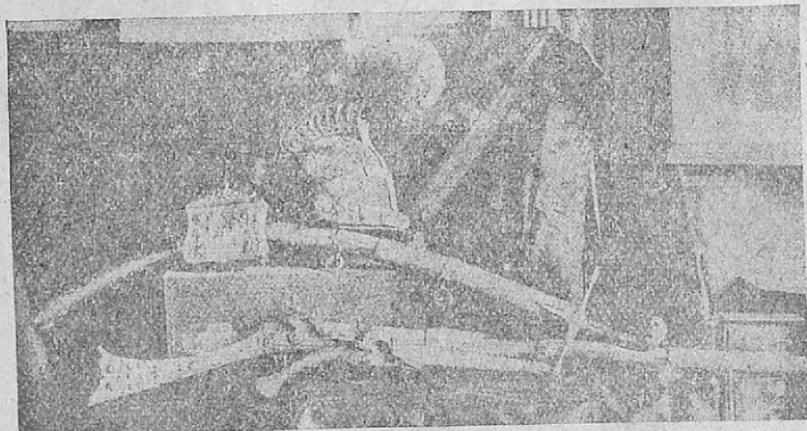
ΕΛΛΗΝ ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ ΤΟΥ 1821

Φορει τὴν συνήθη ἑνδυμασίαν καὶ ἔχει πλήρη τὸν ὄπλισμόν του.

Ο Ελληνικὸς στρατὸς τῆς Επαναστάσεως. — Η Επανάστασις δμως δὲν είχεν ἀληθινὸν στρατόν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀτακτα σώματα πολεμιστῶν. Κάθε δὲ σώμα ἦτο ὑπὸ τὰς διατάγας τοῦ ὄπλαρχηγοῦ του.

Οι πολεμισταί μας ήσαν οι παλαιοί ἀρματωλοί ή καὶ ἐπαναστατημένοι χωρικοί, οἱ ὅποιοι ἔγινοντο ὄμοιοι μὲ αὐτούς. Ἐλέγοντο καὶ οὗτοι παλληκάρια, καὶ εἶχον τὴν ἴδιαν ἐνδυμασίαν.

Ο δὲ ὄπλισμός των συνίστατο ἀπὸ ἐν μακρὸν τουφέκι, τὸ ὅποιον ἐλέγετο καριοφύλι, καὶ ἀπὸ μίαν σπάθην καμπύλην, τὸ γιαταγάνι. Εἰς τὸ σελάχι των εἶχον τὴν πιστόλαν καὶ εἰς τὸν ὄψιν των ἐκρέιων τὰς παλάσκας. Διὸ γὰρ ἀμύνωνται ἔκαμπνον

ΤΑ ΟΠΛΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Τὰ ὄπλα αὐτὰ φυλάσσονται εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Μουσεῖον.

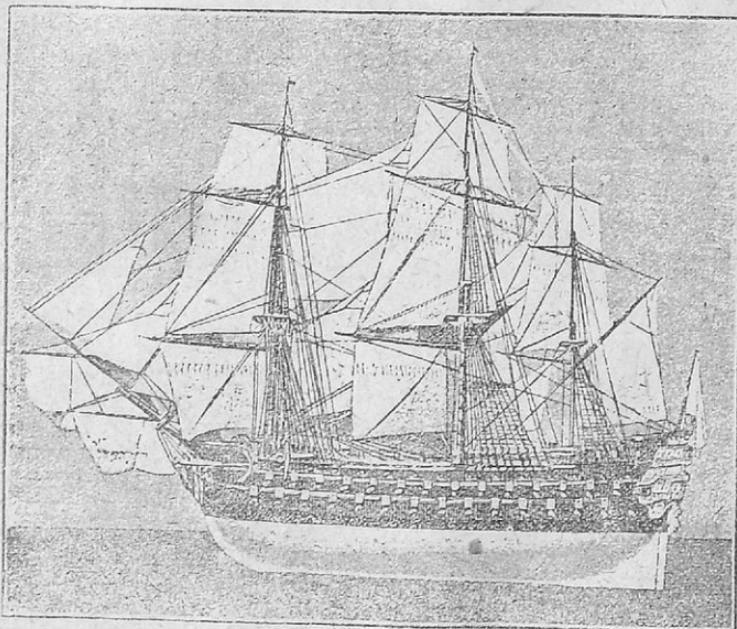
τῆς Ἰστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας.

πρόχειρα δχυρώματα, τὰ ὅποια ἐλέγοντο ταμπούρια, καὶ ἐπυροβόλουν γονατιστοί. Ὁλίγον κατ' δλίγον ἐπροχώρουν, ὅταν δὲ ἐπληγσίαζον τὸν ἔχθρον, ἐφώρμων μὲ τὸ γιαταγάνι καὶ συνεπλέκοντο σῶμα μὲ σῶμα.

Ἡ μεγάλη ἀδυναμία τοῦ Ἑλλήνικοῦ στρατοῦ δὲν ἦτο μόνον ὁ μικρὸς ἀριθμὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἔλλειψις πειθαρχίας. Τὰ διάφορα σώματα αὐτὰ τῶν πολεμιστῶν δὲν ἐδάδιζον κατὰ τοῦ ἔχθρου ἡγωμένα ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἐνὸς ἀρχηγοῦ. Κάθε σῶμα εἶχε τὸν ἴδιον του καπετάνιον, ἐπολέμει μόνον του, ὅπως ἐνόμιζεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ πολεμήσῃ.

Τὸ ναυτικὸν τῶν Τούρκων.— Ἰσχυρότατον ἦτο καὶ τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν τῆς Τουρκίας. Εἰς πολεμικὸς στόλος τὴν

ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ώμοιαζε βεβαίως μὲ ἔνα σημερινόν. "Όλα τὰ πλοῖα ἡσαν ἴστιοφόρα, διέφερον μόνον κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἴστιών. Εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐστάθμευε μέγας πολεμικὸς στόλος: πολυάριθμα μικρὰ πλοῖα, πολλὰ φρεγάται καὶ εἶκος περίπου τρίκροτα καὶ δίκροτα. Αἱ φρεγάται ἡσαν πλοῖα ἐλαφρά καὶ ταχύπλοα μὲ μίαν σειρὰν κανονιών, ώμοιαζον μὲ τὰ σημερινὰ καταδρομικά. Τὰ δὲ δίκροτα καὶ τρίκροτα ἡσαν πελώρια πλοῖα μὲ δύο ἢ τρία καταστρώματα

ΕΝ ΠΛΟΙΟΝ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1800.

Είναι τρίκροτον, ἔχει μῆκος 50 μέτρων καὶ 108 τηλεσβόλα.

καὶ δύο ἢ τρεῖς σειρὰς κανονιών. "Ἐφερον δὲ 100 περίπου κανόνια καὶ 800 ναύτας, ἡσαν ἀληθιγοὶ κολοσσοί.

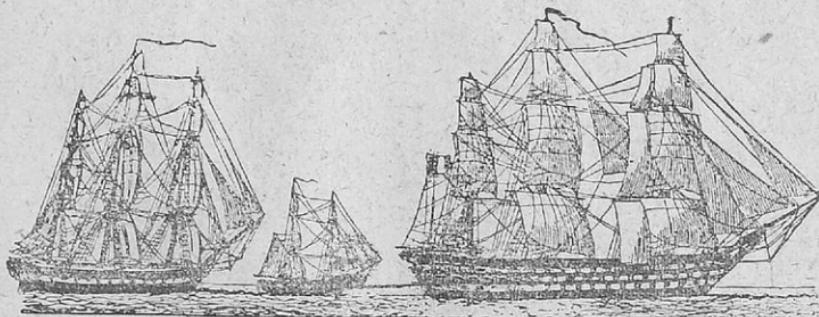
Τὸ ναυτεκὸν τῆς Ἐπαναστάσεως.— Μὲ τὰ μικρὰ πλοῖα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ὁμόνοιάν των, οἱ ναυτικοὶ μας πολλάκις κατετρόπωσαν τοὺς Τουρκικοὺς κολοσσούς. Διὰ τοῦτο τὰ κατορθώματά μας εἰς τὴν θάλασσαν ἐπροκάλεσαν τὸν θαυμασμὸν τῶν

μεγάλων ναυτικῶν τοῦ κόσμου, καὶ ἐφημίσθησαν περισσότερον ἀπὸ τὰ κατὰ ξηράν.

Τὰ πλοῖα τῶν τριῶν νήσων κατὰ τὸ 1821 ἦσαν περίπου 150, ἀλλὰ μικρά. Τὰ μεγάλύτερα ἦσαν τὰ βρίκια καὶ αἱ γολέτες Ἐλέγοντο δὲ οὕτω τὰ πλοῖα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια εἶχον δύο ίστοὺς μὲ πολλὰ ίστιά. Τὰ πλοῖα αὐτὰ ἦσαν εὐκίνητα, τὸ κάθε ἐν εἰχε 10 περίπου πυροβόλα καὶ 100 ναύτας.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν φορερὰν δυσαναλογίαν μὲ τὸν Τουρκικὸν στόλον, πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι τὰ Ἐλληνικὰ πλοῖα ἦσαν ἐμπορικά, τὰ ὅποια εἶχον μετατραπῆ εἰς πολεμικά. Τὰ Τουρκικὰ δίκροτα καὶ τρίκροτα ἦσαν ώς «κινητὰ βουνά», τὰ μικρὰ κανόνια τῶν Ἐλληνικῶν ἦτο ἀδύνατον νὰ τρυπήσουν τὰ παχέα τοιχώματα τῶν κολοσσῶν ἐκείνων.

Η ΔΕΞΙΩΤΗΣ τῶν ναυτικῶν μας.—Καὶ ὅμως τὰ μικρὰ Ἐλληνικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια ἦσαν ώς λέμβοι ἀπέναντι τῶν ἔχ-

Η ΦΡΕΓΑΔΑ — ΒΡΙΚΙΟΝ — ΤΡΙΚΡΥΤΟΝ

Εἰς τὴν εἰκόνα αὐτὴν ἔχομεν τὸ σχετικὸν μέγεθος τῶν ἀντιπάλων πλοιῶν.

Θρικῶν, ἔκαμψαν νικηφόρους ναυμαχίας ἐναντίον στόλων μάλιστα. Τὸ μέγα κατόρθωμα ἔγινε δυνατὸν μὲ τὴν καταπληκτικὴν δεξιότητα καὶ πεῖραν τῶν ναυτικῶν μας. Μὲ τόσην ταχύτητα ἔκαμψαν τοὺς χειρισμοὺς τῶν ἴστιων, τοὺς ἑλιγμούς εἰς τὴν θάλασσαν, τοὺς ἐφόδους των, ὥστε ὁ Τουρκικὸς στόλος παρέλυεν. Ἀτρόμητοι οἱ ναυτικοὶ μας ἐπέτωγ ώς ἀληθινὰ θαλασσοπούλια ἐπάνω εἰς τοὺς ἀφρούς τῶν κυμάτων καὶ ἐτριγύριζαν τοὺς Τουρκικούς,

κολοσσούς, ἡμέραν καὶ νύκτα διαρκῶς ἐνοχλοῦντες καὶ φοβίζοντες τοὺς ἔχθρούς.

Εἰς Γάλλος πλοιαρχος, ὁ ὅποῖος εἶδεν ἀπὸ τὸ πλοῖον του ναυμαχίας τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ, λέγει:

«Ἀληθῶς οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἦσαν θαυμαστοί, διότι διήρχοντο καὶ ἐπανήρχοντο πλησίον τῶν Τούρκων, ύφεσταντο ἀπτόητοι τὸ φοβερὸν πῦρ, τὸ ὅποῖον ἐπρεπε νὰ τοὺς ἔξοντασῃ, οὐδὲν δὲ ἄλλο κατώρθωνε παρὰ νὰ ἐξακοντίζῃ ἐπάνω εἰς αὐτοὺς τὸ σύδωρ τῆς θαλάσσης».

Τὰ πυρπολικά.—Οἱ ναυτικοὶ μας εἶχον καὶ ἐν ἄλλῳ φοβερὸν δπλον, τὸ ὅποῖον μόνοι αὐτοὶ ἤξευραν νὰ μεταχειρίζωνται. Τὸ δπλον αὐτὸν ἦσαν τὰ πυρπολικά. Ἐλέγοντο δὲ οὕτω μικρὰ πλοῖα, τὰ ὅποια ἐγέμιζον μὲ εὐφλέκτους βλασ. Ἀπ' ἔξω ἐκάρφωναν σκεπάσματα βουτηγμένα εἰς τὸ θειάφι, ἐπεριτύλισσαν τὰ σχοινία μὲ κατράμι καὶ ἐγέμιζαν τὸ ἐσωτερικὸν μὲ θειάφι καὶ πυρίτιδα. Ὁ πυρπολητής ίσταται ὅρθιος εἰς τὰ ὅπιστα, διευθύνει τὸ πυρπολικόν του πρός τὸ ἔχθρικὸν καὶ τὸ προσκολλᾶ ἐπ' αὐτοῦ. Ἐπειτα δίδει φωτιὰν καὶ πηδᾷ εἰς τὴν ὅπισθεν συρόμενην λέμβον, ὅπου τὸν περιμένει τὸ πλήρωμα. Ἐννοεῖται, διὰ νὰ κατορθωθοῦν ταῦτα, πρέπει νὰ είναι ἀτρόμητος ὁ ἀνθρωπος, ὁ ὅποῖος διευθύνει τὸ πυρπολικόν. Ἄλλὰ τοιούτους ἀτρομήτους είχε πολλοὺς τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικόν.

γ' — Οἱ ἄνδρες τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ Ἐπανάστασις δὲν ηὗτύχησε ποτὲ νὰ ἔχῃ μίαν ἰσχυρὰν κυδέρηνησιν. Μόνον μερικοὶ ἵκανοι ἄνδρες κατώρθωσαν νὰ ἐπιβληθοῦν καὶ νὰ γίνονται ἡρωῖκοι ἀρχηγοὶ τοῦ Ἀγῶνος.

Ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις. — Μία γενικὴ διοικησις καὶ ἰσχυρὰ κυδέρηνησις ὅλης τῆς Ἑλλάδος θὰ εὑρισκει χρήματα, θὰ διωργάνωνται τὰς πολεμικὰς δυνάμεις καὶ ἐν γένει: θὰ ὠδήγηει καλῶς τὰ κοινὰ συμφέροντα τοῦ Ἐθνους.

‘Η πρώτη προσπάθεια διὰ νὰ κυβερνήθῃ ὁ τόπος ἔγινε μέτην Μεσσηνιακὴν Γερουσίαν, δτε οἱ “Ἐλληνες ἐκυρίευσαν τὴν Καλαμάταν.” Αλλ’ ἡ ἀληθινὴ Κυδέρηνης θὰ ἦτο ἐκείνη, ἡ ὅποια θὰ εἰχεν ἔξουσίαν εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἐλλάδα Διὰ νὰ γίνῃ δὲ τοῦτο ἐπρεπεν ὅλαι αἱ Ἐλληνικαὶ χῶραι νὰ στείλουν ἀντιπροσώπους, ἀπὸ τοὺς ὄποιους νὰ ἀποτελεσθῇ ἡ Κυδέρηνης.

Μετὰ πολλὰς ἐνεργείας συνῆλθον ἐπὶ τέλους πλησίον τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαύρου ἀντιπρόσωποι ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, τὰς νήσους καὶ τὴν Στερεάν Ἐλλάδα (τὴν 1ην Ιανουαρίου 1822).

‘Η Συνέλευσις τὴν Ἐπιδαύρου συνέταξε τὸ πρῶτον προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἐλλάδος, δηλαδὴ τὸ πρῶτον Σύνταγμα, τοὺς θεμελιώδεις νόμους, κατὰ τοὺς ὄποιους ἐπρεπε νὰ κυβερνᾶται ἡ χώρα. “Ωρισε δὲ ὡς ἔθνικὴν σημαίαν τὴν κυανόλευκον.

‘Η προσπάθεια ὅμως αὕτη τῶν Ἐλλήνων νὰ κάμουν λιχυρὰν Κυδέρηνησιν δὲν ἐπέτυχε, διότι πολλοὶ ἥθελον νὰ ἀρχουν καὶ κανεὶς δὲν ὑπετάσσετο μὲ εὐχαρίστησιν εἰς τὸν ἄλλον. Οἱ πρόκριτοι ἐνόμιζον, ὅτι αὐτοὶ ἦσαν κατάλληλοι, ἀλλ’ οἱ ὄπλαρχηγοι ἥθελον νὰ ἀρχουν, ἀφοῦ αὐτοὶ ἐπολέμουν καὶ ἐκινδύνευον. ‘Η διχόνοια ἐκείνη πολὺν καιρὸν ἐτάραξε τὴν Ἐλλάδα καὶ τὴν ἔξησθένησεν ἐν μέσῳ τῶν φοβερῶν κινδύνων αὐτῆς.

Τὰ οἰκονομικά. — Τὸ μέγα ζήτημα διὰ τὰ ἔθνη, καὶ ἰδίως δταν διεξάγουν πόλεμον, εἶναι τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα, δηλαδὴ ἡ εὔρεσις καὶ ἡ καλὴ χρησιμοποίησις τῶν χρημάτων. Τὸ ἔθνος τότε εἰχεν ἐλαχίστους πόρους νὰ διαθέσῃ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου. ‘Η Κυδέρηνης κατώρθωνε νὰ συναθροίζῃ χρήματα ἀπὸ φόρους. “Ο καθεὶς ἐστερεῖτο τὰ ἀπολύτως χρήσιμα εἰς αὐτὸν διὰ νὰ πληρώνῃ τοὺς φόρους. ”Αλλὰ τὰ περισσότερα χρήματα συγθροίζοντο ἀπὸ τοὺς εὐπόρους Ἐλληνας, οἱ ὅποιοι ἐκαμψὸν μεγάλας θυσίας καὶ πρὸς τοὺς ὄποιους τὸ ἔθνος ὀφείλει εὐγνωμοσύνην δχι μικροτέραν ἀπὸ τοὺς πολεμιστάς.

Αὲ τρεῖς νῆσοι. — Τὰς μεγαλυτέρας χρηματικὰς θυσίας ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος ἐκαμπαν αἱ τρεῖς νῆσοι “Υδρα, Σπέτσαι καὶ

Ψαρά. Οι προσύχοντες τῶν τριῶν νήσων ἔδωκαν ἑκουσίως εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τόσα χρήματα, σօσα ὅλη σχεδὸν ἡ ἄλλη Ἑλλάς. Κάθε μία ἀπὸ τὰς τρεῖς νήσους εἶχε τοὺς ἰδικούς τῆς δημογέροντας, ἀλλ' αἱ ναυτικαὶ ἐπιχειρήσεις ἐγίνοντο μὲ κοινὴν ἀπόφασιν. "Οὐαὶ νήσαις κοινά, οἱ ἀγῶνες, αἱ θυσίαι, η δόξα. Ἀλλ' η Ὅδρα ὑπερτέρει ὡς πρὸς τὰ πλοῖα καὶ τὸν πλοῦτον, διὰ τοῦτο εἶχε τὰ πρωτεῖα. Πρῶτος δὲ εἰς τὴν Ὅδραν ἦτο ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, γεμάτος ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πατρίδα.

Οἱ σπουδαιότεροι ἀρχηγοί.—Μολονότι μὲ τόσον μικρὰς δυνάμεις ἥρχισεν ὁ Ἀγών, ὅμως ἐθριάμβευσεν. Δὲν εὑρέθη μία λισχυρὰ Κυδέρνησις, η ὅποια νὰ ἐνώσῃ ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ Ἐπινοιος. Εὑρέθησαν ὅμως μερικοὶ ἀνδρεῖς, οἱ ὅποιοι ἀφιέρωσαν τὸν βίον των εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος.

Ως πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ διεκρίθησαν κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν δύο εὐγενεῖς Φαναριώται, ὁ Δημήτριος Ὅψηλάντης καὶ ὁ Ἀλεξανδρος Μαυροκορδάτος. Ο πρῶτος ἦτο γεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὅψηλάντου καὶ ἤλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ. Ἡτο μικρὸς τὸ σῶμα καὶ ἀσθενικός. Ἀλλ' εἶχε γενναίαν ψυχήν, καὶ, ὅσπεις ἔχρειάζετο, ἔκαμψε τὸ καθήκον του καὶ ὡς στρατιώτης. Ο δὲ Μαυροκορδάτος ἦτο πολὺ μορφωμένος καὶ εἰργάσθη μὲ μεγάλην ἀφοσίωσιν διὰ τὸ καλὸν τῆς πατρίδος.

Περισσότερον ὅμως ἐφημίσθησαν δύο γενναῖοι ἀρχηγοὶ τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης. Ο «γέρος τοῦ Μοριᾶ» ὅπως ἐλέγετο ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ σπουδαιότερος ὀπλαρχηγὸς εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἦτο μεγαλόσωμος, εἶχεν μακρὰν κόμην καὶ βροντώδη φωνὴν, ὅλα ἐν γένει τὰ χαρίσματα σαν ἔχρειάζετο διὰ νὰ ἐπιδύλλεται. Ο δὲ Ὅδραιος Μιαούλης ἔγινεν ὁ ἀρχιγαύαρχος τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου. Ἡτο δ πλέον ἀτρόμητος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, εἶχεν ἄκαμπτον χαρα-

χτηρα, μόλις συνελάμβανεν ἐν σχέδιον τὸ ἔξετέλει ἀμέσως μὲ
ἀξιοθαύμαστον ἐπιμονὴν καὶ τόλμην.

Οἱ ἥρωες τῆς Ἐπαναστάσεως.— Ἀκαταγώνιστον
δὲ δύναμιν ἔδωκεν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν ὁ ἀθάνατος ἥρως ὅμος
τῶν ἀτρομήτων πολεμιστῶν αὐτῆς. Πολυάριθμοι εἶναι οἱ ἥρωες
τῆς Ἐπαναστάσεως, μεταξὺ δ' αὐτῶν εὑρίσκομεν πολλοὺς κλη-
ρικούς. Ἔγενεν ὁ κλῆρος ἔλαθε πολὺ ἐνεργὸν μέρος καὶ ἔδω-
κεν εἰς τὸν Ἀγῶνα τὰς εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἥρωας τῆς Ἐπαναστάσεως ἔζησαν καὶ εί-
χον τὴν εὐτυχίαν νὰ ἴδουν ἐλευθέραν τὴν πατρίδα των. Ἄλλοι
ἔφανησαν ώς μία λάμψις καὶ ἔσδυσαν ἀμέσως. Εἰς δλους αὐτούς,
γνωστούς καὶ ἀγνώστους ἥρωας, ὀφείλομεν οἱ ἀπόγονοι ἀλη-
σμόνητον εὐγνωμοσύνην. Τὸ τίμιον αἷμα αὐτῶν ἐστερέωσε τὸν
Τερόν Ἀγῶνα τοῦ Ἐθνους, ὅπως καὶ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων
εἶχε στερεώσει τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ.

BYZANTINON ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΟΝ

Αριστερὰ παριστάνεται ἡ Παναγία, δεξιὰ μία Αὐτοκράτειρα.

Ειρήνη τῷ Δάβῳ
τον Την 13/6/24

BYZANTINON ΚΟΣΜΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1821—1825

Ο ΑΓΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΞΗΡΑΝ—ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΟΠΛΑΡΧΗΓΩΝ

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις διήρκεσεν ἐννέα ἔτη καὶ δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο περιόδους. Κατὰ τὴν πρώτην, ἡ ὁποίᾳ διήρκεσε τέσσαρα ἔτη (1821—1825), οἱ ἀντίπαλοι Ἑλληνες καὶ Τούρκοι πολεμοῦν ἐναντίον ἀλλήλων μόνοι μὲ τὰς ἰδιαῖς των δυνάμεις. Κατόπιν ἔρχεται μία ἄλλη περίοδος πέντε ἔτῶν (1825—1829), κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἀντίπαλοι πολεμοῦν μὲ βοηθείας, οἱ Τούρκοι μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Αλγυπτίων καὶ οἱ Ἑλληνες μὲ βοηθείας τῶν Εὐρωπαίων.

α.— Αἱ νῖκαι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Πελοπόννησον.— Τὸ Βζλτέσιο.— Ἡ ἀλωις τῆς Τριπόλεως.

β.— Κατορθώματα εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα.— Ἡ Ἀλαμάνα καὶ τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς.

γ.— Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαληο.— Ἡ καταστροφὴ του εἰς τὴν Πελοπόννησον.— Ο Ἀγῶν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα.

α.— Αἱ νῖκαι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Πελοπόννησον

Τὰ πρῶτα ἥρωϊκὰ κατορθώματα διεπράχθησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου ἀμέσως ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀγῶνος οἱ Ἑλληνες ἐπεκράτησαν. Ἡ Πελοπόνησος ἀνεδείχθη ἡ Ἀκρόπολις τῆς Ἐπαναστάσεως.

Αἱ πρῶται κενήσεις τῶν Ἑλλήνων. — Εύθυς ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐπαγαστάσεως ἐπεδλήθη ὡς ἀρχηγὸς εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ γενναῖος ὄπλαρχηγὸς Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Καλαμάτας ὁ Κολοκοτρώνης ἐσκέφθη νὰ κυριεύσῃ τὴν Καρύταιναν καὶ ἔπειτα νὰ διαδέσῃ κατὰ τῆς Τριπόλεως. Ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Πελοποννήσου συνηθροίσθησαν 6 χιλ. περίπου χωρικοὶ μὲ τοὺς ὄπλαρχηγούς των καὶ ἐτέθησαν ὅλοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἄλλ' οἱ συγκεντρωθέντες Ἑλληνες δὲν εἶχον πειθαρχίαν, δὲν εἶχον ὄπλα, ησαν ἀγύμναστοι. Μόλις ἐφάνησαν οἱ Τούρκοι στρατιώται, οἱ δόποι οἱ ἥρχοντο νὰ δοηθήσουν τοὺς ἐν Καρυταίνῃ πολιορκουμένους, ἀμέσως οἱ Ἑλληνες διεσκορπίσθησαν. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ ἦθε-

λον ν' ἀποσυρθοῦν εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐφοδήθη, διὰ τότε θὰ ἔμενεν ἀνυπεράσπιστος δλόκληρος ἡ Πελοπόννησος, καὶ ἐφώναξεν εἰς τοὺς ὄπλαρχηγούς: «Δέν πάγω πουθενά. Ἐγὼ θὰ μείνω ἔδω, δύου καὶ τὰ βουνὰ καὶ τὰ πουλιά μὲ γνωρίζουν. Ἄν χαθῶ, κάλλιο νὰ μὲ φᾶν σύτα».

“Ολοι οι ὄπλαρχηγοι ἔψυγαν καὶ ἐλυποῦντο τὸν Κολοκοτρώνην διὰ τὴν ἀνοησίαν του. Εἰς μάλιστα διέταξεν ἔνα στρατιώτην νὰ μείνῃ: «Βρέ μεῖν’ ἐσὺ μαζὶ του, νὰ μὴν τὸν φᾶν οἱ λύκοι». Ὁ Κολοκοτρώνης ἔμεινε μόνος του. Ἀμα ἐγύκτωσεν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου, ἐστάθη ἐμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καὶ ἔκαψε τὸν σταυρόν του. Αἴφνης τοῦ ἐφάνη ὡς νὰ ἥκουσεν αὐτὸν ἡ Παναγία καὶ νὰ τὸν διεδεῖσθαιώσεν διὰ τὴν θερία τῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἀποφασισθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν.

Ο ΚΟΛΟΚΩΤΡΩΝΗΣ

Τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη.— Ὁ κύριος σκοπὸς τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ Κολοκοτρώνη ἔπειτε νὰ εἶναι ἡ ἀλωσις τῆς Τριπόλεως. Διότι ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἡ πρωτεύουσα καὶ εἰς αὐτὴν εἶχον συρρεύσει οἱ περισσότεροι Τούρκοι τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπῆρε τὸν δρόμον μὲ ἔνα μόνον στρατιώτην. Χωρὶς ^ν ἀπελπισθῆ, χωρὶς νὰ κουρασθῇ, ἔγραψεν ἀδιακόπως, ἔστελλε παντοῦ ἀπεσταλμένους εἰς τοὺς ὄπλωρχηγοὺς. Ἐπὶ τέλους εἶδε μὲ χαρὰν νὰ σχηματίζεται μικρὸς στρατὸς τριγύρω του. Ἀμέσως κατέλαβε τὰ δουνά καὶ τὰ χωρία τριγύρω τῆς Τριπόλεως.

Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἡπείρου, τὰ Ἰωάννινα, ὑπῆρχεν ἐν μέγα Τουρκικὸν στρατόπεδον, διὰ νὰ πολεμῇ τὸν Ἄλη-Πασᾶν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐπαναστατήσει. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀπεσπάσθησαν στρατιώτικαὶ δυνάμεις, διὰ νὰ πνίξουν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἀλλος στρατὸς ἐστάλη εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, ἀλλος κατ’ εὐθεῖαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ τελευταῖος οὗτος στρατὸς εἶχε στρατηγὸν τὸν Μουσταφάμπεην, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τρίπολιν. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπρότεινε νὰ καταλάδουν οἱ Ἑλληνες τὸ χωρίον Βαλτέται. Ὁ Μουσταφάμπεης εἶχε σκοπὸν νὰ κυριεύσῃ τὸ Βαλτέται, νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Λακωνίαν, νὰ καθυποτάξῃ αὐτήν, καὶ τότε θὰ ἥτο εὔκολος ἡ ὑποδούλωσις ὅλοκλήρου τῆς Πελοποννήσου. Οἱ εἰς τὸ Βαλτέται Ἑλληνες ἦσαν περίπου 1000. Ὡχυρώθησαν προχείρως καὶ εἶχον ἐντὸς τοῦ γαοῦ τὰ πολεμοφόρδιά των.

Ο θρέξιμος τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Βαλτέται.— Ο Μουσταφάμπεης ὥρμησε τὴν αὐγὴν ἐναντίον τοῦ Βαλτεταίου. Οἱ πολιορκούμενοι ἀντεστάθησαν μὲ μεγάλην γενναιότητα. Εἰς τὸ μεταξὺ ἔτρεξε καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐπιλησίον, καὶ ἀλλοι ὄπλωρχηγοί. Τὰ μεσάνυκτα οἱ Ἑλληνες κατώρθωσαν δλοι γεμάτοι χαρὰν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ Βαλτέται.

Τὴν ἀλλην ἡμέραν ~~οἱ~~ πολιορκούμενοι Ἑλληνες ἐξώρμησαν ἐναντίον τῶν Τούρκων μὲ τόσην ὁρμήν, ὡστε τοὺς ἥγανκασαν νὰ

δηπισθοχωρήσουν. 'Απ' ἔξω ἄλλοι "Ελληνες ὅπλαρχηγοι ἐπετέ-
θησαν ἐναντίον των. Οἱ Τοῦρκοι, οἱ δόποιοι ὑπεχώρουν, συμπα-
ρέσυραν καὶ τοὺς ἄλλους. Μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῇ ὁ Μουστα-
φάμπεης. 'Εξακόσιοι Τοῦρκοι ἐφονεύθησαν καὶ μόνον τέσσαρες
"Ελληνες. Αἱ ἀποσκευαὶ τῶν Τούρκων, αἱ ζωστροφίαι, τὰ ὅπλα
των ἐπεσαν εἰς τὰς χειρας τῶν ἰδικῶν μας, καὶ οἱ "Ελληνες διὰ
πρώτην φορὰν ἐκυρίευσαν πολλὰ λάφυρα (13 Μαΐου 1821).

"Αλλας ἐπεινυχέας τῶν Ἐλλήνων.—Τὴν νίκην τοῦ
Βαλτετσίου ἐπηκολαύθησαν καὶ ἄλλαι ἐπιτυχίαι τῶν Ἐλλήνων.
Ο Μουσταφάμπεης ἥθελε νὰ λάδῃ ἐκδίκησιν. Ἐξεστράτευσε μὲ
6000 πεζοὺς καὶ ἵππεις ἐναντίον 200 "Ελλήνων, οἱ δόποιοι ἥταν
στρατοπεδευμένοι εἰς τὰ Δολιανά. Οἱ Τοῦρκοι κατετροπάθησαν,
ἀληθινὸς δὲ ἥρως ἀνεδείχθη ὁ ἀνεψιός του Κολοκοτρώνη Νική-
τας. Τόσην σφαγὴν ἔκαμεν εἰς τοὺς Τούρκους ὁ Νικήτας, ώστε
ἐπωνομάσθη Τουρκοφάγος.

Οἱ Τοῦρκοι, κατηγσχυμένοι ἀπὸ τὴν νέαν αὐτὴν ἥτταν, εἰσῆλ-
θον τὴν νύκτα εἰς τὴν Τρίπολιν. Οἱ "Ελληνες μετ' ὀλίγον ἐκυρί-
ευσαν τὴν Μονεμβασίαν καὶ τὸ Νασαρίνον, τὸ σπουδαιότερον
ὅμως διὰ τὸν ἀγῶνα ἡτο νὰ κυριευθῇ ἡ Τρίπολις.

"III πολιορκία τῆς Τριπόλεως.—Ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ
τὰς νίκας των οἱ "Ελληνες, ἔτρεξαν διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν πρω-
τεύουσαν τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ πολιορκία τῆς Τριπόλεως δὲν ὠμοίαζε καθόλου μὲ τὰς
πολιορκίας, τὰς ὁποίας γνωρίζομεν. Οἱ "Ελληνες δὲν εἶχον οὔτε
πυροβολικόν, οὔτε ἵπποι. Ἡσαν ωχυρωμένοι καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ
βουνὰ τριγύρω τῆς Τριπόλεως. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαμναν ἐξόδους, διὰ
νὰ εὕρουν τροφὰς εἰς τὴν πεδιάδα. Τότε κατέδαινον μερικοὶ "Ελ-
ληνες ἀπὸ τὰ ὀχυρώματά των διὰ γὰ τοὺς κυνηγούς. Ἡ πολι-
ορκία συνίστατο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐνέδρας, ὠμοίαζε μὲ τὰς
πολιορκίας, τὰς ὁποίας ἔκαμνον οἱ ἥρωες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

"Οταν ἡ συμπλοκὴ ἐγίνετο πλέον πεισματώδης, τότε κατήρ-
χετο ὁ "Ελληνικὸς στρατὸς ἀπὸ τὰ ὅρη. Ἡ ἐπέθεσις ἥρχιζεν. Οἱ

"Ελληνες ἐπυροδόλουν ἀπὸ μακράν, συνήθως γονατιστοί, ἐπροσπέλθουν πάντοτε νὰ κρύπτωνται διπισθεν ἐνὸς βράχου η ἐνὸς τοῖχου. Ἄλλο ἐπὶ τέλους ἐδικρύνοντο ἀπὸ τοιοῦτον ἀνωφελὴ πυροβολισμόν. ἔσυρον τὴν απέθηγν καὶ ἐπετίθεντο κατά τῶν Τούρκων. Τότε ἥρχοντο εἰς χειρας μὲ τοὺς ἔχθρους, ἐπάλαιον σῶμα μὲ σῶμα. Τὴν νύκτα ἔπαινεν η μάχη καὶ κάθε ἔνας ἀπεσύρετο εἰς τὸ στρατόπεδόν του. Καμμίαν φοράν, ὅταν οἱ "Ελληνες ὄπλαρχηγοι" δὲν ὠδήγουν τοὺς στρατιώτας τῶν εἰς τὴν μάχην, ἔψηνον ἐν ἀρνίον, ἐκάθηγντο τριγύρω καὶ διεσκέδαζον. Εἰς τὸ τέλος, εἰς ἀπὸ τοὺς γενναίους ἐκείνους ἔπαιρνε τὴν λύραν του μὲ τρεῖς χορδάς καὶ ἐτραγούδει τὰ κατορθώματα τῶν φημισμένων κλεφτῶν.

III Ἀκωσεις τῆς Βρεπόλεως. — Εἰς τὴν Τρίπολιν ἥρχεν η πεῖνα καὶ η δίψα. Οἱ Τούρκοι ἦσαν ἀπηλπισμένοι. Ἐπὶ τέλους μίαν ἡμέραν μερικοὶ "Ελληνες κατώρθωσαν νὰ ἀνέλθουν εἰς τὸ περιτείχισμα, πατῶντες οἱ μὲν ἐπάνω εἰς τὸν ὄμον τῶν ἀλλών, καὶ ἔστησαν τὴν σημαίαν τῶν ἐπὶ τοῦ τείχους." Ἐπειτα ἤνοιξαν μίαν λύραν, καὶ τότε οἱ πολιορκηταὶ ἔτρεχον ἀπὸ παντοῦ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πόλιν. Οἱ δρόμοι ἐγέμισαν ἀπὸ πτώματα. Παντοῦ ἤκουες πυροβολισμούς, σπαθισμούς, κραυγὰς ἀπελπισίας.

β. Η : Αλαμάνα καὶ τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς.

"Οπως εἰς Πελοπόννησον, ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Στερεάν, Ελλάδα ἔξετελέσθησαν ἐνδοξότατα κατορθώματα ἀπὸ δύο ἥρωας ὄπλαρχηγούς, τὸν Ἀθανάσιον Διάκον καὶ τὸν Οδυσσέα Ανδρούτσον.

III ἐκστρατεία τοῦ Ομέρ Βριώνη. — Ολόκληρος ή Ἀνατολικὴ Ελλὰς εἶχε σηκωθῆ, εἰς τὰ ὄπλα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της. Πολυάριθμος Τουρκικὸς στρατὸς εἰσήλθεν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ομέρ Βριώνη καὶ κατήρχετο πρὸς Νότον μὲ 9.000 πεζοὺς καὶ ἵππεις διὰ νὰ καταστείῃ τὴν Επανάστασιν. Οἱ σπουδαιότεροι ὄπλαρχηγοι τῆς Στερεάς Ελλάδος ἦσαν οἱ Πανουργιάς, οἱ Δυοδουγιώτης καὶ οἱ Διάκος. Απεφάσισαν καὶ οἱ

τρεῖς ήγωμένοι νὰ ἀντισταθοῦν. Τότε ἔγιναν ἀθάνατα κατορθώματα, τὰ ὅποια διφελούνται εἰς δύο λαμπροὺς ἥρωας.

‘Ο ’Αθανάσιος Διάκος καὶ ὁ ’Οδυσσεὺς ’Ανδρούτσος. — Ο Διάκος ἦτο νέος ὥρατος καὶ ρωμαλέος. Εἶχε γίνει καλόγυρος, ἀλλ’ ἀφῆκε τὸν μοναχικὸν διον καὶ ὠμοσεν ἐκδίκησιν ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Απὸ τοὺς πρώτους ἐξήγειρε τοὺς συμπατριώτας του εἰς τὴν Λιβαδίαν νὰ λάθουν τὰ ὅπλα καὶ νὰ διώξουν τοὺς Τούρκους.

Ο δὲ ’Οδυσσεὺς ’Ανδροῦτσος ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου κλέφτου ’Ανδρούτσου, ὁ ὅποῖος ἐδοξάσθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770. Ο ’Ανδροῦτσος ἦτο ἀνδρεῖος, ἀλλ’ ὄρμητικὸς καὶ πανούργος, δὲν εἶχεν τὴν ἀδολον ὑψηλὴν τοῦ Διάκου. Ετρεξεν ὅμως καὶ αὐτὸς μὲν προθύμιαν διὰ νὰ λάθῃ μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν.

III γέφυρα τῆς ’Αλαιμάνας. — Οι Ἑλληνες ὀπλαρχηγοί, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸν ’Ομέρ Βριώνην, κατέλαθον τὰς διόδους τριγύρω εἰς τὰς Θερμοπύλας μὲ 1500 ἀνδρας. Εἰς τὸ μέσον ἐστάθη ὁ Διάκος μὲ τοὺς συντρόφους του διὰ νὰ φυλάξῃ τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ ’Αλαιμάναν. Απὸ τὸ ἐν μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἦσαν ὁ Πανουργιᾶς καὶ ὁ Δυοδουνιώτης.

Αλλ’ ὁ ’Ομέρ Βριώνης δὲν τοὺς ἀφῆσε καιρὸν νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ νὰ διχυρωθοῦν. Πρῶτον ἐπέπεσεν ἐναντίον τοῦ Πανουργιᾶς καὶ τοῦ Δυοδουνιώτη, οἱ ὅποιοι θὰ ἐπροστάτευον τὸν Διάκον ἀπὸ τὰ πλάγια. Αἱ μεγάλαι Τουκικαὶ δυνάμεις ἐσκόρπισαν τὰ διάγα παλληκάρια τῶν δύο ὀπλαρχηγῶν. Άλλὰ καὶ ὁ Διάκος ἐγκατελείφθη ἀπὸ τοὺς στρατιώτας του. Μόνον 40 πιστὰ παλληκάρια μένουν ἀκλόνητα εἰς τὰς θέσεις των. Καὶ τότε διε-

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ

πράχθη εἰς τὰς Θερμοπύλας, τὰς δποίας εἶχε διοξάσει πρὸ δισχιλίων ἐτῶν ὁ Δεωνίδας μὲ τοὺς τριακοσίους Σπαρτιάτας, γῆρωικὸν κατόρθωμα ἀντάξιον τοῦ παλαιοῦ (22 Ἀπριλίου 1821). Ὁ Διάκος μὲ τοὺς γενναῖους του σκεπάζονται κυριολεκτικῶς ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μὲ ἀπελπισίαν πολεμοῦν ώς λέοντες. Ἐπὶ τέλους ὁ Διάκος μένει μὲ 10 μόνον παλληκάρια, ὁ ψυχογυιός του φέρει ταχύτατον ἵππον διὰ νὰ φύγῃ, ἀλλ' ἔκεινος μὲ ὑπερηφάνειαν ἀποκρίνεται «‘Ο Διάκος δὲν φεύγει! Μὲ τοὺς δλίγους ἀνδρεῖους του κατορθώνει καὶ πηγαίνει εἰς τοὺς δράχους, οἱ ὄποιοι ὀνομάζονται ἔως σήμερον ἀκόμη του «Διάκου τὰ λιθάρια». Τὸ αἷμα καὶ ὁ ἴδρως τρέχουν ποτάμι ἀπὸ τὸ σῶμα του, καὶ τὸ τραγοῦδι του λαοῦ λέγει:

«Σχίστηκε τὸ τουφέκι του κ' ἐγίνηκε κομμάτια,
Καὶ τὸ σπαθί του ἔσυρε, καὶ στὴν φωτιὰ ἐμδῆκεν.
Ἐκοψε Τούρκους ἀπειρους...
Πλὴν τὸ σπαθί του ἔσπασεν ἀπὸν ἀπὸ τὴν φοῦχταν,
Κι' ἔπεισ' ὁ Διάκος ζωντανὸς εἰς τῶν ἔχθρῶν τὰ χέρια».

Ἐν θριάμβῳ καὶ ἀλαλάζοντες οἱ Τούρκοι ὠδήγησαν τὸν Διάκονον εἰς τὴν Δαμίαν, ὅπου οἱ πασάδες ἐπροσπάθησαν γὰ τὸν δειλεάσουν μὲ χρίματα καὶ μὲ μεγάλας τιμάς. Ἐτείτα τὸν ἔσυραν εἰς τὸ μαρτύριον, καὶ ἔκεινος μὲ ἀκαταδάμαστον καρτερίαν ἤρνετο νὰ ὑποταχθῇ. Ἡ δημοτική μας ποίησις ἔξυμνησε καλύτερα ἀπὸ κάθε περιγραφὴν τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ ἥρωος τῆς Ἀλαιμάνας:

«Γίνεσαι Τούρκος, Διάκο μου, τὴν πίστι σου ν' ἀλλάξῃς,
Νὰ προσκυνῆς εἰς τὸ τζαμί, τὴν ἐκκλησιὰ ν' ἀφήσῃς;
Κ' ἔκεινος τ' ἀποκριθῆκε...

Ἐγὼ Γραικός γεννήθηκα, Γραικός θέ ν' ἀποθάνω...

Τὸν Διάκο τὸν ἐπήρεαντες καὶ στὸ σουθὶ τὸν βάλαν,

Ολόρθο τὸν ἐστήσαντες, κι' αὐτὸς χαμογελοῦσε...

Ἐμένα κι' ἄν σουθίλιστες ἔνας Γραικός ἔχάθη...

Γιὰ δές καιρὸ ποὺ διειλέξεις διά Χάρος νὰ μὲ πάρῃ,

Τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ θγάνει η γῆ χορτάρια! X

Τὸ Χάνε τῆς Γραικεᾶς. — Μὲ τοιαύτας φρικαλεότητας ἐνόμιζον οἱ Τούρκοι, ὅτι θὰ ἐνέπνεον τρόμον εἰς τοὺς “Ελληνας-

Άλλα τούγαντίον εδωκαν δύναμιν και τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἔκδικήσεως. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ συνήλθον εἰς τὸ χωρίον Γραβιὰ (μεταξὺ τῆς Ἀμφίσσης καὶ τῆς Διδαδίας) διὰ νὰ σκεφθοῦν τὶ θὰ κάμουν. Ἀπὸ ἐκεῖ διήρχετο ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν Ἀμφίσσαν. Εἰς τὸ χωρίον ἐκεῖνο εὑρίσκετο ἐν χάνι, πτωχικὸν κτίριον, κτισμένον μὲ πλίνθους. Οἱ Ἑλληνες κατέλαθον τὴν ὁδὸν ἀπὸ τὸ ἐν καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος. Ὁ δὲ Ὅδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος ἀνέκραξε: «Ἐ! παιδιά! ὅποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήθησῃ, ἀς πίσθη εἰς τὸν χορόν».

Ἐκατὸν εἴκοσι γενναῖοι ἐπιάσθησαν χέρι μὲ χέρι, ἐμπρὸς δὲ ὁ Ὅδυσσεὺς ἔσυρε τὸν χορὸν καὶ ὅλοι χορεύοντες μὲ τὴν σειράν των εἰσῆλθον εἰς τὸ χάνι, ώς νὰ ἐπήγαιναν εἰς πανηγύρι. «Οταν δὲ ἐφάνησαν ἀπὸ μακρὰν οἱ Τούρκοι οἱ ἄλλοι ὄπλαρχηγοὶ ἔψυγαν καὶ ἔμεινε μόνος ὁ Ὅδυσσεὺς, ὅπως καὶ ὁ Διάκος εἰς τὴν Ἀλαμάναν. Ὁλόκληραι αἱ δυνάμεις τῶν Τούρκων ἔπεσαν ἐπάνω εἰς τὸ χάνι.» Αμα ἐπλησίασαν, ἐστάθησαν, ὅπως συνήθιζον, διὰ νὰ κάμουν δέησιν. Ἐπειτα εἰς δερβίσης ἔφιπος προχωρεῖ ἐμπρὸς εἰς τὸ χάνι. «Ο δερβίσης λέγει εἰς τὸν Ἀνδροῦτσον, ὅτι, ἀν προσκυνήσῃ, ὁ Ὁμέρ Βρυώνης θὰ τὸν κάμη πασᾶν ὅλης τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ο Ὅδυσσεὺς ἔξυδρίζει αὐτὸν καὶ ἔπειτα τὸν πυροβολεῖ. Οἱ Τούρκοι ἔγιναν μανιώδεις ὅταν εἶδον τὸν σγιον ἀνδρα αὐτῶν φονευμένον, καὶ ὥρμησαν ἀλαλάζοντες νὰ συναρπάσουν τὸ ἀσθενὲς χάνι. Οἱ Ἑλληνες ἀτρόμητοι ἀρχίζουν ῥαγδαῖον τουφεκισμόν. Οἱ Τούρκοι ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρήσουν. Πάλιν ἔφορμοσύ καὶ πάλιν ἀποκρούονται. Τέσσαρες μανιώδεις ἔφοδοι ἀπέτυχον. Ο Ὁμέρ Βριώνης καὶ οἱ Τούρκοι ἥφριζον ἀπὸ τὴν λύσσαν.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ

Τόλιθεν ή νυξ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐπερικύλωσαν τὸ χάνι. Ἐπερίμεναν νὰ τοὺς ἔλθουν τὴν ἄλλην ἡμέραν κανόγια ἀπὸ τὴν Δαμίαν. Ἀλλ᾽ αἰφνιδίως τὰ μεσάνυκτα οἱ Ἕλληνες ὅρμοιν δλοι μαζὶ ἔξω ἀπὸ τὸ χάνι φωνάζοντες «ἐπάνω τους βρὲ παιδιά!» Ή ὅρμὴ καὶ ἡ ἀνδρεῖα τῶν γενναῖων ἐκείνων εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε κατορθώνουν νὰ διαφύγουν τοὺς Τούρκους καὶ σώζονται ἐπάνω εἰς τὰ βουνά. Δὲν ἔχασαν παρὰ μόνον 6 νεκροὺς, ὁ Ὁμέρ Βριώνης εἶχε χιλίους νεκροὺς καὶ τραυματίας.

III ἀποτυχέα τῆς Τουρκικῆς ἐκστρατείας.— Οἱ Ἕλληνες εἶχον σταματήσει τὸν Ὁμέρ Βριώνην μὲ δύο ἐνδόξους μάχας, εἰς τὴν Ἀλαμάναν καὶ εἰς τὴν Γραβιάν, καὶ εἶχον ἀδυνατίσει τὸν στρατὸν του. Τόσον τρόμον ἐνέπεισεν εἰς τοὺς Τοῦρκους ἡ ἀνδρεῖα τῶν Ἕλληνων, ὥστε ὁ Ὁμέρ Βριώνης δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Οἱ Ἕλληνες ὑπλαρχηγοὶ ἔμαθον, διτὶ μεγάλη βογήεια ἀπὸ 8.000 ἄνδρας ἥρχετο εἰς τὸν Βριώνην ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν. Οἱ ὑπλαρχηγοὶ Διοδουνιώτης καὶ Γκούρας ἀπεφάσισαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἔνωσιν τοῦ Βριώνη μὲ τὸν νέον Τουρκικὸν στρατὸν καὶ κατέλαθον τὴν θέσιν Βασιλικὰ, πλησίον τῆς Ὑπάτης. Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν τετραπλάσιοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, εἶχον πυροβολικόν, ἵπποκόν καὶ ἐπετέθησαν μὲ δλας τῶν τὰς δυνάμεις. Μὲ πεῖσμα ἔγινεν ἡ μάχη, εἰς τὸ τέλος οἱ Τοῦρκοι ἐτράπησαν εἰς ἀτακτον φυγήν. Οἱ ἔχθροι ἔχασαν 2.000 ἄνδρας, πολλὰς σημαῖας, ἵππους, 600 ἀμάξιας γεμάτας πολεμοφόδια καὶ τροφάς. Οἱ Τοῦρκοι ἔψυγαν τότε πρὸς Βορρᾶν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν.

Εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον ἡ Τρίπολις εἶχε κυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἕλληνων. Οἱ Βριώνης ἔμεινεν ἀδογήθητος καὶ ἡναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου ἦτο τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν κληδυγόν.

Ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἥρχισε μὲ λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Ἡ νίκη τοῦ Βαλτετσίου καὶ ἡ ὅλωσις τῆς Τριπόλεως

εἰς τὴν Πελοπόννησον, αἱ μάχαι τῆς Ἀλαμάνας καὶ τῆς Γραδιᾶς ἦσαν τὰ πρῶτα ἔνδοξα κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων. Πολλὰ μεγάλα κατορθώματα ἔμελον κατόπιν γὰρ ἐπακολουθήσουν, ἀλλ' οἱ πρῶτοι ἔκεινοι ἡρωῖκοι ἀγῶνες ἔδωκαν ἀπ' ἀρχῆς λάμψιν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἐστερέωσαν τὸ μέγα τρόπον αὐτῆς. Κατὰ τὸ τέλος λοιπὸν τοῦ πρώτου ἔτους, τοῦ 1821, ἡ Ἐπανάστασις θύριαμβευεν.

γ. — Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δραμαλη.

Καταστροφή τῶν Τούρκων.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Ὁμέρ Βριώνη ἔγινεν ἡ μεγαλυτέρα ἐκστρατεία τῶν Τούρκων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δραμαλη. Ὁ πολυάριθμος ὅμως Τουρκικὸς στρατὸς κατεστράφη εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἡ μεγάλη ἐκστρατεία τῶν Τούρκων. — Εἰς τὴν Δάρισσαν συνεκεντρώθη τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου μέγας στρατὸς ἀπὸ 30.000 ἀνδρας μὲν ἵσχυρὸν ἵππικόν, μὲ πλούσια ἐφόδια καὶ μεταγωγικὰ μέσα. Εἰς τὸν στρατὸν τοῦτον ἦσαν πολλοὶ πασάδες καὶ βέηδες, ἥτο δὲ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πασᾶ τῆς Δράμας, δ ὅποιος διὰ τοῦτο ἐλέγετο Δράμ-ἀλῆς, καὶ συγήθως Δράμαλης.

“Ο πολυάριθμος ἔκεινος στρατὸς εἰσδάλλει εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἐρημώνει τὰς χώρας καὶ φθάνει εἰς τὴν Μεγαρίδα. Οἱ κάτοικοι φεύγουν ἔντρομοι. Ὁ Δράμαλης λεηλατεῖ ἀνηλεώς τὴν χώραν καὶ ἐνσπείρει παντοῦ τὸν τρόμον. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον διέρχεται τὸν Ἰσθμόν, φθάνει εἰς τὴν Κόρινθον καὶ πλημμυρίζει μὲ τὸν στρατὸν τοῦ τὴν μεγάλην πεδιάδα τῆς Ἀργολίδος.

Οι Τούρκοι, πρὶν προχωρήσουν, ἔπειτε νὰ κυριεύσουν τὸ φρούριον τοῦ "Αργούς, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐνισχύει ὁ "Ψηλάντης. Ἡ πολιορκία αὐτὴ ἔδιδε καιρὸν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην. Ὁ γέρος τοῦ Μοριάκ ἐκκινεῖ ἀπὸ τὴν Τρίπολιν μὲ ἀρκετὸν στρατόν, ὃ ὁποῖος εἰς τὸν δρόμον ἐγίνετο παλυαριθμότερος, διότι ὅλοι ἐνθουσιασμένοι ἔτρεχον νὰ συνενωθοῦν. Ὁ στρατὸς τοῦ Κολοκοτρώνη ἔφθασεν εἰς 9. 000. Ἐστρατοπέδευσεν εἰς τοὺς Μύλους, πλησίον τοῦ "Αργούς,, καὶ ἐδοήθησε τοὺς πολιορκούμενους νὰ ἐξέλθουν σῶις ἀπὸ τὸ φρούριον

ΤΗ ΔΡΑΜΑΛΗΣ ΝΑΙ ΑΡΓΑΡΙΔΑ. — Ὁ Δράμαλης, ἐπειδὴ ἐκυρίευσε τὴν Στερεάν Ἑλλάδα χωρὶς νὰ εῦρῃ ἐμπόδιον, ἐνόμιζεν, ὅτι θὰ ἐκαμνεῖ ἐνα περίπατον καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἄλλ' ὁ στρατός του ἥρχισεν νὰ στενοχωρήται ἀπὸ τὴν ἐλλειψιν τροφῶν καὶ ὕδατος, οἱ δὲ "Ελληνες δὲν τοὺς ἀφινον οὔτε μίαν ετιγμὴν ἡσύχους. Κρυμμένοι εἰς τὰ ἀμπέλια καὶ τὶς ρεμματιές διαρκῶς τοὺς ἤνωχλους καὶ ἐφόνευσον πολλοὺς Τούρκους. Ὁ Δράμαλης, διὰ νὰ σώσῃ τὸν στρατὸν του, ἀπεφάσισε νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Κόρινθον.

Τὰ ἔνδοξα Δερδεγάκια. — Ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ "Αργούς φέρει εἰς τὴν Κόρινθον ἐν μαχρὸν στενὸν μεταξὺ δρέων. Τὰ στενὰ ἐκεῖνα λέγονται Δερδεγάκια. Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ μερικοὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ εἶχον καταλάβει πρωτύτερα τὰ στενὰ αὐτά. Μόλις ἐφάνη ἐν σῶμα τῶν Τούρκων, ἐκεὶ δῆπου εἶναι ὁ "Άγιος Σώστης, πίπτουν οἱ "Ελληνες ἐναντίον των, οἱ Τούρκοι προσπαθοῦν νὰ φύγουν, ἀλλ' ἔχουν περικυκλωθῆ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Μή εὑρίσκοντες δίοδον ἀναρριχῶνται εἰς τὰ βουνά, ἀκόμη καὶ οἱ ίππεῖς προσπαθοῦν νὰ τὰ ἀναδοῦν μὲ τοὺς ἵππους των. Ἄλλ' ὑποκάτω εἶναι βαθεῖαι χαράδραι, οἱ "Ελληνες ἀπὸ τὰς κορυφὰς τοὺς ἀποκρούουν, πίπτουν λοιπὸν ἄγδρες, ἵπποι, κάμηλοι: ἀιχμῇ εἰς τὰς χαράδρας, ὃ εἰς ἐπίνω εἰς τὸν ἄλλον.

Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἥγανεντο οἱ Τούρκοι νὰ περάσουν τὰ στενά (26 - 28 Ιουλίου 1822). Καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας ἔζηκο-

λούθησεν ἡ καταστροφή των. Οἱ ἥρωες ἦσαν ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ ἀνεψιός του Νικήτας ὁ Τουρκοφάγος, καὶ ὁ Δημήτριος ὁ Φηλάντης.

Τὸ οἰκτρὸν τέλος τῆς ἐκστρατείας. — Ἐπὶ τέλους ὁ Δράμαλης κατέθωσε νὰ συγκεντρώσῃ εἰς τὴν Κόρινθον τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του. Ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἐπροσπάθησε νὰ ἔξελθῃ καὶ νὰ προχωρήσῃ εἰς Πάτρας. Ἀλλ᾽ ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε καταλάβει δλους τοὺς δρόμους καὶ ἐπερίμενεν ἄγρυπνος. Οἱ Τούρκοι, μὲ δλας τὰς προσπαθείας των, δὲν κατέρθωναν νὰ προχωροῦν καὶ ἐπέστρεψον εἰς τὸ στρατόπεδον κατηγραμμένοι.

Τὸ φρούριον τοῦ Ἀργούς κατελήφθη πάλιν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. Ἐπίσης ἐκυριεύθη καὶ τὸ Ναύπλιον. Ὁ Δράμαλης ἔμεινεν ἀποκλεισμένος εἰς τὴν Κόρινθον. Μετ' ὀλίγον χρόνον ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν λύπην του. Τὰ δὲ ἐλεεινὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ἐπροσπάθησαν νὰ φύάσουν εἰς τὰς Πάτρας, ἀλλ᾽ ἐπαθούν νέαν συμφορὰν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας πλησίον τῆς Ἀκράτας.

Οὕτως ἐσώθη ἡ Πελοπόννησος καὶ δλόκληρος ἡ Ελλὰς ἀπὸ τὴν φοιβερὰν ἐκείνην ἐκστρατείαν τῶν Τούρκων. Ἀντὶ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ Σουλτάνος τὰ μεγάλα ἀποτελέσματα, τὰ δποῖα ἐπερίμενε; δηλαδὴ τὴν ὑποδούλωσιν πάλιν τῆς Ἑλλάδος, ἔθλεπε τοὺς στρατούς του νὰ καταστρέψωνται. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη ἦτα μία ἀπὸ τὰς μεγάλας καταστροφὰς ἐνὸς στρατοῦ. Οἱ Τούρκοι ἔχασαν διὰ τοῦ ἔιφους καὶ τῆς πείνης 25.000 ἀνδρας μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὅλοι δὲ οἱ Ἑλληνες ώμολόγουν, καὶ ὁ λαὸς καὶ ὁ στρατός, δτι ἡ σωτηρία ὠφείλετο κυρίως εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, ὁ δποῖος διὰ τοῦτο ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τῆς Κυδερνήσεως ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου.

δ. — Ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα.

Καθ' ὃν χρόνον ἐτελοῦντο τὰ ἔνδοξα κατορθώματα τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλ-

λάδα ώς κέντρα ἀντιστάσεως ἦσαν τὸ Σοῦλι καὶ ἔπειτα τὸ Μεσολόγγιον.

III ἀνταρσία τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ. — Τὴν Ἐλληνικὴν Ἑπανάστασιν ἐδοήθησε κατ' ἀρχὰς ἡ ἀνταρσία τοῦ Ἀλῆ, πασᾶ ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου. Διότι μέγας στρατὸς τῶν Τούρκων ἦτο ἀπησχολημένος εἰς τὰ Ἰωαννινα διὰ νὰ καταδάλῃ τὸν Ισχυρὸν ἔκεινον σατράπην τῆς Ἡπείρου.

Ἄπὸ τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον τῶν Ἰωαννίνων ἀπεσπῶντο τὰ στρατεύματα, τὰ ὅποια ἀπεστέλλοντο εἰς εἰς τὴν Ἐλλάδα διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν Ἑπανάστασιν. Ἀλλ' αἱ μεγάλαι δυνάμεις τῶν Τούρκων ἦσαν ἀπησχολημέναι εἰς τὴν Ἡπειρον. Διὰ τοῦτο οἱ Σουλιώται, διὰ νὰ ἀπασχολούν τὸν Τουρκικὸν στρατόν, ἦσαν τώρα σύμμαχοι τοῦ Ἀλῆ.

Μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας ὁ στρατὸς τοῦ Σουλτάνου κατέστειλε τὴν ἀνταρσίαν καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐφονεύθη. Τότε ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἔμεινεν ἐλεύθερος. Μὲ τὰς μεγαλυτέρας δυνάμεις του ἔγινεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη, τῆς ὅποιας γνωρίζομεν τὸ οἰκτρὸν τέλος. Ἀλλαι δυνάμεις ἐστράφησαν ἐναντίον τοῦ Σουλίου. Ἄν επιπτε τὸ Σοῦλι, ὅλαι αἱ Τουρκικαὶ δυνάμεις θὰ ἦσαν ἐλεύθεραι νὰ ἐπιπέσουν ἐναντίον τῆς Ἐλλάδος. Μέγας λοιπὸν ἦτο ὁ κίνδυνος. Διὰ τοῦτο ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν ὁ Μαυροκορδάτος μὲ ὄπλαρχηγοὺς καὶ μὲ πολλοὺς Φιλέλληνας, Γερμανούς, Γάλλους, Ἰταλούς καὶ ἄλλους, οἱ ὅποιοι ἔτρεξαν μὲ ἐνθουσιασμὸν νὰ βοηθήσουν τοὺς Σουλιώτας. "Ολοι ἦσαν περίπου τρεῖς χιλιάδες.

III καταστροφὴ τοῦ Ηέτα. — Μέρος τοῦ Ἐλληνικοῦ στρατοῦ διηγούμενη κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ Σοῦλι. Ἀλλοι ἐπῆγαν εἰς πλησιόχωρα μέρη, ἀλλὰ παντοῦ ἐνικήθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τέλος, ὅσοι ἔμειναν, συνηθροίσθησαν εἰς τὸ χωρίον Πέτα πρὸς Βορρᾶν τῆς Ἀρτας. Ἐκεῖ προσεδλήθησαν ἀπὸ ἐξ χιλιάδες Τούρκους. Οἱ Φιλέλληνες ἔδειπον ὅτι ἡ καταστροφὴ τῶν ἦτο βεβαία. Καὶ διμως ἔμειναν καὶ ἐπολέμησαν μὲ ἥρωϊσμόν, σχεδὸν

δλοις ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, εἶναι τὰ τιμημένα θύματα ἑνὸς ἱεροῦ ἀγῶνος.

Τότε οἱ Σουλιώταις ἡλθον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τοὺς Τούρκους. Τὸ Σουλι παρεδόθη, αὐτοὶ δὲ ἔμειναν ἐλεύθεροι νὰ ἀπέλθουν, ὅπου ἦθελον. Τὰ γυναικόπαιδα τῶν Σουλιωτῶν ἐστάλησαν εἰς τὴν Ἐπτάνησον.

Τὸ Μεσολόγγιον.—[¶]Η Ἐπανάστασις λοιπὸν ἐκινδύνευε νὰ σᾶσση εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Βλέπων τοῦτο ὁ Μαυροκορδάτος, ἔπεισε μερικοὺς Σουλιώτας καὶ κατέλαβον τὸ Μεσολόγγιον. Ἀρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν ἦτο ὁ γενναῖος Μάρκος Μπότσαρης. Οἱ περισσότεροι, βλέποντες πόσον δύσκολον θὰ ἦτο νὰ φρουρηθῇ τὸ Μεσολόγγιον, ἦθελον νὰ φύγουν. Ἀλλ' ὁ Μαυροκορδάτος ἀπήντησεν: «Ἄν ἐγκαταλείψωμεν τὸ Μεσολόγγιον, τότε οἱ ἔχθροι θὰ προχωρήσουν χωρὶς ἐμπόδιον καὶ ὅλα εἶναι χαμένα. Θὰ μείνω λοιπὸν καὶ θ' ἀποθάγω ἐδῶ». — «Καὶ ἐγώ», ἐφώναξεν ὁ Μάρκος Μπότσαρης.

Τὸ Μεσολόγγιον ἔμελλεν ἀργότερα νὰ δοξάσῃ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Αλλὰ καὶ ἀπὸ τώρα ἔγιναν ἐκεῖ ἥρωϊκὰ κατορθώματα. Πολυάριθμοι Τούρκοι ἔτρεξαν νὰ πολιορκήσουν τὴν μικρὰν ἐκείνην πόλιν, τῆς ὁποίας οἱ ὑπερασπισταὶ ἦσαν πολὺ ὀλίγοι. Τὴν ύπντα τῶν Χριστουγέννων, ὅτε οἱ Τούρκοι ἐνόμιζον, ὅτι οἱ Ἑλληνες θὰ ἥσαν εἰς τὰς ἐκκλησίας, ἐφώρμησαν αἰφνιδίως. Ἀλλ' ἡ φρουρὰ ἐπερίμενεν ἀγρυπνος καὶ ἐκρήμνισε τοὺς ἐφοριμῶντας ἀπὸ τὰ τείχη. Οἱ Τούρκοι ἔχασαν 500 γενρούς καὶ τραυματίας, ἐνῷ οἱ Ἑλληνες μόνον τέσσαρας, καὶ ἐκυρίευσαν διάφορα πολεμοφόδια καὶ πολλὰ ἄλλα λάφυρα. Μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτὴν ἐγκατέλειψαν τὸ στρατόπεδόν των (31 Δεκεμβρίου 1822).

Ο θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.—Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1823) λισχυρὸς Τουρκικὸς στρατὸς ἀπὸ 14.000 ἄνδρας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἡ Κυδέρνησις διώρισε στρατηγὸν τὸν Μάρκον Μπότσαρην. Ἀλλ' ὅταν ὁ γενναῖος ἐκεί-

νος Σουλιώτης έγόγδεν ότι οι άλλοι όπλαρχηγοι δυσηρεστήθησαν, ήσπάσθη τὸ ἔγγραφον, εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ, ἔπειτα τὸ ἔσχισε καὶ εἶπεν: «Οποιος εἶναι ἀξιος παίρνει τὸ δίπλωμά του ἐμπρὸς στὸν ἔχθρον».

Ἡ πρωτοπορεία τοῦ ἔχθροῦ, περίπου 5.000 ἄνδρες, ἐστρατοπέδευσε πλησίον εἰς τὸ Καρπενῆσι. Ὁ Μπότσαρης ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ μὲ 350 μόνον Σουλιώτας. Τὸ μεσονύκτιον τῆς 9 Αὐγούστου ὥρμησεν ὁ Μάρκος καὶ εἰσεχώρησε μὲ τοὺς ἄνδρεις συντρόφους του εἰς τὸ ἔχθρικὸν στρατόπεδον. Μεγάλη σύγχυσις καὶ ταραχὴ γίνεται. Ἀκούραστοι οἱ Σουλιώται σφάζουν τοὺς Τούρκους. Οἱ ἔχθροι ὅπτουν τὰ ὅπλα καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν. Ὁ Μπότσαρης τρέχει εἰς μίαν μάνδραν καὶ ὑψώνει τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ ἴδῃ. Ἀλλ’ αἰφνιδίως πίπτει νεκρὸς κτυπημένος ἀπὸ μίαν σφαῖραν. Οἱ σύντροφοί του ἔξακολουθοῦν τὴν σφαγὴν ἔως τὰ ἔξημερώματα. Τότε μόνον παραλαμβάνουν τὸ πτῶμα τοῦ ἀρχηγοῦ των καὶ ἐπιστρέφουν ἀνενόχλητοι μὲ πολλὰ λάφυρα.

Ο ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ

Ο ἡρωϊκὸς θάγατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη κατελύπησεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Διότι ὁ φονευθεὶς ἀρχηγὸς δὲν ἦτο μόνον γενναῖος, ἀλλ’ εἶχε καὶ μεγάλην ψυχήν. Ὅπηρεν εἰς ἀπὸ τοὺς πλέον ἡρωῖκους καὶ εὐγενεῖς ἄγδρας τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ο δὲ Τουρκικὸς στρατὸς ἔκσμε διαφόρους ἀποπείρας, ἀλλ’ οἱ Ἑλληνες διαρκῶς τὸν παρηνώχλουν. Ἐπὶ τέλους, ἀφοῦ ἔπαθε πολλὰς καταστροφάς, ἤγαγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἐν ἀταξίᾳ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἡπειρον. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἔσωθη ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς, καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐφρόντισε τότε νὰ ὁχυρώσῃ τὸ Μεσολόγγιον ώς προπύργιον τῆς Ἑλλάδος.

BYZANTINON ΚΟΣΜΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ο ΑΓΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΑΛΑΣΣΑΝ

ΤΑ ΝΑΥΤΙΚΑ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ — ΟΙ ΕΜΠΟΛΕΜΟΙ ΕΩΣ ΤΟ 1825.

- α. — Τὰ πρῶτα κατορθώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ δεόντου. — Ή καταστροφὴ τῆς Χίου. Τὰ ἡρωϊκὰ ἔργα τῶν πυρπολικῶν (1821-1822).
- β. — Ἡ καταδροφὴ τῶν Ψαρῶν. — Άι ἡρωῖκαι ναυμαχίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου (1823-1824).
- γ. — Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ὥστε τὸ 1825. — Άι ἡρωῖκαι θυσίαι τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ Φιλελληνισμός.

α. — *Tὰ πρῶτα κατορθώματα*

~~τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.~~

Μὲ θαυμασμὸν ἡ ἴστορία θ' ἀναφέρῃ πάντοτε τὰ ἔνδοξα κατορθώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἔναρξιν αὐτῆς, καθ' ὃν χρόνον ἐθριάμβευον οἱ ἀρματωλοὶ εἰς τὴν ἔηραν, διεπράττοντο καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ἀθάνατα ἡρωῖκὰ ἔργα ἀπὸ τοὺς "Ἑλληνας ναυτικούς.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ. — Οἱ Ἑλληνικὸι στόλοι ἔδωκε μεγάλην βοήθειαν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἔδόξασεν αὐτὴν. Τὸ ἔργον αὐτοῦ ὑπῆρξε μέγα. Διότι ἀπέκλειε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν θάλασσαν τὰ φρούρια, τὰ ὅποια ἐποιεῖσθαι οἱ "Ἑλληνες ἀπὸ τὴν ἔηραν, ὅπως τὸ Ναύπλιον, τὰς Πάτρας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Τουρκικὸς στόλος δὲν ἤδύνατο τὰ τὰ βοηθήση οὔτε μὲ στρατὸν, οὔτε μὲ τροφάς. Τούγαντίσιν ἐ

Έλληνικὸς στόλος ἔδοήθει τὰ φρούρια, τὰ ὅποια ὑπερησπίζονται οἱ Ἐλλῆνες, ὅπως τὸ Μεσολόγγιον. Προσέτι δέ γημπόδιζε τὴν μεταβίβασιν Τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Μόλις ἐξήρχετο ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἔτρεχεν ὁ Ἐλληνικὸς καὶ τὸν ἡνάγκαζε νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ κλεισθῇ ἔντρομος εἰς τὸν Ἐλλήσποντον.

Αἱ πρῶται ἐπιχειρήσεις. — Αἱ τρεῖς νῆσοι, Ὑδρα, Σπέτσαι καὶ Φαρά, ἥγωμέναι παρεῖχον, ώς γνωρίζομεν, 150 περίπου ἵστιοφόρα, τὰ ὅποια ὄπλιζόμενα διὰ τὸν πόλεμον ἀπετέλουν τὸν Ἐλληνικὸν στόλον. Αἱ τρεῖς νῆσοι δὲν ὥπλιζον ὅλα τὰ πλοῖα συγχρόνως, ἀλλ' ἐκ περιτροπῆς ἀπὸ 60 μόνον, τὰ ὅποια ἐξήρχοντο εἰς τὸ πέλαγος. Ἐχρειάζοντο δὲ πολλὰ χρήματα διὰ νὰ ἑτοιμασθοῦν τὰ πλοῖα, διότι ἡ παρασκευὴ ἐνὸς στόλου εἶναι δυσκολωτέρα παρὰ ἐνὸς στρατοῦ. Τὰ μεγάλα ἔξοδα τὰ κατέβαλλον μὲ ζηλευτὴν διμόνοιαν αἱ τρεῖς νῆσοι. Κάθε μία εἶχε τὸν ναύαρχόν της, ως ἀρχιναύαρχος δέ ἀνεγνωρίζετο ὁ ἴναγνώτερος ἀπὸ ὅλους, ὁ Ὑδραῖος Ἀνδρέας Μιαούλης.

Τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Ἐλληνικοῦ ναυτικοῦ ἦσαν συλλήψεις πλοίων. Ἡ δὲ πρώτη συμφορὰ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἦτο ἡ καταστροφὴ ἐνὸς δικρότου εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσσοῦ εἰς τὴν Μυτιλήνην. Ὁ Φαριανὸς Παπανικολῆς ἐκόλλησε τὸ πυρπολικόν εἰς τὸ δίκροτον του καὶ ἀνετινάχθη τοῦτο εἰς τὸν ἀέρα μὲ 400 ναύτας (27 Μαΐου 1821). Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἔτρεξε νὰ κλεισθῇ εἰς τὸν Ἐλλήσποντον.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822) ὁ Ὁθωμανικὸς στόλος ἐξῆλθε πάλιν ἀπὸ τὸν Ἐλλήσποντον καὶ διηγθύνθη εἰς τὸν Κοριγθιακὸν κόλπον διὰ νὰ δυναμώσῃ τὰ ἐκεῖ φρούρια, τὰ ὅποια κατεῖχον οἱ Τούρκοι. Μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ Ἐλληνικὸς στόλος μὲ τὸν Μιαούλην, ὁ ὅποιος συνεκρότησε μὲ τὸν Τουρκικὸν τὴν πρώτην ἀληθινὴν ναυμαχίαν καὶ ἤγωνειςθη γενναιότατα ἐναντίον τῶν ἔχθρικῶν κολοσσῶν.

Η καταστροφὴ τῆς Χέου. — Ο γίγαντος λαὸς τῆς ώρας νήσου Χίου ἐπανεστάτησε μόνον κατὰ τὰς ἀρχὰς του 1822. Διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ τρόμον εἰς τοὺς "Ελληνας, ὁ Σουλτάνος διέταξε τὸν στόλον του νὰ καταστρέψῃ τὴν Χίον. Ο ναύαρχος Καρᾶ Ἀλῆς ἔπλευσεν ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον εἰς τὴν Χίον. Πρὶν προφθάσῃ ὁ "Ελληνικὸς στόλος, ὁ Καρᾶ Ἀλῆς ἔδομβάρδισε τὴν πόλιν καὶ ἐπειτα ἀπεδίδασεν εἰς τὴν νῆσον φανατικὸν στρατόν, ὁ ὅποιος ἥρχισε φόβερὰν σφαγὴν καὶ καταστροφήν.

Τὰ ἄγρια στέφη τῶν Τούρκων ἐσκορπίσθησαν εἰς τὴν νῆσον. Χωρία, μοναστήρια, γοσοκομεῖα, ὅλα ἐκάησαν. Ἀνδρες, γυναικες, παιδία, ἐσφάζοντο ἀδιακρίτως. Οἱ νέοι καὶ αἱ νέαι ἥρπαζοντο καὶ ἐπωλοῦντο ως δουλοὶ εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀστας καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

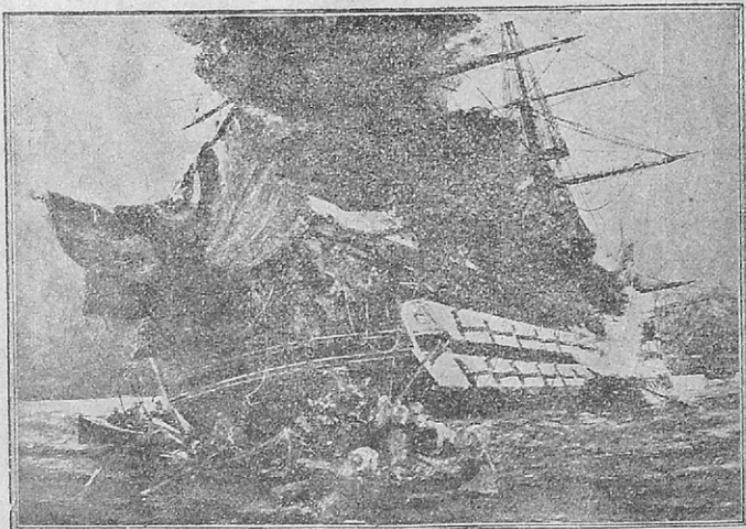
Η καταστροφὴ τῆς νήσου ἦτο τελεία. Ἀπὸ 100.000 κατοίκους δὲν ἔμειναν παρὰ 30.000. Οἱ "Ελληνες ἔδλεπον πλέον, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἔξολοθρεύσεως αὐτῶν ως ἔθνους.

Ο θρέαμβος τοῦ Κανάρη. — Ο Ἑληνικὸς στόλος δὲν εἶχε προφθάσει νὰ σώσῃ τὴν Χίον, ἔφθασε πολὺ ἀργά. Ἔπλευσε πέριξ τῆς νήσου καὶ ἐσώσε πολλοὺς κατοίκους. Κατόπιν οἱ "Ελληνες ἐπέστρεψαν εἰς τὰ Ψαρὰ καὶ ἀπεφάσισαν νὰ καύσουν τὸν Τουρκικὸν στόλον μὲ πυρπολικά.

Οἱ ἐκλεγέντες ως πυρποληταί, ὁ Υδραῖος Πιπίνος καὶ ὁ Ψαριανὸς Κανάρης, πρὶν ἐπιδιδασθοῦν εἰς τὰ πυρπολικά τῶν, ἐπῆγαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ μετέλαβαν. Ἀμέσως ἐπειτα διηυθύνθησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου. Η νῦν ἦτο σκοτεινή. Ἄλλ' ὁ λιμὴν ἐφωτίζετο ἀπὸ τὰς φωταψίας τῶν ο πύρπολητης καναρές Τουρκικῶν πλοίων, διότι οι Τούρκοι εἶχον τότε ἔσορτὰς καὶ διασκεδάσεις.

Μὲ θαυμαστὴν τόλμην οἱ δύο πυρποληταὶ εἰς ἡλθον εἰς τὰ μέσον τῶν ἐχθρικῶν πλοίων. Τὸ πυρπολικόν, τὸ ὅποιον ὀδήγει ἀτρόμητος Κανάρης, προσεκολλήθη στερεῶς εἰς τὴν ναυαρχίδα καὶ εἰς τρόπον, ὥστε ὁ ἄνεμος νὰ φέρῃ τὰς φλόγας πρὸς τὰ πλοῖα. Ἡ ναυαρχὶς ἐπῆρεν ἀμέσως φωτιάν. Φοβερὰ ἀναστάτωσις ἔγινεν εἰς τὸ πλήρωμα καὶ ὅλοι ἔσπευδον διὰ νὰ σωθοῦν. Τὸ πῦρ μετεδόθη εἰς τὴν ἀποθήκην τῆς πυρίτιδος καὶ ὀλόκληρον τὸ πλοῖον ἀνετιγάχθη εἰς τὸν ἀέρα (6 Ιουνίου 1822). Τὰ κανόνια ἔξεπυρσοκρότουν μόνα των, αἱ φλόγες κατέπινον τοὺς Τούρ-

Η ΠΥΡΠΟΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΝΑΥΑΡΧΙΔΟΣ

‘Απὸ τὸν ἐν Μονάχῳ πίνακα τοῦ ζωγράφου “Ἐς.

κους ναύτας. Οἱ ἀγώτεροι ἀξιωματικοὶ, ὁ Τούρκος ναύαρχος, ὅλοι ἐφονεύθησαν. Ο Τουρκικὸς στόλος ἔτρεξε νὰ κρυφθῇ εἰς τὸν Ἐλλήσποντον καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐλληνικοῦ.

III ἐπάνοδος τῶν πυρπολητῶν. — Κατὰ τὴν σύγχυσιν, ἡ ὅποια ἐπεκράτησε, κατώρθωσαν αἱ λέμδοι τῶν πυρπολικῶν νὰ διέλθουν διὰ μέσου τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. “Ολοι ἐπανῆλθον σῶις εἰς τὰ Ψαρά. Οἱ πυρποληταὶ ἦσαν ἔτοιμοι, ἢν συ-

νελαιμδάνοντο, νὰ ἀνατινάξουν ἔσωτος εἰς τὸν ἀέρα. Τώρα ἐπανήρχοντο ἐν θριάμβῳ. Εἰς τὰ Ψαρά δὲ λαός τοὺς ὑπεδέχθη μὲ ἐπευφημίας, καὶ ὅλοι μαζὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν Θεόν.

Τὰ κατορθώματα πλησέον τοῦ Ναυπλίου. — Μετ’ ὀλίγους δὲ μῆνας νέους θριάμβους ἐκέρδισε πάλιν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος. Τὸ Ναύπλιον ἐποιορχεῖτο ἀπὸ τοὺς ἴδικούς μας καὶ οἱ ἐν αὐτῷ Τουρκοὶ ἥρχισαν νὰ πεινοῦν. Διὰ ξηρᾶς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τροφοδοτηθῇ, διότι εἰδομεν πῶς κατεστράφησαν οἱ Τουρκικοὶ στρατοί, οἱ ὅποιοι ἐστάλησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐπροσπάθησαν λοιπὸν οἱ Τουρκοὶ νὰ ἐφοδιάσουν τὸ κάστρον διὰ θαλάσσης.

Μέγας Τουρκικὸς στόλος ἐξῆλθεν εἰς τὸ Αἴγατον καὶ διῆγυθύκη εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ 84 σκάφη, πολλὰ ἄλικρα καὶ φρεγάτες. Ἀμέσως ἔτρεξεν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, δὲ ὅποιος εἶχε 60 μικρὰ πλοῖα, ἀλλὰ ναύαρχον τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην. Οἱ μικρὸι Ἑλληνικὸι στόλοι ἀντιπαρετάχθη ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ εἰς τὴν εἰσόδον τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Τόσον μεγάλην στενοχωρίαν ἔφερεν εἰς αὐτὸν ὁ Μιαούλης, ὅστε δὲ φοδερὸς ἔκεινος στόλος τῶν ἔχθρῶν ἡναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Ναύπλιον (τὸν Σεπτέμβριον 1822). Τὸ Ναύπλιον ἀργότερα, ὡς γνωρίζομεν, τὸ ἐκυρίευσαν οἱ Ἑλληνες.

Νέον κατόρθωμα τοῦ Κανάρη. — Ο Τουρκικὸς στόλος ἤραξε πλησίον τῆς Τεγέδου, ὅπου ἐνόμιζεν, ὅτι ἦτο ἀσφαλῆς. Τὴν νύκτα δύο Ἑλληνικὰ πυρπολικὰ εἰσδύουν εἰς τὸν ἔχθρικὸν στόλον. Τὸ ἔν τὸ διευθύνει δὲτρόμητος ἥρως Κανάρης καὶ τὸ προσκολλᾶ εἰς ἔν δίκροτον, τὸ δόποιον ἀνατινάσσεται εἰς τὸν ἀέρα μὲ τὸ πλήρωμά του.

Τὸ ὄνομα τοῦ Κανάρη ἔγινεν ἔχακουστόν. Ὅπηρες, λέγει εἰς Γάλλος ναύαρχος καὶ ἱστορικός, εἰς ἀπὸ τοὺς γενναιοτέρους ἄγδρας, τοὺς ὅποιους ἀναφέρει ἡ ἱστορία. Οἱ γαῦται ὅλοι τοῦ

κόσμου δὲν θὰ πάύσουν ποτὲ νὰ τὸν θαυμάζουν. Ἐντὸς ἔξι μηνῶν κατέστρεψε δύο δίκροτα καὶ 3.000 ἔχθρούς.

Ο Τουρκικὸς στόλος ἐπῆγε πάλιν ἐντρομος νὰ κλεισθῇ εἰς τὸν Ἐλλήσποντον. Τὰ Τουρκικὰ πολεμικὰ δὲν ἐτόλμων νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς τὰς νῆσους τοῦ Αιγαίου. Καὶ μόνον τὰ ὀνόματα τοῦ Κανάρη καὶ τοῦ Μιαούλη ἔτρεπον εἰς φυγὴν τοὺς στόλους τῶν Τούρκων. Οἱ Ἐλληνες ναυτικοὶ ἦσαν πάλιν κύριοι τῆς θαλάσσης, ὅπως καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους.

β.—Μεγάλαι καταστροφαί.—Ηρωϊκαὶ ναυμαχίαι (1823-1824).

Μετὰ τὰς συμφοράς, τὰς ὁποίας ἐπαθον οἱ Τούρκοι εἰς τὴν θάλασσαν, ὁ Σουλτάνος ἐξεμάνη καὶ διέταξε μεγάλας καταστροφὰς Ἐλληνικῶν χώρων. Ἀλλ’ ὁ Μιαούλης διεξήγαγε πάλιν ήρωϊκὰς ναυμαχίας ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.

Η καταστροφὴ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κάσου.—Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Κρήτης ὑπέστησαν μεγάλα δειγοπαθήματα ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους, οἱ ὅποιοι ἦσαν πολυάριθμοι καὶ ἴσχυροι. Παρ’ ὅλας ὅμως τὰς δυσκολίας ἐπανεστάτησαν καὶ αὐτοῖς, κατὰ δὲ τὸ 1823 ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ μεγαλόνησος ἦτο εἰς χεῖρας τῶν Ἐλλήνων.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ Ἐλληνικὸς στόλος δὲν ἔκαμε σπουδαῖας κινήσεις ἔνεκα ἐλλειψεως χρημάτων. Ἀλλὰ καὶ ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἀφοῦ ἐπυρπόλησε διάφορα Ἐλληνικὰ παράλια, ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἐλλήσποντον, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τίποτε σπουδαῖον.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος, τὸ 1824, διὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης ὁ Σουλτάνος, διέταξε νὰ ὑπάγῃ στόλος καὶ στρατεύματα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Ο στρατὸς τῶν Αἰγυπτίων, καλῶς ἐφωδιασμένος, ἀπεδιδάσθη εἰς τὴν νῆσον. Ἀμέσως ἐπροχώρησεν εἰς τὸ ἐյωτερικὸν αὐτῆς καίων, λεηλατῶν καὶ σφάζων.

Μὲ φοβερὰς καταστροφὰς συνεπληρώθη ἡ κατάκτησις τῆς Κρήτης. Αἱ τότε συμφοραὶ ἔγιναν καὶ εἰς τὴν νῆσον Κάσον. Οἱ μὲν ἄνδρες καὶ αἱ γραῖαι ἐσφάγγησαν, οἱ δὲ νέοι καὶ οἱ παῖδες ἐστάλησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἐπωλήθησαν ὡς ἀνδράποδα.

Η ἐπίθεσις τῶν Φαρῶν. — 'Αλλ' ἀκόμη περισσότερον τραγικὴ ἦτο ἡ καταστροφὴ τῶν Φαρῶν. Φοβερὸς Τουρκικὸς στόλος ἀπὸ 176 πλοῖα μὲ πολυάριθμον στρατὸν ἐνεφανίσθη αἰφνιδίως ἐμπρὸς εἰς τὴν μικρὰν νῆσον. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ήσαν τότε 30 χιλ. οἱ πλευρισταὶ δὲν ήσαν περισσότεροι ἀπὸ 3.000, καὶ ἔπειτε ν' ἀντισταθοῦν εἰς ἔξαπλάσιον στρατόν. Οἱ Φαρινοὶ ἀπεφύγισαν νὰ μείνουν ὅλοι εἰς τὴν νῆσον των καὶ νὰ σώσουν αὐτὴν ἢ νὰ καταστραφοῦν, διὰ τοῦτο ἀφήρεσαν μάλιστα τὰ πηδάλια τῶν πλοίων των.

'Ο Τουρκικὸς στόλος ἐπληγίσασεν εἰς τὴν νῆσον καὶ μὲ ὅλην τὴν γενναῖαν ἀντίστασιν, τῶν Φαρινῶν κατέρρθωσε ν' ἀποβιβάσῃ στρατὸν εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου. 'Επειτα ἐβάδισαν ὅλοι μᾶς καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν.

Η καταστροφὴ τῶν Φαρῶν. — Τότε ἔγινε φοβερωτάτη σφαγὴ καὶ καταστροφὴ. 'Απὸ τὸν ἀνηλεῖ φόνον ἡ θάλασσα εβάφη μὲ αἷμα. Μόνον εἰς ἓν μικρὸν φρούριον, τὸ Παλιόκαστρον, εἶχον κλεισθῆ ὅληροι πολεμισταὶ καὶ πολλὰ γυναικόπαιδα. 'Επὶ τέλους οἱ Τούρκοι εἰσώρημησαν εἰς τὸ ἀδύνατον ὁχύρωμα. Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην οἱ πολιορκούμενοι ἔβαλαν πῦρ εἰς τὴν πυριταποθήκην. "Εκρηξις τότε φοβερὰ διέσχισε τὸν ἀέρα. Οἱ ὑπερασπισταὶ, τὰ γυναικόπαιδα, οἱ ἐφορμῶντες ἔχθροι, ὅλα ἔγιναν θρύμματα.

Τὰ Φαρὰ είχον καταστραφῆ. Οἱ Φαρινοὶ ἔχασαν τὰ πάντα, καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ζωήν. Τοὺς ἔμεινεν ὅμως ἀθάνατος ἡ δόξα, τὴν ὅποιαν ἔβαλεν ὁ ἔθνικὸς ποιητής Σολωμός:

«Στῶν Φαρῶν τὴν ὅλομκυρη ράχη
Περπατῶντες ἡ δέξια μονάχη,
Μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια»

Καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
Γίνομέν ἀπὸ λίγα χωράρια,
Ποῦχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Αἱ ἡρωϊκαὶ ναυμαχίαι. — Ο ‘Ελληνικὸς στόλος δὲν εἶχε προφθάσει νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τῶν Ψαρῶν δι’ ἔλλειψιν χρημάτων. Ἀλλ’ ἡ συμφορὰ τῆς ἡρωϊκῆς νῆσου ἐπλήγωσεν δόλο-
κληρού τὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ τέλους κατωρθώθη νὰ ἑτοιμασθοῦν
ἐχθρικόν.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐκβι-
νησεν ἐναντίον τῆς Σάμου. Τσχυρὸς στόλος ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον

ῆλθεν εἰς βοήθειάν του, καὶ ἀπετελέ-
σθη οὕτω φοβερὰ ἐχθρική δύναμις.
Οἱ ἐχθροὶ εἶχον 400 πλοῖα πολεμι-
κὰ καὶ φορτηγά, 50,000 ναύτας καὶ
στρατιώτας καὶ 2.500 κανόνια. Ο
ἰδικός μας στολίσκος δὲν εἶχε παρὰ
μόνον 70 πλοῖα καὶ 300 μικρὰ κα-
νόνια. “Ολον τὸ πέλαγος ἐσκεπάσθη
ἀπὸ πλοῖα, ὡς νὰ ἦσαν κινούμενον
δάσος. Καὶ τότε ἔγιναν ἐκεῖ τριγύρῳ
εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Σάμου μεγάλα
κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων θαλασσι-

νῶν ὥπο τὴν ἀρχηγὸν τοῦ Μιαούλη.

Ο μικρὸς Ἑλληνικὸς στόλος ἀντιπαρετάχθη μὲ τόλμην ἐναγ-
τίον τοῦ Τουρκικοῦ. Αἱ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων καὶ αἱ ναυμα-
χίαι διεήρκουν πολλὰς ἡμέρας κατὰ συνέχειαν. Πάντοτε τὰ Ἑλ-
ληνικὰ πλοῖα εὑρίσκοντο ἐμπρός των, πάντοτε τὰ πυρπολικά μας
ἐφώρμων καὶ ἔφερον τὴν σύγχυσιν καὶ τὸν τρόμον. Ἐπὶ τέλους
οἱ φοβεροὶ ἐχθρικοὶ στόλοι κατετροπώθησαν καὶ διεσκορπίσθη-
σαν. Τότε δὲ Ἑλληνικὸς στόλος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Χίδραν, ἀφοῦ

Ο ΜΙΑΟΥΛΗΣ

ἐπὶ τέσσαρας σχεδὸν μῆνας διαρκῶς ἐπολέμει (ἀπὸ τὸν Αὔγουστον ἔως τὸν Νοέμβριον τοῦ 1824).

·Η μεγάλη ναυμαχία τοῦ Γέροντος. — Η πλέον ἀξιοθάμαστος ἀπὸ τὰς ναυμαχίας ἐκείνας ἔγινεν εἰς τὸν Γέροντα, ὅπως ὀνομάζεται εἰς κόλπος τῆς Μικρᾶς Ασίας, πρὸς Νότον τῆς Σάμου.

Ο Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἐπετέθη μὲ σύριον ἀνεμον ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ. Τὰ ἵδια μας ὅμως πλοῖα δὲν ἦδοναντο νὰ κινηθοῦν, διότι εἶχον πέσει εἰς νηγεμίαν. Πολλὰ μάλιστα εἶχον μείνει εἰς τὸν κόλπον τοῦ Γέροντος, ώς νὰ ἥσαν κλεισμένα εἰς μίαν μάνδραν. Οἱ ἔχθροὶ ἥλπιζον, ὅτι θὰ κατέστρεφον εὐκόλως τὸν Ἑλληνικὸν στόλον, ὁ ὅποιος ἦτο εἰς ἀκινησίαν. Εφόδουντο νὰ πλησιάσουν, ἀλλ' ἀπὸ μακρὰν ἐπυροδόλουν ἀκατάπιαστα καὶ μὲ μανίαν.

Οἱ Ἑλληνες ὅμως ναῦται κατώρθωνταν καὶ μὲ τρικυμίαν καὶ μὲ γαλήνην νὰ γίνωνται νικηταί. Μόλις ἐπνευσεν δλίγος ἀνεμος, ἀρχίζουν τὰ δύο τμήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου νὰ προελαύνουν. Οἱ ἔχθροὶ ἀρχίζουν γὰρ ὑποχωροῦν. Ο Μιαούλης διατάσσει γὰρ προελάσουν τὰ πυρπολικά. Δύο ἴσχυρὰ πλοῖα τῶν ἔχθρων πυρπολοῦνται. Οἱ ἄγδρες καίονται, πυγίονται, ἀλλοι συλλαμβάνονται αἰχμάλωτοι. Τότε οἱ ἔχθροι τρέπονται εἰς βιαστικὴν φυγὴν.

Τρύπια ἡσκεν τὰ πλοῖα διλογικά πλοιάρια, ἀλλ' ὅλοι εὑρίσκοντο παρόντες, κανένες Ἑλληνικὸν πλοῖον δὲν κατεστράψῃ. Όλην τὴν ἡμέραν οἱ ναῦται μας ἦσαν νηστικοί, μαῦροι ως πίσσα ἀπὸ τὴν πυρίτιδα, καὶ τὸ δράδυ δόλοι μαζὶ ἐκάθισαν νὰ φάγουν τὸ λιτόν δειπνόν. Ολοι ἔφαγαν κρότον καὶ δλίγας ἐλαῖς μὲ φαιδρά πρόσωπα διεξάζοντες τὸν θεόν ὅτι τοὺς ἐδώρησε τὰ νικητήρια καὶ ἐλυπήθη τοὺς ὑπερμάχους τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ. (Κατὰ τὸν Σπετσιώτην *"Ανάργυρον Αναργύρου"*).

γ.—·Η Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἔως τὸ 1825.

Τὰ μεγάλα κατορθώματα καὶ αἱ ἡρωϊκαὶ θυσίαι τῶν Ἑλλήνων εἶχον πολὺ σπουδαίας συγεπείσας. Ο ἔνδοξος ἀγῶν τῶν Ἑλλήνων ἐγένεντο τὸν Φιλελληνισμὸν εἰς τὴν Εὐρώπην. Εξ ἄλλου

δό Σουλτάνος, διὰ νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα, ἐζήτησε βοήθειαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον.

Τὰ τέσσαρα πρώτα ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως.— Τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος εἶχε συμπληρωθῆ, καὶ ἡ Τουρκία δὲν εἶχε κατορθώσει τίποτε σπουδαῖον. "Ολαι αἱ ἐκστρατεῖαι, τὰς ὁποῖας εἶχε στείλει ὁ Σουλτάνος ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, εἶχον ἀποτύχει κατὰ σειράν: τοῦ Ὁμέρ Βριώνη (1821), ἡ μεγάλη ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη (1822), δύο ἄλλαι, ἡ μία εἰς τὴν Ἀνατολικήν, ἡ ἄλλη εἰς τὴν Δυτικήν Ἑλλάδα (1824).

Οἱ δὲ Ἑλληνες θαλασσινοὶ ἐπετέλεσαν τὰ πλέον θαυμαστὰ ἔργα, ἀθάνατα δὲ θὰ μείνουν τὰ πυρπολικὰ κατορθώματα τοῦ Κανάρη (1822). Λαμπρότατα δὲ ἦσαν καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ 1825. Οἱ μεγάλοι στόλοι τῶν Τούρκων κατενικήθησαν εἰς πολλὰς γαυμαχίας καὶ ἔχασαν 7 μεγάλα πολεμικά, τὰ ὁποῖα ἐπυρπολήθησαν μὲν ὅλα τὰ πληρώματά των. Συνελήφθησαν δὲ 50 μεταφορικὰ καὶ ἥχμαλωτίσθησαν 4.000 ἔχθροι.

Οἱ Τουρκικοὶ στόλοι μετὰ τὰ παθήματά των ἔμειναν κλεισμένοι εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Τὸ μόνον σπλον, τὸ διοῖον εἶχεν ἀπομείνει εἰς τὸν Σουλτάνον, ἥτο ἡ ἀγριότης. "Εστελλε λοιπὸν τοὺς κολοσσιαίους στόλους του νὰ ἐρημώνουν τὰς Ἑλληνικὰς νήσους καὶ ἔκαμψαν τὰς φοιδερὰς καταστροφὰς τῆς Χίου, τῆς Κρήτης, τῆς Κάσου, τῶν Ψαρῶν.

Ο θαυμασμὸς τῶν Εὐρωπαίων.— Γεμάτοι θαυμασμὸν οἱ Εὐρωπαῖοι ναύαρχοι καὶ πρέσβεις, οἱ διοῖοι ἦσαν τότε εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐπληροφόρουν τὰς Κυδερνήσεις των διὰ τὰ Ἑλληνικὰ κατορθώματα. "Ο Γάλλος ναύαρχος ἔγραψεν.

«Αἱ φοβεραὶ λοιπὸν τῶν Τούρκων παρασκευαὶ εἰς οὓδεν ἀποτέλεσμα κατέληξαν. Ἰδοὺ συμπληροῦται τὸ τρίτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ οἱ ἡνωμένοι ἀγῶνες τῶν Ὁθωμανικῶν στόλων καὶ στρατῶν τίποτε δὲν κατώρθωσαν. Οἱ Τούρκοι μόνοι των δὲν δύνανται νὰ καθυποτάξουν τοὺς "Ἑλληνας».

Κατόπιν δὲ ή Γαλλική Πρεσβεία ἔγραψεν εἰς τὴν Κυδέρηνη-
σίν της κατὰ τὸ 1824.

«Τὰ λαμπρὰ κατορθώματα, ὅσα ἐπέτυχον οἱ ἐπαναστάται
κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἐστερέωσαν τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἀνεξαρτη-
σίας αὐτῶν».

Τόσον δὲ ἀκλόνητος ἦτο ή καρτερία τῶν Ἑλλήνων, ώστε
ὅλοι οἱ ξένοι διμολόγουν, ὅτι «οἱ Τούρκοι δὲν δύνανται νὰ νι-
κήσουν τοὺς Ἑλληνας, μόνον νὰ τοὺς ἔξοντάσουν δύνανται».

Αἱ διεχόνοις τῶν Ἑλλήνων.— Κατὰ τὸ τέλος λοι-
πὸν τοῦ 1824 ἐφαίνετο ὅτι ἐθριάμβευεν ή Ἑλληνική Ἐπανάστα-
σις. «Ἄν δὲ ὑπῆρχε τότε ἴσχυρὰ Κυδέρηνησις καὶ ὄμονοια με-
ταξὺ τῶν Ἑλλήνων, αἱ καταστροφαὶ τῶν Τούρκων θὰ ἥσαν
πολὺ μεγαλύτεραι καὶ η ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος θὰ ἐγί-
νετο ταχύτερον.

«Ἄλλ᾽ ὅταν ἀπηλλάγησαν οἱ Ἑλληνες ἀπὸ τὰς φοδεράς ἐκ-
στρατείας τῶν Τούρκων, δὲν ἐφρόντισαν νὰ ἑτοιμασθοῦν διὰ νὰ
ἀποκρούσουν πάντα κίνδυνον. Κατέτριψαν τὸν χρόνον εἰς ἔρι-
δας. Ἐπὸ τὸ ἐν μέρος οἱ προεστῶτες, ἀπὸ τὸ ἄλλο οἱ στρατιω-
τικοὶ ἥσαν εἰς διάστασιν ἢ ὅποια μάλιστα ἔφθασε καὶ ἔως ἐκ-
φύλιον πόλεμον. Πολὺ δὲ λυπηρὰ ἀποτελέσματα ἐπῆλθον τότε
ἀπὸ τὴν διαιρεσιν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κολοκοτρώνης ἥθέλησε ν'
ἀντισταθῆ εἰς τὴν Κυδέρηνησιν, κατεδιώχθη, καὶ μάλιστα ἐφυ-
λακίσθη μὲ ἄλλους ὁπλαρχηγούς.

Κατὰ τὴν θλιβερὰν ἐκείνην περίοδον κατέπεσεν ἡ φήμη τοῦ
Οδυσσέως Ἀνδρούτσου. Ὁ ἥρως τῆς Γραδιᾶς μετὰ τὸ κατόρ-
θωμά του δὲν ἐδείχθη ἀντάξιος τῶν ἐλπίδων τοῦ ἔθνους. Δὲν
ὑπήκουεν εἰς κανένα καὶ ἐφέρετο ὡς ἀντάρτης. Διὰ τοῦτο συνε-
λήφθη καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου
ἐτελείωσεν ἀναξίως τὸν βίον του.

Ἡ ἔλλειψις χρημάτων.— Ἐξ ἄλλου, τὰ χρήματα,
τὰ ὅποια ἥδυνατο νὰ διαθέσῃ ἡ κυδέρηνησις διὰ τὸν Ἀγῶνα, ἥσαν
πολὺ ὀλίγα. Ὁ τόπος ἦτο ἐξηντλημένος, καὶ καθ' ἥμέραν ἐξηγ-

τλείτο περισσότερον ἀπὸ τὰς καταστροφάς. Πολὺ δὲ λοιπὸν φόροι εἰσεπράττοντο. Οἱ πλούσιοι δὲν εἶχον πλέον νὰ συνεισφέρουν. Τὸ δὲ θλιβερώτερον εἶναι, ὅτι ἡ διχόνοια ἔκαμψε γὰρ σπιταλῶνται ἀσκόπως καὶ τὰ δὲ λίγα χρήματα, τὰ ὅποια διέθετεν ἡ Κυδέρηγσις.

Ἡ ἔλλειψις δὲ αὕτη τῶν χρημάτων ἔθλαπτε κυρίως τὸν στόλον, ὁ ὅποιος ἔχρειάζετο πολλὰ διὰ γὰρ κινηθῆ. Εἰς τὰς ἀρχὰς οἱ πλούσιοι νησιώται εἶχον συνεισφέρει ἑκατομμύρια διὰ γὰρ ἐτοιμασθῆ ὁ στόλος, ἀλλὰ τέρα καὶ αὗτοὶ δὲν ἦσαν πλέον εἰς κατάστασιν νὰ τὸν συντηρήσουν. Διὰ τοῦτο ἡ Κυβέρνησις ἐπροσπάθει γὰρ εὑρη δάνειον εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ γὰρ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα. Εἰς τὴν ἔξεύρεσιν δὲ χρημάτων εἰργάσθησαν πολὺ οἱ Φιλεληνικοὶ σύλλογοι, οἱ ὅποιοι εἶχον ἴδρυθη εἰς τὴν Εὐρώπην.

Αἱ κυνηγερνήσεις τῶν Δυνάμεων. — Αἱ Εὐρωπαῖκαὶ κυνηγερνήσεις ἦσαν δύσμενεις πρὸς τὴν Ἐπανάστασιν. Διότι οἱ θασιλεῖς τῆς Εὐρώπης ἐφοδιοῦντο τὰς ἔξεγέρσεις τῶν λαῶν. Οἱ πρωθυπουργός τῆς Αὐστρίας Μέτερνιχ, ὁ ὅποιος ἦτο φιλότουρχος, ἔλεγεν: «Ἐκεῖ κάτω (εἰς τὴν Ἀνατολήν), καὶ ἐν κρεμασθοῦν ἡ στραγγαλισθοῦν 300 ἢ 400 χιλιάδες ἄνθρωποι, τοῦτο δὲν ἔχει καμπίαν σημασίαν».

Ἄλλὰ τὰ κατορθώματα τῶν Ἐλλήνων καὶ αἱ σφαγαὶ τῶν Τούρκων ἥλλαξαν τὰ πράγματα. «Οταν μάλιστα ἔγινεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν πρωθυπουργὸς ὁ Κάνιγγ καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν Αύτοκράτωρ ὁ Νικόλαος Α', τότε αἱ Κυδερνήσεις κατέστησαν εὐμενέστεραι. Οἱ Ἀγγλοι καὶ οἱ Ρώσοι ἥρχισαν νὰ συγεννοοῦνται μὲν τοὺς Γάλλους διὰ γὰρ ἐπεμδοῦν ὑπὲρ τῶν Ἐλλήνων. Ἡ πραγματικὴ δύναμις ἐνέργεια τῶν Δυνάμεων ἥργησε πολὺ, καὶ οἱ Ἐλληνες εἶχον ἀκόμη γὰρ ὑποφέρουν μεγάλας δυστυχίας.

Οἱ φειλέληνες καὶ ὁ φειλεληνισμός. — Ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς Τουρκοκρατίας οἱ περιηγηταὶ εἶχον διαδώσει τὸ ἐνδιαιτέρον ὑπὲρ τῶν ἀπογόνων τῆς ἐνδόξου ἀρχαίας Ἐλλάδος. Μόλις δὲ ἔξερράγη ἡ Ἐπανάστασις, πολλοὶ Εὐρωπαῖοι, ιδίως

Αγγλοι καὶ Γάλλοι, ἔτρεξαν ν^ο ἀγωνισθοῦν καὶ αὐτοὶ μαζὶ μὲ τοὺς Ἑλληνας. Εἰς ἓξ αὐτῶν ἐλεγε τὴν παραμονὴν τῆς ἐν Πέτρᾳ καταστροφῆς: «Ἀπὸ τὴν νεότητά μου ἐπολέμησα εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Τώρα ἐν μόνον ποθῷ, ν^ο ἀποθάνω ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς ἡγιασμένης αὐτῆς γῆς, ἢ νὰ ἴδω τὴν ἐλευθερίαν ἀναθάλλουσαν ἐν αὐτῇ».

Εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην, ἴδιας εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ιδρύθησαν Φιλελληνικοὶ Σύλλογοι διὰ νά^{τη} ἐνισχύσουν τὸν Ἀγῶνα. Αἱ ἡρωϊκαὶ θυσίαι τῶν Ἑλλήνων ἐνθουσιασαν τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Χρήματα καὶ πολεμοφόδια ἥρχισαν νὰ στέλλωνται εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ δὲ ἐνθουσιασμὸς τῶν λαῶν ἥγαγκασε τὰς Κυθερνήσεις νὰ εύνοησουν τὸν Ἀγῶνα.

Ο λόρδος Βύρων. — Απὸ ὅλους τοὺς Φιλέλληνας ἀλησμόνητος εἶναι ὁ μέγας

Ἀγγλοςποιητὴς Βύρων.

Ἡ ἀφίξεις του εἰς τὴν Ἑλλάδαν ἤγειρεν ἐνθουσιασμόν, ἥτο ἐκτάκτως ὥραῖος καὶ ἐλκυστικός, κατήγετο ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν καὶ τὸ ὄνομά του εἶχε γίνει περιλάλητον. Ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἑλληνας τὴν περιουσίαν, τὴν δύναμίν του, τέλος καὶ τὴν ζωήν του.

Ο Βύρων ἔτρεξεν εἰς τὸ ἥρωϊκὸν Μεσολόγγιον μὲ μεγάλα σχέδια. Ἔδωκε χρήματα πολλὰ ὑπὲρ τοῦ

Ἀγῶνος, ἐφρόντισε διὰ τὸ δάνειον ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, ἐπροσπάθησε νὰ καταρτίσῃ τακτικὸν στρατὸν ἀπὸ τοὺς ἀγωπημένους

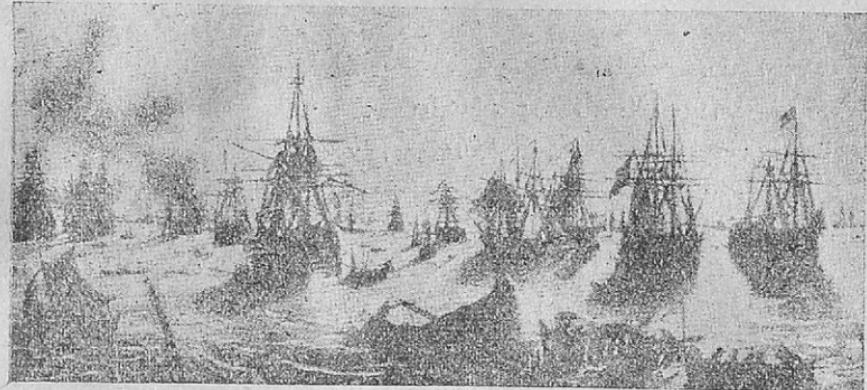
Ο ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝ

του Σουλιώτας. Ἀλλὰ τὸ νοσηρὸν κλίμα ἐπέδρασεν δλεθρίως εἰς τὴν δγείαν του καὶ μετ' ὀλίγους μῆνας ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 37 ἑτῶν (7 Ἀπριλίου 1824). Ἡ κηδεία του ἔγινεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον μὲ μεγάλας τιμάς. Ὁλη ἡ Ἑλλὰς ἐξυθίσθη εἰς πένθος.

Ο ἐνθουσιασμὸς τῶν Φιλελλήνων ἀγεκούφιζε τοὺς ἀγωγιζομένους πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος των. Ἀλλ' αἱ διχόνοιαι αὐτῶν ἔκαμπον ὅλους ν' ἀπελπίζωνται. Αἴφνιδίως αἱ διχόνοιαι κατέπαυσαν. Διότι μεγάλαι συμφοραὶ ἐπῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν, καὶ τώρα ἡ ἀπόδασις τοῦ Ἰερατίου πασᾶς τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Τὸ ἀποτρόπαιον σχέδιον. — Αἱ ἀποτυχίαι, τὰς ὁποίας ὑπέστη ὁ Σουλτάνος, τὸν ἡγάκνασαν νὰ ταπεινωθῇ καὶ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἀπὸ τὸν ἀντιθασιλέα τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλῆν. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος, ὁ ὄποιος ἦτο ὑποτελῆς εἰς τὸν Σουλτάνον, εἶχε καταρτίσει δυνατὸν στρατὸν καὶ στόλον. Ο Σουλτάνος ὑπεσχεθῆ εἰς αὐτὸν τὸ πασαλίκιον, δηλαδὴ τὴν δισίκησιν τῆς Πελοποννήσου, μὲ τὸ ἀγτάλλαγμα δὲ τοῦτο ὁ Μεχμέτ πασᾶς, ὁ ὄποιος εἶχε μεγάλας φιλοδοξίας, ἀνέλαβε προθύμως νὰ δώσῃ βοήθειαν.

Τὸ σχέδιον τῶν δύο ἡγεμόνων ἦτο ὅχι μόνον νὰ σβύσουν καθ' ὅλοκληρά τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, ἀλλὰ καὶ νὰ καταστρέψουν τοὺς Ἑλληνας. Ο Σουλτάνος μὲ ἴδικὸν του στρατὸν θὰ καθυπέτασσε τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Οἱ δύο στόλοι ἡγωμένοι θὰ κατέστρεφον ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς νήσους μὲ τὰ φοβερὰ Ἀσιατικὰ στίφη. Ο δὲ Μεχμέτ Ἀλῆς θὰ καθυπέτασσε τὴν Πελοπόννησον. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἦτο ἡ ἀκμαιοτέρα Ἑλληνικὴ χώρα, διὰ τοῦτο ἐπρεπε νὰ ἔξοντωθῇ εἰς αὐτὴν τελείως ὁ Ἑλληνισμός. Οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου θὰ μετεφέροντο εἰς τὴν Αἰγυπτον καὶ οἱ Ἀραδεις θὰ ἐλάμβανον τὴν θέσιν των. Ἡτο ἀπαίσιον τὸ σχέδιον, ἀντάξιον τῆς Μουσουλμανικῆς βαρδαρότητος. Ο ικνδυνος λοιπὸν ἦτο τρομακτικός. Ὁλη ἡ Εύρωπη ἐταράχθη, ἀλλὰ δὲν ἔκαμε τίποτε διὰ νὰ τὸν προλάβῃ.

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΝΑΒΑΡΙΝΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.—ΟΙ ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ ΠΟΛΕΜΟΥΝ
ΜΕ ΒΟΗΘΕΙΑΣ 1824-1825

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΙΒΡΑΪΜ
Η ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

- α. — 'Ο Ιβραϊμ εἰς τὴν Πελοπόννησον. — Άι καταστροφαὶ τοῦ Αιγυπτιακοῦ στρατοῦ. Η καρτερία τῶν Ἐλλήνων.
- β. — 'Η ἔνδοξος πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. — Η ἡρωϊκὴ ἀμυνα. 'Η ἀθάνατος ἔξοδος τῶν πολιορκουμένων.
- γ. — Οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες εἰς τὴν Στερεάν τῆς Ελλάδα. — Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης. Η καταστροφὴ τοῦ Φαλήρου.
- δ. — Τὸ Ναβαρίνον. — Η ἐκδιωξίς τοῦ Ιβραΐμ. Η ἀνεξαρτησία τῆς Ελλάδος.

α.—'Ο Ιβραϊμ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Η βοήθεια τοῦ Μεχμέτ 'Αλῆ ἔφερεν εἰς μέγαν κίνδυνον τὴν Ἐπανάστασιν. Οὐδὲς του Ιβραΐμ πασᾶς ἀπεδιθάσθη μὲ τακτικὸν στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπέφερε φοβερὰς καταστροφὰς εἰς τὴν χώραν.

Οἱ Αραβεῖς εἰς τὴν Πελοπόννησον. — Υπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ιβραΐμ πασᾶ, υἱοῦ τοῦ Μεχμέτ 'Αλῆ, ἀπεδιδασκαλία Νεωτέρᾳ Ιστορίᾳ

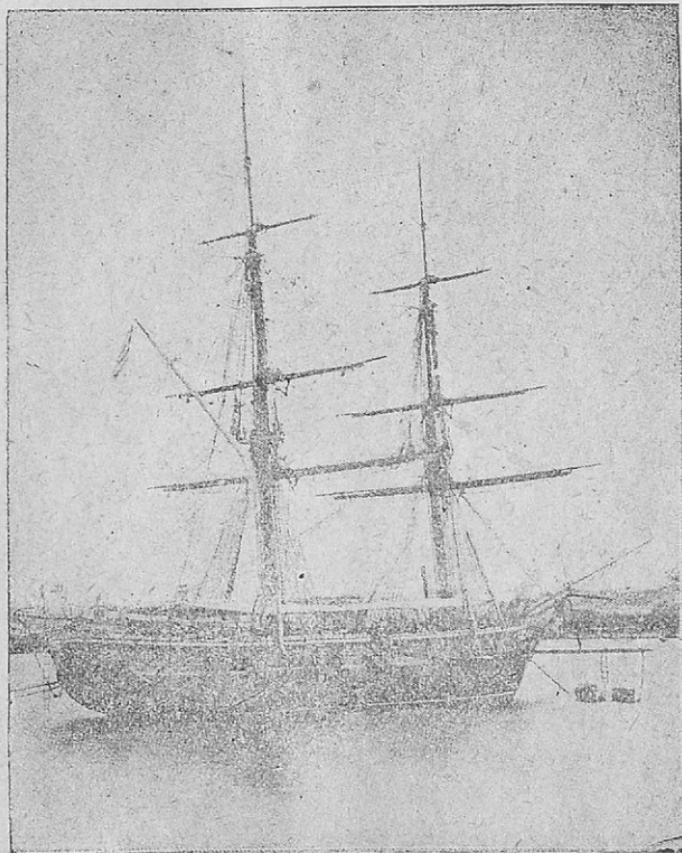
δάσθησαν, τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1825, 11 χιλ. Ἀραδες, ὅπως ἐλέγοντο οἱ Αἰγύπτιοι, εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ διαστήματα δὲ νέαι ἐνισχύσεις ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον.

Οἱ Ἰεραῖμ πασᾶς εἶχεν ἐκπαιδευθῆ εἰς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου, ἥτο ἐπίμονος καὶ τολμηρός. Τίποτε δὲν τὸν ἔκαμνε νὰ ματαιώσῃ τὰ σχέδιά του. Οἱ δὲ στρατός, τὸν ὅποιον ὠδήγηει, εἶχεν δλα τὰ ἐφόδια, λαμπρὸν ἵππικὸν καὶ πυροβολικόν, ἥτο ἐν γένει τέλειος στρατός. Ηἱ ἀπόδασις λοιπὸν τοῦ Ἰεραῖμ πασᾶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔπεσεν ὡς κεραυνός. Πρὸς ἀγτιμετώπισιν τοῦ φοβεροῦ κινδύνου ἡ Κυθέρηνησις ἐψήφισε γενικὴν ἀμνηστείαν, διότι «ἡ σύμπνοια καὶ ἡ σύμπραξις ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἥτο τὸ μόνον ἀκαταμάχητον ὅπλον ἐναντίον τοῦ ἀσπόνδου ἐγκριοῦ τῆς πατρίδος».

Η ιατάληψις τοῦ Ναδαρένου. — Τὸ σχέδιον τοῦ Ἰεραῖμ ἥτο νὰ στερεωθῇ καλῶς εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ κατακτήσῃ ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Καὶ πρῶτον ἀπεφάσισε νὰ κυριεύσῃ τὸ Ναβαρīνον, ὅπως λέγεται κοινῶς ἡ Πύλος. Εἰς τὸ Ναδαρīνον ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος του θὰ εἶχεν ὡς βάσιν τῶν ἐπιχειρήσεών του ισχυρὸν κάστρον καὶ πρὸ παντὸς θαυμάσιον λιμένα. Ηἱ εἰσοδος τοῦ μεγάλου λιμένος κλείεται ἀπὸ μίαν νησίδα, τὴν Σφακτηρίαν. Ολίγα Ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ ἄνδρες ἔτρεξαν νὰ τὴν φυλάξουν. Οἱ Ἰεραῖμ περιεκύλωσε τὴν νῆσον μὲ τὸν στόλον του καὶ κατώρθωσε γὰ τὴν κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ὑπερασπιστάς της ἐφονεύθησαν ἢ ἥχμαλωτίσθησαν.

Τὰ δὲ ὀλίγα Ἑλληνικὰ πλοῖα κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν. Τελευταῖον ἔμεινε τὸ περίφημον πλοῖον Ἀρης. Οἱ Αἰγυπτιακὸς στόλος εἶχε πλέον κλείσει τὸ στόμιον τοῦ λιμένος. Οἱ ναῦται ἡσπάσθησαν ἀλλήλους τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν καὶ τὸ πλοῖον ὅρμησε γὰ ἐξέλθη. Οἱ Ἀρης κατώρθωσε γὰ σωθῆ, ἀφοῦ ἐπέρασε διὰ μέσου ὅλου τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου κανονιοθολούμενος ὑπ’ αὐτοῦ.

· Η αντίστασις τοῦ φρουρίου ἦτο πλέον ἀδύνατος, διότι ὁ Αιγυπτιακὸς στόλος ἐπλησίασε καὶ ἐκανονισθόλει αὐτό. Οἱ Ἑλ-ληνες ἤγαγκάσθησαν γὰρ συνθηκολογήσουν καὶ νὰ παραδώσουν τὸ φρούριον.

ΤΟ ΒΡΙΚΙΩΝ ΑΡΗΣ

Τὸ ἡρωικὸν πλοῖον ἐσώζετο ἕως πρὸ ὀλίγου

· Ήρωϊκὴ μάχη εἰς τὸ Μανιάκι. · Ο Ὑπουργὸς τῶν Εσωτερικῶν Παπαφλέσσας ἔτρεξεν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὴν Μεσσηνίαν διὰ γὰρ σταματῆσῃ τὸν Ἰόρατόν. · Ο Παπαφλέσσας ἦτο ἀτρόμητος πολεμιστής. Μὲ χιλίους ἄνδρας κατέλαβε τὴν θέ

σιν Μανιάκι πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς Πόλου. Ἀλλ' ὅταν τὰ πέριξ ἐσκεπάσθησαν ἀπὸ τὰ Αἰγυπτιακὰ στρατεύματα, οἱ περισσότεροι ἀνδρες τὸν ἔγκατέλειψαν, ἔμεινε δὲ μόνον μὲ 300 ἐναντίον 6,000 Αἰγυπτίων, τοὺς ὅποιους ὡδήγηε ὁ Ἰδιος ὁ Ἰδραῖμ. Τότε ἔγινεν εἰς τὸ Μανιάκι μία ἀπὸ τὰς πλέον ἡρωϊκὰς θυσίας τῆς Ἐπαναστάσεως.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐφώρμων μὲ τὰς λόγχας ἐφ' ὅπλου. Οἱ Ἑλληνες δὲν εἶχον παρὰ μόνον τὰ ἔιφη. Ἐπάλαισαν ώς λέοντες σῶμα μὲ σῶμα. Ὁλοι ἐφονεύθησαν, ἀφοῦ ἐφόνευσαν διπλασίους ἔχθρούς. Ὅταν ἔφεραν ἐνώπιον τοῦ Ἰδραῖμ τὴν κεφαλὴν τοῦ Παπαφλέσσα τὴν ἐκύτταξε σιωπηλῶς καὶ εἶπεν ἔπειτα εἰς τοὺς ἀξιωματικούς του: «ἀλήθεια! ἡτο γενναῖος ὁ ἀνήρ».

III προέλασις τοῦ Ἰδραῖμ. — Μόνος ὁ Κολοκοτρώνης θὰ ἥδυνατο νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος εἰς τοὺς κατοίκους καὶ νὰ συναθροίσῃ στρατόν. Διὰ τοῦτο ἡ Κυδέρνησις συνεψιλιώθη μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου.

Ο Κολοκοτρώνης ἔτρεξεν ἀκούραστος, ἡ δυνατὴ φωνὴ του ἀντήχησεν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Πελοποννήσου καὶ ἔδωσε παρηγορίαν εἰς τοὺς φοιβισμένους κατοίκους. Ἀλλὰ μὲ τὸν δλεῖγον στρατόν του δὲν κατώρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προέλασιν τοῦ Ἰδραῖμ. Ο Αἰγύπτιος στρατηγὸς, ἀφοῦ ἐλεηλάτησε τὴν Μεσσηνίαν, ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἐκυρίευσε τὴν Τρίπολιν καὶ ἔπειτα εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀργολίδα. Ο σκοπός του ἦτο νὰ καταλάθῃ τὸ Ναύπλιον, ὅπου ἥδρευεν ἡ κυδέρνησις, διὰ νὰ γίνῃ κύριος ὅλης τῆς Πελοποννήσου. Δὲν τὸ κατώρθωσεν ὅμως διότι εὗρε μεγάλην ἀντίστασιν ἐμπρὸς εἰς τὸ Ἀργος, εἰς τοὺς Μύλους καὶ ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν Τρίπολιν.

Εἰς ὅλας τὰς χώρας, ἀπὸ τὰς ὅποιας διήρχετο ὁ Ἰδραῖμ, ἐπέφερε φοδεράς καταστροφάς. Ἡρχισε δὲ τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς ἀπὸ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1825 καὶ ἐξηκολούθησεν ἀδιακόπως ἔως τὸ τέλος σχεδὸν τοῦ 1827. Ο Κολοκοτρώνης δὲν ἥδυνατο

νὰ πράξῃ τίποτε σπουδαῖον. Μόνον τὸν παρηκολούθει κατὰ πόδας καὶ τὸν παρηγάχλει μὲ κάθε τρόπον.

Ἡ ἐρήμωσις τῆς Πελοποννήσου. — **Ἡ καρτερά τοῦ "Εθνους".** — Κατὰ τὰς μεγάλας ἐκείνας συμφορὰς τὸ "Εθνος" ἀνεδείχθη ἄξιον θαυμασμοῦ διὰ τὴν καρτερίαν καὶ ἀφοσίωσίν του. Καὶ ἀλλοτε ἡ "Ελληνικὴ ἴστορία" ἀναφέρει φοβερὰς ἡμέρας, δύπις τὴν συμφορὰν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Εέρξου. Ἄλλ' αἱ δοκιμασίαι τῶν "Ελλήνων" διήρκεσαν τρεῖς μῆνας. Τώρα ἡ φρικτὴ δοκιμασία διήρκεσε τρία ὄλόκληρα ἔτη.

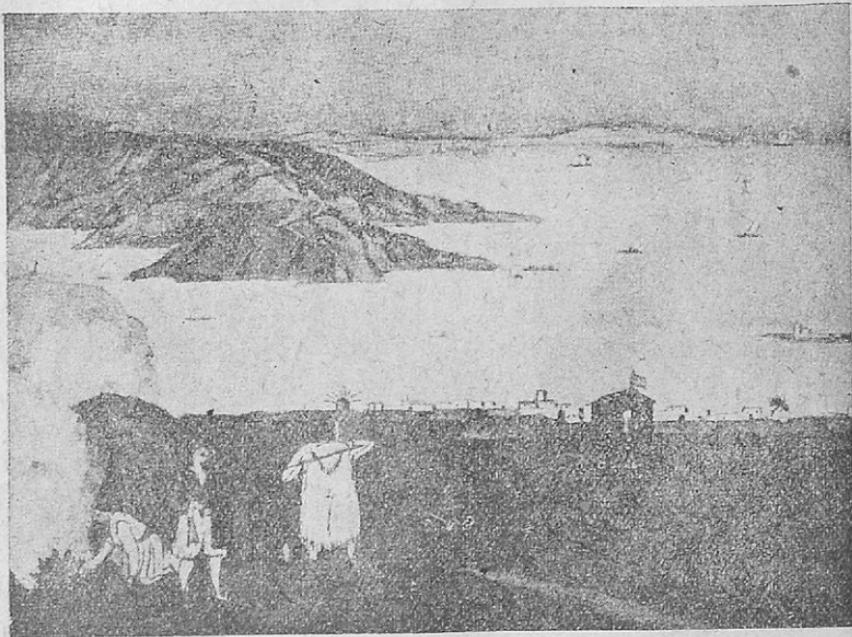
"Οπου διέρχεται ὁ Ἱδραῖμ, τὰ πάντα καταστρέφονται. Σφάζει τοὺς κατοίκους, σύρει· εἰς αἰχμαλωσίαν τὰ γυναικόπαιδα, κόπτει σύρριζα τὰ δένδρα, καίει τὰ σπαρτά καὶ τὰς ζωτιοφίας. Ἡ ἀνάμνησις τῶν φρικωδῶν καταστροφῶν ἔμεινεν ἔως σήμερον εἰς τὸν λαόν : «σὰν νὰ πέρασεν ὁ Ἱδραῖμης!» Ἄλλ' οἱ Πελοποννήσιοι δὲν ὑποτάσσονται. Οἱ γέροντες καὶ τὰ γυναικόπαιδα κρύπτονται· εἰς σπήλαια ἀποκρήμνων βουνῶν. Ἐκεῖ μέγουν ὄλοκλήρους μῆνας, πεινοῦν, κρυώνουν, ἀλλὰ δὲν παραδίδονται. Οἱ πολεμισταὶ φογεύονται, ἀλλὰ δὲν παραδίδουν τὰ δπλα. Αὐτὸς ἦτο δ βίος τῶν πατέρων μας ἐπὶ τρία ὄλόκληρα ἔτη. Εἰς καμπίαν ἴστορίαν ἀλλου λαοῦ δὲν ἀναφέρονται τοιαῦται γῆρωϊκαὶ θυσίαι.

β' — Ἡ ἔνδοξος πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Τὸ μέγα κατόρθωμα. — Καθ' ὃν χρόνον κατεστρέφετο ἡ Πελοπόννησος, ἥρχισε καὶ ἡ περίφημος πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου, ἡ ὅποια διήρκεσεν ἐν ἔτος (ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1824 ἕως τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1825). Τὸ Μεσολόγγιον ἦτο μικρὰ πόλις τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἡτο κτισμένη εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς χαμηλῆς ἤηρᾶς, ἡ ὅποια

προχωρεῖ εἰς τὴν θάλασσαν, τριγύρω δὲ τὰ νερὰ εἶναι ἀβαθῆ καὶ διὰ τοῦτο λέγονται λιμνοθάλασσα. Ἀπὸ δὲ τὸ μέρος τῆς ἔηρᾶς εἶχεν ὡς ἀμυναν πολὺ ἀδύνατον τεῖχος.

Ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἥρωϊσμούς καὶ θυσίας. Ἐδόξασε τὸν Ἑλληνικὸν Ἀγῶνα περισσότερον ἀπὸ τόσα ἄλλα ἥρωικὰ ἔργα, καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ νέα Ἑλλὰς εἶχε τέκνα ἀντάξια τῶν προγόνων. Αἱ περισσότεραι Ἑλληνικαὶ νῆ-

ΤΟ ΜΕΣΟΔΟΓΓΙΟΝ

Ἀπὸ παλαιών ζωγραφίαν, ἡ ὁ τοία φυλάσσεται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἰστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας.

σοι είχον ὑπόδουλωθή, ἡ Πελοπόννησος ἐκαίετο, πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ἰσθμοῦ ἡ Ἐπανάστασις εἶχε σδύσει, καὶ μόνον εἰς τὸ Μεσολόγγιον εἶχε περισσειθῆ ἡ ἐλευθερία. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν ἐχθροὶ ὅλας τὰς δυνάμεις των κατέδαλον διὰ γὰ τὸ κυριεύσουν, οἱ δὲ Ἑλληνες προσέφερον τὴν ζωήν των διὰ γὰ τὸ σώσουν.

Η ἄμυνα τοῦ Μεσολογγίου.— Τὸ ἀσθενὲς τεῖχος τῆς Ἑρακλέης ἐνισχύθη μὲ πύργους καὶ προτειχίσματα. Ἐπὶ τοῦ τείχους ἐτέθησαν 50 περίπου κανόνια. Ἡ φρουρὰ ἡρίθμει 4.000 ἄνδρας, πολλοὶ ήσαν Σουλιώται. Ὁ Σουλτάνος ἔστειλε τὸν καλύτερον στρατηγόν του, τὸν Ρεσίτ πασᾶν, ὁ ὅποιος εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Κιουταχῆς. Τοῦ εἰχεν εἴπει : «Τὸ Μεσολόγγιον ἡ τὴν κεφαλήν σου». Ὁ Ρεσίτ ἔφθασεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1825 μὲ ἐκλεκτὸν στρατὸν ἀπὸ 30.000 πεζοὺς καὶ ἵππεis, Τούρκους καὶ Ἀλβανούς.

Η πολειροκέα ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ.— Πολὺν χρόνον ὁ Κιουταχῆς ἐποιείρκησε τὸ Μεσολόγγιον. Πρὶν ἐπιχειρήσῃ γενικὴν ἔφοδον, ἔστειλεν ἀπεσταλμένους ζητῶν νὰ παραδοθῇ ἡ φρουρά. Οἱ πολεμισταὶ καὶ ὁ λαὸς ἐδόησαν «Πόλεμος»! Ἐδόθη δὲ ἡ Ἑξῆς ἀπάντησις : «Ἄν παραδώσωμεν τὸ κάστρον, δχι μόνον δὲν θὰ εὔρωμεν τόπον νὰ ζήσωμεν, παρὰ οὕτε διὰ τὸ δνομά μας θὰ ἐρωτήσῃ κανένας. Τόσον μισητοὶ θὰ εἴμεθα, τόσον ἀπὸ τὸν Θεὸν ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα. Ὁ Ρούμελης (ὁ Κιουταχῆς) νὰ ἥξειν ωρῇ καλά, δτι χωρὶς νὰ κάμη γιουροῦσι νὰ ἐμβῆ μὲ τὸ σπαθί του, Μεσολόγγιον δὲν παίρνει».

Ἀέ ἔφοδοι καὶ ἡ φυγὴ τῶν Τούρκων.— Τότε ὁ Κιουταχῆς διέταξε γενικὴν ἔφοδον. Μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἥλιου ἔφωρμησαν ἀθρόοι οἱ Τουρκαλβαγοί. Πυροδολισμοὶ καὶ κλαγγαὶ ὅπλων, καυγαὶ καὶ οίμωγαὶ ἀνθρώπων συνταράσσουν τὸ πάν. Ἡ πόλις καλύπτεται ἀπὸ καπνόν. Ὁ πασᾶς δλέπει τοὺς στρατιώτας του νὰ ἐφορμοῦν μὲ γενναιότητα. Τοὺς βλέπει νὰ ἀναδαίνουν τὸ τεῖχος, νὰ φθάνουν εἰς τὴν κορυφήν. Ἐπειτα αἰφνιδίως νὰ κρημνίζωνται ἀπὸ τὰ χαρακώματα καὶ νὰ τρέπωνται μὲ ἀταξίαν εἰς φυγὴν. Τρεῖς φορὰς ἐπετέθησαν οἱ ἔχθροι, καὶ τὰς τρεῖς φορὰς ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τὰ τείχη. Τώρα ἔξορμοιν οἱ «Ἐλληνες καὶ καταστρέφουν μέγα μέρος τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ. Δὲν ἔμειναν εἰς τὸν πασᾶν παρὰ μόνον 3.500

στρατιώται. Μὲ τὰ ἐλεεινὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ἀπεμακρύνθη πότε πρὸς Βορρᾶν διὰ νὰ σωθῇ.

‘**Η εἰδησις τῆς νίκης ἐπέταξεν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐγέμισε χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμὸν τοὺς Ἑλληνας.**

Ο Ἰδραῖος εἰς τὸ Μεσολόγγιον.— Τὴν ταπείνωσιν τοῦ Κιουταχῆ ὁ Ἰδραῖος ἤκουσε μὲ κάποιαν χαράν, διότι ἀνύψωνε τὴν ἰδικήν του δόξαν. Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε καταστρέψει δύο μεγάλους Τουρκικοὺς στρατούς, ἀλλ’ εἰς τὸν ἰδικόν του ἦτο ἀδύνατον γ’ ἀντισταθῆ.

‘**Ο Ἰδραῖος λαβὼν νέας ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, 10 χιλ. ἀνδρας, ἐνεφανίσθη μὲ στόλον καὶ στρατὸν εἰς τὸ Μεσολόγγιον (τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1825).**’ Ενῷ οἱ κάτοικοι τοῦ Μεσολόγγιον ἦσαν ἥσυχοι, αἰφνιδίως παρελαύνουν πομπωδῶς ἐνώπιόν των οἱ Ἀραδεις μὲ παράταξιν καὶ μὲ κρότον ὀργάνων. Ἐπὶ κεφαλῆς ἡ μουσική, ἐπειτα τὸ πυροβολικόν, τὸ πεζικόν καὶ τὸ ἵππικόν. Οἱ πολιορκούμενοι ἔδεπον μὲ ἀπάθειαν νὰ παρελαύνουν οἱ Στραδαραπάδες, ὅπως τοὺς ὠνόμασαν.

Μόλις ἔφθασεν ὁ Ἰδραῖος ἐπέπληξε τὸν Κιουταχῆν: «Πῶς δὲν ἡμπόρεσες, τοῦ εἶπεν, 8 μῆνας νὰ κυριεύσῃς αὐτὸν τὸν φράκτην»; ‘**Ο Ἰδραῖος ἀνέλαβε μόνος νὰ κυριεύσῃ τὸν φράκτην ἐκεῖνον εἰς 15 ἡμέρας.** Πρὶν ἀρχίσῃ τὴν πολιορκίαν, ἔστειλε νὰ προτείνῃ συμβιβασμὸν εἰς τοὺς πολιορκουμένους. ‘**Ολοι, στρατὸς καὶ λαός, μὲ ἐν στάματα ἐφύναξαν πάλιν: «Πόλεμος!**

Η ἀποτυχέα τοῦ Ἰδραῖος.— Καὶ μὲ τὸν στρατὸν καὶ μὲ τὰ πλοῖα του ἀπέκλεισεν ὁ Ἰδραῖος τὸ Μεσολόγγιον. Οἱ πολιορκούμενοι ἀπὸ τροφὰς μόνον εἶχον ἀνάγκην. ‘**Ο Μιαούλης διεσκόρπισε δύο φοράς τὸν ἔχθρικὸν στόλον καὶ ἐφερε τροφὰς εἰς τοὺς πολιορκουμένους.**

‘**Ο Ἰδραῖος ἦτο ἐκεῖ σχεδὸν δύο μῆνας καὶ δὲν εἶχε κατορθώσει ἀκόμη τίποτε.**’ Επὶ τέλους ἐπεχείρησε γενικὴν ἔφοδον. Μετὰ λυσσώδη μάχην οἱ Ἀραδεις ἀποκρούονται, οἱ Ἑλληνες τοὺς καταδιώκουν εἰς τὰ δυχυρώματά των καὶ κυριεύουν πολλὰ ὅπλα καὶ

αἰχμαλώτους. Ὁ Ἰδραῖμ ἔξειμάνη, ὁ Κιουταχῆς ἔθλεπεν ἀπὸ μακρὰν ηὐχαριστημένος. Τότε οἱ δύο πασάδες συνήγωσαν τοὺς στρατούς των.

Ἡ πολιορκία ἀπὸ ὅλου τὸν ἔχθρεικὸν στρατόν.— Οἱ πασάδες ἀπηλπίσθησαν, ὅτι θὰ ἐκυρίευσον τὸ Μεσολόγγιον μὲ ἐφόδους. Ἐξηκολούθουν τὰ τὸ κατακεραυνώνουν μὲ τὸ πυροβολικόν των, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ μεταχειρισθοῦν φοιβερώτερον ὅπλον, τὴν πεῖναν. Ἐπεχειρησαν νὰ κυριεύσουν πρῶτον τὰ μικρὰ νησίδια, τὰ ὅποια εἶναι εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν. Ἐρριψαν εἰς τὰ νερὰ πολλὰ πλοιάρια καὶ τὰ ἐκυρίευσαν, μὲ μεγάλας ὅμιως ἀπωλείας. Ἡρωϊκωτάτη δὲ ἰδίως ἦτο ἡ ἄμυνα εἰς τὴν Κλείσοβαν, τὴν ὅποιαν ἐφύλασσον μόνον 130 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν. Καὶ ὁ Κιουταχῆς καὶ ὁ Ἰδραῖμ εἶχον ἐπιτεθῆ, καὶ οἱ δύο ἐτράπησαν εἰς αἰσχρὰν φυγήν. Ἡ λιμνοθάλασσα ἐγέμισε μὲ 1500 πτώματα τῶν ἔχθρων.

Ἡ τελευταῖα ἄμυνα.— Ἡ φρουρὰ τοῦ Μεσολογγίου ἀπήντα πάντοτε ὑπερηφάνως εἰς τὸν Ἰδραῖμ, ὁ ὅποιος ἐπρότεινε συμβιβασμόν : «Δὲν σᾶς δίνομεν τὰ αἷματωμένα μας ἄρματα». Ὁ μέγιας ὅμιως ἔχθρος ἦτο ἡ πεῖνα. Οἱ ἄνθρωποι ἐτρέφοντο μὲ γάτας καὶ μὲ ποντικούς. Ἀκόμη καὶ μὲ δέρματα καὶ μὲ φύκη τῆς θαλάσσης ἐπροσπάθουν νὰ καθυσηχάσουν τὴν πεῖναν των. Εἴχον γίνει ώς σκελετοί. «Ομοιοι μὲ φαντάσματα, σκεπασμένοι μὲ αἷματωμένα ράκη, ἐτριγύριζον εἰς τὸ μέσον τῶν πτωμάτων, τὰ ὅποια δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ θάψουν. Μὲ τὴν πεῖναν ἥλθε καὶ ἡ ἀρρώστεια. Οἱ περισσότεροι ἀπέθηκαν ὅχι ἀπὸ τὸν πόλεμον, ἀλλ᾽ ἀπὸ τὰς νόσους καὶ τὴν πεῖναν.

Εἰς τοιαύτην οἰκτρὰν κατάστασιν εύρισκοντο οἱ πολιορκούμενοι. Καὶ ὅμιως εἰς κανένα, οὔτε εἰς ἄνδρα, οὔτε εἰς γυναῖκα, δὲν εἶχεν ἔλθει ἡ ἰδέα νὰ παραδοθοῦν. Καὶ δὲν παρεδόθησαν. Ἀπεφάσισαν ν' ἀνοίξουν διοῖσον διὰ μέσου τῶν πολιορκητῶν, καὶ νὰ σωθοῦν, ὅσοι θὰ τὸ κατώρθωνται.

ΤΗ ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.—Τήν γύντα της 10ης -11ης Απριλίου του 1826 οσοι πολεμισταί, είχον μείνει, 31χιλ.

Η ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
Από ζωγραφίαν του "Εξ εἰς τὸ Μόναχον.

ώρμησαν ἐναντίον τῶν ἔχθρων. Τήν παραμονὴν είχον κάμει

λειτουργίαν, καὶ εἶχον πάρει τὴν θεῖαν μετάληψιν. Συνέδη τότε σκηνὴ ἔξοχως συγκινητική, ἡ ὅποια ἐνθυμίζει τὴν παραμονὴν τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Καὶ τότε ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ λαός του εἶχον κοινωνήσει εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν.

Οἱ πολιορκούμενοι ἔκαμαν τὴν ἔξοδον μὲν ἐλπίδας. Διότι εἴχον εἰδοποιήσει καὶ τοὺς ἔξω ὄπλαρχηγοὺς γὰρ τρέζουν εἰς βοήθειαν. Ἀλλ' ὁ ἰδραῖμ ἐπερίμενεν ἔτοιμος μὲν τὸν στρατόν του. Οἱ πολιορκούμενοι ὥρμησαν ἔξω εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός. Οὔτε τὰ γιαταγάνια τῶν Τούρκαλθανῶν, οὔτε αἱ ξιφολόγχαι τῶν Ἀράθων δὲν τοὺς ἀνεχαίτισαν. Ἐμπρὸς ἦσαν οἱ πολεμισταί, εἰς τὸ μέσον οἱ γέροντες καὶ αἱ γυναῖκες, ἥκολούθουν ἀλλοι πολεμισταί. Αἱ γεαρώτεραι γυναικες ἐφόρεσαν ἐνδύματα ἀνδρῶν καὶ ὥπλισθησαν καὶ αὐταί μὲν τουφένια.

Ἡ ὥρη τῶν ἐφορμῶντων Ἐλλήνων ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε εἰς μίαν στιγμὴν ἐπήδησαν ὅλα τὰ ὀχυρώματα καὶ συμπαρέσυραν τοὺς ἔχθρούς. Ἀλλ' ἔξω, ἐνῷ τοὺς ἐσάρωναν, αἱ φυγῆς ἐπεσαν εἰς τὴν ἐνέδραν. Στίφη Ἀλθανῶν ἔρριψαν πρὸς τὰ ὀπίσω τὰ γυναικόπαιδα. Τότε ἔγινε φοβερὰ σύγχυσις. Τὸ ἀσπλον πλήθος τρέχει ὀπίσω πρὸς τὸ Μεσολόγγιον. Αἱ γυναικες καὶ τὰ παιδία καταπατῶνται, σφάζονται. Φωναί, οἰμωγαί, ἀναμιγνύονται μὲν τοὺς πυροβολισμοὺς καὶ τὸν κρότον. Οἱ Σουλιώται ἐνώνονται πάλιν καὶ προχωροῦν, νομίζοντες ὅτι τοὺς περιμένουν οἱ ἀπ' ἔξω ὄπλαρχηγοί. Ἀλλ' ἡ βοήθεια δὲν εἶχεν ἔλθει, διότι ὁ σπουδαιότερος ὄπλαρχηγός, ὁ Καραϊσκάκης, ἦτο ἀσθενής. Ἐμπίπτουν καὶ πάλιν εἰς ἔχθρούς, διαπερῶσι καὶ τούτους, ὅπως δύνανται, καὶ τρέπονται εἰς τὰ βουνά. Μόλις 1300 ἀπὸ τὴν φρουράν ἐφθασαν εἰς τὴν Ἀμφισσαν, σπου τοὺς ὑπεδέχθησαν οἱ κάτοικοι μὲν δάκρυα. Τὰ γυναικόπαιδα εἶχον ὅλα κατασφαγῆ.

• Η ἡρωëκὴ θυσία.— Περισσότερον τραγικὰ ἦσαν ὅσα συνέβαινον εἰς τὴν πόλιν. "Οσοι ἔμειναν, ὅλοι σχεδὸν ἀπωλέσθησαν, ἀλλὰ μὲν θαυμαστὰς θυσίας. "Οταν, κατὰ τὴν ἀνατολήν

τοῦ γῆλίου, εἶδον τοὺς Τούρκους, τοὺς Ἀλβανούς καὶ τοὺς Ἀραβας νὰ εἰσορμοῦν εἰς τὴν πόλιν, συνηθροὶ σθησαν ὅλοι εἰς τὰς οἰκίας, εἰς τὰς ὄποιας εἶχον σωρεύσει πυρίτιδα. Εἰς τὰς δόδοις, τὰς οἰκίας, τὰς ἐκκλησίας φοιβεροὶ ἀγώνες ἔγινοντο, ιδίως τῶν γυναικῶν ἐναντίον τῶν βαρδάρων. Ὅσαι δὲν ἥδυνατο νὰ εὔρουν τὸν θάνατον μαχόμεναι, ἔρριπτοντο μὲ τὰ βρέφη των, ἀλλαι εἰς τὰς φλόγας, ἀλλαι ἀπὸ τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν. Ὅσοι δὲ εἶχον συναθροὶ σθῇ, εἰς τὰς πυριταποθήκας, ἀνετινάσσοντο εἰς τὸν ἀέρα. Φοιβεραὶ ἐκπυρροσοκροτήσεις διαδέχονται ἡ μία τὴν ἀλληγ. Ὄλα κρημνίζονται, καὶ οἱ Μεσόλογγῖται θάπτονται ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πατρίδος των, ψάλλοντες πατριωτικὰ ῥήματα καὶ νεκρωσίμους ὅμινους καὶ ἀναφωνοῦντες τὸ «Μνήσθητί μου, Κύριε». Εἰς δὲλιγόν χρόνον τὸ ἥρωϊκὸν Μεσολόγγιον, δὲν ἥτο παρὰ εἰς σωρὸς ἐρειπίων, ἀπὸ τὰ ὅποια ἔξήρχοντο φλόγες καὶ καπνός.

Η ἀθάνατος πτώσεις. — Ἐλληνες ἔχαθησαν κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἔξοδον 10 χιλ. περίου, ἔχθροι 30 χιλ. Ἡ ἴστορα δὲν ἀναφέρει ἀλλην καταστροφὴν τόσον τραγικήν, ἀλλὰ καὶ τόσον ἔνδοξον. Τοιαύτη πτώσις ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν λαμπρότεραν νίκην. Οἱ κόσμος ὅλος συνεκινήθη καὶ ἐθαύμασεν. Οἱ Φιλελληνικοὶ σύλλογοι τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἔκαμψαν μεγάλας ἐνεργείας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔστειλαν τροφάς, πολεμοφόδια, χρήματα. Οἱ ἐνθουσιασμὸς δὲ οὗτος τῶν λαῶν ἔκαμψε καὶ τὰς Εὐρωπαϊκὰς κυβερνήσεις καὶ ἔγιναν εὐμενέστεραι. Τὸ Μεσολόγγιον ἔπεσεν, ἀλλ' ἡ ἀθάνατος πτώσις αὐτοῦ ἐστήριξε τὴν Ἑλλάδα.

**γ'.) Οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες εἰς τὴν Στερεάν
Ἑλλάδα.—Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης.**

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ἡ Ἐπανάστασις περιεργίσθη εἰς τὴν Ἀττικὴν γύρω εἰς τὴν Ἀχρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Τότε, κατὰ τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως, διέλαμψεν διάρχιστράτηγος τῆς Στερεάς Ἑλλάδος ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης.

·Ο Κιουταχῆς εἰς τὴν Ἀττικήν.—Τὸ ἴσχυρὸν προπύργιον τῆς Ἐπαναστάσεως, τὸ Μεσολόγγιον, εἶχε πέσει. Ὁ Ιδραῖμ πασᾶς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, διὰ νὰ ἀποτελειώσῃ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς.

Θ δὲ Κιουταχῆς, ἀφοῦ συγεπλήρωσε τὸν στρατὸν του, ἔξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐλλάδα. Κατέκτησε τὰς ἄλλας ἐπαρχίας καὶ κατέβη εἰς τὴν Ἀττικήν. Μὲ δὲίγον κόπον ἐκυρίευσε τὰς Ἀθήνας. Τότε ἥρχισεν ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον κλεισθῆ οἱ πολεμισταί. Ὅλη ἡ προσοχὴ τῶν Ἐλλήνων ἐστράφη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ὅπως πρὶν τὸ Μεσολόγγιον, τώρα ὁ Ἱερὸς ἐκεῖνος βράχος ἐπρεπε νὰ γίνη τὸ προπύργιον τῆς Ἐλλάδος. Ἐδῶ εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ εἰς τὰ Βόρεια διεξήχθη ἡ τελευταία φάσις τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ Ἐλλὰς εὑρίσκετο εἰς μέγιστον κίνδυνον. Τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῆς ἦτο εἰς τὰς χειρας τῶν Τούρκων. Οἱ κάτοικοι ἔφευγον διὰ νὰ σωθοῦν εἰς τὰ παράλια, καὶ στρατὸς δὲν ὅπηρχεν. Ὁ δὲ ἀνηλεής ἐχθρὸς ἔξηκολούθει τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου.

·Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης.—Εἰς τὸ μέσον τῆς ἀπελπισίας ἐκείνης ἐνεφανίσθη ὁ ὁπλαρχηγὸς Γεώργιος Καραϊσκάκης, ὁ ὅποιος ἔδωκε ζωὴν καὶ ἐλάμπουνε τὴν τελευταίαν ἐποχὴν του Ἀγῶνος. Ὁ ὁπλαρχηγὸς οὗτος δὲν εἶχεν ἔως τώρα ἀκουσθῆ. Ἡτο λιχνὸς καὶ ἀσθενικός, ἀλλὰ πολὺ γενναῖος. Ὁ ἀτακτὸς βίος καὶ ὁ θυμῷδης χαρακτήρ του τὸν εἶχον ἐμποδίσει νὰ διακριθῇ. Εἰς τὴν ἀπελπιστικὴν ἐκείνην περίστασιν ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ τὸν διορίσῃ ἀρχιστράτηγον τῆς Στρεβεᾶς Ἐλλάδος.

Μόλις ὁ Καραϊσκάκης ἐπῆρε τὸν διορισμόν του, ἔγινεν ὅλως διόλου ἄλλος ἀνθρωπος. Ἄν καὶ ἦτο ἀμόρφωτος, ὅπως ἐν γένει οἱ γῆραις τῆς ἐπαναστάσεως, ἔδειξεν ὅμως ἔκτακτον στρατηγικὴν ἰδιοφυΐαν. Ὁ κίνδυνος τῆς πατρίδος ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν ὅψη-

λὰ αἰσθήματα. Ὅτο σχεδὸν πάντοτε ἀσθενής, πολλάκις τὸν κατέτρωγεν ὁ πυρετός. Ἀλλ' ἡ ψυχὴ του ἦτο ἵσχυρά, δὲ ἐνθουσιασμὸς τοῦ ἔδιδεν δύναμιν, ἥγειρετο ἀπὸ τὴν κλίνην καὶ ἔτρεχεν ἀτρόμητος εἰς τὴν μάχην.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ

Μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν ἡρώων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τρεῖς μεγάλαι μορφαὶ ἐπιβάλλονται, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Μιαούλης καὶ ὁ Καραϊσκάκης. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν πάλιν κινεῖ περισσότερον τὸν θαυμασμὸν μὲ τὰ λαμπρὰ κατορθώματα καὶ τὴν ἀκράτητον ἀνδρείαν καὶ δρμήν του ὁ Καραϊσκάκης. Εἰς δλην τὴν Τουρκοαρβανιτιὰν ἔμεινεν ὡς παροιμία ἡ φράσις: «Μωρὲ, τὶ τρέχεις, σὰν νὰ σε κυνηγάῃ ὁ Καραϊσκάκης»!

Η πολεορκέα τῆς Ἀκροπόλεως. — Ὁ Καραϊσκάκης συνεκέντρωσε τὸν στρατὸν του εἰς τὴν Ἐλευσῖνα. Ὁ Κιουταχῆς ἐποιεῖσχει τὴν Ἀκρόπολιν μὲ πολυάριθμον στρατὸν, ἀλλὰ δὲν ἐπετύγχανε τίποτε. Οὔτε καὶ οἱ Ἑλληνες ὅμως κατώρθωντο νὰ διαλύσουν τὴν πολιορκίαν. Πολλαὶ μάχαι συνεκροτήθησαν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἀττικήν, ἀλλὰ χωρὶς σπουδαῖον ἀποτέλεσμα.

Τότε ὁ Καραϊσκάκης ἔβαλεν εἰς ἐφαρμογὴν ἄλλο σχέδιον, νὰ ἐκστρατεύσῃ πρὸς Βορρᾶν καὶ νὰ ἀποκλείσῃ τὰς συγκοινωνίας του Κιουταχῆ. Μή δυνάμενος πλέον οὕτος νὰ λαμβάνῃ τροφὰς ἢ ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν, θὰ ἡναγκάζετο νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Συγχρόνως δὲ θὰ ἐνίσχυε τὴν Ἐπανάστασιν εἰς δλην τὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

Η νεκηφόροις ἐκστρατεία. — Ὁ Καραϊσκάκης μὲ ἐκλεκτὴν δύναμιν διημύνθη εἰς τὸν Παρνασσὸν διὰ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τοὺς ἐκεῖ Τούρκους. Πρὸς βοήθειαν αὐτῶν ἔσπευσε στρατὸς ἀπὸ

ἀνδρείους Ἀλβανούς. Οἱ δύο στρατοὶ κατέλαθον θέσεις τριγύρω εἰς τὸ χωρίον Ἀράχοδα ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ. Τόσον στενῶς ὁ Καραϊσκάκης περιέκλειε τοὺς Τούρκους, ὅστε οὗτοι εἶδον ὅτι μόνον μὲ τὴν φυγὴν θὰ ἔσωζοντο.

Ἡτο μὴν Νοέμβριος (τοῦ 1826), ἡ δὲ νῦν ἐκείνη ἦτο παγερά, σωροὶ χιόνος ἔστρων τὴν γῆν, ὁ Βορρᾶς ἄγριος ἐμυκάτο κατερχόμενος ἀπὸ τὰς κορυφὰς τοῦ Παρνασσοῦ. Οἱ Τουρκαλβανοὶ ὥρμησαν νὰ φύγουν. Ἀλλ' οἱ φεύγοντες ἐνέπιπτον εἰς τοὺς καταδιώκοντας Ἑλληνας καὶ ὑπέστησαν ἀληθινήν πανωλεθρίαν. Ὅλοι, ὅσοι ἔσωζοντο ἀπὸ τὸ ἔιρος τῶν Ἑλλήνων εὔρισκον τὸν θάνατον ἀπὸ τὸ φῦχος, ἢ ἐπιπτον εἰς κρημνούς καὶ βάραθρα. Ἀπὸ τοὺς ἔχθρους μόλις 170 ἔσωθησαν, Ἐλληνες δὲ μόνον 4 ἐφονεύθησαν.

Ο Κιουταχῆς, μανθάνων τὰ τρόπαια τοῦ Καραϊσκάκη, ἔστειλε πολλοὺς στρατοὺς ἐναγτίον του. Ἀλλ' ὁ ἀτρόμητος στρατηγὸς ἐκέρδισε καὶ ἀλλας τρεῖς νίκας πλησίον τοῦ Διστόμου. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Καραϊσκάκη διήρκεσε 4 μῆνας (κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1826 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1827). Ὅταν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Ἐλευσίνα, ὀλόκληρος ἡ Στερεά Ἑλλὰς ἦτο ὑπόδουλος εἰς τοὺς Τούρκους, ὅταν ἐγύρισεν, ὀλόκληρος ἦτο ἐλευθέρα.

Η πολιορκουμένη Ἀκρόπολις. **Ο Φαβιέρος** καὶ οἱ τακτικοί. — Καθ' ὃν χρόνον ἐθριάμβευεν ὁ Καραϊσκάκης εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, οἱ Ἐλληνες τῆς Ἀκροπόλεως εύρισκοντο εἰς πολὺ κακὴν θέσιν. Διότι ἥρχισαν νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων.

Εἰς τὸ Ἐλληνικὸν στρατόπεδον, τὸ ὅποιον ἐπροσπάθει ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν Ἀκρόπολιν, ἦτο καὶ ἐν σῶμα τακτικοῦ στρατοῦ. Τὸ εἶχε καταρτίσει εἰς ἐνθουσιώδης Γάλλος Φιλλέλην, ὁ στρατηγὸς Φαβιέρος. Μὲ ἀξιοθαύμαστον τόλμην κατώρθωσεν ὁ Φαβιέρος νὰ φέρῃ πολεμοφόδια εἰς τοὺς πολιορκουμένους. Διέρχεται γύκτα τὰ χαρακώματα τῶν ἔχθρων καὶ εἰσέρχεται θριαμ-

βευτικῶς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐνισχύσας τὸ θάρρος τῶν πολιορκουμένων (1 Δεκεμβρίου 1826).

Η Θέσις τῆς Ἑλλάδος.—Αἱ νῖκαι τοῦ Καραϊσκάκη καὶ μεγάλαι βοήθειαι εἰς χρήματα καὶ πολεμοφόδια, τὰ ὅποια ἥλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικήν, εἶχον ἀνακουφίσει τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1827. Τότε ἔφθασαν καὶ δύο νέα πλοῖα, ἡ λαμπρὰ φρεγάτα Ἑλλὰς καὶ τὸ ἀτμοκίνητον Καρτερία.

Κατὰ τὴν ἵδιαν ἐποχὴν ἥρχισαν νὰ γίνωνται μεγάλαι συζητήσεις μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κυβεργήσεων διὰ νὰ βοηθήσουν τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἑλληνες ἐθεώρησαν κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν νὰ κάμουν νέαν ἔθνικὴν συνέλευσιν. Συνῆλθε δὲ αὕτη εἰς τὴν Τροιζῆνα καὶ ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ συγκεντρώσῃ ὅλην τὴν ἔξουσίαν εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς ἱκανοῦ ἀνδρός. Ἐξελέγη δὲ ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, ὅπως τὸν ὠγυμασε, τὸν ὑπουργὸν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἰωάννην Κοποδίστριαν. Ἐπίσης διώρισε δύο Ἀγγλους Φιλέλληνας ἀρχηγοὺς πολεμικῶν δυνάμεων, τὸν Τζώρτζ, ἀρχιστράτηγον τῶν κατὰ Ἑγράν δυνάμεων καὶ τὸν λόρδον Κόχραν στόλαρχον, δηλαδὴ ἀρχιναύαρχον. Οἱ μεγάλοι Ἑλληνες ἀρχηγοί, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Μιαούλης ἐδήλωσαν ὅτι χάριν τῆς πατρίδος, εὐχαρίστως ὑπηρετοῦν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ξένων.

Η ἐπάνοδος τοῦ Καραϊσκάκη.—Οταν ἐπέστρεψεν ὁ Καραϊσκάκης ἀπὸ τὴν νικηφόρον ἐστρατείαν του εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, ἐσπευσαν μὲ προθυμίαν οἱ πολεμισταὶ πλησίον του καὶ ἐσχηματίσθη Ἑλληνικὸν στράτευμα εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ 10 χιλ. ἀνδρας. Ο Καραϊσκάκης μὲ πολλοὺς ἀγῶνας κατώρθωσε νὰ ἐκβάλῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ δυχυρώματά των καὶ νὰ κάμῃ ἐν μέγα Ἑλληνικὸν στρατόπεδον ἀπὸ τὸ Κερατσίνι ἔως τὸ Φάληρον (κατὰ τὰ μέσα Ἀπριλίου 1827).

Ο Καραϊσκάκης εἶχε σχέδιον νὰ προχωρῇ διλέγον κατ' ὅλην μὲ μικρὰς μάχας καὶ νὰ περικυλώσῃ τὸν ἔχθρόν, διότι οἱ

ἀπακτοι στρατιώταις ἡταν ἔμπειροι εἰς τοὺς τοιούτους πολέμους. Ἐν ἐξετελεῖτο τὸ στρατηγικὸν σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη, βεβαίως ὁ Κιουταχῆς θὰ ἡναγκάζετο νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα καὶ θὰ ἥλευθερώνετο ἢ Ἀκρόπολις καὶ ὅλη Στερεὰ Ἑλλάς. Ἄλλ' οἱ δύο ξένοι στρατηγοί, ὁ Κόχραν καὶ ὁ Τζώρτ, ὅπως καὶ ὁ Φασιέρος πρωτύτερα, ἥθελον νὰ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ο Καραϊσκάκης, διὰ νὰ μὴ φέρη στενοχωρίας, ὑπεχώρησεν.

Καθ' ὃν χρόνον ὅμως ἡτοιμάζετο ὁ Καραϊσκάκης διὰ τὴν ἔφοδον ἔγινε μία μικρὰ συμπλοκὴ μὲ τοὺς Τούρκους. Ο Καραϊσκάκης ἦτο ἀσθενής μὲ πυρετόν, ἐγείρεται ἀπὸ τὴν κλίνην, τρέχει καὶ προλαμβάνει τὴν μάχην. Ἄλλ' εἰχε τραυματισθῆ, καὶ ὅταν ἐπέστρεψε εἰς τὴν σκηνήν του, μετ' ὀλίγας ὥρας ὁ λαμπρὸς ἥρως καὶ στρατηγὸς ἀπέθανεν. Ἡ κηδεία του ἔγινεν εἰς τὴν Σαλαμίνα μὲ μεγάλας τιμᾶς καὶ θρήνους.

III ἐπέθεσις καὶ ἡ καταστροφή. — Ποτὲ θάνατος ἀνδρὸς δὲν ἔδειξε τί ἥξιζεν οὗτος. Τρεῖς χιλιάδες ἀνδρες ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ τὸ Φάληρον τὴν νύκτα τῆς 23 Ἀπριλίου βαδίζουν πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν. Είναι οἱ ἐκλεκτότεροι μαχηταὶ τῆς Ἑλλάδος, Σουλιώταις καὶ Κρήτες, Πελοποννήσιοι καὶ Ἀθηναῖοι, ἐπίσης οἱ τακτικοὶ καὶ οἱ Φιλέλληνες. Ἄλλ' ἡ πορεία πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν ἔγινε χωρὶς σχέδιον καὶ πολὺ ἀτάκτως. Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἦτο πλησίον τῆς Ἀκροπόλεως, πολλοὶ εύρισκοντο ἀκόμη πλησίον τῆς παραλίας.

Ο Κιουταχῆς, ὅταν εἶδε τόσον ὀλίγους πολεμιστάς, δὲν ἤδυνατο νὰ πιστεύσῃ, ὅτι θὰ είχον τὴν τόλμην νὰ ἐπιτεθῶσιν. Ἐπερίμενεν, ὅτι συγχρόνως θὰ ἐγίνετο ἔξοδος τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, καὶ ὅτι Ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ ἐπήρχετο ἐναντίον του καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος. Ἄλλ' ἀφοῦ εἶδεν ὅτι δὲν εἶχεν ἐγώπιόν του παρὰ μόνον τοὺς 3.000 ἀνδρας, ἔδωκεν ἀμέσως τὸ σημεῖον τῆς μάχης. Πρῶτον ἤρχισε τὸ Τουρκικὸν πυροβολικόν, ἐπειτα ἐπετέθη τὸ πεζικὸν καὶ ἀπὸ τὰ πλάγια τὸ ἵππικόν.

Οι "Ελληνες ἀπέκρουσαν γενναιῶς δύο ἐφόδους, ἀλλ' ἡ ἐπίθεσις τοῦ ἵππικου διέσπασε τὰς τάξεις αὐτῶν. Οἱ φεύγοντες παρασύρουν καὶ τοὺς ἄλλους, οἵ σποῖοι ἔξηκολούθουν νὰ προχωροῦν. Οἱ "Ελληνες καταδιώκονται, καταπατῶνται ὑπὸ τῶν ἵππων καὶ σφάζονται. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀπωλέσθησαν εἰς τὸ Φάληρον οἱ γενναιότεροι "Ελληνες πολεμισταί, περὶ τοὺς 1500. Ή καταστροφὴ αὕτη εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Φαλήρου ἦτο ἡ μεγαλύτερα ἥπτα τοῦ Ἀγῶνος.

"Οἱ "Ελληνικὸς στρατὸς δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον νὰ συγχρητηῇ καὶ τὸ στρατόπεδον διελύθη ἀμέσως. Οἱ πολιορκούμενοι ἐσυνθηκολόγησαν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ μετεφέρθησαν εἰς τὴν Σαλαμίνα. Μὲ ἐκστρατείαν 4 μόνον μηνῶν ὁ Καραϊσκάκης εἶχεν ἀπελευθερώσει τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Τὸ μέγα ἔργον του κατεστράφη εἰς ὀλίγας ὥρας κατὰ τὴν μάχην τοῦ Φαλήρου καὶ ἡ Ἐπανάστασις ἔσθυσεν εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

δ.—Τὸ Ναβαρῖνον.—Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος.

Μετὰ τὴν συμφορὰν τοῦ Φαλήρου ἡ Ἐπανάστασις ἔκινδύνευεν. Ἡ ἐνεργὸς ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ Τουρκοπατιτιακοῦ στόλου εἰς τὸ Ναβαρῖνον ἐπέφεραν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ κατὰ Θάλασσαν ἀγῶνες.—Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη (1825, 1826 καὶ 1827) δὲν ἔγιναν μεγάλα ναυτικὰ κατορθώματα, ὅπως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως.

Οἱ δύο σπουδαιότεροι σκοποὶ τοῦ "Ελληνικοῦ ναυτικοῦ ἥσαν: Ποιον) νὰ σώσουν τὸ Μεσολόγγιον, καὶ Σον) νὰ ἐμποδίσουν τὰς συγκοινωνίας τοῦ Ἰβραΐμ μὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Οἱ "Ελληνες ναυτικοὶ δὲν κατώρθωσαν αὐτοὺς δι' ἔλλειψιν χρημάτων. Ἄλλ' αἱ πλέον τολμηραὶ ἐπιχειρήσεις τοὺς ἐφαίνοντο μηδαμιναῖ. Καὶ πλοῖα ἔχθρικὰ ἔκαυσαν μὲ πυρπολικὰ καὶ εἰς ναυμαχίας ἐνέκησαν.

Τό τολμηρότερον σχέδιόν των ήτο νὰ πυρποληθῇ ὁ Αἴγυπτι-
ακὸς στόλος εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Μὲ ἀφάνταστον τόλμην εἰσ-
έρχεται ὁ Κανάρης εἰς τὸν λιμένα καὶ πλέει μὲ τὸ πυρπολικόν
του κατ' εὐθεῖαν ἐπάνω εἰς τὸν Αἴγυπτιακὸν στόλον. Τὰ ἔχθρικὰ
ὅμως πλοῖα τὸν ἐννοοῦν, ὁ ἀτρόμητος Φαριανὸς διέρχεται ὑπὸ
τὸν σφοδρὸν κανοβολισμὸν τῶν καὶ ἐπὶ τέλους φθάνει ἀδλαβῆς
εἰς τὸ πέλαγος (29 Ιουλίου 1825).

Ἀργότερα ὁ Ἐλληνικὸς στόλος εἶχε καὶ τὰ δύο λαμπρὰ
πλοῖα, τὴν Ἐλλάδα καὶ τὴν Καρτερίαν, ἡ ὅποια μάλιστα ητο τὸ
πρῶτον ἀτμοκίνητον πολεμικόν. Ἄλλος ἡ Αγγλος ναύαρχος δὲν
ἡδυνήθη νὰ κατορθώσῃ τίποτε παρόμιοιον μὲ τὰ λαμπρὰ κατορ-
θύμιατα τῶν Ἐλληνικῶν πλοίων, τὰ ὅποια ὅμως ὠδηγοῦντο ἀπὸ
ἔνα Κανάρην καὶ ὑπὸ ἔνα Μισούλην.

Τὸ επουδαῖον ναυτικὸν ἔργον, τὸ ὅποιον διεπράχθη κατὰ τὴν
ἐποχὴν αὐτήν, ἔγινεν ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους, καὶ εἶναι ἡ μεγάλη
ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου.

Η ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων.— Μεταξὺ τῶν μεγά-
λων Δυνάμεων είχον ἥρχισει ἀπὸ τὸ 1825 νὰ γίνωνται διαπρα-
γματεύσεις διὰ τὸν Ἐλληνικὸν ἀγῶνα. Ἐπὶ τέλους (τὰ μέσα τοῦ
1827) ὑπεγράφη μεταξὺ τῶν Δυνάμεων εἰς τὸ Δονδίνον συνθήκη,
συμφώνως πρὸς τὴν ὅποιαν ἡ Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ῥωσία ἐζή-
τησον ἀπὸ τοὺς ἐμπολέμους τὴν κατάπαυσιν τῶν ἔχθροπραξιῶν.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ Ἐλλὰς εὑρίσκετο εἰς δεινὴν θέσιν.
Δὲν ἔμενεν ἐλευθέρα (ἐκτὸς τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετοῶν καὶ τῆς Μάνης)
παρὰ μόνον ἡ Ἀνατολικὴ γωνία τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὴν
ὅποιαν ητο καὶ ἡ πρωτεύουσα, τὸ Ναύπλιον. Ο δὲ Ἱβραϊμ
εἶχε λάβει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον μεγάλας βοηθείας. Εἰς τὴν Πύλον
ἔφθασεν ἵσχυρὸς στόλος ἀπὸ 90 πλοῖα μὲ παντὸς εἴδους πολε-
μοφόδια καὶ νέον τακτικὸν στρατόν.

Αἱ Δυνάμεις ἀγεκοίνωσαν εἰς τοὺς ἐμπολέμους τὴν συνθήκην
τοῦ Δονδίνου καὶ τοὺς ἐκάλεσαν νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα. Οἱ Ἐλ-
ληνες ἀπεδέχθησαν τὴν ἀνακωχήν. Ὁ Σουλτάνος ἀπέκρουσεν αὐ-

τὴν ἀγερώχως, ὁ δὲ Ἰεραῖμ ἐξηκολούθησε τὰς καταστροφάς. Τότε οἱ στόλοι τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Αἴγατον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιβάλουν τὴν θέλησιν τῶν διὰ τῆς βίᾳς. Οἱ στόλοι τῶν Συμμάχων εἰσήλθον εἰς τὸ Ναδαρίνον, καὶ τότε ἥρχισε φοβερὰ ναυμαχία μεταξὺ τοῦ Τουρκοαιγυπτιακοῦ καὶ τοῦ Συμμαχικοῦ στόλου.

Η ναυμαχία τοῦ Ναδαρίνου.— Οἱ ήνωμένοι στόλοι ἀπετελοῦντο ἀπὸ 26 πολεμικὰ ωπλισμένα μὲ 1300 κανόνια. Γενικὸς ναύαρχος ἦτο ὁ Ἀγγλος Κοδριγκτών. Ο δὲ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἦρθει 120 πλοῖα, πολεμικὰ καὶ φορτηγά, ωπλισμένα μὲ 2400 κανόνια.

Ἡ ναυμαχία ἥρχισε τὴν 8 Οκτωβρίου 1827, ἡμέραν Σάββατον εἰς τὰς 3 τὸ ἀπόγευμα. Ὁ ἔχθρικὸς στόλος ἦτο παρατεταγμένος εἰς τρεῖς ἀλλεπαλλήλους σειράς. Οἱ σύμμαχοι ἐπροχώρησαν εἰς μίαν γραμμήν. Καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ οἱ Οθωμανοὶ ναῦται ἥγανατο θησαυρούς γενναιότατος. Τέσσαρας ὥρας ἐξηκολούθησεν ἡ φοβερὰ μάχη. Εἰς τὰς 7 τὸ βράδυ ἀπὸ τὸν λαυρόν Τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον δὲν ὅπηρχον παρὰ μόνον δλίγα πλοῖα.

Η ἐκδιώξις τοῦ Ἰεραῖμ.— Πολὺ μεγάλα ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναδαρίνου. Ο Σουλτάνος ἐξηγριώθη καὶ ἐξήτησεν ἀπὸ τὰς Δυνάμεις ἀποζημίωσιν καὶ αἰτησιν συγγνώμης. Ο Τσάρος Νικόλαος Α' ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Πύλης. Η δὲ Γαλλία ἔστειλε στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ἰεραῖμ, ἥρχισαν δὲ καὶ οἱ Πελοποννήσιοι νὰ συναθροίζουν στρατόν. Τότε ὁ Ἰεραῖμ ἐγόνησεν, ὅτι ἡ Πελοπόννησος ἦτο χαμένη δι' αὐτὸν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν μὲ τὰ ἐλεεινὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του (τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 188).

Η ἀνεξαρτησία τῆς Ελλάδος.— Ο Ρωσικὸς στρατὸς διέδη τὸν Δούναβιν καὶ κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν. Τότε ο Σουλτάνος ἤναγκασθη νὰ ζητήσῃ ειρήνην. Εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ὑπεγράφη ἡ συνθήκη, διὰ τῆς ὃποιας ἡ Τουρκία ἤγαγ-

κάζετο νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος (8 Αυγούστου 1829). "Ολον τὸ ἔδαφος πρὸς Νότον μιᾶς γραμμῆς ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον ἕως τὸν κόλπον τοῦ Βόλου μέ τὰς Κυκλαδας ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν Αὐτοκρατορίαν. Τὸ ἔδαφος τοῦτο ἀπετέλεσε τὸ ἀνεξάρτητον Ἑλληνικὸν κράτος.

"Οταν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἰδε πόσον περιωρισμένα ἦσαν τὰ δρια τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ἀπεφάσισε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον. Οι Τουρκοὶ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, κατακροπωθέντες εἰς τὸ χωρίον Πέτρα τῆς Βοιωτίας (12 Σεπτεμβρίου 1829). Η μάχη τῆς Πέτρας τελειώνει ἐνδόξως τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας.

Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας. — "Η ἐν Τροιζῆνι Ἐθνικῇ Συνέλευσις, διὰ νὰ καταπάύσουν αἱ διχόνοιαι, ἐξέλεξεν, ὡς εἰπομεν, Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν. Ο φιλόπατρις ἀνὴρ ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν καὶ ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Τσάρου. Η Κυβέρνησις, ἡ ὁποίᾳ εἶχε μεταφερθῆ εἰς τὴν Αἴγιναν, ἔκαμεν ἐπίσημον ὑποδοχὴν εἰς τὸν Κυβερνήτην. Διὰ πρώτην φορὰν τὰ εἰς τὸν λιμένα Ἀγγλικὰ καὶ Γαλλικὰ πολεμικὰ βύψωσαν τὴν κωνόλευκον Ἑλληνικὴν σημαῖαν καὶ τὴν ἔχαιρέτισαν μὲ κανονισθοιλισμοὺς (12 Ιανουαρίου 1828).

Η Ἑλλὰς κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ἀγῶνος. — "Η ἔχωρα, ἡ ὁποίᾳ ἐγίνετο ἐλευθέρα καὶ τὴν ὁποίαν ἥρχετο νὰ κυβερνήσῃ ὁ Καποδίστριας, ἦτο σχεδὸν ὅλον ληρος κατεστραμμένη. Σκληρὰ δουλεία, ἡ ὁποίᾳ διήρκεσεν αἰώνας, ἔπειτα ἥρωικὸς ἀγών 9 ἑτῶν τὴν εἶχεν ἐργμώσει. Φυσικὰ οὕτε ἐκπαίδευσις ὑπῆρχεν, οὕτε νόμοι ἐλειτούργουν, τὸ χειρότερον δὲ ἦτο, ὅτι δὲ λαὸς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐγίνετο ἐλεύθερος, εἶχε ζήσει ἕως τώρα ἐπὶ πολλὰς γενεὰς εἰς τὴν φοιτερωτέραν τυφανγίαν, κατόπιν δὲ εἰς τὸν σκληρότερον πόλεμον.

Η διοίκησις τοῦ Κυβερνήτου. — "Η πρώτη φροντὶς τοῦ Κυβερνήτου ἦτο νὰ εὑρῃ χρήματα. Ο ἴδιος ἔδωκεν ὅλην

τὴν περιουσίαν του, κατώρθωσε δὲ καὶ ἔλαβε δάνειον ἀπὸ τὰς Δυνάμεις. Τότε διὰ πρώτην φορὰν ἔκοψεν ἡ Ἑλλὰς νομίσματα. Ὄνομάζονται δὲ ταῦτα φοίνικες, διότι φέρουν ὡς σύμβολον ἔνα φοίνικα, ὁ ὅποιος γεννᾶται ἐκ τῶν φλοιῶν, ὅπως καὶ τὸ ἐλευθερωθὲν Ἑλληνικὸν κράτος.

Μὲν ἀφοσίωσιν καὶ μὲ ἀκούραστον ὅραστηριότητα εἰργάσθη ὁ Καποδίστριας διὰ τὴν διοίκησιν, διὰ τὸν στρατὸν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν. Μέγαν δὲ ιδίως ἔγινον ἀφιέρωσεν εἰς τὸ νὰ κάμη σχολεῖα καὶ νὰ διαδώσῃ τὴν ἐκπαίδευσιν. Διότι ἥθελε μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν νὰ ἀναγεννηθῇ ἡ Ἑλλάς. Η Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις εἶχεν ἀρχήσει μὲ μεγάλας ἐπιτίδαις. Διὰ νὰ ἐπιτύχουν δμῶς καὶ αὐτὰ οἱ πατέρες μας τοῦ 1821, ὑπέστησαν συμφορὰς καὶ θυσίας, τὰς ὁποίας αἰώνιως θὰ θαυμάζῃ ἡ ἀνθρωπότης.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

Εἰς τὸ Δ' μέρος : Η μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις.

Κεφ. Α'. — Η ἔκριξις τῆς Ἐπαναστάσεως. — Ο μέγας καὶ ἴερος, ἀγῶν τοῦ Ἐθνους ἀρχῆσε ἀπὸ τὴν εἰσοδον τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς Ἡγεμονίας. Η προσπάθεια ἐκείνη ἀπέτυχεν, ἥναψεν δμῶς τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὰς χώρας τῆς ἀρχαλας Ἑλλάδος (τὴν ἄροιξην τοῦ 1821).

Πρώτη ἔξηγέρθη ἡ Πελοπόννησος μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Πετρό- μπετην καὶ τὸν Κολοκοτρώνην. Ἐπειτα ἥκολούθησαν ἡ Στερεά Ἑλλὰς καὶ αἱ νῆσοι, ιδίως οἱ τρεῖς μικραὶ, ἀλλ' ἥρωικαὶ νῆσοι Υδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά. Η ἔξέγερσις δμῶς τῶν δούλων εἶχε τραγικὰς συνεπειας, διότι οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν φοβερὰς ἀντεκδικήσεις καὶ σφαγάς. Τὴν θλιβερωτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὸ ἔθνος ἐπροξένησαν τὰ μαρτύρια τῶν ἀσχιερών, ιδίως τοῦ Πατριάρχου Γερηγορίου τοῦ Ε'.

Κεφ. Β'. — Οἱ Ἑλληνες κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. — Οἱ Ἑλληνες ἐμάχοντο μὲ ὅλας των τὰς δυνάμεις, διότι ὁ ἀγῶν ἵτο διὰ τὴν ὑπαρξίαν αὐτῶν, « ὅπερ πίστεως καὶ πατριόδοσ». Η Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις προκαλεῖ θαυμασμὸν ιδίως, διατὰ σκεψιῶν, διτοὺς μικρὰ μέσα ὑπῆρχον διὰ τόσον μέγαν ἀγῶνα. Οὕτε καλὴ κυ-

βέρονησις ύπηρχεν, ή δούλα νὰ καθοδηγήσῃ τὸν ἀγῶνα, οὕτε χρήματα, οὕτε τακτικὸς στρατός. Τὰ παλληκάρια δύμας ἐμάχοντο υὲ ιερὸν ἐνθουσιασμόν, καὶ εὐρέθησαν ἵκανοι ἄνδρες, οἱ δούλοι εἵταν ἀρχηγοί.

Κεφ. Γ'. — **Η πρώτη περίοδος, 1821—1823.** **Ο Ἀγῶν** εἰς τὴν ξηράν. **Κατορθώματα τῶν ὀπλαρχηγῶν.** — Τὰ πρῶτα κατορθώματα διερράχθησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν ἡρωϊκὴν δρμὴν τοῦ Κολοκοτρώνη. Οἱ Πελοποννήσοι, καταρροῶντον τοὺς Τούρκους εἰς τὸ Βαλτέρι ταὶ τὰ Δολιανά. Ἐπειτα κυριεύουσαν τὴν πρωτεύουσαν τῶν πασάδων, τὴν Τρίπολιν.

Εἰς δὲ τὴν Στερεάν Ελλάδα ἐλάμπουν τὴν Ἐπανάστασιν ἡ ἥρωικὴ θυσία τοῦ Ἀθανασίου Διάκου εἰς τὴν Ἀλαμάραν καὶ ἡ ἡρωϊκὴ ἀμυνα τοῦ Ὁδυσσέως Ἀνδρούτσου εἰς τὸ Χάρι τῆς Γραβιᾶς (τὸν Ἀπρίλιον καὶ τὸν Μάιον τοῦ 1821).

Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου συνεκεντρώθη εἰς τὴν Λάρισσαν μέγας στρατὸς ἀπὸ 30 χιλ. ἄνδρας ὑπὸ τὴν ἀρχηγὸν τοῦ Δράμαλη. Οἱ Τυρκοὶ ηρήμασαν τὴν Στερεάν Ελλάδα καὶ εἰσεχώρησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἄλλος πολυάριθμος Τουρκικὸς στρατὸς κατεστράφη σχεδὸν ὀλόκληρος (τελος τοῦ 1822).

Οἱ Τουρκικοὶ οὗτοι στρατοὶ ἀνήκον κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ μέγα Τουρκικὸν στρατόπεδον, τὸ δούλοιν εἰχε σχηματισθῆνε εἰς τὰ Ιωάννινα διὰ νὰ καταστείῃ τὴν ἀνταρσίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀλῆ δι Τουρκικὸς στρατὸς ἐκνοείνε τὸ Σούλι καὶ ἡράγα κασε τοὺς Σουλιώτας νὰ διασκορπισθοῦν. Τότε δὲ Μανδροκορδάτος ἔκαμψ προμαχῶνα τῆς Λυττικῆς Ελλάδος τὸ Μεσολόγγιον. Οἱ Τούρκοι ἐπεχείρησαν κατὰ τὸ 1823 δύο ἀλλας ἐκστρατείας εἰς τὴν Στερεάν Ελλάδα. Ἄλλα καὶ αἱ δύο ἀπέτυχον. Εἴς μιαν δύμας ἀπὸ αὐτὰς ἐφορεύθη εἰς ἀπὸ τοὺς πλέον ἥρωικοὺς μαχητὰς τῆς Ελλάδος, δὲ Σουλιώτης Μάρκος Μπότσαρης.

Κεφ. Δ'. — **Η πρώτη περίοδος, 1821—1823.** **Ο ἀγῶν** εἰς τὴν θάλασσαν. **Τὰ ναυτικὰ κατορθώματα.** — **Ο Ἑλληνικός** στόλος ὅχι μόνον παρέσχε μεγάλην βοήθειαν εἰαν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν ἀλλὰ καὶ ἐδόξασεν αὐτὴν. Ἀπετελεῖτο δὲ ὁ στόλος ἀπὸ τὰ πλοῖα τῶν τριῶν νήσων.

Διὰ νὰ ἐκδικήθοιν οἱ Τούρκοι ἔστειλαν μέγαρα στόλον καὶ ἔκαμψ φοβερὰν σφαγὴν εἰς τὴν Στροφήν. Οἱ ἥρωις πυροπολητὴς Καράρης ἔκαυσε τὴν Τουρκικὴν ναυοχίδα (τὸν Ιούνιον τοῦ 1822). Οἱ Τουρκικὸς στόλος φοβήθηες ἐκλείσθη εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ο Ἑλληνικὲς ναυτικοὶ ἤσαν κύριοι τῆς θαλάσσης.

Ἄλλα τὸ 1824 οἱ Τούρκοι ἔκαμψ μεγάλας καταστροφὰς εἰς Ἑλληνικὰς νήσους, τὴν Κορήτην, τὴν Κάσον, τελείαν δὲ καταστροφὴν

τῶν Ψαρῶν. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος μὲ ναύαρχον τὸν Μιαούλην ἔσωσε τὴν Σάμον καὶ ἐξετέλεσε μεγάλα κατορθώματα. Τὰ μικρά μας πλοῖα εἰς πολλὰς ναυμαχίας ἐπιπλέοντας κατερρόπισαν φοβεροὺς στόλους τῶν ἐχθρῶν (κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1824).

Κεφ. Ε'. — **Δευτέρᾳ περίοδος.** Οἱ ἀντίπαλοι πολεμοῦν μὲ βοηθείας (1825—1829). — Ὁ Σουλτάνος ἀπηλπισθή νὰ καθυποτάξῃ μὲ τὰς ἴδιας του δυνάμεις τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἐξήτησε βοήθειαν ἀπὸ τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Αιγύπτου. Ὁ Μεζμέτ Αλῆς ἔστειλε τακτικὸν στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ ἀρχηγὸν τὸν νέον τοῦ Ἰβραΐμ πασᾶν. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ 1825, ὅτε ἀπεβιβάσθη ὁ Ἰβραΐμ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἥρχισαν μεγάλαι συμφοραὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὰ ἔτη 1825, 1826, 1827 ἡ Πελοπόννησος καταστρέφεται καὶ γίνεται μία ἐρημία. Ἀξιοθάνατος ὑπῆρξε τότε ἡ καστερὰ τοῦ Ἐδρούς ἥματος.

Ἄλλη μεγάλη καταστροφὴ, ἀλλὰ γεμάτη ἡρωϊσμοὺς καὶ δόξαν, ἦτο ἡ ἀλωσις τοῦ Μεσολογγίου ἀπὸ τοὺς ἡρωμένους στρατοὺς τοῦ Κιουταζῆ καὶ τοῦ Ἰβραΐμ. Ἡ ἀδάνατος πτῶσις τοῦ Μεσολογγίου (τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1826) ἐλάμπουντε τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ διήγεισε τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου δι Κιουταζῆς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Σιερεὰν Ἑλλάδα, καθηυπέταξεν αὐτὴν, καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Ακρόπολιν τὸν Ἀθηνῶν. Τότε ἡ κυβέρνησις διώρισεν ἀρχιστράτηγον τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην ὃ δποῖος ἀνεδείχθη λαμπρότατος ἥρως καὶ στρατηγός. Ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμεν ἐκστρατείαν εἰς τὸν Παραρασσόν καὶ ἐκέρδισεν ἐνδόξους νίκας ἐναντίον τῶν Τούρκων. Κατόπιν ἀπεφασίσθη νὰ γίνη ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ Κιουταζῆ. Ἄλλα τὴν παραμονὴν εἰς μίαν συμπλοκὴν μὲ τοὺς Τούρκους ἐφορεύθη ὁ Καραϊσκάκης. Ἡ ἐπίθεσις ἔγινε τὴν ἀλλην ἥμέραν μὲ ἀταξίαν καὶ ἐπέφεσε καταστροφὴν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν.

Ἡ Ἐπανάστασις ἐκινδύνευσε νὰ σφύσῃ. Ἄλλὰ τότε ἐπενέβησαν οἱ ἡρωμένοι στόλοι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας καὶ κατέστρεψαν εἰς τὸ Ναβαρίνον τὸν Τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον (Οκτώβριον 1827). Ὁ Ἰβραΐμ ἥραγκασθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Αἱ Δυνάμεις ἀνεγνώρισαν τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Πρώτος Κυβερνήτης τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὃ δποῖος ἀφωσιώθη μὲ δλητὴν τὴν δύναμιν του εἰς τὴν ἀναδημιουργίαν αὐτῆς (1830).

ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

"Η ἔνδοξος πτώσις τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἔδωκε δυνάμεις εἰς τὸ Εθνος νὰ διέλθῃ τοὺς τέσσαρας αἰῶνας τῆς σκληρᾶς δουλείας. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ήτο κοινὸν ἔργον δλων τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι είχον γίνει οἱ διδάσκαλοι τῆς ἀγθρωπότητος, οἱ Χριστιανοὶ Αὐτοκράτορές του είχον σώσει τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν Χριστιανισμόν. Ἡ μεγάλη αὐτὴ πατρὶς ἐπρεπε νὰ γίνη ἐλευθέρα. Διὰ τοῦτο δλον τὸ Εθνος διείσεις ἀγνοίσθη θιά τὴν ἀπελευθέρωσί του.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπαγγέστασις εἶναι ὁ μέγας καὶ ἴερὸς Ἀγῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Τὰς ψυχὰς δλων τῶν Ἑλλήνων ἐνέπνεεν Ἱερὸς ἐνθουσιασμός. Χωρὶς χρήματα καὶ χωρὶς τακτικὸν στρατόν, μὲ μικρὰ πλοῖα κατέστρεψαν ἵσχυρούς στρατούς καὶ στόλους τῶν Τούρκων. Οὗτε αἱ κακουχίαι, οὗτε τὰ βασανιστήρια τοὺς ἔκαμνον νὰ ἀποθαρρύνωνται. Ἀπίστευτοι ἡρωῖκοι θυσίαι καθηγάσαν τὸν Ἀγῶνα. Ὁπως οἱ παλαιοὶ μάρτυρες, ἐθεμελίωσαν καὶ οὗτοι μὲ τὸ αἷμα τῶν τὴν ἀνεξηρτησίαν τοῦ ἔθνους ἡμῶν.

Αἱ διχόνοιαι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν παρ' ὅλιγον νὰ καταστρέφουν τὴν Ἑλλάδα. Ὑπερίσχυσεν δικαὶος ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τῶν μεγάλων κινδύνων συνηγάνοντο δλοι, ἐλησμόνουν τὰς διαφωνίας των, καὶ ἡγωνίζοντο μὲ δλας τῶν τὰς δυνάμεις ἐγαντίον τοῦ ἐχθροῦ τῆς πίστεως, καὶ τῆς πατρίδος.

Τὰ ἡρωῖκὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων, αἱ ὑπεράνθρωποι θυσίαι τῶν διηγείρον τὸν θαυμασμὸν δλον τοῦ κόσμου. Αἱ δυνάμεις ἐπενέδησαν, καὶ οὕτως ἀπηλευθερώθησαν αἱ χῶραι τῆς πατλαῖας Ἑλλάδος. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἔδειξεν εἰς δλον τὸν κόσμον καὶ δεικνύει εἰς τοὺς ἀπογόνους τὶ δύναται νὰ κατορθώσῃ ὁ ἵερός ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Ἑλευθερίας.

ΜΕΡΟΣ Ε'.

Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

1830—1924

‘Η Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἐξήγειρε καὶ τοὺς ἄλλους Χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου νὰ ζητήσουν καὶ νὰ ἐπιτύχουν καὶ αὐτοὺς τὴν ἑλευθερίαν των.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον πολὺ μεγάλαι πρόσδοι πολιτισμοῦ ἐγίνοντο εἰς τὴν Εὐρώπην. Αἱ μεγάλαι Δυνάμεις ἔγιναν πολὺ λισχυραὶ καὶ ἔκαμπαν στρατοὺς καὶ στόλους.

Κατὰ τὰ τελευταῖα αὐτὰ ἔτη ἐξερράγη εἰς μέγας Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. Νέα κράτη ἔγιναν καὶ ἡ Εὐρώπη ἥλλαξε μορφῇν. Κατὰ τὸ μέγαν ἐκεῖνον πόλεμον εὔρον ἐύκαιρίαν καὶ οἱ λαοὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου νὰ ἐπιτύχουν κατὰ μέγα μέρος τὰς ἔθνικὰς αὐτῶν βλέψεις, ἐμεγάλωσε δὲ ἀρκετὰ καὶ ἡ Ἑλλάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

1830—1912

- α.—Τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα.—Ἀπελευθέρωσις τῶν Χριστιανικῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου.—Τὰ Βαλκανικὰ κράτη.
β.—Τὸ ΕΩλινικὸν Βασίλειον.—Ἡ πρώτη θασιλεία. Ὁ Ὄθων Α'.
γ.—Τὸ ΕΩλινικὸν Βασίλειον.—Ἡ δευτέρα θασιλεία. Ὁ Γεωργίος Α'. Αἱ Κυδερνήσεις. Οἱ ἔθνικοι ἀγῶνες.

a.—*Ἀνατολικὸν ζήτημα τὸν ΙΘ' αἰῶνα* *Tὰ Βαλκανικὰ Κράτη.*

‘Η μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἤναψε πυρκαϊὰν εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου. Διότι καὶ οἱ ἄλλοι Χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Χερσονήσου, οἱ ὅποιοι εἰχον γίνει ύπόδουλοι εἰς τοὺς Τούρκους ἐζήτησαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἑλευθερίαν των.

Οι Βαλκανικοί λαοί.—Οι Χριστιανικοί λαοί τῆς Χερσογήσου τοῦ Αἴμου είναι, ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων, οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ρουμάνοι. Η Χερσόνησος τοῦ Αἴμου συνήθως λέγεται Βαλκανική ἀπὸ τὰ ὅρη Βαλκάνια (τὸν ἀρχαῖον Αἴμον). Διὰ τοῦτο καὶ οἱ λαοὶ αὐτοὶ λέγονται Βαλκανικοί λαοί. Οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι είναι Σλαβικοί λαοί δηλαδὴ συγγενεῖς μὲ τοὺς Ρώσους. Οἱ δὲ Ρουμάνοι, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο πρωτύτερα Βλάχοι, συγγενεύουν μὲ τοὺς ἀρχαῖους Ρωμαίους.

Οἱ Σέρβοι.—Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας τῶν οἱ Σέρβοι ἔβασαν ισθησαν δπως καὶ οἱ Ἑλληνες. Διὰ τοῦτο πολλὸς ἐπήγαγιν εἰς τὰ ὅρη καὶ ἐγίνοντο κλέφται. Ἀπὸ τὰς μεγάλας πιέσεις οἱ Σέρβοι ἐπάνεστάτησαν, ἥρως δὲ τῆς Σερβίας ἔγινεν ὁ Καραγιώβης. Μετὰ ἀγῶνας 30 ἐτῶν ἐπὶ τέλους τὸ 1830 ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἡ Σερβία ως ὑποτελής ἥγεμονία. Ἀργότερα (1878) ἡ Σερβία ἔγινεν ἐντελῶς ἀνεξάρτητος, καὶ ἔπειτα ἀνηγορεύθη εἰς Βασίλειον (1882).

Οἱ Ρουμάνοι.—Τὸ Ρουμανικὸν ἔθνος ἦτο χωρισμένον εἰς δύο χώρας, τὴν Μολδαβίαν καὶ τὴν Βλαχίαν. Αἱ χώραι αὐταὶ, ὡς γνωρίζομεν, ἐκυρεργῶντο ἀπὸ εὐγενεῖς Φαναριώτας. Οἱ Ἑλληνες ἥγεμόνες διέμενον ὁ εἰς εἰς το Βουκουρέστιον, πρωτεύουσαν τῆς Βλαχίας, ὁ δὲ ἄλλος εἰς τὸ Ιάσιον πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος οἱ Μολδαβοὶ καὶ οἱ Βλάχοι ἔζητοσαν νὰ σχηματίσουν ἕνα λαὸν καὶ ἐσχημάτισαν τὸν Ρουμανικὸν λαόν. Η Ρουμανία ἀνεγνωρίσθη καὶ αὐτὴ πρώτην ως ὑποτελής ἥγεμονία (1862), κατόπιν ἀπέκτησε τελείαν ἀνεξάρτησίαν καὶ τέλος διψάθη εἰς ἐλεύθερον Βασίλειον (1881).

Οἱ Βούλγαροι.—Οἱ Βούλγαροι ἔμειναν εἰς τὴν δουλεῖαν περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους Βαλκανικοὺς λαούς. Οὗτοι δὲν ἐπανεστάτησαν μόνοι, ὥσπερ οἱ Ἑλληνες καὶ οἱ Σέρβοι, ἀλλ' ἐπωφελήθησαν ἀπὸ διαφόρους εὐκαιρίας, διὰ νὰ ἐπι-

τύχουν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν αὐξήσιν αὐτῶν. Κατόπιν ἑνὸς μεγάλου πολέμου μεταξὺ τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Τουρκίας ἀνεκρύχθη ἡ Βουλγαρία ὑποτελής ἡγεμονία (1878). Τὸ Βόρειον δὲ μέρος τῆς Θράκης ἔγινεν αὐτόνομος ἐπαρχία μὲ τὸ σημεῖον Ἀνατολικὴν Ῥωμυλία καὶ μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἑλληνικὴν πόλιν Φιλιππούπολιν. Ἀλλὰ μετ' ὅλιγα ἔτη οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὴν Ἀνατολικὴν Ῥωμυλίαν καὶ τὴν προσήρτησαν εἰς τὸ κράτος των (1885). Ἀργότερα πάλιν τὸ (1908) ηὔρανον ἄλλην εὐχαιρίαν διὰ νὰ προσιδάσουν τὴν ἡγεμονίαν των εἰς Βασιλείου.

Οἱ Ῥωσοτουρκικοὶ πόλεμοι. — Οἱ Τσάροι τῆς Ῥωσίας δὲν ἔπαισαν νὰ θεωροῦνται ώς οἱ προστάται τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἐγεκά τούτου προτίθον πολλοὶ πόλεμοι μεταξὺ τῶν Τσάρων καὶ τῶν Σουλτάνων. Αἱ Δυτικαὶ Δυνάμεις, δὲν ἔθελον νὰ λάθῃ ἡ Ῥωσία μεγάλην δύναμιν. Διὰ τοῦτο, δταν αὕτη ἐκήρυξε πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία συνεμάχησαν μὲ τοὺς Τούρκους. Ο πόλεμος διεξήχθη εἰς τὴν Κριμαϊκὴν χερσόνησον τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάσθη Κριμαϊκὸς πόλεμος (1854). Μετὰ πολλὰς πεισματώδεις μάχας οἱ Ἀγγλογάλλοι ἤναγκασαν τοὺς Ῥώσους νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τοὺς Τούρκους.

Ἄλλος δὲ μέγας πόλεμος μεταξὺ τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Τουρκίας ἔγινε τὸ 1877. Οἱ Ῥῶσοι διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ ἔφασαν ἔως τὸν Ἀγιον Στέφανον, πολὺ πλησίον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Διὰ νὰ κανονισθοῦν ὅλα τὰ ξητήματα, αἱ μεγάλαι δυνάμεις ἔκαμψαν Συγέδριον εἰς τὸ Βερολίνον (1878). Ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἔδιδε πολλὰ ὀφελήματα εἰς τὰ Βαλκανικὰ κράτη. Ὁλοι: αὗτοὶ οἱ πόλεμοι καὶ ἡ ἀνάμιξις τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπετέλεσαν τὸ λεγόμενον Ἀνατολικὸν ζήτημα, τὸ ὅποιον συνδέεται καὶ μὲ τὴν ιστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

β.—Τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον.
Ἡ πρώτη βασιλεία "Οὐθων Α'".

Τὰ πρώτα ἔτη τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους ὑπῆρξαν πολὺ δύσκολα καὶ γεμάτα ἀπὸ ταραχῶν. Ὁ Καποδίστριας ἐδολοφονήθη, καὶ τότε αἱ Δυνάμεις ἔκαμψαν τὴν Ἑλλάδα Βασιλείου. Πρῶτος δὲ βασιλεὺς ἐξελέγη ὁ "Οὐθων Α'" τῆς Βαυαρίας.

Ο θάνατος τοῦ Καποδίστρου.—Εἰς τὰς ἀρχὰς, ὅταν ἦλθεν ὁ Κυδερνήτης, τὸν ὑπεδέχθησαν ὅλοι οἱ "Ἑλληνες μὲ μέγαν ἐνθουσιασμόν". Ὁ Καποδίστριας εἶχε μεγάλας ἀρετάς. Εἰργάζετο χωρὶς ἀνάπαυσιν, ἔζη λιτώτατον θίου, εἶχε μέγαν πατριωτισμὸν καὶ ἦτο πολὺ θρησκος.

Ἐπειδὴ δύμως ἡ χώρα εὑρίσκετο εἰς ἀγαρχίαν ἥναγκάζετο ὁ Κυδερνήτης νὰ διοικῇ μὲ μεγάλην αὐστηρότητα. Διὰ τοῦτο πολλοὶ δυσηρεστήθησαν ἐναντίον του καὶ τὸν κατηγόρουν ὅτι ἔκριθέντα μὲ ἀπολυταρχίαν. Αἱ δυσαρέσκειαι, τὰς ὅποιας διέγειρεν ὁ Καποδίστριας, ηὕτησαν τόσον πολύ, ὥστε ἔγινε συναρμοσία ἐναντίον του καὶ ἐδολοφονήθη εἰς τὸ Ναύπλιον (27 Σεπτεμβρίου 1831).

Τὸν θάνατον τοῦ Καποδίστρια ἐπηκολούθησαν μεγάλαι ταραχαί. Ἀλλ' αἱ τρεῖς Δυνάμεις, αἱ ὅποιαι ἦσαν αἱ Προστάτιδες Δυνάμεις, ἔκαμψαν γέα σύμδαισιν, ἀνεβίβασαν τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν τάξιν Βασιλείου, καὶ ἀνηγόρευσαν Βασιλέα αὐτῆς τὸν υἱὸν τοῦ Βασιλέως, τῆς Βαυαρίας "Οὐθωνα".

Τὸ ἐλεύθερον Βασίλειον καὶ ἡ ὑπόδουλος Ἑλλάς.
 —Πολὺ μικρὸν ἦτο τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον. Διότι ἔμεινεν σχεδὸν εἰς τὰ ἴδια σύνορα τὰ ὅποια ἤρχιζον ἀπὸ τὸν κόλπον τοῦ Βόλου καὶ ἔφθανον ἔως τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον.

"Εἶνα δὲ τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου ἔμενον μεγάλαι: Ἐλληνικαὶ χώραι, πρὸς Βορρᾶν ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἡπειρος, ἡ Μακεδονία, πρὸς Ἀνατολὰς δὲ ἡ παραλία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μὲ τὰς πλαγίσιον νήσους, καὶ τέλος ἡ μεγαλόνησος Κρήτη. Τὸ ἐλεύθερον Βα-

σίλειον δέν επάυσε νὰ ἔχῃ ἐστρατιμένον τὸ βλέμμα πρὸς τοὺς δούλους ἀδελφούς.

Η ἔλευσις τοῦ Θύωνος. — "Ολοὶ ἐπερίμενον τὴν ἀφίστοις Θύωνος ώς σωτηρίαν. "Οτε δὲ ἀπεβιδάσθη ὁ πρῶτος βασιλεὺς εἰς τὸ Ναύπλιον (τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1833) ἀπειρος λαὸς ἔτρεξε νὰ τὸν ὑποδεχθῇ. Ο Θύων Α' εἶχεν ἀνατραφῆ μὲ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Διότι ὁ πατήρ του Λουδοβίκος, ὁ Βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, ἦτο θερμότατος Φιλέλλην.

Η ἀντιβασιλεία. — Ἐπειδὴ ὁ Θύων ἦτο ἀνήλικος ἐκυδέρνησε τὸ Κράτος ἀντιβασιλεία, ἡ ὥποια ἀπετελέσθη ἀπὸ τρεῖς Βαυαρούς.

Οἱ ξένοι οὗτοι εἶχον μεγάλην διάθεσιν νὰ ἐργασθοῦν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπροσπάθησαν νὰ διορθώσουν τὰ οἰκονομικὰ καὶ νὰ δημιουργήσουν τακτικὸν στρατόν. Ἐκαπιαν νόμους, ἐφρόντισαν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ἀλλ' ἐπεσαν εἰς μεγάλα σφάλματα. Διότι δὲν ἐγγάριζον οὐτε τοὺς ἀνθρώπους, οὐτε τὸν τόπον καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ. Ἐβαλαν εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὴν διοίκησιν Βαυαρούς καὶ δυσηρέστησαν τὸν τόπον.

Οἱ ἀγωνισταί. — Τὸ μέγα λάθος αὐτῶν πρὸ παντὸς ἦτο, ὅτι παρημέλησαν τοὺς ἀγωνιστάς. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν μας ἐσχηματίσθη εἰς τὸ ἔθνος μία ἐκλεκτὴ τάξις ἀνθρώπων, ἡ ὥποια ἐνέπνεεν ἴδιαιτερον σεβασμόν. Ήσαν δὲ οὗτοι οἱ παλαιοὶ προύχοντες, ιδίως οἱ ἀγωνισταί, οἱ ὅποιοι εἶχον ὑποστῆ μεγάλας θυσίας καὶ εἶχον χύσει τὸ αἷμα των, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας. Πολὺ δὲ φυσικὰ οἱ ἀγωνισταὶ ἐπερίμενον ἀπὸ τὸν πρῶτον βασιλέα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους νὰ λάθουν τιμᾶς καὶ ἀξιώματα. Ἀλλ' ἡ ἀντιβασιλεία ἐφέρθη πρὸς αὐτοὺς μὲ ἀδιαφορίαν.

"Ἐν ἀπὸ τὰ μεγάλα κακά, ἀπὸ τὰ ὅποια ὑπέφερεν ἡ χώρα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐλευθερίας τῆς, ἦτο ἡ ληστεία. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ληστὰς ἦσαν τὰ παλαιὰ παλληγκάρια. Ἡ ἀστορ-

γία των Ἀντιδασιλέων είχε κάμει μερικούς πολεμιστάς τοῦ 1821 νὰ γίγουν πάλιν κλέφται εἰς τὰ βουνά.

Αἱ Ἀθήναι πρωτεύουσα. — Διὰ νὰ εἶναι ἡ Κυδέρνησιο εἰς κεντρικότερον μέρος, ἐξελέχθησαν ὡς πρωτεύουσα αἱ Ἀθῆναι. Ἡ ἄλλοτε λαμπρὰ πόλις ἦτο τώρα ἐν ἐλεεινὸν χωρίον. Κανὲν μέρος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔδιδεν εἰκόνα περισσότερον λυπηράν. Διότι πλησίον εἰς τὰς πτωχὰς καλύβας ἔβλεπες τὰ λαμπρὰ ἑρείπια τῆς ἀρχαιότητος. Τὸ ἔνδοξον ὄνομα τῆς πόλεως καὶ τὰ ἀθάνατα μνημεῖα προσείλκυον πάντοτε καὶ τοὺς ξένους καὶ τοὺς ἐντοπίους. Οἱ βασιλεύς, ἡ Κυδέρνησις, οἱ ἐπίσημοι μετέθησαν εἰς τὴν ἀθάνατον πόλιν μὲ μεγάλας ἐλπίδας.

Η ἀπολυταρχέα τοῦ Ὀθωνοῦ. — "Οταν ὁ Ὀθων ἔγινεν ἐνήλικος (1835), ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὸν θρόνον. Μετ' ὀλίγον δὲ ἐνυιφεύθη μίαν Γερμανίδα ἡγεμονίδα, τὴν Ἀμαλίαν. Καὶ οἱ δύο βασιλεῖς είχον θερμοτάτην ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλη γίσαν αὐταρχικόν, καὶ ὁ Ὀθων ἐκυδέρνα ὡς ἀπόλυτος κύριος. Δὲν ἔδιδε Σύνταγμα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔκαμψεν αὐτὸς κυδέρνησιν, ὅπως τοῦ ἥρεσε, καὶ δὲν ἥθελε νὰ ἀκούσῃ τοὺς καλοὺς συμβούλους. Ἐπὶ τέλους ἔγινεν ἐπανάστασις εἰς τὰς Ἀθῆνας καὶ ὁ στρατὸς ἤγαγκασε τὸν Ὀθωνα νὰ παραχωρήσῃ τὸ Σύνταγμα.

Οἱ ἀγῶνες διεὰ τὰς ὑπόδουλα μέρη. — Η δὲ πτωχεία τοῦ Κράτους, ηὗξανε τὰς δυσκολίας. Ἡ χώρα ἦτο κατεστραμμένη. Οὔτε γεωργία, οὔτε βιομηχανία ὑπῆρχε, διὰ τοῦτο ἐζήτουν δλοὶ μίαν θέσιν ὑπαλλήλου καὶ ἡ Κυδέρνησις δὲν ἤδυνατο νὰ εὐχαριστήσῃ δλους.

Ἐν τούτοις ὁ πατριωτισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἦτο τόσον μέγας, ὅστε καὶ μὲ δλην τὴν πτωχείαν, δὲν ἐλησμόνουν τοὺς ἀδελφούς των, οἱ ὑποῖοι είχον μείνει εἰς τὴν δουλείαν. Ἰδίως ἡ Κρήτη δὲν ἔπαισε νὰ κάμην ἐπαναστάσεις διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς καὶ τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

Η ἐκθρόνισεις τοῦ Ὀθωνοῦ. — Τὰ ἐπαναστατικὰ αὐτὰ κινήματα, τὰ ὅποια ἐγίνοντο μὲ ίερὸν ἐνθουσιασμὸν, ἐστοξ-

χίζαν πολλὰ χρήματα εἰς τὸ Κράτος. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξηκολούθησε νὰ κυβερνᾷ αὐταρχικῶς. Ὁ λαός ἐξήτει νὰ κυβερνᾷ αὐτὸς διὰ τῶν ἀντιπροσώπων, ὅπως οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, δηλαδὴ νὰ ἔχῃ πραγματικὰς συνταγματικὰς ἐλευθερίας.

Ἐπὶ τέλους ἡ δυσαρέσκεια γῆγήσεις τόσον πολύ, ὥστε ἐξερράγησαν στάσεις εἰς διαφόρους πόλεις καὶ τέλος εἰς τὰς Ἀθήνας. Μὲ δάκρυα εἰς τοὺς δρόμους ἤγαγκάσθη ὁ Ὅθων καὶ ἡ Ἀμαλία νὰ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα (1862).

γ.—‘*Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου Α’*.

Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Γεωργίου Α’ τὸ Ἐλληνικὸν Βασίλειον ἔλαβεν αὐξήσεις καὶ ἔγινε μεγαλύτερον. Πολλαὶ δὲ πρόσδοι ἔγιναν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ.

‘*Ἡ ἄνοδος εἰς τὸν θρόνον τοῦ Γεωργίου Α’*. — Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὅθωνος ἔγινεν Ἐθνοσυνέλευσις, ἡ ὧποια ἔξελεξε βασιλέα τὸν Γεώργιον, υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Δαυΐας Χριστιανοῦ. Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἔγινε δεκτὸς εἰς τὰς Ἀθήνας μὲ χαρὰν καὶ ὠρκίσθη ἐνώπιον τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, διὶ θὰ τηρῇ εὐλαβῶς τὸ Σύνταγμα (1863). Τότε ἡ Ἀγγλία κατεῖχε τὰς Ἰονίους νήσους, τὰς ὧποιας παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἐλλάδα. Ἄλλ’ ἐκτὸς τοῦ εὐχαρίστου τούτου γεγονότος, τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α’ ὑπῆρξαν πολὺ ἀνώμαλα. Τὰ Ὑπουργεῖα ἥλλαζαν συχνά, ἡ διοίκησις καὶ τὰ οἰκονομικὰ ἦσαν εἰς κακὴν κατάστασιν.

‘*Ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης*. — Κατὰ τὸ 1866 οἱ Κρήτες ἐκήρυξαν τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν Ἐλλάδα. Φυσικὰ τὸ ἐλεύθερον Κράτος ἦτο ἀδύνατον νὰ βοηθήσῃ τὴν Κρήτην εἰς τὸ φανερὸν. Πολλοὶ ὄμως ἐθελονταὶ μετέθησαν ἀπό τὴν Ἐλλάδα, ἀκόμη καὶ πολεμοφόδια ἐστάλησαν.

Ἡ ἐπανάστασις διήρκεσε τρία ἔτη. Ἡ Τουρκία ἔστειλε μεγάλας δυνάμεις, ἀλλ’ οἱ Κρήτες μὲ ὄλας τὰς στερήσεις τῶν ἐπο-

λέμησαν γενναιότατα. Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου πλησίον τῆς Ρεθύμνης εἶχον καταφύγει πολλὰ γυναικόπαιδα. "Οταν οἱ ἔχθροι εἰσώρμησαν, ὁ ἡγούμενος ἔθηκε πῦρ εἰς τὴν πυριταποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν ὅλοι εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὰ γυναικόπαιδα καὶ οἱ εἰσοριμώντες Τούρκοι. Ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδίου ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἄλλη η ἡρωϊκὴ νῆσος δὲν ἡδυνήθη γὰρ ἀνθέξῃ καὶ ἔμεινε πάλιν εἰς τὸν Τουρκικὸν ζυγόν.

Η ἐπέκτασις τῶν ὄρεων τῆς Ἑλλάδος. — Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877 ἐξερράγη νέα ἐπανάστασις εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἡπειρον. Εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου (1878) ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Σερβίας, τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Βουλγαρίας. Διὰ τῆς προστασίας δὲ τῆς Ἀγγλίας παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅλη ἡ Θεσσαλία, καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Ἀρτας ἀπὸ τὴν Ἡπειρου.

Αἱ κυβερνήσεις ἐπὶ τοῦ Γεωργίου τοῦ Α'. — Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Γεωργίου Α' ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐστερεώθη ἡ τάξις. Πάντοτε δμως τὰ κόμματα δὲν ἔπαισαν γὰρ ἀνταγωνίζωνται μὲν πεῖσμα καὶ διὰ τοῦτο ἐγίνοντο συχνάκις ἀλλαγαὶ τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ Ἑλλὰς ἔκαμεν ἰδίως προόδους κατὰ τὰ τελευταῖα 30 ἔτη ἀπὸ τὴν πρωθυπουργίαν τοῦ Τρικούπη, ὁ ὅποιος ἔθελτίωσε τὰ οἰκονομικὰ καὶ ἐφρόγυτισε γὰρ κατασκευασθοῦν πολλὰ δημόσια ἔργα.

Οἱ Ἑλληνοτουρκικὸι πόλεμοι τοῦ 1897. — Ἀκούραστοι οἱ Κρήτες ἐξηγέρθησαν καὶ πάλιν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τούρκοι προέθησαν εἰς σφαγάς, ἡ Ἑλλὰς ἔστειλε στρατὸν καὶ κατέλαβε τὴν μεγαλόνησον (1897). Ἐπηκολούθησε μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν πόλεμος, κατὰ τὸν ὅποιον ἡ Ἑλλὰς ἐνικήθη, ἐπειδὴ ἦτο ἀκόμη ἀπαράσκευος. Ἡ Κρήτη ἀνεκηρύχθη αὐτόνομος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Δυνάμεων καὶ ἡγεμών αὐτῆς ὠρίσθη ὁ Ἑλλην βασιλόπατος Γεώργιος.

Ο Μακεδονικὸς ἀγών. — Οἱ Βουλγαροὶ, οἱ προσιώνιοι ἔχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἔδρυσαν εἰς τὴν Σόφιαν μίαν ἑταιρείαν (κομιτᾶτον) πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἀρπάσουν τὴν Μακεδονίαν. Τὰ κομιτᾶτον ἔστελλεν ἀντάρτας (κομιτᾶτζῆδες) εἰς τὴν Μακεδονίαν, οἱ ὅποιοι ἐκράτουν εἰς τρόμον τοὺς κατοίκους καὶ κατέστρεφον τὰ Ἑλληνικὰ χωρία. Τότε ἐσχηματίσθησαν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνταρτικὰ σώματα, τὰ ὅποια εἰσέδαλλον εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἡγωνίζοντο μὲν μεγάλην γενναιότητα ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Κατ’ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ Βουλγαρία ἔγινε Βασίλειον (1908).

Τὸ ἵδιον ἔτος οἱ Κρήτες ἐκήρυξαν πάλιν τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ’ ἡ Ἑλλὰς δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἐπροξένει μεγάλην δυσαρέσκειαν εἰς τὸν λαόν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἀξιωματικοὶ δυνηθοῦν καὶ συνέστησαν τὸν Στρατιωτικὸν Σύνδεσμον, ὁ ὅποιος ἐκάλεσεν ἐκ Κρήτης τὸν Ἑλευθέριον Βενιζέλον ως πρωθυπουργόν. Τότε ἡ Ἑλλὰς ἔκαμε σύγ-
τονον ἐργασίαν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν δυνάμεων αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΘ' ΑΙΩΝΑ.

- α. — Τὰ μεγάλα Εύρωπαικὰ κράτη. — Ὁ Γαλλογερμανικός πόλεμος.
- β. — Ὁ δύγκωνος Εύρωπαικὸς πολιτισμός. — Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἡ συγκοινωνία. Τὰ γράμματα.

α. Τὰ μεγάλα Εύρωπαικὰ κράτη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος αἱ ἰδέαι τῶν ἐλευθεριῶν διεδόθησαν περισσότερον εἰς τοὺς λαούς. Διὰ τοῦτο μετὰ τὸ 1830 συγένησαν πολλοὶ πόλεμοι καὶ ἄλλα σπουδαῖα γεγονότα.

Η κατάργησις τῆς δουλείας. — "Ἐν ἀπὸ τὰ μεγάλα κακὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἡτοὶ ἡ δουλεία καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τὸν Μεσαιῶνα. Ἐγίγνοντο δὲ δουλοὶ οἱ αἰχμάλωτοι τοῦ πολέμου, οἱ ὅποιοι ἐπωλούντο εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν μεγάλων πόλεων. Ἀλλ' ἀπὸ τότε ποῦ οἱ λαοὶ ἔγιναν ἐλεύθεροι, δὲν ἡτοῖ δυνατὸν νὰ μείνῃ πλέον ἡ δουλεία. Ὁλίγον κατ' ὀλίγον κατηργήθη, καὶ ἀπὸ τὸ 1870 δὲν ὑπάρχουν πλέον δουλοὶ οὕτε εἰς τὴν Εὐρώπην, οὕτε εἰς τὴν Ἀμερικήν.

Η ἔνωσις τῆς Ἰταλίας. — **Η ἔνωσις τῆς Γερμανίας.** — Δύο μεγάλαι χώραι τῆς Εὐρώπης, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Γερμανία δὲν εἶχον ἀκόμη ἔνωσις ἡ κάθε μία εἰς ἓν κράτος. Ἡσαν καὶ αἱ δύο διηγημέναι ἀπὸ τὸν Μεσαιῶνα εἰς πολλὰ κράτη. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους οἱ πατριώται τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας, ἐξήτησαν, ὥστε αἱ χώραι τῶν, αἱ ὅποιαι ἀνήκον εἰς ἓν ἔθνος, ν' ἀποτελέσουν καὶ ἓν κράτος.

Ἐις τὴν Ἰταλίαν ἔγιναν δυομαστοὶ διὰ τοὺς ἀγῶνας πρὸς Σιναϊν ὁ μέγας πολιτικὸς Καβούρης καὶ ὁ γενναῖος Γαριβαλδηγός. Πρῶτος βασιλεὺς τῆς ἡγεμόνης Ἰταλίας ἔγινεν ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ (1861).

Ἀπὸ δὲ τὰ Γερμανικὰ κράτη τὰ σπουδαιότερα ἦσαν ἡ Πρωσία καὶ ἡ Αὐστρία, αἱ ὅποιαι ἥριζον διὰ τὴν ἡγεμονίαν ὅλης τῆς Γερμανίας. Ἡ ἀντιζηλία αὐτῶν κατέληξεν εἰς πόλεμον (1866). Ἡ Αὐστρία ἐνικήθη καὶ ἡγαγκάσθη νὰ ἀφήσῃ μόνην τὴν Πρωσίαν κυρίαν εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Πρωσία κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐνάτητα τῆς Γερμανίας. Τὰ ἴδιαίτερα κράτη ἔχουν τὸ κάθε ἓν τὴν ίδιαν του βουλήν. Ἀλλὰ στέλλουν ἀντιπροσώπους καὶ εἰς μίαν Γενικὴν βουλὴν, ἡ ὅποια ἐδρεύει εἰς τὸ Βερολίνον, τὴν πρωτεύουσαν. Ο βασιλεὺς τῆς Πρωσίας ἔγινεν Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας.

Ο Γαλλογερμανικὸς πόλεμος τοῦ 1870. — Η μεγάλη δύναμις τῆς Πρωσίας ἐκλινήσει τὴν ἀντιζηλίαν ὅλης

τῆς Εύρωπης. Ἰδίως η Γαλλία ἡσθάνθη ὅτι ἐκινδύνευεν ἀπὸ ἐνος τόσον λιχυρὸν γείτονα καὶ ἔκαμε τὸ λάθος νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πρωσσίας. Τότε ὅλοι οἱ Γερμανοὶ ἐδάδισαν ἥνωμένοι κατὰ τῆς Γαλλίας. Οἱ Γαλλικὸς στρατὸς ἦτο ὀλίγος καὶ δὲν εἶχε καλὴν διοργάνωσιν. Οἱ Γερμανοὶ ἦσαν περισσότεροι καὶ εἶχον ἔξοχον στρατόν. Ὅλοι λοιπὸν οἱ Γαλλικοὶ στρατοὶ ἐνικήθησαν. Οἱ Γερμανοὶ ἔφθασαν ἔως τὸ Παρίσιο καὶ τὸ ἐποιεόρκησαν. Οἱ δὲ Γάλλοι ἡναγκάσθησαν νὰ συγάψουν εἰρήνην, νὰ πληρώσουν μεγάλην ἀποζημίωσιν καὶ νὰ δώσουν εἰς τὴν Γερμανίαν δύο μεγάλας ἐπαρχίας, τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὴν Δορραΐνην.

III Βρετανικὴ Αὐτοκρατορέα.— Οἱ Ἀγγλοὶ μὲ τὴν κατάκτησιν τῶν Ἰνδιῶν ἔγιναν κύριοι μιᾶς ἀπεράντου χώρας μὲ 300 ἑκατομμ. κατοίκους. Κατόπιν ἔκαμαν καὶ ἄλλην μεγάλην ἀποικίαν, τὴν Αὐστραλίαν. Ἐγκατεστάθησαν δὲ καὶ εἰς τὴν Αἰγαίον καὶ κατέκτησαν τὴν Νοτίαν Ἀφρικήν. Δὲν διπέρχει εἰς τὸν κόσμον σπουδαῖα θέσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Ἀγγλία νὰ μὴ ἔχῃ βάλει τὸν πόδα της. Διὰ νὰ προστατεύῃ δὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς κτήσεις αὐτῆς, ἐδημιούργησε τὸν λιχυρότερον πολεμικὸν στόλον τοῦ κόσμου.

Οἱ Ρώσοι καὶ οἱ Μακεδόνες.— Πολὺ δὲ λιχυρὰ ἔγινε καὶ ἡ Ρωσία, ἡ ὁποία ἀπέκτησε τεγέλας χώρας εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἰς δὲ τὴν ἄπω Ἀνατολὴν ἔχουν μείνει ἀνεξάρτητα δύο μεγάλα κράτη, ἡ Κίνα καὶ ἡ Ἰαπωνία. Ἡ Κίνα δὲν ἡθέλησε νὰ δεχθῇ τὸν Εύρωπαικὸν πολιτισμόν. Διὰ τοῦτο εὑρίσκεται σήμερον εἰς κατάπτωσιν. Τούναντίον οἱ Ἰάπωνες ἐμιμήθησαν τὸν Εύρωπαικὸν πολιτισμόν καὶ ἔκαμαν μεγάλας προσόδους.

Εἰς τὸ Βόρειον μέρος τῆς Κίνας ἡ Ρωσία καὶ ἡ Ἰαπωνία ἐπολέμησαν μὲ δλας τὰς δυνάμεις. Ἡ Ρωσία ἐνικήθη (1904) καὶ ἡ Ἰαπωνία ἔγινε τὸ λιχυρότερον κράτος τῆς Ἀνατολῆς.

III Γαλλία καὶ ἡ Περιφερέα.— Μετὰ τὴν ἥπταν τοῦ 1871 ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, ἡ Γαλλία εἰργάσθη ἀόκνως διὰ νὰ ἀνορθωθῇ.

Ίσχυρότατον δὲ κράτος ἔγινε ἡ Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία. Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία αὐτῆς ἐπεξετάθη εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἐδημιούργησεν ἴσχυρὸν καὶ πολυάριθμον στόλον πολεμικὸν καὶ ἐμπορικόν.

Αέ 'Ηνωμέναι πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς.— Μεγάλη δύναμις ἔγιναν καὶ αἱ Ἕνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς, αἱ ὅποιαι σήμερον περιλαμβάνουν 48 κράτη καὶ ἔχουν 110 ἑκατομμύ. κατοίκους. Ἡ κυρία βάσις τῆς δυνάμεως τῶν Ἕνωμένων Πολιτεῶν εἰναι ἡ ἐργατικότης. Μὲ τὴν ἀκούραστον δραστηριότητά των οἱ Ἀμερικανοὶ ἐξεμεταλλεύθησαν μεγάλας πηγὰς πλούτου, ὅπως τὰ μεταλλεῖα, μὲ τὸν ἄφθονον δὲ πλοῦτον αὐτῶν ἐδημιούργησαν ἴσχυρότατον στρατὸν καὶ στόλον.

β. — 'Ο σύγχρονος Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός.

Κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὅποιον ἡγωνίζοντο οἱ λαοὶ καὶ τὰ κράτη διὰ νὰ μεγαλώσουν, οἱ σοφοὶ καὶ οἱ ἐπιστήμονες δὲν ἔπαινον νὰ ἐργάζωνται. Μὲ τὴν ἀδιάκοπον ἐργασίαν ἔγιναν τὸν ΙΘ' αἰώνα αἱ μεγαλύτεραι ἐπιστημονικαὶ ἀνακαλύψεις.

III ἐφαρμογὴ τῶν ἐπιστημῶν. Οἱ ἐπιστήμονες προσπαθοῦν μόνον νὰ εὔρουν τὴν ἐπιστήμην. Οἱ δὲ μηχανικοὶ ἐφαρμόζουν τὴν ἐπιστήμην διὰ νὰ παράγουν ἀντικείμενα χρήσιμα εἰς τὸν βίον, μηχανάς, χρώματα, φωταέριον κλπ. Τοῦτο λέγεται ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν βιομηχανίαν. Μὲ τὰς μεγάλας ἀνακαλύψεις καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἡ συγκοινωνία, ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον ἔκαμπαν κολοσσαῖας προσόδους καὶ ὁ βίος ἐκαλυτέρευσεν εἰς μέγαν βαθμόν.

Αέ συγκοινωνέας καὶ τὸ ἐμπόριον.— Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰώνα ἥλαξαν ἐντελῶς τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας καὶ ἔφθασαν εἰς ἀφάνταστον βαθμὸν ταχύτητος καὶ τελειότητος. Καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν Ἑγρὰν ἐχρησιμοποιήθη δὲ τοῦτο, διὰ τοῦ ὅποιου κινοῦνται τὰ ἀτμόπλοια καὶ οἱ σιδηρόδρομοι.

Αἱ τελειοποιήσεις αὗται τῆς συγκοινωνίας ἔφεραν κολοσσι-
αῖαν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου. Τὰ ἐμπορεύματα δύνανται νὰ με-
ταξιθάῶνται μὲ τεραστίαν ταχύτητα εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ, κό-
σμου καὶ μὲ πολὺ διηγώτερα ἀπὸ πρὶν ἔξοδα. Συγχρόνως δὲ τὰ
ταξιδια ἔγιναν εὔκολα καὶ τοῦτο ἐχρησίμευσεν εἰς τὸ νὰ γνωρί-
σουν οἱ Εύρωπαῖοι τελείως τὸν κόσμον.

Τά δημόσια ἔργα.— **Αἱ Τράπεζαι.**— Διὰ νὰ
εὐκολύνθῃ ἡ συγκοινωνία καὶ τὸ ἐμπόριον, τὰ πράτη ἔκαμαν με-
γάλα τεχνικὰ ἔργα, ὅπως ὁδούς, γεφύρας, λιμένας.

Ἐπρεπεν δῆμος νὰ εὑρεθῇ καὶ ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὅποῖον θὰ
ἡτο δυνατὸν νὰ στέλλωνται ταχέως χρήματα. Διὰ τοῦτο ἴδρυ-
θησαν αἱ τράπεζαι, αἱ ὅποιαι εὐκολύνουν τὴν συναλλαγὴν μὲ
τὰς ἐπιταγάς.

Διὰ νὰ γίνῃ δὲ εὐκολώτερον μία μεγάλη ἐπιχείρησις, μία
ἀτμοπλοΐα ἑταἱρεῖα, εἰς σιδηρόδρομος, ἔρχονται πολλοὶ εἰς
συμφωνίαν καὶ καταθέτουν χρήματα. Τὸ μέγα ποσὸν μοιράζε-
ται εἰς μερίδια, τὰ ὅποια λέγονται μετοχαί, καὶ τὰ κέρδη τῆς
ἐπιχειρήσεως μοιράζονται ἀναλόγως εἰς τοὺς μετόχους. Τὸ σύ-
στημα αὐτό, ὡς γνωρίζομεν, τὸ εἰχος ἥδη ἐφαρμόσει οἱ πατέρες
μας ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως
αἰῶνος εἰς τὰ Ἀμπελάκια καὶ εἰς τὰς ναυτικὰς νῆσους.

Αἱ πρόσωδαι τοῦ βέου.— Σπουδαιόταται ἀνακαλύψεις ἡ
τελειοποιήσεις, αἱ ὅποιαι ἔγιναν μὲ τὰς κοπιώδεις ἐρεύνας
τῶν σοφῶν, εἰναι δι τηλέγραφος, τὸ τηλέφωνον, δισύρματος τη-
λέγραφος, τὸ ἥλεκτρικὸν φῶς, η φωτογραφία καὶ ἄλλαι πολλαῖ.

Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ συγκοινωνία εὔρον ἀκόμη ταχυτέραν
ἀνάπτυξιν μὲ τὰ αὐτοκίνητα, μὲ τὰ ἀεροπλάνα. Πρὸς εὐκολωτέ-
ραν δὲ διάδοσιν τῶν προτόντων ἥρχισαν νὰ γίνωνται αἱ διεθνεῖς
ἐκπηγέσεις, αἱ ὅποιαι χρησιμεύουν καὶ ὡς ἐν εἶδος σχολείου βιο-
μηχανίας.

Μὲ ἄλλας δὲ ἐφευρέσεις ἐτελειοποιήθη εἰς μέγαν βαθμὸν ἡ
βιομηχανία. Ἐφευρέθησαν διαφόρων εἰδῶν μηχαναῖ, αἱ ὅποιαι

μύδναι των καὶ ταχύτατα κατασκευάζουν διαφόρων εἰδῶν προϊόντα (νήματα, ύφασματα, χρώματα, παντοειδῆ ἔργα λεῖα κλ.). Ἐπίσης ἀνεκαλύφθησαν νέα φάρμακα, μεγάλοι δὲ ιατροί, πρωτοτός ὁ Γάλλος Παστερό, εὗρον νέας θεραπευτικὰς μεθόδους. Άλιπερισσότεραι ἀσθένειαι προξενοῦνται ἀπὸ τὰ μικρόβια, τὰ ὅποια πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν οἴως μὲ τὴν καθαριότητα.

*III τέχνη καὶ τὰ γράμματα. Συγχρόνως μὲ τὰς μεγάλας αὐτὰς προόδους τοῦ βίου ἔγιναν καὶ μεγάλαι πρόσοδοι τοῦ πνεύματος. Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἔφθασαν εἰς μεγάλην ἀνθησιν. Ἐξοχα συγγράμματα καὶ ποιήματα ἐγράφησαν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων μεγάλων ποιητῶν οἱ Ιάκωπος πρέπει νὰ ἐνθυμούμεθα τὸν γνωστόν μας Ἀγγλον λόρδον Βύρωνα, ὁ ὅποιος ἔθυσίσασε τὴν ζωὴν του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὸν Γάλλον Βίκτωρα Ούγκω, ὁ ὅποιος ἔψαλε τὰς ηρωϊκὰς θυσίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ οἴως τὸν Κανάρην. Μεγάλοι δὲ γλύπται καὶ ζωγράφοι ἔκαιμαν ἀξιοθαύμαστα ἔργα τέχνης τὰ ὅποια στολίζουν τὰ Μουσεῖα τῆς Εὐρώπης.

Ἐπίσης κατὰ τὸν ΙΘ' αἰώνα ειργάσθησαν πάρα πολὺ τὰ κράτη διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ. Πολυάριθμα σχολεῖα, μικρὰ καὶ μεγάλα, οἱρύθησαν, Βιδλιοθήκαι, Μουσεῖα. Τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐκπαίδευσεως δὲν περιορίζονται πλέον εἰς ὅλην της. Σήμερον ὅποιοισδήποτε θέλει νὰ μάθῃ γράμματα, δύναται νὰ τὸ κατορθώσῃ χωρὶς νὰ ἔξοδεύῃ, καὶ ὁ λαὸς διαρκῶς ἀναπτύσσεται καὶ ἔξυφύνεται περιτερότερον.

*Ο κόσμος τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰώνος.— *III ἐξάπλωσις τοῦ Εύρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.— Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὁ πολιτισμός, ως γνωρίζομεν, δὲν ἔξετείνετο μακρὰν ἀπὸ τὰ παρόλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Τὰ μεγάλα κέντρα ἦσαν ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ρώμη. Κατὰ δὲ τὸν Μεσαιώνα ὁ πολιτισμὸς διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, διεδόθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Κατὰ δὲ τοὺς Νεωτέρους χρόνους ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς ηὕξησε

τὸν γνωστὸν κόσμον. Ἀλλ᾽ εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν ὁ πολιτισμὸς ἐξηπλώθη εἰς ὅλον σχεδὸν τὸν κόσμον. Ἡ τόσον μεγάλη διάδοσις τοῦ πολιτισμοῦ ἔγινε μὲ τὰς μεταναστεύσεις καὶ τὰς ἀποικίας.

Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι πηγαίνουν εἰς ἄλλας ἡπείρους διὰ νὰ ζῆσουν εὔκολωτερον. Οἱ μετανάσται οὗτοι συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Πολλοὶ δὲ περισσότερον αἱ μεγάλαι ἀποικίαι τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, πρωτίστως τῆς Ἀγγλίας, ἔπειτα τῆς Γαλλίας, αἱ ὅποιαι δὲν ὁμοιάζουν μὲ τὰς ἀρχαίας Ἑλληνικὰς ἀποικίας, ἀλλ᾽ εἶναι χῶραι ὑπήκοοι εἰς τὰς μητροπόλεις, δηλαδὴ εἰς τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη.

Αἱ τεράστιαι αὕται πρόσδοι τοῦ πολιτισμοῦ, αἱ ἀντιτεγμέναι μεταξὺ τῶν μεγάλων κρατῶν κυρίως πρὸς διάδοσιν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, ἔκαμπαν τοὺς λαοὺς νὰ φθονοῦν καὶ νὰ ὑποθλέπουν ἀλλήλους. Αἱ ἀποικίαι των χρειάζονται διὰ νὰ διαδιδωνται τὰ βιομηχανικά των προϊόντα εἰς τὸν κόσμον, εἶναι ἀγοραὶ καταναλώσεως, ὅπως λέγομεν. Πρὸς προστασίαν λοιπὸν τῶν ἀποικιῶν, πρὸς διάδοσιν τοῦ ἐμπορίου ἔκαμπαν τὰ κράτη μεγάλους στόλους καὶ στρατούς. Η Εὐρώπη ἦτο εἰς εἰρήνην, ἀλλ᾽ ἦτο αὔτη ἔνοπλος εἰρήνη. "Ολοὶ ἐφοδοῦντο ἔνα μέγαν πόλεμον, ὃ ὅποιος πραγματεικῶς ἔγινε τὰ τελευταῖα αὐτὰ ἔτη καὶ ἥλαξεν ὅλως διόλου τὴν μορφὴν τῆς Εὐρώπης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ**ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΕΤΩΝ****1912—1923**

- α.— Οι Βαλκανικοί πόλεμοι** — Ο 'Ελληνοβουλγαρικός πόλεμος. — Αι νικαι τῶν Ἑλλήνων.
- β.— Ο μέγας Εύρωπαϊκός πόλεμος.** — Οι ιντιπαλοί. Η Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία. — Η νικη τῶν Συνταγμάτων. — Ο πόλεμος εἰς τὴν Ἀνατολήν.

α.— Οι Βαλκανικοί πόλεμοι.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἀπὸ τὸ 1912 ἕως τὸ 1923, ἔγιναν μεγάλοι πόλεμοι εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀνατολήν. Πρῶτοι ἥρχισαν τοὺς πολέμους οἱ Χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου διὰ ν' ἀπελευθερωθοῦν ἐντελῶς ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Η ἀνάκτησις τῆς Μακεδονίας. — Εἰς τὴν Τουρκίαν εἶχε γίνει ἐσχάτως ἐπανάστασις ἀπὸ τοὺς νεωτερίζοντας Τούρκους. Οἱ Νεότουρκοι, ὅπως ὀνομάζοντο οὗτοι, ἐξήτησαν νὰ καταστρέψουν τὴν ἐθνικότητα τῶν Χριστιανικῶν λαῶν, οἱ διποτοὶ ἦσαν ἀκόμη εἰς τὴν κυριαρχίαν των. Διὰ τοῦτο τὰ Βαλκανικὰ κράτη, ἡ Ἑλλὰς, ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία, συνεμάχησαν καὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας (τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1912).

Οἱ σύμμαχοι στρατοὶ εἰσήλασσαν εἰς τὴν Τουρκίαν. Ο 'Ελληνικὸς στρατὸς ὅρμησε μὲν ἐνθουσιασμόν, διέδη τὰ παλαιὰ σύνορα καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Κατατροπώνει τοὺς Τούρκους εἰς τὸ Σαραντάπορον, προχωρεῖ μὲν ὄρμήν, καὶ ἀπελευθερώνων τὰς παλαιὰς ἐκείνας Ἐλληνικὰς χώρας, προελαύνει ἔως τὰ Γιανιτσά ἔμπροθεν τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου εἶχε συγκεντρωθῆ ὁ Τουρκικὸς στρατός. Μετὰ πεισματώδη μάχην κατατροπώνει τοὺς Τούρκους καὶ ἀπελευθερώνει τὴν Θεσσαλονίκην. Μόλις ἀνεκτήθη ἡ Θεσσαλονίκη μετέδη καὶ διέμενεν εἰς αὐτὴν ὁ Γεώργιος Α'. Μετὰ 500 ἔτη πρώτην φορὰν "Ἐλλην βασιλεὺς διατρέθει εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην Βοξαντινὴν πόλιν.

Οἱ δὲ Βούλγαροι εἶχον προελάσει εἰς τὴν Θράκην. Ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας, ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν ὅποιαν ἐκυρίευσαν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Σέρβων.

Ἡ ἐκστρατεία τῆς Ἡπείρου. — Συγχρόνως μικρὸς Ἐλληνικὸς στρατὸς ἐπροχώρει εἰς τὴν Ἡπείρον, τὴν ὅποιαν ἀπηλευθέρωσεν. Μεγάλαι ἐπιθέσεις ἔγιναν διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν τὰ Ἰωάννινα. «Οἱ Ἐλληνικὸς στρατὸς εὗρε μεγάλην ἀντίστασιν. Ἄλλ᾽ ὅταν ἦλθεν ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, ἔκαμε γενικὴν ἔφοδον καὶ κατέλασε τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἡπείρου.

Οἱ ἀγῶνες τοῦ ναυτικοῦ. — Πολὺ δὲ μεγάλην βοήθειαν εἰς τὸν πόλεμον τῶν συμμάχων ἔδωκεν ὁ Ἐλληνικὸς στόλος. Ὡπό τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτου ἀπέκλεισε τὸν Ἐλλήσποντον καὶ ἐκυρίευσεν ὅλας τὰς ἔμπροσθεν αὐτοῦ μεγάλας καὶ μικρὰς νήσους (Θάσον, Ἰμβρον, Τένεδον, Λῆμνον κλπ.) καὶ συγχρόνως ἀπηλευθέρωσε τὸ Ἀγιον Ορος. «Οἱ Τουρκικὸς στόλος ἐπεχείρησε τρεῖς φορὰς νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν Ἐλλήσποντον, ἀλλ᾽ ὁ Ἐλληνικὸς συνήψε πεισματώδεις ναυμαχίας καὶ τὸν ἤναγκαζε πάγιτο τὸν κλείεται εἰς τὰ στενά.

Καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἐλλὰς ἐπανυγήριζε τὰς νίκας αὐτῆς ἔδοιοφονήθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὁ βασιλεὺς Γεώργιος. Τότε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Κωνσταντῖνος.

Ἀεὶ διαπρωγμ. ατεύσεις δὲ τὴν εἰρήνην. — Κατὰ τὸν ἵδιον χρόνον ἐπροχώρουν καὶ οἱ σύμμαχοι. Οἱ Βούλγαροι εἶχον προελάσει εἰς τὴν Θράκην καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Σέρβων ἐκυρίευσαν τὴν Ἀδριανούπολιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς ὅλην ἑδδομάδας οἱ Χριστιανικοὶ στρατοὶ εἶχον ἀφαιρέσει ἀπὸ τοὺς Τουρκούς ὅλην τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν. Δὲν ἔμεινεν εἰς τοὺς κατακτητὰς 400 ἑτῶν παρὰ μικρὸν μέρος τῆς Θράκης, ὅπου εἶναι ἡ Κωνσταντινούπολις. Η Ὑψηλὴ Πύλη ἤναγκάσθη νὰ ταπεινωθῇ καὶ νὰ ξητήσῃ εἰρήνην. Αἱ μεγάλαι Δυνάμεις ἐμεσολάθρισαν καὶ συνήψθη εἰρήνη εἰς τὸ Λογδῖνον τὸν Μάϊον τοῦ 1913. Η Τουρκία ἤναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς συμ-

μάχους μέγα μέρος τῆς Θράκης, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Κρήτην.

Πόλεμος μεταξὺ τῶν συμμάχων. — Απὸ τὴν Βουλαντινὴν ἴστορίαν γνωρίζομεν τοὺς μεγάλους πολέμους μεταξὺ τῶν Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων. Καὶ τώρα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποῦ ἔγινεν ἡ Βουλγαρία Βασίλειον, ἥρχισε πάλιν τὰς παλαιὰς φιλοδοξίας.

Αἱ χώραι, τὰς ὁποῖας ἡγαγκάσθη ν' ἀφήσῃ ἡ Τουρκία, ἐπρόκειτο νὰ μοιρασθοῦν μεταξὺ τῶν γινητῶν. Οἱ Βουλγαροὶ ἐνόμισαν κατάλληλον τὴν περίστασιν νὰ οἰκειοποιηθοῦν αὐτοὶ τὰ μεγαλύτερα ὀφελήματα, ἡ δὲ πλεονεξία καὶ δολιότης αὐτῶν ἐπροκάλεσε δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον. Αἴφνιδιως ἐπιτίθενται συγχρόνως ἐναντίον καὶ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἑλλήνων (17 Ιουνίου 1913).

Προέλασις τῶν Ἑλλήνων. — Ἀμέσως οἱ Ἑλληνες ἡγάγκασαν τὸν Βουλγαρικὸν στρατὸν, ὁ δποτος ἦτο εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, νὰ παραισθῇ. Κατόπιν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου.

Ο στρατὸς ἐμοιράσθη εἰς σώματα, τὰ ὅποια ἐπροχώρουν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις καταδιώκοντα τοὺς ἐχθρούς. Τὸ κύριον σώμα ἐπροχώρησε πρὸς τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Θεσσαλονίκης—Σερρῶν. Εἰς τὰ ὅψιά της μάχη ἐπὶ τρεῖς γέμερας, καὶ ἐπὶ τέλους οἱ Ἑλληνες ἐδίωξαν διὰ τῆς λόγχης τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τὰς θέσεις του.

Αἱ μάχαι τῆς μεγάλης Κλεισούρας. — Ο Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐξηκολούθησε γὰ προχωρῆ. Λυσσώδη ἀντίστασιν ἔκαμψαν οἱ Βουλγαροὶ εἰς τὴν Κλεισούραν τοῦ Δεμίο-Ισπάρ, διὰ τῆς ὁποῖας ὁ ποταμὸς Στρυμὼν ἐκβάλλει εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν. Οἱ Ἑλληνες ἐξετόπισαν αὐτοὺς καὶ κατόπιν τῆς γένης ταύτης κατέλαβον τὰς Σέρρας.

Οι Βούλγαροι ἔφευγον υποχωροῦντες εἰς τὴν Βορείαν Μακεδονίαν. Καταδιωκόμενοι ἔφθασαν εἰς τὰ στενὰ τῆς Κρέσνας. Ἡ κλεισούρα αὕτη εἶναι πολὺ μακρὰ (ἔχει μῆκος 20 χιλιομέτρων), οἱ δὲ Βούλγαροι ωχυρώθησαν ισχυρότατα εἰς τὰ στενὰ καὶ εἰς τὰς κορυφὰς αὐτῶν. Ἡ ἐπίθεσις τῶν Ἐλλήνων διήρκεσε 4 ημέρας. Ἦτο τόσον δριμητική, ὅστε οἱ ἔχθροι καὶ πάλιν κατετροπώθησαν. Εἰς τὰ στενὰ ἔκεινα πρὸ 900 ἐτῶν εἶχε κατασυντρίψει τοὺς Βουλγάρους ὁ Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος. Οἱ Ἐλληνες διῃλθον τὰ στενὰ καὶ ἔφθασαν πλησίον τῶν συνόρων τῆς παλαιᾶς Βουλγαρίας. Ἡ καταδίωξις ἦτο μία ἀληθινὴ γραϊκὴ πορεία τοῦ Ἐλληνικοῦ στρατοῦ.

Ἡ Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου.— Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ὁ Ἐλληνικὸς στόλος κατελάμβανε τὴν Καβάλλαν καὶ ἄλλα μέρη. Συγχρόνως ἐπροχώρουν καὶ οἱ Σέρβοι, ἐπίσης καὶ οἱ Ρουμάνοι. Ἡ Βουλγαρία ἐζήτησεν εἰρήνην, ἡ Συνθήκη ὑπεγράφη εἰς τὸ Βουκουρεστίον. Διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ἔλαβε χώρας καὶ ἡ Σερβία καὶ Ρουμανία. Ἡ Ἐλλὰς ἔλαβε σχεδὸν ὅλην τὴν Νοτίαν Μακεδονίαν. Ἀνεγγωρίσθη δὲ δὲ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἡ κυριαρχία τῆς Ἐλλάδος ἐπὶ τῆς Κρήτης καὶ ἐπὶ τῷ νήσῳ τοῦ Αιγαίου Πελάγους.

β.—Ο μέγας Εύρωπαικὸς πόλεμος.—Ο πόλεμος εἰς τὴν Ἀνατολήν.

“Ο παγκόσμιος πόλεμος (1914 - 1918).

— Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν μεγάλων κρατῶν ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον. Ο μέγας πόλεμος, ὁ ὅποιος ἔκρατει εἰς ἀνησυχίαν τὴν Εὐρώπην, δὲν ἥργησε νὰ ἔκραγῃ.

“Ολοὺς ἐφόδιζεν ἡ ὑπερβολικὴ δύναμις τῆς Γερμανίας, ἡ ὅποια ἤγγωνίζετο διὰ νὰ λάδη τὴν ἥγειμονίαν τῆς Εὐρώπης. Εἰς δοθεῖσαν εύκαιριαν ἡ Γερμανία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν, ἄλλων μεγάλων Δυνάμεων.

Τοισυτοτρόπως ἐξερράγη τὸν Ἰούλιον του 1914 μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης φοδερός πόλεμος, ὁ ὅποιος διήρκεσε περισσότερον ἀπὸ 4 ἔτη. Κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον Εὐρωπαϊκὸν ἦ παγκόσμιον πόλεμον, ὁ κόσμος διηρέθη εἰς δύο στρατόπεδα. Ἀπὸ τὸ ἐν μέρος ἡσαν ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστρία, ἡ Τουρκία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ Σύμμαχοι, δηλαδὴ ὅλα σχεδὸν τὰ ἄλλα κράτη, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα ἡσαν ἡ Γαλλία, Ἡγγλία, Ρωσία, Ἰταλία, Ἀμερική.

Η νέκητῶν Συμμάχων.—Οἱ Γερμανοί ἐπιτίθενται μὲ σλας των τὰς δύναμεις ἐναντίον τῆς Γαλλίας καὶ φθάνουν πλησίον τῶν Παρισίων. Εἰς δὲ τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον νικοῦν τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς Σέρβους. Δύο ἔτη μετὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ πολέμου οἱ Γερμανοί ἡσαν κύριοι ὀλοκλήρου τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης.

Τότε αἱ Ἕγιονειαι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς ἔλαθον μέρος εἰς τὸν πόλεμον ώς σύμμαχοι τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων. Ἐξ ἄλλου ἡ Γερμανία ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, διότι εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν χώραν ἔγινε μία τρομερὰ ἐπανάστασις ἐναντίον τοῦ Τσάρου καὶ τῶν εὐγενῶν. Οἱ ἐπαναστάται αὐτοὶ ὄνομάζονται Μπολεστίνοι καὶ ἡ ἐπανάστασις τῶν ἔρριψε τὴν Ρωσίαν εἰς τὸ χάος.

Εἰς τὴν Βορειανὴν Γαλλίαν, ἡ Ἡγγλία καὶ ἡ Ἀμερική εἶχον συγκεντρώσει στρατεύματα, τὰ ὅποια μὲ τὸν Γαλλικὸν στρατὸν ἀπετέλεσαν τεραστίαν πολεμικὴν δύναμιν. Τότε ἤρχισαν οἱ Σύμμαχοι φοδερὰν ἀντεπίθεσιν. Μὲ πολλοὺς ἀγῶνας διέσπασαν τὰς Γερμανικὰς γραμμὰς καὶ ὁ ἴσχυρὸς στρατὸς τῶν Γερμανῶν διελύθη. Ἐπίσης ἐνικήθησαν καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι τῆς Γερμανίας οἱ Αὐστριακοί, οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Βουλγαροί.

Η συνθήκη τῶν Βερσαλλίων.—Οἱ Γερμανοί ἤναγκάσθησαν γὰρ ζητήσουν εἰρήνην. Εἰς τὰς Βερσαλλίας, πλησίον τῶν Παρισίων συνήλθε διάσκεψις ὅλων τῶν κρατῶν, τὰ ὅποια ἔλαθον μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Διὰ τῆς ὑπογραφείσης συνθήκης ἔγιναν δι' αὐτῆς μεγάλαι ἥλλαγαί εἰς τὴν Εὐρώπην (1919).

Αἱ ἀρχαὶ, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτησαν τώρα, ἡσαν ὅλως διόλου διαφορετικαὶ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης (1815). Τότε ἀκόμη οἱ βασιλεῖς ἐνόμιζον, ὅτι οἱ λαοὶ ἀνήκον εἰς αὐτούς, τοὺς διέθετον λοιπόν, ὅπως ἥθελον, ώς νὰ ἡσαν ποίμνια. Ἐλάμβανον καὶ ἔδιδον τὰς χώρας αὐτῶν χωρὶς νὰ τοὺς ἐρωτήσουν. Τώρα οἱ λαοὶ ἔχουν ἀποκτήσει ἐλευθερίας καὶ δύνανται νὰ διαθέτουν οἱ ἴδιοι τοὺς ἑαυτούς των, ὅπως θέλουν.

“**III** νέα διερρύθμισις τῆς Εύρωπης.—Αἱ σπουδαιόταται μεταθολαὶ εἰς τὸν χάρτην τῆς Εύρωπης εἶναι αἱ ἔξης:

‘Η Ἀλσατία καὶ ἡ Λορραινή ἐδόθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ Αὐστροουγγρικὴ Αὐτοκρατορία διελύθη καὶ οἱ διάφοροι λαοὶ, ὅποιοι ἀπετέλουν αὐτήν, ἀπέκτησαν τώρα τὴν ἐλευθερίαν των. Οἱ Σλάδοι συνηγόρησαν μὲ τοὺς Σέρβους, ἀπὸ ἄλλους λαοὺς ιδρύθη ἐν νέον κράτος, ἡ Τσεχοσλοβακία. Ἐπίσης οἱ Πολωνοὶ ἔγιναν ἀνεξάρτητοι καὶ ἀπετέλεσαν τὸ Πολωνικὸν κράτος. Ἡ δὲ Αὐστρία καὶ ἡ Οὐγγαρία ἐμειναν μικραὶ δημοκρατίαι.

Εἰς δὲ τὴν Ἀνατολὴν ἔπαισε νὰ ὑπάρχῃ Εύρωπαικὴ Τουρκία, διότι οἱ Τούρκοι ἐκράτησαν μόνον σχέδὸν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ περιωρίσθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἀπὸ δὲ τὰ Χριστιανικὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἡ μὲν Σερβία ἔγινε μέγα κράτος καὶ ὀνομάσθη Νοτιοσλαβία, πολὺ δὲ μικρὰ ἡ Βουλγαρία. Ηὗξήθησαν δὲ καὶ ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Ἑλλάς, ἡ ὁποία διεξήγαγε μεγάλους ἀγῶνας.

‘**III** Ἐλλὰς καὶ οἱ Σύμμαχοι.—Μόλις ἔξερράγη ὁ Εύρωπαικὸς πόλεμος, ἡ Ἐλλὰς ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἔδιδεν εἰς τοὺς Συμμάχους πᾶσαν εὐκολίαν πρὸς διεξαγωγὴν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Οἱ Βασιλεὺς Κωνσταντίνος ἐφοδεῖτο νὰ λάθῃ μέρος ἀμέσως ἡ Ἐλλὰς εἰς τὸν πόλεμον. Ἄλλ’ ὁ Βενιζέλος ἐπέμενε νὰ ἔξελθῃ ἀμέσως ἡ Ἐλλὰς ἀπὸ τὴν οὐδετερότητα. Οἱ Βασιλεὺς ἤναγκασθη νὰ παραιτηθῇ καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ νεώτερος υἱός του Ἀλέξανδρος. Τότε ὅλη ἡ Ἐλλὰς ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τῶν φυσικῶν αὐτῆς συμμάχων.

•Η ἡπτα τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Τούρκων.— Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην εἶχον ἐγκατασταθῆ ὁι Σύμμαχοι, ἵδιως ὁι Γάλλοι καὶ Ἀγγλοι. “Οταν ἡτοιμάσθησαν, ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν Γερμανοδουλγάρων. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπολέμησε μὲ μεγάλην γενναιότητα καὶ εἰς ὀλίγας ἡμέρας οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Τούρκοι διεσκορπίσθησαν. Οἱ Σύμμαχοι κατέλαβον προσωρινῶς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὸν μέγαν ἐκεῖνον πόλεμον οἱ Τούρκοι εὑροῦν εὐκαιρίαν νὰ ἔξοντάσουν τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἔκαμαν μεγάλας σφαγὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀρμενίων.

•Η Ἑλλὰς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.— Ο πόλεμος μεταξὺ τῶν μεγάλων κρατών εἶχε τελειώσει, καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐγίνετο μεγάλη. Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη ἐδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν μεγάλην πόλιν, Ἀδριανούπολιν. Ἐλάδε δὲ ἐντολὴν ἀπὸ τὰς Δυνάμεις νὰ ὑπάγῃ καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπεδιδάσθη εἰς τὴν Σμύρνην, καὶ ἡ δρισθεῖσα διὰ τὴν Ἑλλάδα χώρα διωργανώθη μὲ Ἑλληνικὴν διοίκησιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως εἰς Τούρκος στρατηγός, ὁ Μουσταφᾶ Κεμᾶλ, εἰργάσθη πολὺ δραστηρίως διὰ νὰ ἀνορθώσῃ τὴν πατρίδα του. Κέντρον δὲ τῆς ἐνεργείας του ἔκαμε τὴν πόλιν Ἀγκυραν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Διὰ νὰ ἐμποδίσουν οἱ Ἑλληνες τὸν στρατὸν τοῦ Κεμᾶλ νὰ προχωρήσῃ ἐπρεπε νὰ καταλάβουν ἴσχυρὰς θέσεις. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς προήλασε μὲ ἐνθουσιασμὸν εἰς τὴν χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε δοξασθῆ ὁ Ἑλληνισμὸς μὲ τοὺς πολέμους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξανδροῦ καὶ ἐπειτα τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων. Μαχόμενοι ἀκαταπαύστως οἱ Ἑλληνες κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν πολλὰ ἴσχυρὰ μέρη.

Ἄλλος ο Κεμᾶλ ἐξηκολούθησε νὰ ἔτοιμάζεται μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις, κατώρθωσε δὲ νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην πολλὰ πολεμιοφόδια. “Οταν παρεσκευάσθη τελείως, ἔκαμεν ἴσχυρὰν ἐπίθεσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς δὲν ἦδυνήθη ν

ἀντισταθῆ καὶ ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Σμύρνην. Ἡ Ἑλλὰς ἡγαγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς προχωρῶν ἐπροξένησε φρικτὰς καταστροφὰς καὶ σφαγὰς εἰς ὅλην τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἰδίως εἰς τὴν Σμύρνην.

Αἱ προσπάθειαι τῆς Ἑλλάδος. — Ὁ ἐπανερχόμενος εἰς τὰς Ἀθήνας στρατὸς ἔκαμεν ἐπανάστασιν καὶ ἔγινε νέα Κυδέρνησις. Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὁ ὅποῖς εἶχεν ἐπανέλθει, ἐκθρονίζεται πάλιν ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸν θρόνον ὁ πρωτότοκος υἱὸς του Γεώργιος Β'.

Μετὰ πολλὰς διαιραγματεύσεις ὑπεγράφη εἰς τὴν Δωζάνην (1923) ἡ εἰρήνη. Οἱ Τούρκοι κατώρθωσαν νὰ στερήσουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ δικαιώματά της. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔχουν καταφύγει πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀπὸ τὴν Θράκην, σχεδὸν 1 ἑκατομμύριον, τοὺς ὅποιους ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ τρέψῃ ἡ κοινὴ πατρίς. Αἱ συμφοραὶ τὰς ὅποιας ἔπαθεν ἡ Ἑλλάς, ἡ προσπάθεια πρὸς ἀναδημιουργίαν ἐπέφερε τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας καὶ τὴν καθίδρυσιν τῆς Δημοκρατίας (1924).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Αἱ πρόοδοι τοῦ βου καὶ πολιτισμοῦ.

Ἡ Ἑλλὰς ως κράτος. — Ἡ προσεχῶς συμπληρουμένη Ἐκατονταετηρίς τοῦ ἐλευθέρου βίου τῆς Ἑλλάδος ἔχει νὰ ἐπιδειξῇ μεγάλας πρόόδους τοῦ ἔιγους.

Ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἥργιγε περισσότερον νὰ ἀποκτήσῃ ἡ Ἑλλάς, ἦτο ἡ τάξις καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῶν νόμων. Ὁ Ἑλληνικὸς λαός μετὰ δουλείαν αἰώνων δὲν ἦτο εὔκολον νὰ συνηθίσῃ ἀμέσως εἰς τὸν σεβασμὸν τῶν νόμων καὶ την καλὴν διοίκησιν.

Κατὰ τὸ πολίτευμά μας, εἰς ἀνώτατος ἄρχων κυβερνᾷ τὸ κράτος, κυρίαρχος δῆμως εἶναι ὁ λαός, διότι αὐτὸς ἐκλέγει τὴν θέρην τοὺς ἀντιπροσώπους του, τοὺς ὅποιους στέλλει εἰς τὴν Βουλήν. Ἀπὸ τοὺς βουλευτὰς ἐκλέγεται ἡ Κυβέρνησις καὶ σχηματίζει αὐτὴν ὁ ἔχων τὴν πλειονοψηφαίαν. Ὁ λαός λοιπὸν ὀφελεῖ νὰ ἔχῃ τὴν ἀνάπτυξιν ἐκείνην, ἡ ὅποια χρειάζεται διὰ νὰ γνωρίζῃ καλῶς τὰ καθήκοντά του.

Η αὕτησις τοῦ Κράτους. — Η βελτίωσις τῆς διοικήσεως καὶ ἡ ἀνδρεία τοῦ στρατοῦ ἔφερε καὶ τὴν αὕτησιν τοῦ Κράτους καὶ τὴν τακτοποίησιν τοῦ βίου. Σήμερον ἡ Ἑλλὰς είναι τριπλασία ἀπὸ ὃ τι ἦτο, ὅτε ἀπελευθερώθη. Ὁ πληθυσμός της τότε μόλις ἔφθανεν εἰς 750 χιλιάδας, σήμερον είναι περὶ τὰ 5 ἑκατομμύρια κατοίκων.

Άλλ' ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὅποιον πρέπει νὰ θαυμάσωμεν, είναι ἡ αὕτησις καὶ ἡ ἀνέγερσις νέων πόλεων. Κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν δὲν ὑπῆρχον παρὰ μικραὶ πόλεις, τὸ Ναύπλιον ἡ Αἴγινα, αἱ Σπέτσαι, ἡ Ύδρα καὶ μερικαὶ ἄλλαι. Σήμερον ἡ Ἑλλὰς ἔχει μεγάλας πόλεις, αἱ δοποῖαι ἔχουν φθάσει ώς πρὸς τὴν εὐπρέπειαν τὰς Εύρωπαϊκάς. Ὁ Πειραιεύς, αἱ Πάτραι, ἡ Σύρος, ὁ Βόλος, είναι ἔξαρετοι πόλεις, ἀληθινὴ δὲ μεγαλούπολις ἔγιναν αἱ Ἀθῆναι.

Η παιδεία καὶ τὰ γράμματα. — Πρῶτος ὁ Καποδιστριας ἐφρόντισε διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ καὶ ἴδρυσε πολλὰ δημόσια σχολεῖα. Κατόπιν διαρκῶς γνῦσάνοντο τὰ σχολεῖα τῆς λαϊκῆς ἐκπαίδευσεως, ώς καὶ τὰ σχολεῖα τῆς μέσης, δηλαδὴ τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ τὰ Γυμνάσια. Σήμερον τὸ Κράτος ἐξοδεύει πολλὰ ἑκατομμύρια διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν.

Άλλ' ἐκτὸς τῶν σχολείων τούτων ἴδρυθησαν καὶ εἰδικαὶ σχολαῖ. Πρῶται ἡ Στρατιωτικὴ σχολὴ καὶ ἡ σχολὴ τῶν Ναυτικῶν δοκίμων, ἐπειταὶ ἱερατικαὶ, γεωργικαὶ καὶ ἐσχάτως πολλαὶ ἐμπορικαὶ σχολαῖ. Εἰς δὲ τὰς μεγάλας πόλεις ἴδρυθησαν σχολεῖα τεχνικῆς ἐκπαίδευσεως, τὰ ὅποια λειτουργοῦν τὴν νύκτα, διὰ νὰ πηγαίνουν μετὰ τὴν ἐργασίαν των οἱ τεχνῖται.

Τὸ Πανεπιστήμιον. Τὰ δύο ἀνώτερα σχολεῖα εἰναι τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὸ Πολυτεχνεῖον, τὰ ὅποια ἔχουν σήμερον τελειοποιηθῆνες τὴν διδασκαλίαν. Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον διδάσκονται ὅλαις αἱ ἐπιστήμαις. Ἀπὸ ἑκεῖ ἔξερχονται οἱ θεολόγοι, οἱ καθηγηταί, οἱ λατροί καὶ οἱ ἄλλοι ἐπιστήμονες εἰς τὴν Φυσικὴν καὶ τὴν Σχημείαν.

Τὸ ἔθνος μὲν μεγάλην στοργὴν ἔφροντισεν ἐνωρὶς ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὅθωνος γὰρ ἔχη Πανεπιστήμιον. Διότι οἱ Ἑλληνες πάντοτε ἡγάπων τὰς ἐπιστήμας. Εἶναι συγκινητικόν, ὅτι, μόλις ἴδρυθη τὸ Πανεπιστήμιον, πλούσιοι καὶ πτωχοὶ ἔσπευσαν νὰ κάμουν δωρεάς εἰς αὐτό. Τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον ἐμόρφωσε πολλοὺς ἐπιστήμονας, οἱ ὅποιοι διεκρίθησαν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὴν πολιτείαν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς Ἐπιστήμης ἐκαλλιεργήθησαν καὶ τὰ γράμματα, καὶ ἡ λογοτεχνία. Οἱ λόγιοι ἐκδίδουν διάφορα βιβλία, γράφουν καλὰ ποιήματα, διηγήματα, καὶ ἡ νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα προσδεύει. Ἐπίσης καὶ αἱ ώραιαι λεγόμεναι τέχναι ἐκαμπαν προσόδους. Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, τὴν γλυπτικὴν, τὴν ζωγραφικὴν τέχνην ἔγιναν ἀξιόλογα ἔργα ἀπὸ Ἑλληνας καλλιτέχνας.

Ἡ γεωργία, ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον.— "Απὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ Ἑλληνες ἔχουν σπανίαν ἵκα νότητα διὰ τὸ ἐμπόριον. Καὶ σήμερον ἡ Ἑλλὰς ἔχει κάμει μεγάλας προσόδους, καὶ ἀξιόλογον ἐμπορικὸν στόλον ἔχει καὶ μεγάλους ἐμπορικοὺς λιμένας, δύο τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν Θεσσαλονίκην. Ἀρκετὰς δὲ προσόδους ἐκαμπε καὶ ἡ γεωργία ἐπίσης καὶ ἡ βιομηχανία. Ἀλλὰ βεδαίως εύρεσκονται ἀκόμη πολὺ ὀπίσω. Διὰ τὴν βιομηχανίαν εἰναι ἀπαραίτητοι οἱ γαιάνθρακες, ἡ δὲ χώρα ημῶν τοὺς φέρει ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Ἐπίσης χρειάζονται πολλαὶ πρῶται ὄνται, ως λέγουν, δηλαδὴ τὰ πρῶτα ὄλικά, ἀπὸ τὰ ὅποια γίνονται τὰ πρῶτα βιομηχανικὰ προϊόντα. Καὶ αὐτὰ εἶμεθα ὑποχρεωμένοι: νὰ τὰ φέρωμεν ἀπὸ ἔξω. Μεγάλην μέριμναν καταβάλλει τὸ Κράτος διὰ γὰρ ἐμψυχώσῃ τὴν γεωργίαν καὶ

τὴν βιομηχανίαν, διότι αὗται αὐξάνουσι τὸ ἐμπόριον, τὸ ὅποιον φέρει τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐημερίαν.

Τὰ δημόσια ἔργα.— Τὸ Κράτος δὲν ἦδυνήθη ταχέως νὰ κατασκευάσῃ ὁδούς καὶ ἀλλα μέσα συγκοινωνίας, διότι ἦτο πτωχόν, τὰ δὲ ἔργα ταῦτα ἀπαιτοῦν μεγάλας δαπάνας. Ἐν τούτοις κατεσκευάσθησαν πολλαὶ ἀμαξιτοί ὁδοί, γέφυραι καὶ σιδηρόδρομοι. Πλεῖσται παράλιαι πόλεις ἔχουν λιμένας καλούς, φυσικούς ἢ τεχνητούς. Σπουδαιότατον δὲ ἔργον διὰ τὴν ταχύτητα τῆς συγκοινωνίας εἶναι ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου, διὰ τῆς ὥποιας διέρχονται τὰ ἀτμόπλοια, ἀντὶ νὰ περιπλέουν τὴν Πελοπόννησον.

Τὸ συνηθέστερον μέσον συγκοινωνίας διὰ τόσον γαυτικὴν χώραν, ὅπως ἡ Ἑλλὰς, εἶναι τὰ ἀτμόπλοια. Ἰδρύθησαν λοιπὸν διάφοροι ἀτμοπλοῖκαι Ἐταιρεῖαι ἰδιωτικαὶ ἢ καὶ μὲ τὴν συνδρομὴν τοῦ Κράτους. Τὰ ἀτμόπλοια κρατοῦν τὴν ταχικὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν παραλίων πόλεων ἢ τῆς Στερεᾶς καὶ τῶν νήσων.

Αἱ Ἑλληνικαὶ παροικέαι.— Ὁνομασταὶ ἔγιναν, ὡς γνωρίζομεν, αἱ ἀρχαὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀποικίας. Σήμερον δὲ τὰ μεγάλα Εύρωπαὶκὰ κράτη ἔχουν μεγάλας ἀποικίας εἰς μακρυγάς χώρας. Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ κάμη μακρυγάς κτήσεις, ἀλλὰ τὴν ἔλλειψιν αὐτὴν ἀνεπλήρωσεν ἡ φυσικὴ δραστηριότης τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας ἥρχισαν οἱ Ἑλληνες νὰ φεύγουν εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Αἱ κοινότητες δέ, τὰς ὥποιας ἐσχημάτισαν εἰς ξένα μέρη, λέγονται παροικίαι.

Αἱ Ἑλληνικαὶ παροικέαι μὲ τὴν ἔργατικότητά των ἔγιναν πολὺ πλούσιαι, γνωρίζομεν δὲ πόσον ὠφέλιμοι ὑπῆρξαν διὰ τὸν ἴερὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἤνθησαν πάλιν αἱ Ἑλληνικαὶ παροικέαι τοῦ ἔξωτερικοῦ. Αἱ σπουδαιότεραι εἶναι εἰς τὴν Ρουμανίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀμερικήν. Δὲν ὅπαρχει δὲ μέρος σχεδὸν τοῦ κόσμου, εἰς τὸ ὅποιον νὰ μὴ ζοῦν

"Ελληνες, εις τὴν Νοτίαν Ἀφρικήν, εις τὴν Αὔστραλίαν, τὴν Ἀδυσσηνίαν. Οἱ διεσπαρμένοι "Ελληνες ἀνὰ τὸν κόσμον πλησιάζουν τὸ ἔν καὶ ἥμισυ ἐκατομμύριον.

Αἱ μεγάλαι Ἐλληνικαὶ παροικαὶ ἔχουν πλοῦτον καὶ δύναμιν, φέρουν παντοῦ τὸν πολιτισμόν καὶ εἰναι πάντοτε πρόθυμοι εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος.

Οἱ διμογενεῖς καὶ οἱ θωρηταές.— Δεῖγμα δὲ τῆς φιλοπατρίας των εἰναι αἱ μεγάλαι δωρεαὶ τῶν πλουσίων καὶ τὰ λαμπρὰ κτίρια, μὲ τὰ ὅποια ἐστόλισαν τὰς πόλεις τῆς πατρίδος. Οἱ "Ελληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ δινομάζονται διμογενεῖς, οἱ πλουσιώτεροι δὲ ἔξ αὐτῶν ἔκαμπν πολλὰς καὶ μεγάλας δωρεάς, ἵδιως δὲ ἕδρυσαν διάφορα ἐθνωφελή, καὶ φιλανθρωπικὰ ἕδρυματα. Θαυμάσια μέγαρα στολίζουν, τὰς Ἀθήνας, ὅπως τὸ Πανεπιστήμιον, ή Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, ή Ἀκαδημία, τὸ Στάδιον τοῦ Ἀβέρωφ, τὰ ὅποια προξενοῦν τὸν θαυμασμὸν τῶν ξένων. Πολυάριθμα δὲ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ώς νοσοκομεῖα καὶ γηροκομεῖα, ὑπάρχουν εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, κτισμένα ἀπὸ πλουσίους ὄμογενεῖς.

Οἱ ἐθνικὸς στρατὸς καὶ στόλος.— Τὸ σπουδαιότερον, τὸ ὅποιον κατώρθωσε τὸ Κράτος μὲ τὰ δλίγα χρήματά του, διηρέειν ἡ δημιουργία ἐθνικοῦ στρατοῦ καὶ ἐθνικοῦ στόλου.³ Απὸ τὴν ἐποχὴν τῆς γῆτης τοῦ 1897 ἡρχισεν ἡ ἐργασία τῆς δημιουργίας αὐτῶν. Εἰς τοὺς πολέμους τόσων ἐπῶν ἐπολέμησαν καὶ ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος, ἐμορφώθησαν δὲ οἱ ἀξιωματικοί. Ἔσχατως ὁ Ἐλληνικὸς στρατὸς ἐπεκθετεί δεινὸν ἀτύχημα εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καὶ ἡ Ἐλλὰς ἔχασε πολλὰς ὀφελεῖας τῶν μεγάλων ἀγώνων αὐτῆς. Αλλὰ δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἐθνος εἰς τὸν κόσμον, δεσον μέγα καὶ ἀνήτο, τὸ ὅποιον δὲν ὑπέστη γῆτας. Η Ἐλληνικὴ ιστορία διδάσκει ὅτι πάντοτε ἡ Ἐλλὰς ἀνηγέρθη ἀπὸ μεγαλυτέρας ἀτυχίας. Οἱ δὲ ἐθνικὸς στρατὸς διεργανοῦται, ὥστε νά εἶναι ἔτοιμος νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος καὶ νὰ διεκδικήσῃ πάλιν τὰ ἐθνικά τῆς δικαιαία.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

Εἰς τὸ Ε' μέρος: Ἡ Ἐκατονταετηρίς τοῦ ἑλευθέρου Βασιλείου.

Κεφ. Α'.—**Ἡ Ἑλληνικὴ χερδόνηδος. Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος.**—

Οπως καὶ ἡ Ἑλλάς, καὶ οἱ ἄλλοι Χριστιανοὶ λαοὶ τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀιμού δὲ ἡτησαν καὶ ἐπέινυχον τὴν ἑλευθερίαν των. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἰδρύθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον, ἡ ὅποια λέγεται Βαλκανική, ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, τὰ Βαλκανικὰ κράτη, ἡ Σερβία, Βουλγαρία καὶ Ρουμανία.

Ἡ δὲ Ἑλλὰς ἔγνε Βασιλείου μετὰ τὸν θάρατον τοῦ Καποδιστρίου. Ο πρῶτος βασιλεὺς ὑπῆρξεν ὁ **Οθων Α'** ἀπὸ τὴν Βαναράζαν. Ἡ διοικητικὴς τοῦ **Οθωνος** ἦτο ἀπολυταρχική, διὰ τοῦτο ἔγινεν ἡ ἐπαράστασις καὶ ὁ **Οθων** ἐξεθρόνισθη (1833-1862).

Μετὰ τὸν **Οθωνα** ἀγῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος ὁ **Γεώργιος Α'** ἀπὸ τὴν Λαυρίαν. Κατὰ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἔγναν αὐκεταὶ πρόσδοιοι εἰς τὸ Κράτος, ἐπίσης δὲ μὲ πολλοὺς ἀγῶνας ἐμεγάλωσε τὰ σύνορά του. Μια ἀπὸ τὰς πολλὰς ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης ἥναγκασε τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐλθῇ εἰς ἓνταχῃ πόλεμον μὲ τὴν Τουρκίαν. Ἡ ἥττα ἔκανε τὸν 1897 ἐπαύε τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐργασθῇ, καὶ ἀπὸ τὸ 1910 ἥρξεις νὰ παρασκευάζεται ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος.

Κεφ. Β'.—**Ο ΙΘ' αἰών.**— Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ **ΙΘ'** αἰῶνος οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἔκαμαν πολλοὺς ἀγῶνας διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὰς ἑλευθερίας των. Ἡ **Ιταλία** καὶ ἡ **Γερμανία** ἐπέινυχον τὴν ἔνωσιν αὐτῶν ὡς κράτη. Ἡ δὲ Γερμανία ἔγινε τόσον ἴσχυρά, ὡστε ἐνίκησε τὴν **Γαλλία** (1871).

Ο δὲ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἔκαμε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ **ΙΘ'** αἰῶνος πολὺ μεγάλας προόδους. Αἱ ἐπιστῆμαι ἐφθασαν εἰς μεγάλην τελειοποίησιν, μὲ τὴν βοήθειαν δὲ αὐτῶν ἔγιναν σπουδαῖαι ἐφευρέσεις, αἱ ὅποιαι ἔκαμαν εὐνολώτερον τὸν βίον. Ἡξηπλώθη δὲ ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς εἰς δόλον τὸν κόσμον μὲ τὰς μεταναστεύσεις τῶν Εὐρωπαίων καὶ τὰς μεγάλας ἀποικίας τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ιδίως τῆς **Ἀγγλίας** καὶ τῆς **Γαλλίας**. Ὁ ἀνταγωνισμὸς δύμως τῶν Δυνάμεων ἔκαμεν, ὡστε νὰ διατηροῦν μεγάλους στόλους καὶ στρατούς.

Κεφ. Γ'.—**Οι πόλεμοι τῶν τελευταίων ἑταῖν.**— Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἀπὸ τὸ 1912 ἔως τὸ 1922, ἔγναν μεγάλοι πόλεμοι εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν **Ανατολήν**. Πρῶτος ἦτο ὁ **Βαλκανικὸς πόλεμος**

τοῦ 1912. Οἱ "Ελλῆνες, οἱ Σέρβοι, καὶ οἱ Βουλγάροι ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ διεμοιράσθησαν τὸ μέγιστον μέρος τῶν Εὐρωπαϊκῶν αὐτῆς κατήσεων.— Ἡ ἀπληστία ὅμως τῶν Βουλγάρων ἔγινεν ἀφορμὴ δευτέρου πολέμου μεταξὺ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῶν ἄλλων σύμμαχων Βαλκανικῶν κρατῶν. Οἱ σύμμαχοι καταστήστησαν τὴν Βουλγαρίαν, μεγάλας δὲ νίκας κατήγαγον οἱ "Ελλῆνες ἑναντίον τῶν Βουλγάρων.

"Ἄλλ—" ὁ μέγας Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, ὁ ὅποῖς μὲ φόβον ἀνεμένετο, ἐξερράγη τὸ 1914. Οἱ κύριοι ἀντίπαλοι ἦσαν ἀπὸ τὸ ἐν μέρος οἱ Γερμανοί, ἀπὸ τὸ ἄλλο οἱ Γάλλοι καὶ οἱ "Αγγλοί. "Ολα σκεδὸν τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη ἔλαβον μέρος, ἐπίσης καὶ ἡ "Ελλάς, ἀκόμη καὶ αἱ "Ηγωμέραι πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ πόλεμος διήρκεσε 4 ἔτη (1914—1918). Μετὰ μεγάλας μάχας οἱ Σύμμαχοι ἐνίκησαν τὴν Γερμανίαν. Διὰ τῆς Συνθήκης τῶν Βρεσλλῶν διερρυθμίσθησαν κατὰ νέον τρόπον τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης. Ἡ "Ελλὰς ἐπέτινχε μεγάλην αὔξησιν τοῦ ἐδάφους αὐτῆς. "Εστείλε δὲ καὶ στρατὸν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, σπουδὴν ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον μὲ τοὺς Τούρκους. Αἱ μεγάλαι ὅμως προσπάθεια τῆς ἀπέτυχον, καὶ μὲ τὴν εἰρήνην τῆς Λωζάνης (1923) ἔχασε πολλὰ δικαιώματά της. Πάλιν ὅμως ἐξῆλθεν ἀρνετὰ μεγάλη ἀπὸ τοὺς μακροὺς πολέμους τῶν τελευταίων ἐτῶν.

Κεφ. δ'.— Ἡ παρελθοῦσα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσιν "Ἐκατονταετηρίους" ἔχει τὰ δελέη πολλὰς προόδους τῆς Ἐλλάδος. Κατὰ μικρὸν ἐβελτιώθη ἡ διοίκησις, τὰ δραμα τοῦ κράτους ἐμεγάλωσαν πάρα πολὺ, ἡ παιδεία διεδόθη, ἀνεπτύχθησαν ἐν γένει τὰ γράμματα, ἀκόμη καὶ ἡ τέχνη. Μέγα δὲ ἔργον τῶν Ἐλλήνων εἶναι οἱ πολυάριθμοι παροικαὶ αὐτῶν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Οἱ "Ελλῆνες ὅμογενεῖς καὶ δωρηταὶ ἔχουν γίνει παράδειγμα πάτριωτισμοῦ εἰς τὸν κόσμον. Τὸ δὲ Κοάτος ἔχει πλέον διοργανωθῆ καὶ ἔχει δημιουργήσει ἐθνικὴν στρατὸν καὶ στόλον, πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ.—ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.

Η σύγχρονος ἐποχὴ διακρίνεται: διὰ τὰς κολοσσιαίας προόδους, τὰς ὁποίας ἔκαμψεν δὲ βίος καὶ δὲ πολιτισμός. Οἱ ΙΘ' αἰώνι εἶναι δὲ αἰώνι τῆς ὑφίστησης ἀκμῆς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς διαδόσεως αὐτοῦ εἰς δὲ λον τὸν κόσμον.

Τὴν εἰρηνικὴν ταύτην πρόσδον τοῦ κόσμου ἀγένοφαν οἱ μεγάλοι πόλεμοι τῶν τελευταίων ἐτῶν. Απὸ τὸ 1912 ἡ Εὐρώπη, ιδίως ἡ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη, δὲν ἔχει ἡσυχᾶσεν. Οἱ πόλεμοι οὖτοι ἔφεραν μεγάλας καταστροφάς ἀλλὰ πολλοὶ λαοὶ λαοὶ ἐκέρδισαν τὰς ἐλευθερίας των, ἐμεγάλωσε δὲ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ πατρίς.

Ἐν γένει ἡ Νεωτέρα ἵστορία, τὴν δόποιαν ἔξιστορήσαμεν, παρέχει πολλὰ μεγάλα διδάγματα. Διότι δεικνύει πῶς οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης μὲ τὴν ἀκατάπαυστον ἔργασίαν κατώρθωσαν νὰ κερδίσουν τὰς ἐλευθερίας των, γά καμουν τὸν βίον εὔκολον καὶ νὰ τελειοποιήσουν τὸν πολιτισμόν. Δὲν πρέπει δὲ ποτὲ νὰ λησμονῶμεν, δὲ τὸ θεμέλιον ὑπῆρξεν ὁ πολιτισμός τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τὸν ὅποιον ἐπὶ 1000 ἔτη διαφύλαξεν ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία τοῦ Μεσαιωνικοῦ.

Ἡ πτώσις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἔφερε τὴν βαρδαρότητα τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν. Ἀλλ' οἱ Ἑλληνες σοφοὶ διέδωκαν τοὺς θησαυρούς τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ εἰς τὴν Δύσιν, καὶ οὕτω προσῆλθεν ἡ μεγάλη Ἀναγέννησις. Απὸ τότε ἀρχίζει ἡ πρόσδοσις τῆς Εὐρώπης. Αἱ ιδέαι τῆς ἐλευθερίας ἔξηγερεν τοὺς λαούς, οἱ ὄποιοι ἦσαν δοῦλοι εἰς παλαὶς προληψεις, εἰς τοὺς βασιλεῖς, εἰς ἄλλους λαούς. Ἐπίσης καὶ ὁ ιδιόκος μας λαός, ὁ ὅποιος ἦτο ἐπὶ 400 ἔτη εἰς σκληρά δουλείαν, ἐνθυμεῖται τὸ ἔγδοξον παρελθόν, ἔξεγειρεται ὡς εἰς ἄνθρωπος καὶ ἐπιτυγχάνει τὴν ἐλευθερίαν του μὲ θυσίας, αἱ ὄποιαι θά μείνουν ἀθάνατοι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

Κατὰ τὴν ἐλευθέραν Ἐκκανταετηρίδα ἡ Ἑλλάς ἔκαμψε πολλὰς προσπαθείας διὰ τὴν πρόσδον. Θά ἐπιτύχῃ δέ τὸν μέγαν προορισμὸν της, διαν εἰς τὴν συνείδησιν ὅλων ριζώση τὸ αἰσθημα τοῦ καθήκοντος πρὸς τὸ ἔθνος. Οἱ Ἑλληνικὸς λαὸς ὀφείλει τὸ αἰσθημα τοῦτο νὰ τὸ αἰσθάνεται περισσότερον ἀπὸ κανέναν ἄλλον. Διότι εἶναι ὁ μόνος λαὸς εἰς τὸν κόσμον, ὁ ὅποιος εἶχε τόσον μέγα καὶ τόσον μακρὸν παρελθόν. Ἀμέτρητοι γενενὶ προγόνων, 3,000 ἔτη ἔως σήμερον, εἰργάσθησαν, ἐταλαιπωρήθησαν, ἐθυμιάσθησαν διὰ νὰ δημιουργήσουν τὴν Ἑλληνικὴν πατρίδα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ

- 1204.— Ἰδρυσις Φραγκικῶν καὶ Ἑλληνικῶν κρατῶν.
- 1261.— Ἀνιδρυσις τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.
- περὶ τὸ 1400.— Ἀναγέννησις τῶν Πελασιολόγων.— Μυστρᾶς.
- 29 Μαΐου 1453.— Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.
- 1700.— Δημιουργία τῆς Ρωσίας. Ὁ μέγας Πέτρος
- 1750.— Δημιουργία τῆς Γερμανίας. Ὁ μέγας Φριδερίκος.
- 1770.— Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις διὰ τῆς Ρωσίας.
- 1789.— Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις. Ἡ ἀλωσις τῆς Βαστίλλης.
- περὶ τὸ 1800.— Ἀναγέννησις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ γράμματα.
- 1821.— Θριαμβὸς Βαλτεσίου, Ἀλαμάνκας, Γραβίας.— Ἀλωσις Τριπόλεως.
- 1822.— Πυρπολήσεις τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.— Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη.
- 1824.— Καταστροφὴ Κρήτης, Κάσου, Ψαρῶν.
- Τέλη τοῦ 1824. Ἡρωῖκαι ναυμαχίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.
- 1825.— Ἀποδίδασις τοῦ Ἰβραΐμ εἰς τὴν Πελοπόννησον.— Ἐρήμωσις αὐτῆς.
- 10 Απριλίου 1826.— Ἡ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου.
- 1826—1827.— Τρόπαια τοῦ Καραϊσκάκη.— Ἡ καταστροφὴ τοῦ Φαλήρου.
- Οκτώβριος τοῦ 1827.— Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου.
- 1830.— Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Κυθερνήτης.
1870. Ὁ Γαλλογερμανικὸς πόλεμος.
- 1912.— Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος.
- 1914 1918.— Ὁ μέγας Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αριθ. Πρωτ. 1909.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 31 Ἰανουαρίου 1924

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρόδει τὸν κ. Ἀδ. Ἀδαμαντίου
Συγγραφέα διδακτικῶν βιβλίων.

Ἄνακοινοῦμεν ὅμιν, ὅτι δὲ ἡμετέρας πράξεως, τῇ 10 τοῦ λήγοντος μηνὸς ἐκδοθεῖσης καὶ τῇ 29 τοῦ αὐτοῦ δημοσιευθείσης ἐν τῷ ὅπῳ ἀριθ. 7 φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἐνεκρίθη τὸ πρός κρίσιν ἐν χειρογράφῳ ὑποβληθὲν ὑμέτερον βιβλίον «Ἐλληνικὴ Ἰστορία» πρὸς χρήσιν τῶν μαθητῶν τῆς Γ' τάξεως τῶν Ἐλληνικῶν σχολείων.

Ἐντολῇ τοῦ Ὑπουργοῦ

Ο Τμήματάρχης

ΙΩ. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

II. Ζαγανιάρης

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΤΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἕως τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν. Διὰ τὴν Α' τάξιν τοῦ Ἐλληνικοῦ Σχολείου.
- 2) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (Ἐλληνιστικοὶ· Ρωμαῖοι καὶ Βυζαντινοὶ χρόνοι). Διὰ τὴν Β' τάξιν τοῦ Ἐλληνικοῦ.
- 3) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅπὸ τῶν Φθάργκων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Διὰ τὴν Γ' τάξιν τοῦ Ἐλληνικοῦ.
- 4) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ διὰ τὴν Γ' τάξιν τῶν Γυμνασίων.
- 5) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ διὰ τὴν Α' τάξιν τῶν Γυμνασίων.
ΡΩΜΑΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ διὰ τὴν Β' τάξιν τῶν Γυμνασίων.

Ὑπὸ τύπωσιν:

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

